NAŠ ZBORNIK 1991

NAŠ ZBORNIK 1991

NAŠ ZBORNIK

1991, leto 24, št. 1

YU ISSN 0350-655 X

UDK 376.3

Glavna tema: pri zdravniku

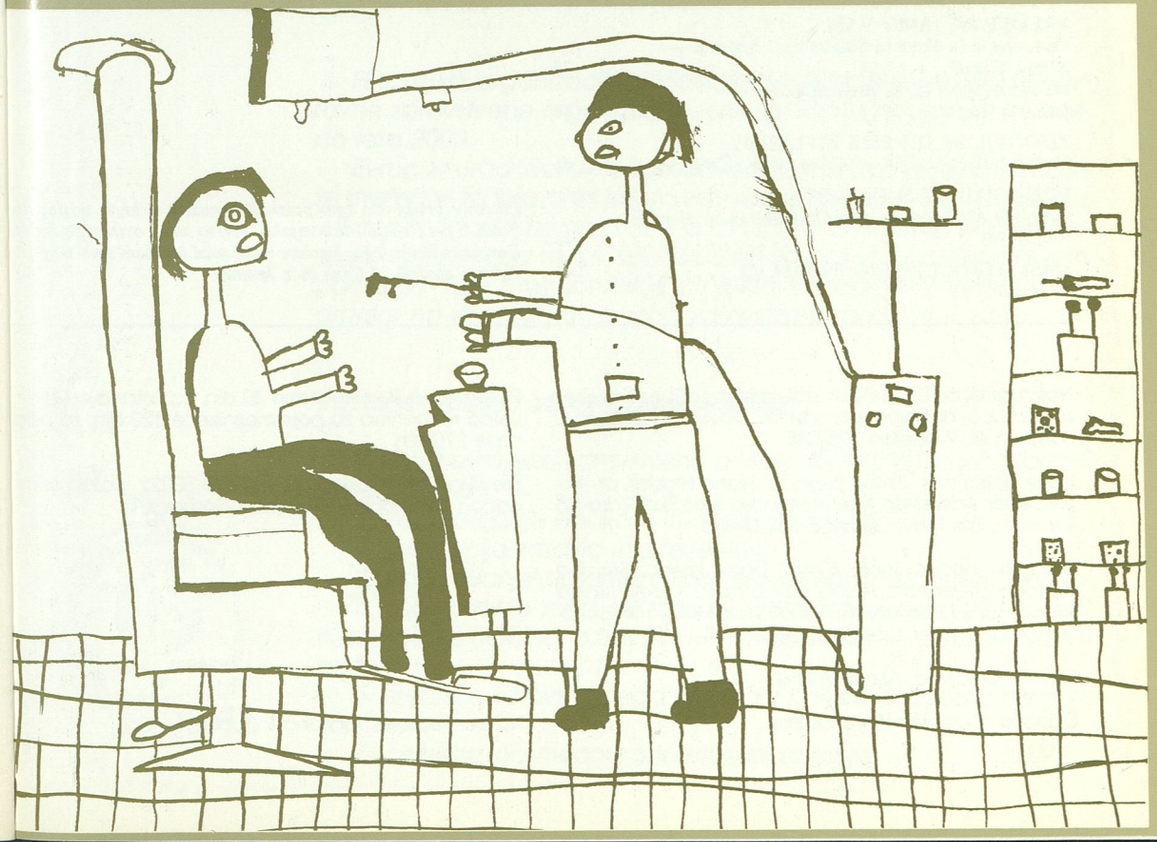

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 24 — ŠT. 1 — FEBRUAR 1991

VSEBINA

Zdaj bo najbolj pomembna politična modrost — *dr. Marijan Mramor* 1

POTA MOŽNOSTI
Naš otrok pri zdravniku — *dr. Zlatan Turčin* 5
Cepljenje in prizadet otrok — *dr. Marjeta Korbar* .. 8
Proces zdravstvene nege v zavodu — *Evgenija Steblovnik* 10
Utrinki ob razmišljanju o zdravstvenem varstvu odraslih — *Tatjana Podlipec* 13
Zobozdravnik v šoli — *Aljoša Vodnik* 16
Delo zobne ambulante v Zavodu Janka Premrla-Vojka v Vipavi — *dr. Drago Lavrenčič* 20

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 21

IZ PRAKSE ZA PRAKSO
Vaje za lahkotnejše pisanje — *Julija Matajc* 23

PREDPISI
Davki po novem 29

PREDSTAVLJAMO VAM
Osnovna šola Poldeta Stražišarja, Jesenice — *Aljoša Vodnik* 35
Ne zakrivajmo si oči pred resnico — *Mihaela Žlof* 39

ZGODBE, KI JIH PIŠE ŽIVLJENJE
Srečen božič, Mariča — *Cilka Dimec-Žerdin* 41

PO JUGOSLAVIJI IN SVETU
Uživanje alkohola pri nosečih ženskah in njegove nevarnosti 43

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO 46

SUMMARY

This journal is the organ of the National Association for the Mentally Handicapped in Slovenia, which is nongovernement association of parents and professionals. Each issue is devoted to a major problem concerning the life of the mentally handicapped persons and their families.
The theme dealt with is this issue is medical care for the mentally handicapped people. Other contribution is offering some informations on new taxes in our country. In our permanent rubrics you will find the articles bringing news from the local organizations and institutions as well as contributions of parents and children.

Likovne prispevke smo poiskali v našem arhivu; naslovnico krasi risba Robija Platovnjaka, četrto stran ovitka pa Jožeta Zavrla iz Trebnjega. Drobne misli med tekstom smo si sposodili pri otrocih iz Črne in z Jesenic.

Naš zbornik bo izšel letos 4 krat. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325-245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwill-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavna urednica: Aljoša Vodnik

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Posamezna številka stane 30 din, za ustanove 90 din. Letna naročnina za posameznike je 120 din, za ustanove 270 din.

Številka žiro računa je 50102-678-50022, pošilja se na naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Tiskala Tiskarna Ljubljana v Ljubljani

ZDAJ BO NAJBOLJ POMEMBNA POLITIČNA MODROST

Strategija Zdravje za vse do leta 2000 — vstopnica za vstop med razvite dežele

Filozofske, organizacijske, strokovne in finančne usmeritve Svetovne zdravstvene organizacije vsebuje strategija Zdravje za vse do leta 2000.

Evropski urad Svetovne zdravstvene organizacije je na temelju te strategije že leta 1984 pripravil prvo skupno zdravstveno politiko v Evropi v zgodovini stare celine. Do tedaj se namreč niti dve sosednji državi nista mogli sporazumeti za skupno politiko na tem področju. Tudi uresničevanje projekta Evropa 1992 temelji med drugim na določilih te skupne zdravstvene politike.

Vsebina skupne zdravstvene politike

Skupna evropska zdravstvena politika temelji na šestih glavnih temah. Te so:

1. zagotavljanje enakosti in enakopravnosti;
2. promocija zdravja in preventiva;
3. vključevanje posameznika v njegovem družbenem okolju;
4. sodelovanje med sektorji, ki temelji na spoznanju, da leži ključ rešitve večine zdravstvenih problemov v nezdravstvenih sektorjih;
5. središče zdravstvenega varstva v primarnem zdravstvenem varstvu;
6. potreba po mednarodnem sodelovanju.

376,3
ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM R SLOVENIJE
LJUBLJANA 2
SOŽITJE
inv. št. 92

To politiko evropske dežele že uveljavljajo, in sicer z določitvijo skupnih evropskih ciljev, ki so opredeljeni tako, da jih je moč in potrebno prilagajati potrebam posamezne regije.

V takem smislu bi lahko nastopala kot ena od evropskih regij tudi Slovenija.

Cilji zdravstvene politike

Dokument o skupni evropski zdravstveni politiki določa 38 ciljev. Postavljeni so smiselno, med seboj so povezani in časovno opredeljeni, tako da tvorijo piramido, katere bazo predstavljajo cilji od 32 do 38 (podpora razvoju zdravja), osrednji del nujne spremembe, vrh pa temeljne zdravstvene zahteve.

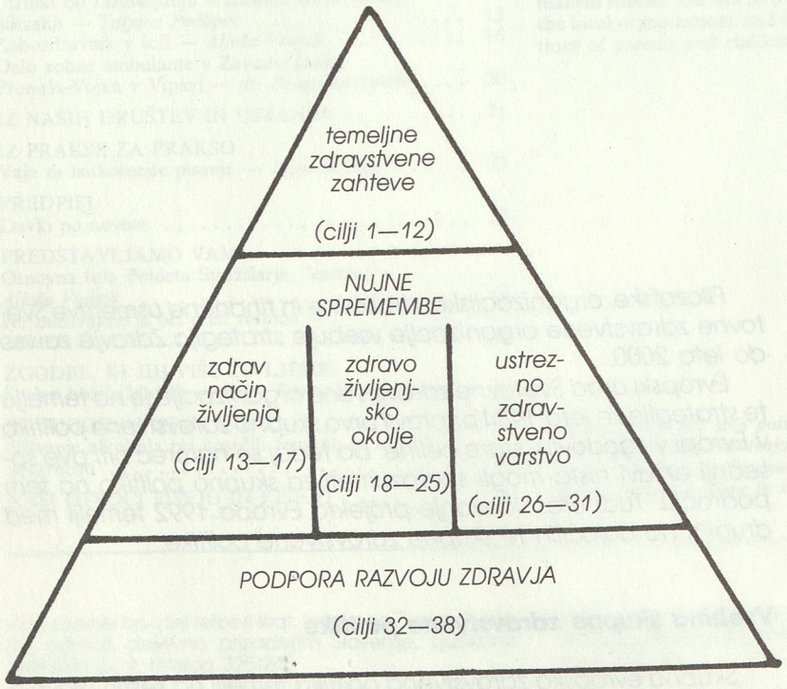

Cilje od 32 do 38 bi bilo treba uresničiti že do leta 1990.

Vsak od njih namreč predstavlja podporo za uresničitev enega od ciljev iz druge skupine. Cilj 32 se na primer nanaša na raziskovalno dejavnost. Ostali cilji v tej skupini se nanašajo na nacionalno politiko zdravja za vse, upravljanje z razvojem zdravja in zdravstva, na zdravstveno-informacijske sisteme, izobraževanje kadrov v zdravstvu in drugih sektorjih in ocenjevanje tehnologij, ki se uporabljajo. Uresničevanje teh ciljev pomeni prvi, a najpomembnejši korak za dosego končnega cilja: zdravje za vse.

Za uresničevanje postavljenih ciljev pa obstajajo tudi določeni pogoji, ki predstavljajo pravzaprav podlago, na kateri stoji ta piramida. Cilja namreč ni mogoče uresničiti brez miru, socialne pravičnosti, zadostnih količin hrane in higienske vode, ustreznega šolstva, pogojev za stanovanje in pozitivne vloge vsakega posameznika v družbi, ki mora imeti tudi primerne osebne dohodke.

Nujne spremembe (cilji 13 do 31) naj bi bile uresničene do leta 1995, temeljne zdravstvene zahteve, ki tvorijo vrh piramide (cilji 1 do 12), pa do leta 2000.

Položaj prizadetih in invalidnih oseb v zdravstveni politiki

Med cilji v vrhu piramide, katerim so sestavljalci projekta odmerili največ časa za njihovo uresničitev, so prav prvi trije izredno pomembni za zdravje prizadetih ljudi.

Prvi cilj, ki preveva vse ostale cilje skupne evropske zdravstvene politike, je ENAKOST IN ENAKOPRAVNOST pri uresničevanju pravice do zdravja. Razlike naj ne bi presegale 25% pravic.

Drugi cilj je omogočiti vsem ljudem, da bodo razvili svoje biološke, socialne in psihične potenciale do optimuma.

Tretji cilj pa se nanaša na izboljšanje pogojev za prizadete osebe — izboljšanje zdravja, ne izboljšanje zdravstvenega varstva!

Skrb za duševno prizadete osebe je torej v teh ciljih uvrščena zelo visoko.

Problem prizadetih oziroma invalidnih oseb, kot ga vidi Svetovna zdravstvena organizacija, lahko osvetlimo z več zornih kotov:

*Osnovni problem je **odnos** zdravih, »normalnih« ljudi do duševno manj razvitih, ki je v bistvu nezdrav ali pa ni izoblikovan. Duševno prizadetih ljudi še vedno ne upoštevajo kot normalen, stalen, večen del človeške populacije. Gre za potrebo po razbijanju predsodkov zdravih do prizadetih oseb. Rešitev tega osnovnega problema je v načrtnem, stalnem in nadzorovanem osveščanju ljudi o problemih, lastnostih ... prizadetih.*

*Drugi problem je finančne narave; vsaka regija mora zagotavljati sredstva za dodatne finančne potrebe teh ljudi. Ta sredstva mora zagotoviti država. Načrtovana bi morala biti v proračunu v posebnem **skladu** za prizadete in invalide, ki bi se napajal **iz stalnih virov.***

*Potrebno je **razviti primarno zdravstveno varstvo** (zdravstveni domovi) v bližini doma; to zdravstveno varstvo mora biti strokovno neoporečno. Sekundarno (bolnišnice) in terciarno (univerzitetne ustanove) zdravstveno varstvo primarnemu le pomagata.*

Spodbuditi je treba programe, da invalidi do maksimuma razvijejo svoje sposobnosti za vsakodnevno življenje.

Z doslednim upoštevanjem invalidov pri sprejemanju urbanističnih načrtov in pri gradnji se lahko zelo vpliva na funkcionalne možnosti različnih kategorij invalidnih ljudi.

Razvoju in izpopolnjevanju tehničnih pripomočkov, namenjenih invalidom, je treba nameniti vso pozornost in jim dati prioriteto.

Dodatne stroške, ki nastanejo zaradi posebnih potreb invalidov pri gradnji objektov, v prometu in pri vsakodnevnih aktivnostih na delovnem mestu in v prostem času, je treba pokriti iz namenskih družbenih sredstev (posebnih skladov).

Prav tako je treba zagotoviti ustrezno ***plačilo za delo*** *invalidnih oseb in razporejanje teh ljudi na delovna mesta, ki ustrezajo njihovim delovnim zmožnostim.*

Vsem invalidnim osebam, ne glede na to ali živijo doma ali v posebni ustanovi, je treba zagotoviti ***osnovne človečanske pravice,*** *vključno s pravico do odločanja o lastni bodočnosti, pravico do razumne stopnje zasebnosti, spolnih stikov in sodelovanja v družabnem življenju.*

Najpomembnejše pa je vsekakor zagotoviti invalidom ***vpliv na proces sprejemanja odločitev,*** *načrtov in programov v zvezi z njihovimi problemi na nacionalni ravni, še posebej pa na lokalnem nivoju.*

Iz teh določil je kaj lahko razbrati, da projekt Zdravje za vse zares vsestransko obravnava vsakega od postavljenih ciljev. Pripravljena je tudi podrobna metodologija za spremljanje uresničevanja teh ciljev.

Kaj pa pri nas?

Najprej je treba poudariti, da je Jugoslavija podpisala evropski dokument o uresničevanju strategije Zdravje za vse.

Žal pa smo pri uresničevanju skupne zdravstvene politike precej zaostali za drugimi evropskimi deželami.

Za našo deželo bi bilo treba pripraviti stretegijo tako, da bi jo sprejeli vsi sektorji, ki so zadolženi za zdravje in dobro počutje duševno prizadetih oseb. Žal trenutno v družbi ni nekega povezovalca interesov prizadetih in invalidnih oseb — včasih je to vlogo uresničevala Socialistična zveza delovnega ljudstva.

Vzpostaviti moramo mehanizme, ki bodo spremljali uresničevanje dogovorov in v vladi sprejetih ciljev. Preprečiti moramo, da bi politika na tem področju prešla iz evropskih v neke lokalne okvire in eksperimentirala.

Predvsem je potrebna aktivna podpora politikov. Samo od modrosti slovenskih zdravstvenih politikov je odvisno, kdaj bodo prizadete osebe v Sloveniji imele vsaj na deklarativnem nivoju priznane pravice, določene z evropskim dokumentom.

dr. Marijan Mramor

pota možnosti

NAŠ OTROK PRI ZDRAVNIKU

Vsi imamo radi otroke in skrbimo za njihov napredek in zdravo življenje. Koliko sreče doživljamo ob zdravem otroku in kako hudo je, če naš malček zboli! Otrokova bolezen prizadene celo družino. Ko je otrok bolan, se zaradi bolezenskih znakov (simptomov), otrokovega spremenjenega vedenja in trpljenja spreminjajo tudi odnosi med družinskimi člani.

Na bolezen se različno odzivamo

Ob otrokovi bolezni se starši pogosto sprašujejo: Zakaj je naš otrok zbolel? Ali smo mi »krivi« njegove bolezni? Kako huda je ta bolezen? Ali jo je mogoče pozdraviti? Ali bodo morda ostale kakšne posledice? Ali bomo našega malčka lahko zdravili doma ali bo moral v bolnišnico?

Takšna in podobna vprašanja sprožajo pri starših različne reakcije, ki so po obliki in kakovosti odvisne od t. i. »strukture osebnosti« vsakega posameznika. Človeško osebnost je preučeval že Sigmund Freud in za njim še številni drugi strokovnjaki. Vsak človek želi »razumeti« drugega: Poznamo pojme, kot sta človeška zavest in podzavest. Freud je razvil teorijo o egu, superegu in idu. Ego ali »jaz« je del človeške duševnosti, katere se večinom zavedamo, superego in id pa delujeta v globinah, ki se jih ne zavedamo in jih lahko »prikličemo« le v posebnih duševnih stanjih ali s posebnimi tehnikami. Ti deli naše psihe niso odvisni od naše volje, ego pa zavestno oblikuje naše obnašanje in spreminja našo okolico glede na naše potrebe. Le-te so večinoma usklajene z moralnimi in družbenimi normami.

Razni avtorji so ugotavljali, da se omenjene strukture razvijajo že od zgodnjega otroštva naprej. Določene »psihične kvalitete« doseže otrok v določeni (idealni) starosti, kar je zelo pomembno za nemoten razvoj njegove duševnosti. Ta dognanja so dragocena, ker vemo, da so nekatere oblike vedenja v določeni starosti otroka normalen pojav in prehodna stopnja v razvoju. Enaki vedenjski vzorci pa v neki drugi starosti lahko kažejo na določene motnje v psihičnem razvoju.

Upoštevamo otrokov razvoj in izkušnje

Če poznamo normalni psihični razvoj otroka, lahko sklepamo, kako bi vplival stres na otroka določene starosti. Vemo, kdaj so otroci najbolj občutljivi za ločitev od staršev; v kateri fazi razvoja je zanje pomembna mati in kdaj oče; kdaj otrok rabi oba starša ob sebi; kdaj so za otrokovo psiho neugodni medicinski posegi (odvzem krvi, operacije) itd. Upoštevajoč, da je pregled pri zdravniku ali zdravljenje v bolnišnici za

otroka stres, lahko ob poznavanju razvojnih značilnosti zmanjšamo neugodne vplive.

Razen poznavanja razvoja (strokovnjaki) je pomembno, kako so starši ravnali z otrokom že od rojstva naprej. Če smo svojemu otroku dali občutek varnosti, če nam zaupa, če mu nismo lagali (zagotavljamo mu, da mu zdravnik ne bo pregledal grla, a ga peljemo na pregled zaradi angine) in če nismo uporabljali napačnih »vzgojnih metod« (»Ker si poreden, te peljem k zdravniku po injekcijo!«), ga bomo pripravili na pregled ali odhod v bolnišnico brez večjih težav. Naš trud bo odvisen le od otrokove starosti. Enkrat bo dovolj, če bomo samo povedali, da je pregled ali zdravljenje v bolnišnici potrebno, spet drugič bomo morali obširneje razložiti, da zdravljenje ne bo nevarno, saj je otroke v določeni starosti strah iznakaženosti in smrti.

Manjšemu otroku, ki mora ostati v bolnišnici, zagotovimo, da ga ne bomo zapustili; redno ga bomo obiskovali ter čakali, da bo prišel zdrav domov. To storimo tedaj, kadar je otroka strah ločitve. Vsakemu otroku pa moramo vzbujati zaupanje in pozitivna čustva do zdravnikov in drugega osebja, kar pripomore k hitrejšemu okrevanju. Tega seveda ne moremo storiti, če smo ga prej z zdravnikom strašili!

Razvoj otrokovega odnosa do okolja

Kot sem že omenil, nam bo lažje pripraviti otroka na pregled ali zdravljenje v bolnišnici, če vemo, kako poteka njegov duševni razvoj. Večina avtorjev meni, da komaj rojeni otrok še nima razvitih odnosov do svojega okolja. Občutke ugodja ali neugodja doživlja le na »fiziološki« osnovi. Ugodje doživljamo, če zadovoljimo svoje materialne ali duševne potrebe. Če potreb in pričakovanj ne moremo zadovoljiti ali pa moramo na zadovoljitev čakati, doživljamo občutek neugodja (frustracijo). Ti dve nasprotji oblikujeta naša čustva (emocije), ki so pomemben dejavnik v razvoju osebnosti in v poznejšem duševnem življenju človeka.

Tako otrok do tretjega meseca življenja doživlja ugodje, če zadovoljujemo njegove fiziološke potrebe (ga hranimo, skrbimo, da mu ni hladno, ga previjamo ipd.). Občutek lakote in mraza doživlja novorojenček kot neugodje, na katero nas opozarja z jokom. V tem obdobju je mamina vloga zelo pomembna, saj z dojenjem zadovoljuje malčkove potrebe. Otrok tedaj matere še ne doživlja kot osebnost, zanj je le »dobra dojka«. Iz tega bi lahko sklepali, da je dobra mati tista, ob kateri otrok nikoli ne začuti lakote, pa vendar ni tako. Ugotovili so namreč, da nekateri otroci, ki so bili hranjeni tako, da niso imeli priložnosti kratek čas trpeti lakote, kažejo pozneje osebnostne poteze, kot so neučakanost, občutljivost ipd. Otročiček še ne »pozna« svoje mame in če mora nekaj časa prebiti v bolnišnici, se lahko naveže na kakšno prijazno medicinsko sestro. Ob odpustu iz bolnišnice ne želi k lastni mami in bi rad ostal pri prijazni negovalki. Vemo pa, da bo svojo mamo spet sprejel, če bo odslej ona zadovoljevala njegove potrebe.

Od tretjega meseca starosti dalje otrok že razpoznava nekatere poteze obraza (oči, koren nosu) in se na mamino približevanje odzove z zadovoljnim smehljajem. Vendar je še ne pozna kot lastno mater in je ne doživlja kot eno osebo — kot bi imel dve mami: eno dobro, ki nagrajuje in zadovoljuje potrebe, in drugo slabo, ki ne izpolnjuje pričakovanj in povzroča neugodje. V tej starosti vidimo, da otrok npr. pri odvzemu krvi na isto osebo enkrat reagira z jokom, zaradi bolečine ob vbodu, in naslednji hip z nasmehom, če ga ta ista oseba pobož a.

V osmem mesecu starosti že loči znane osebe od tujih, na katere reagira s strahom. To je t.i. strah osmega meseca in je eden »organizatorjev osebnosti«. Če takega otroka starši prinesejo na pregled, bo v maminem naročju v preiskovalnici vesel in dobro razpoložen, ko se začne pregled, pa po navadi začne neusmiljeno jokati. Starši, ki jim je zato pogosto nerodno, ga nikakor ne morejo pomiriti. Ko je pregled končan in se malček spet znajde v maminem naročju, preneha jokati »kot odrezano«. Tak vedenjski vzorec je tipičen za starost okoli osmega meseca.

Do konca prvega leta življenja začne otrok mamo doživljati kot eno osebo, ki je lahko enkrat »dobra« in drugič »slaba«. Takrat je večinoma motorično toliko dozorel, da se začne oddaljevati od mame. Stika po prostoru in raziskuje okolje. Občutek varnosti mu daje mamina bližina (mati npr. poje v otrokovi bližini). Faza t.i. oddaljevanja traja nekako do polovice drugega leta starosti. V začetku drugega leta se otrok pogosto naveže na nek predmet, kot je cunjica ali kakšna igrača in si z njo blaži »hude čase«. Cunjica mora imeti tudi svoj vonj in malček ni navdušen, če jo preveč peremo.

Okrog osemnajstega meseca se začne otrok ponovno »približevati« materi. Na pregledu mati včasih zaskrbljeno potoži, da je bil njen otrok že samostojen, zdaj pa se drži za njeno krilo, da ne more več ničesar nemoteno početi. Ker vemo, da je ta otrokova »nesamostojnost« značilna za njegovo starost, nam matere ne bo težko pomiriti. Leto in pol star otrok se začne privajati na čistočo. S svojim kontroliranim odvajanjem nekako nagrajuje starše. Napak ravnamo, če skušamo otroka navaditi na čistočo s silo ali z negodovanjem. Veliko uspešnejši bomo, če otroka spodbujamo in pohvalimo, ko mu je uspelo kontrolirati svoje mišice. Prav tako se mi zdi neprimerno oblačiti ga v pleničke kot dojenčka ali pa pričakovati od njega čistočo kot pri odraslem. Otroka v tej starosti privlačijo igre z zemljo, plastelinom, peskom, vodo in podobnim. Uživa npr., če packa s prsti po maslu. Rad je umazan. Po malem odkriva zadovoljstvo, če se igra s spolovilom. Otrok misli, da je mama vsemogočna, in se ob njej čuti varnega. V svoji domišljiji doživlja sebe kot del matere. Temu rečemo simbioza ali dvojna enotnost. Takšen duhovni odnos traja približno do tretjega leta starosti. Proti koncu tega obdobja se začne duhovno ločevati od matere (separacija).

Med tretjim in petim letom preživlja prve notranje konflikte v zvezi s spolnostjo (Freud jih je imenoval Edipov in Jokastin kompleks). Nekateri v tej starosti silijo k staršem v posteljo. Z različnimi izgovori prihajajo k njim spat in so radi v sredini, med mamo in očetom. Želijo si naklonjenosti starša nasprotnega spola in se »bojijo« istospolnega roditelja, ki bi lahko kaznoval njihove želje. Zdi se mi, da je to zelo občutljivo obdobje. Otrok lahko medicinski poseg, zdravniški pregled ali zdravljenje v bolnišnici doživlja kot hudo kazen. Pravilno ravnanje pred tem bo tako doživljanje omililo. Ob vstopu v šolo se otrok umiri, kot da bi postal zaprt vase. Ne mara preveč nasvetov in božanja staršev. To je ti. latenca, priprava na psihično puberteto, ki ji pravimo adolescenca. Ta prinaša s sabo mnogo psihičnih problemov. Te mora mladostnik rešiti pred vstopom v svet odraslih.

Poznavanje otrokovega duševnega razvoja nam je v pomoč, ko otroka pripravljamo na pregled pri zdravniku ali na zdravljenje v bolnišnici. Opisane razvojne faze so značilne za zdravega otroka, ki se pravilno razvija. Med nami pa so tudi otroci s kroničnimi boleznimi ali taki, ki se počasneje razvijajo. Ti otroci določene kvalitete dosežejo pozneje kot njihovi vrstniki, mi pa bomo ravnali z njimi v skladu z njihovim doživljanjem, ne glede na njihovo dejansko starost.

Odnosi med strokovnjaki in starši

Pomemben je tudi odnos med starši in zdravnikom. Ta odnos je lahko različen. Najboljše je, če starši in zdravniki vzpostavijo odnos zrelih oseb, ki pri zdravljenju različno sodelujejo, a so sicer enakopravni. Zdravnik bo v zdravljenje vložil svoje strokovno znanje in izkušnje, starša pa bosta pomagala s pravimi podatki in pripravo otroka na potrebne postopke. Ni dobro, če starši in zdravnik ne spoštujejo znanja in izkušenj drug drugega.

V svojem sestavku sem skušal nanizati nekaj misli o problemih, ki se lahko pojavljajo, če mora naš otrok k zdravniku ali v bolnišnico. Kot je razvidno, pristop ne bo vedno enak, ampak bo odvisen od otrokove starosti in stopnje njegovega razvoja. Strokovnjaki poznamo normalen razvoj otrok, starši pa naj bi poznali svojega lastnega malčka. Pristop strokovnjaka naj bo prijazen, a odločen. Starši naj otroka ne tolažijo z izmišljotinami (nekateri starši otroku zatrjujejo, da se ne bo nič zgodilo), ker jim otrok ne bo več zaupal. Če je potrebno zdravljenje v bolnišnici, naj starši otroku povedo, da ne gre od njih, ker je bil poreden ali zaradi česa podobnega, temveč zato, da bo ponovno zdrav. Oni ga bodo obiskovali, čakali in se veselili, ko se bo zdrav vrnil domov.

Dr. Zlatan Turčin

CEPLJENJE IN PRIZADET OTROK

Pomen cepljenja

Nalezljive bolezni so v otroškem in odraslem obdobju zelo pogost vzrok obolenja. Z zgodnjim odkrivanjem znakov bolezni, laboratorijskim dokazom povzročiteljev in ustreznim zdravljenjem smo uspeli preprečiti težke, včasih celo smrtne posledice obolenja. Nalezljive bolezni pa lahko potekajo tiho, brez vidnih znakov, pri tem pa povzročajo težke okvare na kromosomih — nosilcih dednih lastnosti, ki so odgovorni za to, kakšen otrok se bo rodil: zdrav ali telesno oziroma umsko prizadet. Zato je pomembno preprečevanje širjenja nalezljivih bolezni, ki je najuspešnejše s cepljenjem.

S cepljenjem vnašamo v organizem mrtve ali žive zelo oslabljene povzročitelje bolezni, ki ne izzovejo prave bolezni, pač pa le spodbudijo obrambne mehanizme, da tvorijo protisnovi (protitelesa), ki ščitijo organizem pred ponovnim vdorom mikroorganizmov in izbruhom bolezni. Tako kot po preboleli bolezni se tudi po cepljenju te obrambne snovi ohranijo v organizmu celo življenje.

Spremljajoči pojavi

Lahko pa se zgodi, da organizem na cepivo ne odgovori ali pa odgovori z nizkim številom protiteles; v takih primerih človek lahko kljub cepljenju zboli. Lahko pa pride tudi do neugodnih reakcij po cepljenju. Teh je zaradi izboljšav pri izdelovanju cepiv in zdravniških pregledov pred cepljenjem vedno manj. Ob pravilno postavljenih indikacijah za cepljenje pri posamezniku, ki ima takšno ali drugačno bolezen ali prizadetost, po cepljenju ne pride do poslabšanja stanja. Takoj ali pa nekaj dni po cepljenju lahko nastopijo bolezenska stanja (dvig temperature, nahod, kašelj, angina), ki bi se pojavila tudi, če otrok ne bi bil cepljen; neka akutna bolezen, ki je tudi sam pregled pred cepljenjem ni mogel odkriti, je sovpadla s cepljenjem.

Nemalokdaj pa starši ali celo zdravstveni delavci krivijo cepljenje za stanje, kot je duševna ali telesna prizadetost. Taka razlaga je odraz nemoči ali izhod iz labirinta neznank ob spoznanju prizadetosti, pred katero si zatiskamo oči.

Vsi ti pojavi: obolevanje kljub cepljenju, reakcije po cepljenju in sovpadanje cepljenja z neko akutno boleznijo, povzročajo pri starših dvom, strah in odpor do cepljenja.

Sistem cepljenja

Cepljenje je pri nas obvezno po zakonu. Cepimo proti tuberkolozi, davici, tetanusu, oslovskemu kašlju, otroški paralizi, ošpicam, mumpsu in rdečkam. Cepilni program vsako leto izda republiški zavod za zdravstveno varstvo. Cepljenje izvajajo zdravniki, običajno cepijo otroški zdravniki (pediatri) predšolske otroke v dispanzerjih ali posvetovalnicah; šolske otroke pa cepijo zdravniki, specialisti za šolsko medicino v šolskih dispanzerjih ali v šolah. Vsi izvajalci cepljenja imajo strokovna navodila o izvajanjih, o zadržkih (kontraindikacijah) glede posebnih rizičnih skupin (kroničnih bolnikov, duševnih ali telesno prizadetih), prav tako pa morajo voditi evidenco o cepljenjih in morebitnih opažanjih po cepljenjih. Razumljivo je, da mora biti otrok pred cepljenjem skrbno pregledan, zdravnik pa mora biti seznanjen z dosedanjim otrokovim stanjem. Če so starši zaskrbljeni ali imajo pomisleke glede cepljenja, jim je zdravnik dolžan razložiti in si s pomirjevalnimi besedami ter utemeljitvami pridobiti njihovo zaupanje. V porodnišnici cepimo otroke tri dni po rojstvu proti tuberkolozi. V tretjem mesecu otrokove starosti sledi cepljenje proti davici, tetanusu, oslovskemu kašlju in sočasno (običajno) proti otroški paralizi — v cepilni knjižici je za to cepljenje oznaka Di-Te-Per-Polio. Cepimo v treh zaporednih razmakih, ki morajo biti časovno pravilno razporejeni. Eno leto po treh bazičnih cepljenjih sledi prva revakcinacija (docepljenje) z enkratnim cepljenjem; nato pa čez dve leti še druga revakcinacija. Cepimo z iglo in brizgalko za enkratno uporabo; vsak otrok dobi cepivo v sveži brizgalki s svežo iglo; oboje po uporabi zavržemo. Proti otroški paralizi zavarujemo otroka s cepivom na žlički z dodatkom soka ali sladkorja. Ko otrok dopolni 12—15 mesecev starosti, ga cepimo proti ošpicam, mumpsu in rdečkam. Cepljenje se opravi z enkratno injekcijo v zgornji del nadlakti.

V šolskem obdobju cepimo v prvem razredu proti davici, tetanusu in otroški paralizi (Di-Te-Polio) ter proti ošpicam, mumpsu in rdečkam. V sedmem razredu cepimo ponovno proti Di-Te-Polio ter dečke in deklice proti rdečkam. Vsa cepljenja morajo biti vpisana v zdravstvene ali cepilne knjižice.

Kako pa naš prizadet otrok?

Kadar gre za izolirano duševno ali telesno prizadetost, je cepljenje potrebno izpeljati brez zadržkov in s čim manjšimi časovnimi odmiki, seveda ob skrbnem zdravnikovem pregledu, ko je otrok v čim boljšem zdravstvenem stanju. Manjši otrok bo lažje prenesel cepljenje in travmatizem (strah pred zravnikom, belimi plašči, značilnim vonjem oridinacije) bo veliko milejši. Ob upoštevanju navodil za lajšanje težav 48 ur po cepljenju bodo le-te minimalne.

Kombinirano prizadeti terjajo posebno pozornost. To so:

— otroci, pri katerih se poleg duševne prizadetosti pojavljajo še znaki okvar centralnega živčnega sistema: krči, paralize živcev, prekomerna živčna razdražljivost, mišična ohlapnost (hipotonija);

— otroci s centralno motorično prizadetostjo (spastiki) z nevrološko boleznijo: krči, epilepsijo različne stopnje ali alergično —hiperergično obliko bronhialne astme ali

— otroci s prirojenimi nakazami ali defekti ob sočasni nevrološki bolezni, ki povzroča duševno manjrazvitost.

Vsi kombinirano okvarjeni otroci morajo biti prav tako cepljeni, vendar **po posebnem programu.** Običajno izpustimo cepljenje proti oslovskemu kašlju; ošpice, mumps in rdečke pa cepimo ločeno. Ob vsakem cepljenju skrbno nadzorujemo otroka teden dni pred posegom in po njem. Včasih jim je potrebno predpisati določena zdravila ali povečati dozo. Kadar pa gre za izjemno težko prizadetost ob sočasnem defektu tvorbe protiteles, kar se kaže v nenehnih obolenjih dihalnega sistema, se bo zdravnik odločil samo za eno od cepljenj ali pa za nobeno.

Starši teh otrok morajo biti še posebej seznanjeni z reakcijami po cepljenju v prvih 48 urah. To sta predvsem dvig temperature in bolečina.

Kratkotrajen dvig (nekaj ur) temperature do 39 °C ublažimo z 10 sekund trajajočo kopeljo v mlačni vodi; otroku dajemo vsake 4 ure sirup proti vročini (Panadon) 1/2 — 1 žličko ali več, odvisno od starosti otroka; hrana naj bo lahka, lažje prebavljiva — zlasti večerni obrok, več sadja in več tekočine (čaji, manj sladke sokove).

Bolečina na mestu vboda, ki jo včasih spremlja rdečina, se omili z mlačnimi obkladki kamiličnega poparka.

Če trajajo omenjeni znaki več kot 48 ur ali se pojavljajo težave, naj otroka pregleda zdravnik, ki ga je cepil, ali zdravnik, ki otroka tudi sicer zdravi in ga pozna.

Nujno je, da otroka zdravi in nadzoruje njegov razvoj vedno isti zdravnik; če hodi k več specialistom, naj bodo tudi ti vedno isti. To je osnovna pravica, ki izhaja iz Zakona o zdravstvenem varstvu in velja za prizadetega otroka še posebej. Nov zakon, ki bo dajal prednost družinskemu zdravniku predvideva, da bo le-ta skrbel za bolno osebo v vsakem času; pa tudi za družino, iz katere bolnik izhaja.

Veliko bolezni smo že izkoreninili — s cepljenjem

Dileme: cepljenja DA ali NE, ne sme biti več. O koristnosti cepljenja nam govorijo podatki, da smo **črne koze** s široko zasnovano cepilno akcijo Svetovne zdravstvene organizacije (SZO) izkoreninili v svetu in pri nas, cepljenja pa od leta 1978 ne izvajamo več.

Davice, morilke dojenčkov in malih otrok, ni več pri nas od leta 1970, vendar cepljenja ne opuščamo, ker je v nerazvitih deželah še prisot-

na. **Oslovski kašelj** se pri nas pojavlja v zelo redkih primerih, ki vsi potekajo blago in ne zapuščajo posledic. **Tetanus** je okužba, katere povzročitelj je prisoten vsepovsod in je posledica okuženih, slabo oskrbovanih ran in ugrizov živali. V deželah tretjega sveta pa še vedno umirajo matere in novorojenčki zaradi porodnega tetanusa. **Otroška paraliza** se v Sloveniji ne pojavlja več; je pa bolezen slabih socialnih razmer in v nerazvitih deželah še vedno pohablja otroke. Proti **ošpicam** cepimo v Sloveniji od leta 1969. S sistematičnim in uspešnim cepljenjem naj bi bolezen izkoreninili v vseh deželah sveta do leta 2000. Pri nas se pojavljajo v izredno nizkem številu in vedno bolj med necepljenimi starejšimi otroki ali pri dojenčkih do prvega leta. Proti **mumpsu** cepimo od leta 1979; uspehi se kažejo v zmanjšani obolevnosti med predšolsko mladino. **Rdečke,** ki so nevarne razvijajočemu se plodu v prvih treh mesecih, se kljub cepljenju od leta 1974 ne pojavljajo več epidemično, vendar skušamo tudi to bolezen povsem izkoreniniti.

Program Svetovne zdravstvene organizacije »Zdravje vsem do leta 2000« določa v prvi vrsti strategijo boja proti boleznim, ki jih lahko obvladujemo s cepljenjem.

Priporočilo

Poznam starše in njihove prizadete otroke in vem, kako doživljajo bolezen, obiske pri zdravniku, bivanje v bolnišnici, pa tudi kakšen je njihov vsakdan, saj je tudi moj sin »drugačen«. Kot zdravnik pediater, ki že preko 20 let cepi otroke in mladino severovzhodnega dela Slovenije, pa zelo dobro poznam svoje delo; spremljam cepilne reakcije in sledim razvoju imunologije, zato lahko rečem: Strah pred cepljenjem je odveč.

dr. Marjeta Korbar

V zavodu je hrana dobra. Slaba hrana je za mene takrat, kadar je mlečno. Hrane je dovolj. Želim si, da bi bile večkrat hrenovke.

Niko

PROCES ZDRAVSTVENE NEGE V ZAVODU

Zavod za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem je bil ustanovljen leta 1968, da bi se v njem usposabljali zmerno in težje duševno prizadeti otroci.

Leta 1980 smo odprli delavnico pod posebnimi pogoji (DPP) za gojence-absolvente delovnega usposabljanja. Poskrbljeno je tudi za domsko varstvo varovancev.

Leta 1986 pa je začel delovati še oddelek za osnovno usposabljanje težko duševno in motorično prizadetih otrok (OU).

V zavodu torej obravnavamo dve kategoriji otrok:

a) zmerno in težje duševno prizadete otroke in mladostnike; ti so se sposobni priučiti enostavnih opravil skrbi za samega sebe in osnov socializacije in

b) težko duševno in motorično prizadete otroke, ki potrebujejo stalno varstvo, oskrbo in nego.

Zdravstvena služba v zavodu skrbi za splošno zdravstveno stanje zmerno in težje ter težko duševno in motorično prizadetih otrok in mladostnikov.

Sodelavci pri zdravstveni negi

Zdravstvena služba skupaj z drugimi strokovnimi službami blaži in odpravlja motnje ter pospešuje ugoden razvoj telesnih in duševnih sposobnosti slehernega otroka in mladostnika, saj jih v zavodu usposabljamo za življenje in delo.

Nosilci zdravstvene nege v zavodu so:
— vodilna medicinska sestra,
— medicinske sestre,

— varuhinje in
— strežnice.

Kdo izvaja zdravstveno nego, je odvisno od tega, ali je namenjena zdravemu duševno prizadetemu otroku iz delovnega usposabljanja, osnovnega usposabljanja ali delavnice pod posebnimi pogoji ali pa bolnemu, ki potrebuje bolniško zdravstveno oskrbo.

Zaradi različnih telesnih motenj in nepravilnosti, ki pogosto spremljajo to populacijo otrok, je za večino potrebna redna ali občasna ambulantna ali klinična obravnava pri različnih zdravstvenih strokovnjakih, kot so:

— zdravnik splošne prakse,
— pediater,
— pedopsihiater,
— nevropsihiater,
— psihiater,
— zobozdravnik,
— ginekolog,
— endokrinolog,
— otorinolaringolog,
— okulist in
— ortoped.

Načrtovanje zdravstvene nege

Po sprejemu v zavod otroka ali mladostnika vključimo v naš sistem zdravstvene nege.

Vsi zbrani podatki in anamneza, v kateri so zajeti celovito otrokovo stanje in njegove potrebe, so osnova za ugotavljanje zdravstvenih potreb in za načrtovanje individualne zdravstvene nege.

Posebno skrb in zdravstveno nego moramo posvečati tistim otrokom in mladostnikom, ki zaradi spremljajočih motenj glede na zdravstveno stanje potrebujejo večjo pomoč.

Ugotavljanje potreb po pravilni zdravstveni negi je neprekinjen proces, ki se ne konča ob seznanitvi z otrokovim stanjem pri sprejemu. Potrebe po zdravstveni negi ugotavljamo in preverjamo ves čas, ko je otrok v zavodu.

Vrsta različnih dejavnosti, ki sodijo v okvir zdravstvene nege v zavodu, zahteva strokovno in dobro načrtovano delo zdravstvenih in drugih delavcev, ki so odgovorni za pravilen potek zdravstvene nege. Postopki zdravstvene nege se morajo nanašati na vsako otrokovo dejavnost in funkcijo, ki jo lahko opravi sam ali s pomočjo drugih.

Postopki

Postopki zdravstvene nege vključujejo:
— izvajanje zdravstvene nege, ki je otrok ne more opraviti sam;
— pomoč otroku, ki lahko le delno skrbi sam zase pri zdravstveni negi;
— vodenje in spodbujanje otrok, da bi skrbeli sami zase pri zdravstveni negi;
— izvajanje zdravstvene nege;
— preverjanje pravilnega izvajanja zdravstvene nege.

Preden se odločamo za določene negovalne aktivnosti, moramo upoštevati strokovno mnenje sodelavcev v negovalnem in celotnem zdravstvenem timu ter individualne psihofizične sposobnosti duševno prizadetega otroka.

Zdravstvene nege ne izvajamo le takrat, ko je otrok kot bolnik v zdravstveni oskrbi, ampak ves čas bivanja v zavodu, zato je tembolj pomembno, da otrok pri negi aktivno sodeluje in čimprej postane samostojen na področju skrbi zase.

Dokumentacija

Dokumentacija je sestavni del načrta individualne in sistematične zdravstvene nege; omogoča boljšo in obsežnejšo nego.

Pri delu uporabljamo naslednjo dokumentacijo:

1. podatki o stanju otroka oziroma mladostnika ob sprejemu;
2. ugotavljanje potreb in izvajanje zdravstvene nege v zavodski bolniški oskrbi;
3. ambulantna obravnava otrok in mladostnikov (načrtovani in opravljeni posegi);
4. dokumentacija: — o epileptikih,
— o diabetikih,
— o menstruaciji,
— o enuretikih,

— o preverjanju sposobnosti otrok pri skrbi za samega sebe;

5. načrtovanje in izvajanje zdravstvene nege za otroke osnovnega usposabljanja;

6. podatki o zdravstvenem stanju otroka v času bivanja doma;

7. navodila za delo varuhinje na področju skrbi za samega sebe.

Oblike dela

Zdravstvena nega je organizirana samostojno, uresničevanje pa je usklajeno s programom delovnega usposabljanja in osnovnega usposabljanja ter poteka tako, da je za otroke in mladostnike v tem smislu poskrbljeno vseh 24 ur dnevno.

Zdravstveno nego izvajamo v različnih oblikah.

a) Zdravstvena nega, ki je otrok ne izvaja sam:

— v osnovnem usposabljanju je to hranjenje, medikamentozna terapija, fizoterapija, osnovna in specialna nega, preventiva in kurativa;

— v bolniški oskrbi — osnovna in specialna nega, hranjenje, medikamentozna terapija, preventiva in kurativa;

— ambulantna zdravstvena nega obsega redno in občasno medikamentozno terapijo, preventivo in kurativo ter skrb za redno obravnavo v specialističnih ambulantah.

b) Pri otrocih, ki delno skrbijo sami zase, zdravstveno nego izvaja varuhinja. Zdravstvena nega obsega predvsem osnovno nego in preventivo.

c) Naslednja oblika je vodenje in spodbujanje otrok, da bi skrbeli sami zase. Program delovnega usposabljanja na vseh stopnjah vključuje tudi področje skrbi za samega sebe. Da bi otroci program v celoti osvojili in da bi bili sposobni sami izvajati osnovno nego, jih varuhinje, pedagoški in zdravstveni delavci usposabljajo za čim večjo samostojnost pri aktivnostih na tem področju. Osvojene navade oziroma privajenosti prispevajo k dobremu zdravstvenemu stanju otrok.

d) Zdravstvena vzgoja navaja otroke, da bodo znali poiskati prvo pomoč in da se bodo znali izogibati nevarnostim ter se čimbolj usposobili skrbeti sami zase. Zdravstveno vzgojo v zavodu izvajamo zdravstveni delavci, varuhinje, pedagogi in terapevti. Za kvalitetno izvajanje je nujna povezava vseh služb v zavodu. Obseg in zahtevnost zdravstvene vzgoje pa sta odvisna od otrokovih sposobnosti.

Tanja Stropnik

e) Preverjanje pravilnega izvajanja zdravstvene nege nam omogoča kritično analizo dela, ki smo ga opravili. Pri tem ugotavljamo napredek in dosežke pri razvoju sposobnosti posameznih otrok na področju zdravstvene nege in njihovo zdravstveno stanje.

f) Športno-rekreativna dejavnost v procesu zdravstvene nege v delovnem usposabljanju in delavnici pod posebnimi pogoji prav tako sodi v program dela zdravstvene službe, ki ob svojem rednem delu skrbi še za preventivno dejavnost in redno zdravstveno dejavnost na področju telesne vzgoje, športa in rekreacije.

Eden vodilnih smotrov obravnave otrok in mladostnikov je biološko-zdravstveni; upoštevati ga morajo tako zdravstvena služba kot korektivni gimnastik in fizioterapevt. Če dovolj upoštevamo individualne posebnosti in potrebe otrok in mladostnikov, imajo športne dejavnosti tako ugodne učinke, da se priporočajo kot sestavni del terapije. Nekatere oblike športnih in rekreativnih aktivnosti omogočajo boljšo komunikacijo, pomagajo pri socializaciji, omogočajo samoopazovanje, mišično sproščanje, izražanje čustev in drugo.

Zelo pomembno je povezovanje med različnimi strokovnjaki in poznavanje vsestranske problematike otrok in mladostnikov, da jih ne prikrajšamo za zdrav način življenja.

Ne le znanje — predvsem ljubezen in razumevanje

Ker v zavodu zdravstveno nego opravlja širši krog delavcev, je pomembno, da vsi dobro poznajo zdravstveno stanje otrok, njihove psihofizične sposobnosti, okolje, iz katerega otroci prihajajo, da upoštevajo navodila zdravstvene službe, da znajo nuditi prvo pomoč v različnih primerih (epileptični napadi, poškodbe itd.) in da se strokovno usposabljajo na področju zdravstvene nege.

Vsi si moramo nenehno prizadevati, da bi z dobro zdravstveno nego otrokom pomagali blažiti in prenašati motnje, ki spremljajo njihovo duševno prizadetost, poleg zdravja pa bi morali negovati tudi otrokovo psihično stanje in njegovo osebnost.

Posebno želim poudariti, da ni dovolj samo strokovna usposobljenost, ampak sta za naš uspeh pri delu s temi otroki potrebna ljubezen in razumevanje.

Predvsem pa moramo stremeti za tem, da dosežemo na področju skrbi za samega sebe pri otrocih in mladostnikih takšno stopnjo usposobljenosti, ki je za njihov razvoj in življenje dosegljiva in potrebna.

Evgenija Steblovnik

UTRINKI OB RAZMIŠLJANJU O ZDRAVSTVENEM VARSTVU ODRASLIH DUŠEVNO PRIZADETIH

Varstveno-delovni center Tončke Hočevar v Ljubljani je namenjen varstvu odraslih zmerno in teže prizadetih otrok. Ker so zmožnosti za delo in vključevanje v okolje ter potrebe njihovih družin možno različne, so različne tudi oblike skrbi zanje. Le-te zajemajo: dnevno varstvo in domsko varstvo.

Zdravstveno varstvo — sestavina domskega varstva

Domsko varstvo vključuje: zdravstveno, pedagoško in socialno obravnavo ter prosti čas. Zdravstvena obravnava zajema celotno skrb za dobro psihofizično počutje posameznika, za kar skrbi v Centru zaposlen medicinski kader in ostalo strokovno osebje. Osnovna naloga medicinskih sester in negovalnega osebja je varovanje, nadzorovanje ter spodbujanje varovancev v smislu čim večjega sodelovanja pri zadovoljevanju osnovnih življenjskih potreb in skrbi za samega sebe. Ves čas budno spremljamo zdravstveno stanje varovancev, kar vključuje: izvajanje predpisane terapije, dajanje raznih zdravil in mazil, oskrbo manjših poškodb, preveze ter pripravo na posege. Medicinske sestre sodelujejo tudi pri preventivnih in kurativnih pregledih ter pri psihološki pripravi varovanca na obisk pri zdravniku, zlasti pri zdravniku specialistu, ali na odhod v bolnišnico.

Dogovor o organizaciji

Leta 1985 je Center po izgradnji domskega varstva v Šiški postavil zahtevo po bolj sistema-

tični urejenosti zdravstvenega varstva za populacijo odraslih duševno prizadetih. Na predlog Centra se je sestala skupina strokovnjakov, ki se je že ukvarjala s problematiko zdravstvenega varstva te populacije, in ugotovila, da je bilo to področje v preteklosti zapostavljeno in dokaj neurejeno. Kljub načelnemu stališču, naj bi odrasli duševno prizadeti občani bili obravnavani v zdravstvenem domu po teritorialnem principu, se je dogajalo, da so po končanem usposabljanju še vedno koristili šolske dispanzerje, kjer so bili predhodno vodeni, prav tako je bilo z zobozdravstvenim varstvom, in sicer v ambulanti Zavoda za usposabljanje Janez Levec.

Varovance, ki so vključeni samo v dnevno varstvo, so po dogovoru z zdravstvenimi ustanovami na sistematsko-preventivne preglede oziroma v nujnih primerih delavci Centra vodili v bližnje zdravstvene domove.

Mnenje skupine strokovnjakov je bilo, da se je treba v prihodnje dosledno zavzemati za teritorialni princip obravnave, kar naj bi pomenilo, da so varovanci, vključeni v domsko varstvo, vodeni v Zdravstvenem domu Šiška, in sicer v šolskem dispanzerju, kljub njihovi starosti in specifiki obravnave. Prav tako naj bi bili v obravnavo vključeni varovanci dnevnega varstva v enoti Šiška. Za ostale, vključene v dislociranih enotah, pa so pristojni posamezni zdravstveni domovi, ki naj bi varovancem nudili splošno zdravstveno varstvo pod enakimi pogoji kot ostali populaciji odraslih po teritorialnem principu.

Spremembe v zadnjem letu

V letu 1986 je pričel izvajati zdravstveno varstvo za Center Zdravstveni dom Šiška. Varovance v Centru je enkrat tedensko obiskoval zdravnik, ki je opravljal preventivne in kurativne preglede, pri timskem delu sodeloval z delavci Centra, se po potrebi posvetoval s specialisti, sodeloval s starši in delavci Centra ter opravljal higienski nadzor v Centru. Ostale dni v tednu naj bi imeli varovanci prednost pred ostalimi pacienti v šolskem dispanzerju. Takšna obravnava je potekala z manjšimi odstopanji do prve polovice leta 1990, ko je odšla zadolžena zdravnica v pokoj, zdravstveni dom pa je podal obrazložitev, da bo skrb za varovance prevzel zdravnik splošne medicine za odrasle in da bo za kurativne preglede zadolžen Dispanzer splošne medicine v enoti Šiška po razporedu sprejemne ambulante.

Podoben premik se je izvršil tudi na področju zobozdravstvenega varstva, kajti po prvih dogovorih je skrb za zobozdravstveno varstvo prevzela otroška specialistična ambulanta, katere pomanjkljivost je bila v tem, da se ni ukvarjala s protetiko.

V letu 1991 je bila skrb za zobozdravstvo prenešena na Zobozdravstveno varstvo za odrasle, in sicer na vse zobozdravnike v Zdravstvenem domu Šiška, po principu sprejemnega dneva, s tem da varovanci pri samem sprejemu in naročanju nimajo nobene prednosti. Iz povedanega sledi, da je zobozdravstveno varstvo odraslih duševno prizadetih v Ljubljani vezano na teritorialni princip obravnave; v akutnih primerih pa skušamo tudi za varovance, vključene v dnevno varstvo, probleme reševati v Zdravstvenem domu Šiška — največkrat uspešno. Sistematične zobozdravstvene preglede za vse varovance, vključene v VDC, pa v času šolskih počitnic še vedno opravlja dr. Rant.

Naše izkušnje

Glede na naše izkušnje in po pripovedovanju staršev se največji problemi pojavljajo ravno v zvezi z zobozdravstvenim varstvom. Skoraj pravilo je, da imajo varovanci velike težave z zobmi, s čimer so povezane tudi negativne izkušnje, kajti zobozdravnik sprejme z normativi določeno število pacientov ne glede na to, da je potrebno za našo populacijo porabiti veliko več časa za pripravo in sam poseg. Iz tega razloga se starši radi obračajo na Stomatološkokliniko, kjer je možnost sanacije zob pod narkozo, vendar pa je čakalna doba zelo dolga. Naše izkušnje kažejo, da je le pri manjšini potreben tak način obravnave, za večino pa je pomembna ustrezna predpriprava in seveda pravočasen obisk. Iz statistike za leto 1990 je razvidno, da je bil vsak domski varovanec v obravnavi pri zobozdravniku povprečno 2,5-krat.

Na obiskih pri zdravniku splošne prakse z varovanci v glavnem ni nobenih težav, kar je verjetno povezano s tem, da splošni zdravnik enkrat tedensko obišče Center, prav tako pa tudi psihiater in psihologinja. Večina dobro prenaša tudi specialistične preglede in preiskave v laboratorijih. Posebej izstopa obisk deklet pri ginekologu, in sicer v pozitivni smeri, kajti dekleta so bila do letošnjega leta sistematično vodena na Zavodu za reprodukcijo in so hodila na preglede brez posebnih zadržkov. Od začetka leta 1991 pa so tudi ginekološko obravnavo prevzeli dispanzerji za žene v posameznih zdravstvenih domovih. Vsakega posameznika poskušamo pred odhodom v zdravstveno ustanovo izven Centra primerno pripraviti, z obrazložitvijo, kam in iz kakšnega razloga gre, seveda glede na njihove sposobnosti razumevanja. Prav tako je pomemben občutek varnosti, ki ga ima posameznik, ko ga določen delavec spremlja na pregled in ostane z njim tudi med samo obravnavo, če si varovanec to želi.

Aleš Kolarič

Delavci Centra opažamo, da se pojavlja vedno več želja s strani staršev, da bi neprijetnosti okrog zdravnika opravili delavci Centra namesto njih, kajti sami imajo občutek, da so pri posegu dostikrat tako čustveno angažirani, da to negativno vpliva na samega varovanca. Za delavce Centra je to dostikrat težka naloga, posebno pri varovancih, ki so vključeni v dnevno varstvo in so seznanjeni s potekom bolezni le preko staršev.

O spremenjenem zdravstvenem stanju posameznika starše sprotno obveščamo; kadar je potrebno, prosimo tudi starše za sodelovanje pri pogovoru, da nam povedo svoja opažanja — to je posebej utečeno pri psihiatrični obravnavi.

Pomembna je priprava

Če gledamo na problematiko zdravstvenega varstva globalno, ugotovimo, da je za le-to v Centru dobro poskrbljeno, da Center primerno sodeluje z zdravstvenimi ustanovami; vendar pa je verjetno vseeno potrebno izpostaviti problem spremljanja posameznika, posebej na specialistične preglede, kjer kot ustanova nimamo nobenih prednosti in tako delavec s posameznikom pogosto prebije celoten delovni čas, s tem da je občasno potrebno angažirati tudi šoferja.

Naše stališče je, da je potrebno varovanca predhodno dobro pripraviti na pregled in mu zagotoviti individualno spremstvo, kar je pogoj, da tudi kljub dolgemu čakanju ne pride do izpadov in težav.

Kar se tiče sodelovanja s starši, menim, da leto sloni na zaupanju, kajti starši se pogosto obračajo na delavce Centra, prosijo za nasvete oziroma si želijo, da jih usmerijo k strokovnjaku, ki jim bo lahko pomagal pri reševanju težav.

Značilnosti zdravstvenega stanja

Za boljšo predstavo bi lahko navedli, da je pri opravljanju sistematskih pregledov splošna zdravnica ugotovila, da imajo varovanci v:

57 % slabo držo, 32 % preveliko težo, 10 % premajhno težo, 25 % slab telesni razvoj, 28 % izražene deformacije hrbtenice, 17 % deformaci-

je prsnega koša, 32 % deformacije stopal, 27 % druge deformacije okostja, 61 % eno-ali obojestranske motnje vida ali pa je vid nedoločljiv, 7,8 % srčne napake (od tega je 1,8 % pridobljenih, ostale so prirojene), 34 % govorne napake, 1 % zvišan krvni pritisk, 9 % bolezni ščitnice, 24 % bolezni kože, 4,5 % hereditarne degenerativne bolezni, 22,3 % epilepsije, 18 % pa jih je matorično prizadetih.

Navedeni podatki govorijo o tem, da imajo naši varovanci nadpovprečno veliko število somatskih težav, pa tudi psihičnih.

Iz statističnega pregleda podatkov medicinskega osebja Centra pa je razvidno, da je v letu 1990 od vključenih 62 varovancev prejemalo stalno terapijo 36, mesečno injekcije — 7, da je bilo opravljenih 150 različnih zdravstvenih storitev in da so bili varovanci spremljani na 77 specialističnih pregledov oziroma preiskav, 5 varovancev pa je bilo hospitaliziranih.

Glede na potrebe odraslih duševno prizadetih po zdravstvenem varstvu se bomo v prihodnje skušali še bolj povezovati s pristojnimi zdravstvenimi organizacijami in doseči čimbolj primerne pogoje za obravnavo.

Tatjana Podlipec

MOJE POČITNICE

Ob začetku počitnic sem bil bolan. Nisem mogel dobro hoditi, ker sem bil opečen. Ko so mi ozdravele noge, sem se šel kopat v reko Dragonjo. Poleti sem hodil na žegnanje z motorjem ali s prijateljem, ki me je peljal v avtu. Na žegnanju je bilo zelo lepo.

Nekaj sem pomagal očetu, še večkrat sem popravljal motor. Vozil sem »krosovca« 80 kk RX. Hodil sem tudi deset kilometrov za kondicijo.

Ko se je začel pouk, sem bil zelo vesel. Kupil sem zvezke, barvice, torbo in tako naprej.

Peter Starc
Vzgojni zavod Elvire Vatovec
Strunjan

ZOBOZDRAVNIK V ŠOLI

Ohranitev zdravja zob in ustne votline prizadetih otrok je eden od temeljev njihove rehabilitacije

Obiski pri zobozdravniku so običajno povezani s strahom pred bolečino, neugodjem zaradi čakanja na poseg ter nenavadnimi občutki pri premikih zobozdravniškega stola in brnenju svedra. Kako prestrašeni so šele otroci, posebno če se odpravimo z njimi k zobozdravniku, ko so bolečine že povsem neznosne! Da bi se temu izognili, so se šolski zobozdravniki v zadnjih letih preselili iz zobnih poliklinik v šole, svojo dejavnost pa so usmerili predvsem v preventivo, to je v preprečevanje obolenj in nepravilnosti.

Osnovne šole s prilagojenim programom so večinoma šole z manjšim številom učencev, zato le v redkokateri premorejo zobno ambulanto; pa tudi v večjih zavodih ni dosti bolje — v Centru Dolfke Boštjančič so na primer šele pred letom dni uspeli odpreti zobno ambulanto. Ena redkih ustanov, kjer imajo zobozdravnika »v hiši«, je osnovna šola na Dečkovi ulici v okviru Zavoda za usposabljanje Janez Levec v Ljubljani. Januarja letos je minilo dvanajst let, odkar sta začela delati v tej ambulanti zobozdravnik dr. Andrej Rant in asistentka Lili Kašnik. Pogovor z njima je bil prežet z naklonjenostjo do otrok in poln bogatih izkušenj, padla pa je tudi kakšna kritična pripomba na račun sistema zdravstvenega varstva in odnosa nekaterih zdravstvenih delavcev do otrok z motnjami v razvoju.

Ne škoditi!

Dr. Ranta sem najprej povprašala, kakšno je njegovo izhodišče pri delu z otroki z motnjami v razvoju. Pri odgovoru ni pomišljal niti za hip in je dejal: Predvsem — ne škoditi! Tudi če bi bil poseg še tako nujen, ne smemo povzročiti še dodatne — psihične — travme otroku, ki ni pripravljen na sodelovanje, tako da bi na silo in za vsako ceno hoteli opraviti poseg.

Vendar pa ne kaže vreči puške v koruzo — vsako leto znova je treba poskušati na rednih pregledih prepričati otroka, da bi sodeloval pri pregledu. Otroci dozorevajo in se razvijajo, njihovo odzivanje se sčasoma spreminja in pri večini je slej ko prej le možno opraviti vsaj pregled ali celo manjša popravila zobovja.

Zdravo zobovje je eden od pogojev za dobro telesno počutje, saj omogoča dobro in pravilno prehranjenost otroka, pomembno pa je tudi z estetskega in govornega vidika.

Preprečevanje obolenj in nepravilnosti

Glavna metoda dela je preventiva — preprečevanje obolenj in nepravilnosti zobovja in čeljusti. Uspeh pa ji zagotavlja le dosledno sodelovanje vseh, ki vzgajajo otroka, to je pedagogov, staršev in zobozdravstvenih delavcev. Obsega neposredno delo z otroki, prosvetljevanje staršev in pedagoških delavcev ter vzgojo otrok.

Otroci redno uživajo fluorove tablete; za to skrbi razrednik, zobozdravnik in asistentka pa občasno preverjata in svetujeta. Ta dejavnost nemoteno teče že vseh dvanajst let od odprtja ambulante.

Druga dejavnost je fluoriranje (»želiranje«) zob. Zobozdravnik in asistentka vsak mesec dvakrat obiščeta vse učence od 4. do 8. razreda v učilnicah, kjer otroci vpričo njiju želirajo zobe, hkrati pa preverjata, če si pravilno umivajo zobe.

Izjemno pomembna metoda je preventivno zalivanje fisur — to je zaščita gornjih (griznih) površin kočnikov, ki so sicer polne brazd, v teh brazdah pa se radi zadržujejo ostanki hrane in zato kaj hitro pride do okvar zob. Z zalivanjem to preprečijo. Metoda je povsem neboleča, mlajšim ali bolj boječim otrokom pa ponavadi rečejo, da jim bodo zobe prelili »z mlekom.«

Velik pomen ima tudi delo z otroki v majhnih skupinah. Zdravnik in njegova asistentka se s skupino treh ali štirih otrok temeljito pogovorita o čiščenju zob. Zdravnik jim razloži pomen čiščenja zob, asistentka pa jim na velikem modelu to še nazorno pokaže. Pogovore popestrijo še z raznimi pobarvankami, pesmicami, ugankami.

Uvedli so tudi tekmovanje med razredi — preverjajo čiščenje zob od 2. do 6. razreda. Ta tekmovanja so postala prav priljubljena, zobe si umivajo celo otroci, ki poprej zobne krtačke niti imeli niso. Ob zaključku šolskega leta slovesno razglasijo rezultate in podelijo nagrade (to so običajno zobne ščetke, zobne paste in prikupne priponke).

Pred kratkim so v vseh učilnicah namestili omarice za shranjevanje zobnih ščetk. Vsak učenec namreč po navodilih zobozdravnika nabavi ustrezno zobno ščetko (eno za v šolo, eno za doma) in skrbi, da je čista in nepoškodovana.

Čeprav ima zobozdravnik veliko potrpljenje z otroki, ki jih je strah pred posegi, pa ni prav nič prizanesljiv do tistih, ki zob ne čistijo redno!

Drugi del preventivne dejavnosti predstavlja prosvetljevanje staršev in učiteljev. Zato zoboz-

dravnik in asistentka vsako leto pripravita informativno predavanje o delu zobne ambulante in o vlogi staršev pri ohranjanju zdravega zobovja pri otrocih; drugo predavanje pa se nanaša na kakšno aktualno temo — letos npr. o poškodbah zob.

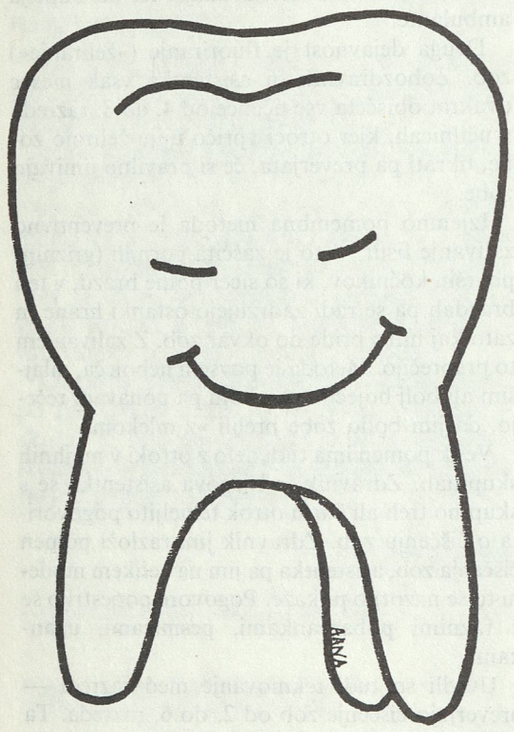

Zdravljenje

Zdravljenje je v bistvu podobno kot v drugih šolskih zobnih ambulantah. Vendar pa je potrebno upoštevati nekatere posebnosti zaradi narave motenosti otrok oziroma zaradi spremljajočih pojavov, ki utegnejo vplivati na izvajanje posegov.

Zdravnik ugotavlja, da je med otroki na tej šoli več nepravilnosti čeljusti in zob. Otroka s takimi nepravilnostmi napoti k ortodontu v zdravstvenem domu občine, kjer otrok prebiva. Sproti preverja, ali otrok redno nosi aparat, in če je potrebno, dodatno svetuje staršem.

Veliko je tudi poškodb zob. Otroci so živahni in ne predvidevajo posledic, zato ima zobozdravnik pogosto opraviti z odlomljenimi zobmi.

Spremljajoče motnje vplivajo na stanje zobovja; veliko je zobnega kamna, vsi otroci si ne morejo sami čistiti zob, nekatera zdravila povzročajo nenaravno obarvanost zob ipd. Pri otrocih, ki imajo zaradi posledic cerebralne paralize okvarjene reflekse in motnje v gibanju, je potrebno zelo previdno opravljati posege (npr.- da ne pride pršilo v sapnik), paziti je potrebno na nenadne gibe, krče in podobno. Nekaterim otrokom gre na bruhanje in kljub njihovi pripravljenosti za sodelovanje včasih ni mogoče opraviti posega.

Pri mnogih otrocih je veliko težav pri navezavi stikov — otrok bodisi ne razume, kaj zdravnik hoče od njega, bodisi ne zna opisati bolečine ali pokazati, kje ga boli, zato brez sodelovanja staršev običajno tudi ni mogoče sestaviti opisa bolezni.

Otrok se mora na zobozdravnika navaditi

Dosti otrok ima že pred vstopom v šolo slabe izkušnje z zobozdravnikom ali pa so jih z zobozdravnikom celo strašili. Dr. Rant pravi, da je še najbolje, če se na začetku za takega — na smrt prestrašenega — otroka sploh ne zmeni, temveč počaka, da se otrok zjoče in nekoliko umiri, potem pa se začne z njim prijazno pogovarjati, da bi si pridobil njegovo zaupanje. Če poseg ni zelo nujen, se včasih s takim pogovorom prvo srečanje tudi konča, sam poseg pa odložijo na kak drug dan. Otrok se mora postopno privaditi na prostor, na ljudi v njem, na nenavadne glasove, na pihanje in škropljenje in kar je še podobnih posebnosti v zobni ambulanti.

Postopno pa poskušajo tudi s »prebijanjem bariere strahu« — slej ko prej se mora otrok spoprijeti s strahom in ga premagati. Običajno vabijo po dva otroka skupaj in najprej popravijo zobe pogumnejšemu, tako da bi ta dal bolj bojazljivemu dober zgled. Ko potem otrok vendarle sede na stol in odpre usta, da mu zdravnik lahko pregleda zobe, je najhujše že mimo. Seveda pri popravljanju zob začnejo z manjšimi posegi, pri katerih je manj verjetnosti, da bi otroka kaj bolelo.

S problemom strahu pred zobozdravniškimi posegi se je dr. Rant poglobljeno strokovno ukvarjal. — Pri delu ga ne moti, da ambulanta nima čakalnice: otroci so na vrsti ob uri, ko so naročeni, in so takoj v neposrednem stiku z zobozdravnikom; prihranjeno jim je mučno poslušanje, kaj se dogaja v ordinaciji z drugim pacientom.

Kaj pa, če so bolečine in strah le prebudi? Potem seveda ostane na izbiro le poseg v narkozi, posebno če je nujen. S takimi posegi se ognemo ponavljajočim se psihičnim obremenitvam otroka, staršev pa tudi zobozdravnika, obenem pa je mogoče z enkratnim posegom popraviti več zob kot običajno.

Žal pa ravno tu naletimo na težave, ki jim tudi sami zdravniki niso kos — dostikrat se zgodi, da zdravstvene oblasti preprosto nimajo denarja za te posege.

Vse le ni brez pomanjkljivosti

Svojemu sogovorniku sem zastavila tudi nekaj vprašanj, na katera je odgovoril šele po krajšem premisleku ali pa je želel, naj odgovora raje ne zapišem. Tole o materialni preskrbljenosti ambulante pa bom vseeno napisala.

Oprema je sicer skromna, a to ni najslabše; težava je v tem, da nekateri deli opreme ne zadoščajo, kajti prostor ni bil ustrezno projektiran in opremljen že ob gradnji novega poslopja. Predvsem je preozek in zdravniku ne omogoča dela v najugodnejšem telesnem položaju, vodovodna napeljava in pomivalna korita ne ustrezajo sodobnim zahtevam, ni aspiratorja za slino, zato je pri nekaterih otrocih precej težav pri izvajanju posegov, reflektor je prešibak, pa še kaj bi se našlo.

Če bi imeli čakalnico, bi jo verjetno uporabili kot »preventivno sobo«, kjer bi izvajali želiranje zob in nekatere druge preventivne dejavnosti.

Nihče se tudi ne ukvarja z mislijo, da bi bilo potrebno delo zdravnika oziroma zobozdravnika in medicinske sestre, ki dela s prizadetimi otroki, kako drugače vrednotiti, saj gre za velike psihične obremenitve in odgovornost za varnost otrok pri posegih (ste že kdaj pomislili, s kakšno hitrostjo se vrti sveder in kaj bi se zgodilo, če bi spodletel?). Učiteljem (doslej smo bili razdeljeni po področjih na šolstvo, zdravstvo, socialo . . .) so priznani težji delovni pogoji, če delajo neposredno z otroki z motnjami v razvoju, zdravstvene delavce pa so pri tem pozabili.

Ambulanta sodi v okvir dispanzerja za zobozdravstveno varstvo šolskih otrok in mladine pri Zdravstvenem domu Ljubljana-Center. Zaradi medsebojne oddaljenosti posameznih organizacijskih enot Zavoda za usposabljanje Janez Levec, v okviru katerega deluje osnovna šola s prilagojenim programom na Dečkovi ulici, v tej ambulanti ne morejo opravljati zobozdravstvenega varstva za vse učence zavoda. Razen učencev šole na Dečkovi ulici prihajajo v to ambulanto še otroci iz oddelkov za delovno usposabljanje v Jaršah in to v popoldanskem času skupaj s starši.

Če posameznih posegov ni mogoče opraviti v tej ambulanti, otroke napotijo tudi v kakšno drugo ustanovo; najpogosteje je to potrebno, če gre pri otroku za ortodontske nepravilnosti.

Za zdravje se moramo potruditi vsi

Ob koncu pogovora je dr. Rant posebej poudaril, da je sodelovanje z vodstvom šole in pedagoškimi delavci odlično in da sta z asistentko vedno naletala na razumevanje in podporo pri delu.

Dodal je še, da je pred dvanajstimi leti začel kot prvi zobozdravnik delati tudi v varstveno-delovnem centru; za velik uspeh šteje, da je uspel zaustaviti propadanje zobovja pri varovancih centra.

Za zdravje otrok se moramo potruditi vsi — otroci sami, starši, pedagoški delavci in zdravstveni delavci. Predvsem je pomemben zdrav način življenja in preprečevanje obolenj in nepravilnosti.

Ljubeznivemu zobozdravniku in njegovi asistentki hvala za pogovor. Želim jima čim več uspehov pri delu!

Aljoša Vodnik

Zima pride in odide s sledovi.

Edin A.

DELO ZOBNE AMBULANTE V ZAVODU JANKA PREMRLA-VOJKA V VIPAVI

Delo zobne ambulante v Zavodu Janka Premrla-Vojka sega praktično v sam začetek delovanja zavoda. Dolgo je delovala v nenamenskem — neustrezno opremljenem prostoru. Z novogradnjo pa smo pridobili lepe, funkcionalne prostore s sodobno opremo.

Mislim, da je to edina prava možnost za prizadete otroke, saj je stomatološka obravnava v navadnih otroških ambulantah praktično nemogoča ali pa se zreducira na odpravljanje bolečin, kar največkrat pomeni le puljenje zob, za sistematično delo s prizadetimi malimi pacienti pa kratkomalo ni časa.

Pri prizadetih ljudeh, pri otrocih pa še posebej, pride do poudarjenih oblik ustne patologije:

— Zaradi nenormalnih požiralnih refleksov in nezadostnega zvečenja pride do hipofunkcije žvekalnega aparata in zaradi tega do nepravilne rasti čeljusti, posameznih zob ali zobnih skupin.

— Napake še potencira zelo pogosto oteženo ali celo onemogočeno dihanje skozi nos, kar spet privede do sušenja ust in hitrega gnitja zob. Čeljusti zaostajajo v rasti (predvsem zgornja).

— To privede do predčasne izgube mlečnih zob in stalnih šestic, kar dodatno vpliva na razvoj nepravilnosti zobovja in čeljusti.

— Navedene težave potencirajo še razne razvade, predvsem sesanje prstov, škripanje z zobmi, kar je pogosto pogojeno z osnovnim obolenjem — krči.

— Če dodamo še slabo ustno higieno, ki je zaradi rigidnosti otrok resnično otežkočena ali celo onemogočena brez tuje pomoči, vidimo, da je vzrokov za slabše stomatološko zdravje teh otrok več kot dovolj.

Delo s prizadetimi otroki je v marsičem specifično in zahteva dodatne izkušnje in znanja, predvsem pa veliko potrpežljivosti in časa, česar si v navadni ambulanti, kjer smo vezani na normo, ne moremo privoščiti. Upam si trditi, da smo te probleme v zavodu optimalno rešili ob veliki pomoči in razumevanju vodstva zavoda. Ambulanta dela enkrat tedensko po štiri ure, kar je sedaj, ko je v patologiji vzpostavljeno ravnotežje, dovolj, vsaj kar se tiče zobne gnilobe. Manj zadovoljivo je stanje na področju čeljustne ortopedije, vendar se trudimo, da tudi te nepravilnosti vsaj omilimo, saj je pravo čeljustno ortopedsko zdravljenje pri večini pacientov nemogoče.

V bodoče bomo delovali predvsem preventivno. Zobno gnilobo bomo skušali preprečevati s fluoronitril tabletami, z večjim nadzorom nad izvajanjem ustne higiene, ob pomoči osebja pri prizadetejših otrocih, z informiranjem staršev in osebja o vplivu zdrave prehrane ter o pomenu črtanja homogene hrane z jedilnika otrok.

Prepričan sem, da bodo te aktivnosti rodile sadove, saj je osebje, to moram posebej poudariti, pripravljeno prevzeti nase tudi to nalogo, pa naj bo to v razredu, pri negi ali vzgoji.

Le s skupnim in vztrajnim delom nam bo uspelo vsaj omiliti problem bolezni zob in ustne votline pri teh boleznim tako izpostavljenih otrocih.

dr. Drago Lavrenčič

Natalija

iz naših društev in ustanov

SREČANJE OB NOVEM LETU

V jedilnici Doma starejših občanov v Novem mestu so se 11. decembra zbrali duševno prizadeti občani in njihovi svojci. Letos jih je bilo okoli 120, še več kot lani, ko je bilo to srečanje prvič. Prišli so z vseh koncev novomeške občine, od Žužemberka in Šentjerneja pa do Škocjana in Mirne Peči. V njihovih očeh se je zrcalilo veselje, z njihovih obrazov je bilo razbrati, da so srečni.

Uvodni nagovor je imela direktorica novomeškega Centra za socialno delo Darja Podbevšek, pozdravil pa nas je tudi župan Marjan Dvornik. S krajšim kulturnim programom so se predstavili učenci osnovne šole Dragotina Ketteja in varovanci tamkajšnje delavnice pod posebnimi pogoji. Za sprostitev in razvedrilo sta tako kot lani poskrbela Ivan in Stane Šiška s svojo harmoniko.

Predstavnik Zveze za pomoč duševno prizadetim Slovenije Ivo Škof je poudaril, da se morajo starši duševno prizadetih povezati v društvo in skupaj aktivno nastopati in zastopati interese svojih otrok.

Taka srečanja imajo namen zbliževati ljudi s podobnimi težavami, pokazati jim, da v svoji nesreči niso sami, in jih razvedriti. Vsaka majhna pozornost tem preprostim ljudem veliko pomeni, vse leto se je bodo z veseljem spominjali in nestrpno pričakovali novih vabil. Organizatorji se bomo potrudili, da bo prihodnje leto srečanje zaživelo v novi, drugačni obliki in še širšem obsegu.

Srečno in nasvidenje prihodnje leto!

Borja Eržen

IMAM SVOJ RADIO!

Oče oziroma očim je dal popraviti stari radio in ga dal meni. Kadar sem v svoji sobi, ga poslušam, tako da mi ni nikoli dolgčas. Zraven pa napišem tudi kaj zanimivega. Pisala bi še veliko več, pa nimam toliko časa, ker moram pospravljati svojo sobo in prinašati drva.

Zelo sem vesela, da imam končno svoj radio. Televizijo gledam zelo malo, saj ni nič zanimivega, na radiu pa zelo rada poslušam Val 202 in dolenjski Studio D. Še posebej so mi všeč čestitke. Pred kratkim je bila na radiu tudi čestitka za mojo mamo, ki je imela rojstni dan. Imam tudi nekaj kaset, največkrat poslušam Henčkovo. Vesela sem bila kasete, ki sem jo dobila v delavnici za novo leto.

Radio mi krajša in lepša čas.

Majda Gril

V NOVOMEŠKEM DRUŠTVU ZAŽELEN SEMINAR!

Novomeško društvo je 11. januarja priredilo tridnevni seminar, in to na lepem dolenjskem Otočcu.

Organizatorja in financerja seminarja sta bila Zveza društev za pomoč duševno prizadetim in občinsko društvo. Seminarja se je udeležilo petnajst družin. Šest jih je bilo iz delavnice pod posebnimi pogoji, druge pa iz osnovne šole Dragotina Ketteja. Koordinator — vodja je bila psihologinja Renata Bačar, ki je zaposlena na osnovni šoli Dragotina Ketteja. Predavateljica iz Ljubljane je bila psihologinja prof. Tanja Plankar-Grgurevič. Predavanji pa sta imela še dr. Franci Hrastar in ravnateljica osnovne šole s prilagojenim programom Breda Oklešen. Za boljše razpoloženje sta poskrbela humorist iz Metlike Toni Gašperič in harmonikaš g. Hrastovšek. Organiziran je bil tudi srečelov. Tovarišice, ki so poskrbele za otroke, so bile: terapevtka Darja Galičin in specialne pedagoginje Nuša Korče, Ksenija Pejanovič, Marjeta Rožič in Borja Eržen. Vsem lepa hvala ...

Na seminarju so potekali zanimivi pogovori o otrocih s prizadetostjo ter o tem, kako bi v bodoče izboljšali njihov položaj. Predvsem moramo otroka sprejeti takega, kakršen je. Naša druga naloga pa je, da poskušamo kaj narediti za zaščito otroka v svojem okolju. Zato bodi naše geslo: Vso skrb in pravico otrokom od rojstva do smrti. Tudi jaz se bom potrudila, da bi se stanje izboljšalo, saj imam 29-letno hčerko, ki že deseto leto hodi v delavnico. Počuti se, kot da hodi v službo, in tako se primerja z bratoma, ki sta zdrava in poročena. Treba bo razmišljati o razširitvi delavnice in o prostorih, kamor se bodo prizadeti lahko zatekli, ko nas ne bo več. Zaživeti bi morala karitas.

Naj omenim, da v Novem mestu na Kapitlju že deluje Vera in luč. Samo starši vedo premalo o tem, zato se ne zavedajo, da nam je lahko v veliko pomoč. Srečujemo se vsako drugo nedeljo v mesecu od 14. do 16. ure popoldne. Na srečanjih sodelujejo tudi izobraženi mladinci, ki se ukvarjajo z otroki; ti so na teh sestankih dobro razpoloženi in se jih radi udeležujejo.

Naj še omenim, da bomo imeli 19. januarja srečanje s starši iz Trebnjega in Črnomlja ter skupni zbor za Dolenjsko. O tem bom pisala drugič.

Naj s tem zaključim. Upam, da bo moje kratko poročilo o zanimivem seminarju, ki nas je razbremenil mnogih težav, starše razveselilo.

Vse skupaj toplo pozdravlja

Helenčina mamica

MOJE POČITNICE

Novoletne počitnice sem preživela doma s starši. Veliko sem pomagala pri delu. Včasih sem se igrala z bratom ali gledala televizijo. Večino prostega časa pa sem šivala.

Že za božič smo okrasili drevesce, ki je lepo poudarilo praznovanje. Silvestrovali smo doma. Bilo je lepo. Z mamo sva pripravili veliko dobrot. Spekli sva potico in piškote, pripravili narezek ter lepo okrasili mizo.

Pod drevescem me je čakalo lepo darilo. Dobila sem kužka na baterije, ki hodi in laja in kaseto Jasne Zlokič.

Bila sem tudi na praznovanju v društvu za cerebralno paralizo, kjer sem na srečelovu zadela slona. Bila sem ga vesela. Postavila sem ga na polico v svoji sobi.

Počitnice so hitro minile. Bilo mi je lepo, a sem si vendar želela spet v Vipavo. Pogrešala sem prijatelje, najbolj pa tovarišico Marto.

Vesna Miklavc
Zavod za usposabljanje invalidnih otrok
Janka Premrla Vojka, Vipava

iz prakse za prakso

VAJE ZA LAHKOTNEJŠE PISANJE

S temi vajami ugodno vplivamo na grobe in fine gibalne spretnosti in njihovo usklajenost; vaje so priporočljive **za vse otroke, ki imajo slabše oblikovano pisavo.**

Vaje so namenjene otrokom pred vstopom v šolo, v mali šoli in v prvem razredu kot predvaja za risanje in pisanje; lahko pa jih uporabimo tudi pri otrocih 2., 3., 4. razreda in pri starejših otrocih, ki so motorično nespretni in imajo slabše oblikovano pisavo. Vaje so priporočljive tudi za otroke, ki imajo **težave pri branju in pisanju,** saj imajo največkrat tudi slabšo motorično koordinacijo, pogosto okorno in počasi pišejo ter ponavadi tudi močno pritiskajo pri pisanju in risanju.

Pravilna drža otroka pri risanju in pisanju

Položaj, v katerem drži otrok svojo glavo pri risanju in pisanju že v predšolskem obdobju, je zelo pomemben za razvoj prednostnega očesa.

Pri pisanju je zelo važno, kako otrok drži zvezek. Nagnjen naj bo približno v kotu 45°, kot pa mora biti prilagojen stranskosti otroka. Temu nagibu naj se otrok počasi približuje.

V začetku je težko doseči, da otrok pravilno drži glavo in zvezek. Navadno vrti tudi svoje telo na stolu.

Pravilna drža telesa

Pri sedenju je trup v pravilnem položaju, če so boki obrnjeni naprej. Stegna počivajo na sedalni ploskvi, stopala pa nosijo težo goleni. Pri pisanju so podlakti naslonjene na mizo in dajejo rokam oporo pri delu.

Postopek za obvladovanje pravilne drže pri risanju in pisanju naj se začne počasi.

Najprej smo pozorni, da otrok pravilno drži glavo pri risanju in pisanju in da so njegovi boki obrnjeni naprej. Potem ga navajamo na ustrezen nagib zvezka.

Nagib — položaj zvezka

Ker glede na rob pisalne površine pravokotno postavljen zvezek lahko nudi otroku tudi oporo pri pisanju črk, da so črke navpične, nekateri strokovnjaki priporočajo, naj bi otroci počasi spreminjali nagib zvezka.

Pri desničarjih je list pomaknjen desno od srednje osi, pri levičarjih pa levo od srednje osi.

Da bi otroka uspešno navadili na nagnjen zvezek, si lahko pomagamo z vrvico ali lepilnim trakom, ki ju napeljemo preko mize.

Izbrano in preurejeno po:
J. De Ajuriaguerra, Auzias M., Delacato C., Denner A. in Havranek L.

DESNIČAR

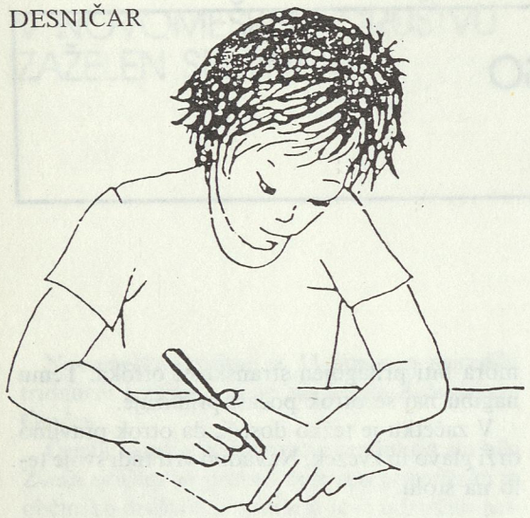

Desničar vrti svojo glavo rahlo proti levi in glava se nekoliko nagiba proti levemu ramenu, ko piše. Tako postavi dominantno, to je desno oko v najbolj ugoden položaj za gledanje.

LEVIČAR

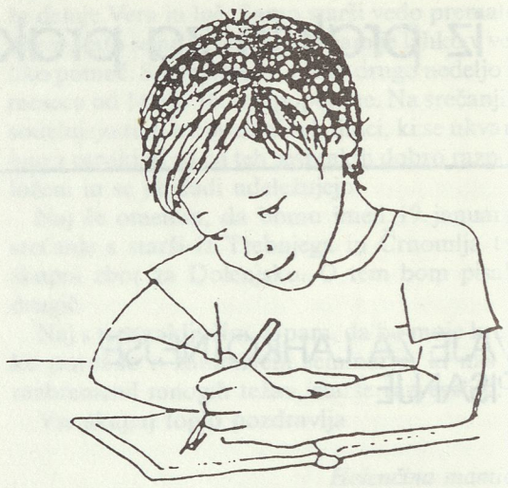

Levičar vrti glavo rahlo proti desni in jo nekoliko nagiba proti desnemu ramenu, ko piše. Takšna postavitev glave je najboljša za levo prednostno oko.

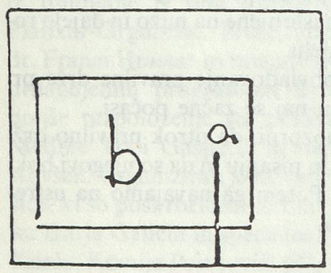

5-7 let

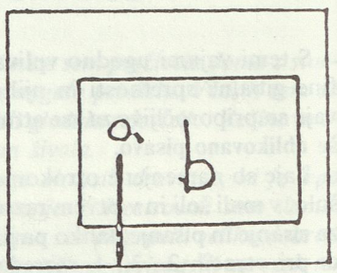

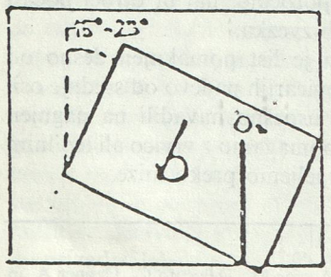

8-10 let

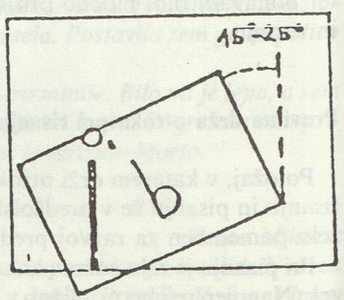

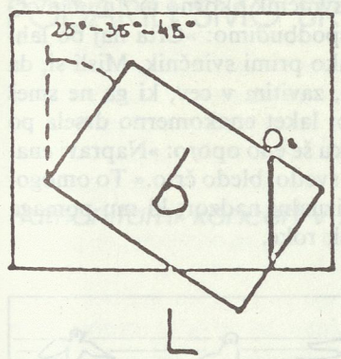

11-12 let

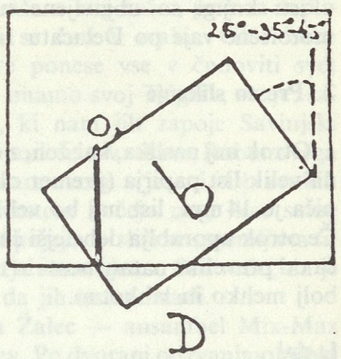

Pravilna razdalja glava — papir pri risanju in pisanju

Otroke moramo naučiti na pravilno razdaljo med glavo in papirjem, na katerega pišejo, ali knjigo, ki jo berejo. Pri otrocih, ki stalno gledajo preblizu, je nevarnost, da si pokvarijo vid.

Otrok naj drži glavo ves čas v enaki razdalji od papirja ali knjige. Ta razdalja naj bo izmerjena tako, da otrok postavi komolec na papir ali knjigo in naredi pest. Prvi členek palca naj bi prišel do otrokovih oči. To je pravilna razdalja med glavo in papirjem, ki se je mora otrok naučiti. Na to razdaljo ga moramo opomniti večkrat. Kajti potreben bo daljši čas, da ga navadimo nanjo. Tiste otroke, ki že dalj časa vztrajno držijo svoje obraze preblizu zvezka ali knjige, je najbolje napotiti na pregled k okulistu-specialistu.

Tehnike pisanja z levico

Za levičarje je posebej važno, da osvojijo pravilno tehniko pisanja z levico. Drugače se otrok navadi na nepravilno držo, zakriva si svetlobo, nima pregleda nad napisanim, z roko razmaže, kar je napisal.

Zaradi nepravilnega položaja zvezka se lahko zgodi, da otrok pri pisanju nepravilno drži še roko; piše počasi, pisava je slabo oblikovana, črke so neenakomerne. Pri pisanju levičarja smo pozorni na držo telesa, na pravilen nagib zvezka, na razdaljo med zvezkom in papirjem, na pravilen položaj roke in držo pisalnega pribora.

Pravilen položaj roke in drža pisalnega pribora pri levičarjih

Pri pisanju levičar razpre prste podobno peresom ptičje peruti, mezinec ostane v dotiku z mizo; palec vleče pisalo naprej, pri tem mu pomagata kazalec in sredinec. Da ima otrok boljši pregled nad tem, kar piše, naj bo razdalja med konico pisala in prvimi tremi prsti najmanj 2 cm.

V drugem delu prispevka Razvoj stranskosti pri predšolskem otroku — Nekaj vaj za lahkotnejše pisanje za levičarje in desničarje**, so opisane različne tehnike za enakomernejši ritem pisanja: perceptivno-motorične vaje, sprostitev, prosto slikanje, vaje z drsnimi črtami, vaje s črtami, ki so podobne pisavi.

1. Perceptivno motorične vaje

Opisane so vaje: enostransko plazenje, plazenje v križnem vzorcu, hoja v križnem vzorcu.

Otroka motiviramo za te vaje z duhovitimi zgodbami, ki jih je napisala Polonca Kovač: Prva močeradja zgodba ali Kako je Mili Mali ujel svoj plen? Druga močeradja zgodba ali Kako je Mili Mali postal krokodil, Tretja močeradja zgodba ali Kako je Mili Mali študiral za opico.

Zgodbe so objavljene v knjigi Polonce Kovač Zgodbe od A do Ž, Ljubljana 1982, str. 50—58;

** Navedeni članek Razvoj stranskosti pri predšolskem otroku je bil objavljen v knjigi Sodobno pedagoško delo, Kako pomagamo otrokom s specifičnimi učnimi težavami, Zavod SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana 1983, str. 71—90.

v isti knjigi so objavljene tudi perceptivnomotorične vaje po Delacatu 1—3, str. 65—67.

2. Prosto slikanje

Otrok naj naslika, kar želi, z debelim čopičem na velik list papirja (premer okrogle ščetke čopiča je 14 mm, list naj bo velik 500×600 mm). Če otrok uporablja debelejši čopič, ga ta odvrača od prevelike natančnosti in tako vleče poteze bolj mehko in lahkotno.

I. del

3.1. Vaje z drsnim črtami (enostavnejše, od 1.—42.)

Te vaje (enostavnejše in zahtevnejše) so namenjene večji sproščenosti gibanja pri risanju in pisanju.

Vaje so narisane na velikem listu papirja 40×50 cm in jih je treba izvajati z debelim barvnim svinčnikom s premerom 1 cm ali z voščenimi barvicami. List papirja naj leži v pravilnem kotu glede na otrokovo stranskost, spodnji rob papirja ob notranjem robu mize pa naj bo prepognjen; s tem preprečimo, da bi otrokova laket zadela ob rob papirja, zaradi česar bi otrok dvignil komolec. List naj bo v vogalih pritrjen na mizo z lepilnim trakom, tako da otrok lahko svobodno izvaja vajo in se list ne premika. Otroku rečemo, naj si med izvajanjem vaje zaviha rokav nad komolec, tako da bo neposredno čutil papir.

Med gibanjem mora otrok sprostiti ramena. Včasih pomaga, če si jih potiplje.

Terapevt z lahkotno gesto nakaže otroku, kako naj riše. Otroku reče, naj pusti celo laket in komolec na mizi. Dotakne se otrokovega komolca in lakti ter popelje otrokovo roko v gibanje. Otroku razložimo, da mu bo pri sprostitvi pomagalo, če bo pozoren na občutek, ki nastane ob drsenju gole lakti po papirju (ko nežno gladi papir). To neenakomerno drsenje je eden od dejavnikov motorične sprostitve. Otrok naj ima sproščeno tudi zapestje. Rečemo mu: »Poskusi ohraniti svoje zapestje povsem mehko.« Otrok naj ima sproščeno tudi roko, še posebej prste; ti naj bodo v nekoliko bolj iztegnjenem položaju.

Če otrok drži svinčnik okorno in z njim močno pritiska, ga spodbudimo: »Črta naj bo lahkotna, zato mehko primi svinčnik. Misli si, da pišeš s papirjem, zavitim v cev, ki ga ne smeš zmečkati.« Da bi laket enakomerno drsela po mizi, damo otroku še eno oporo: »Napravi enakomerno, rahlo, svetlo, bledo črto.« To omogoči otroku tudi vizualni nadzor, ki mu pomaga uravnavati pritisk roke.

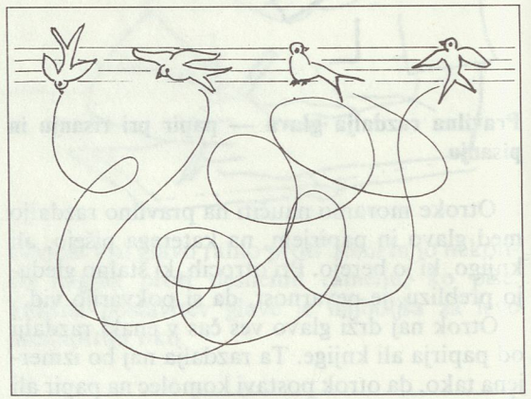

Dolga vijugasta črta, narisana popolnoma svobodno

1. Lastovke odletavajo, opisujejo zanke v vseh smereh, potem se vračajo in sedajo na žice.

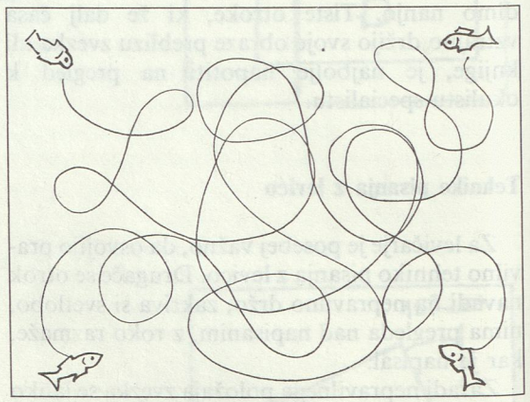

2. Ribe plavajo v akvariju.

Julija Matajc

(Se nadaljuje)

PODARILI SMO SREČO

Humanitarni koncert v Žalcu

Turoben jesenski večer. Megla, rumeno listje in veter. Jesen v vsej svoji lepoti in žalosti.

Kulturni dom Žalec ob 17.30. Dom je osvetljen in poln ljudi — mladih, starih. Sliši se veseli živ-žav.

Dvorana — luči, dosti lučk. V kotu šopek z vejicami suhega jesenskega listja. V ozadju šopek, srčki in napis: PODARIMO JIM SREČO!

Kulturni dom Žalec ob 18. uri. Sliši se prijazen glas voditeljice programa: »Dobrodošli na prvem humanitarnem koncertu, ki ga prireja Društvo za telesno in duševno prizadete občine Žalec.« Dvorana je polna in v veselem pričakovanju.

Kulturni dom Žalec napolni glasba. Celjski instrumentalni kvintet igra in poje svoje lepe melodije. Malčki plesne skupine Bolero plešejo za svoje prijatelje. Alkotest nas do srca nasmeji. Čarovnik Jani pričara kup rožic, pričara toplino, ljubezen, ki se čuti v zraku. Glas Nike Vipotnik-Rampre ponese vse v čudoviti svet glasbe. Slovenci imamo svoj Triglav, svoje, samo naše pesmi, ki nam jih zapoje Savinjski oktet. Citre nas ponesejo v višave Robanovega kota, naslikajo nam cvetje v jeseni. Ob zvokih Hmeljarskega kvinteta hočejo noge kar same poskočiti. Otroci pojejo — sliši se spremljava tistih, ki jim je petje namenjeno. Oni vedo, da je to darilo zanje, da jih imamo radi.

Kulturni dom Žalec — ansambel Mix-Max zaključi prireditev. Po dvorani odzvanjajo zvoki valčka, v kotu pa se bohoti šopek svežega cvetja, ki so ga podarili nastopajoči. Vsak je dal en cvet in zrasel je prelep dehteč šopek. Zrasel je šopek ljubezni.

Turoben jesenski večer. Megla, rumeno listje in veter. V srcih sreča. Veseli smo vsi — otroci, odrasli.

Hvala vsem nastopajočim! Podarili ste jim srečo. Podarili ste jo — ne s svojim nastopom, podarili ste jo s svojimi srci, kajti nastopali ste z ljubeznijo, nastopali ste toplo, človeško. Dali ste več kot denar — dali ste delček sebe. Hvala v imenu vseh »drugačnih«. Vedite, da so veseli darila, da vedo, kaj pomeni tisti šopek svežega cvetja. Hvala in ... nasvidenje! (Saj se bomo še srečali, mar ne?)

Eva Dolničar

Ljubljanska banka
Komercialna banka
Nova Gorica, d.d.,
je pravi naslov
za vaše
denarne zadeve.

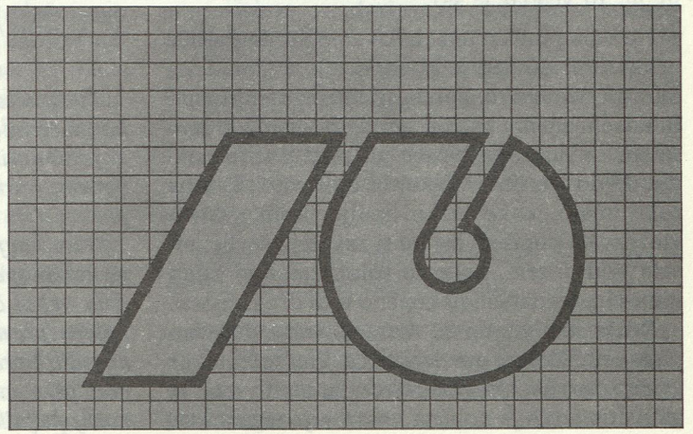

VTISI S PRAKSE

Čas počitnic je verjetno najlepši čas, najbolj pa takrat, ko se te šele začnejo. Takrat je človek poln načrtov, vesel in sproščen, navdaja ga tiha spokojnost, ker ve, da je za njim nekaj napornega. Kmalu ta spokojnost mine, začne se čas brezskrbnosti, ki pa se ga, vsaj jaz, hitro naveličam. Letos nisem hotela pustiti, da bi mi počitnice minile kar tjavendan, res ne. Hotela sem jim dati vrednost; bile so moje prve srednješolske počitnice.

Odločila sem se, da polovico svojih počitnic preživim z otroki, ki jih največkrat imenujejo duševno prizadete; ampak jaz ne maram tega imena — včasih se mi zdi kot opazka. Dom, kjer živijo ti otroci, ni daleč od mojega. Zato sem se vsako jutro vozila k njim kar s kolesom.

Nikoli ne bom pozabila dneva, ko se je začelo moje delo z njimi. Da, prvi dan je bil zame res težak, bil je preizkušnja v mojem življenju. Že prej sem bila večkrat pri njih, toda nisem si mogla predstavljati, da bi ves dan preživela samo z njimi. In vendar je šlo.

Ne bom pisala o tem, kako smo jih skupaj s še nekaterimi študenti, ki so delali v domu na Škofljici, hranili in pomagali včasih utrujenemu in naveličanemu osebju; pisala bom raje o njih samih, o odnosu, ki sem ga med počitnicami dobila do teh ljudi. Zakaj bi opisovala, kakšne roke imajo, kako težko hodijo, koliko truda vložijo, da popišejo list ali si zavežejo čevlje; pisala bom o tem, kako to sploh zmorejo kljub njihovi prizadetosti in končno tudi drugačnosti.

Rekla sem že, da ne maram izraza duševno prizadeti. Zdi se mi lepše, če jim rečem kar »večni otroci«. Da, imajo srce, čudovito srce, ki ga ne omadežuje nobena umazanija tega sveta. Njihova preprostost in popolna predanost ti odpreta srce, da lahko pridobiš nekaj, kar ti lahko dajo samo oni. Včasih sem se spraševala, zakaj za take otroke ni prostora v »naših« hišah, na ulicah, v šolah, na dvoriščih; zdaj pa vem, da smo jih zaradi strahu pred njimi zaprli v domove — strahu pred tem, da bi nas »razkrinkali«, da bi se v bistvu spoznali pred njimi. Težko je, preden navežeš stik s takim otrokom, on pa se ti brez zadrege popolnoma preda. Ko se »zvežeš« z njim, pa pričakuje od tebe, da mu boš vračal ljubezen. To vračanje pa je odgovornost in te odgovornosti se bojimo.

Res, mesec dni pri njih, med njimi, mi je dal med počitnicami največ. Še zdaj se rada vračam k njim; vselej me pričakajo z odprtimi rokami in mi hitijo pripovedovati, kaj so doživeli, kaj so novega dobili. Hvaležna sem za te otroke, za milosti in darove, ki jih s svojo drugačnostjo prinesejo na svet za vse ljudi. Dobi pa jih le tisti, ki jim je pripravljen odpreti svoje srce. Mogoče je moje gledanje še nekoliko nezrelo, zato pa toliko bolj spoštujem in blagrujem tiste, ki so tem otrokom posvetili svoje življenje in so pripravljeni z roko v roki hoditi z njimi po poti njihovega življenja ter premagovati vse ovire na tej poti.

Eva Martinec
Srednja zdravstvena šola Ljubljana

V GARAŽO!

Tovarišica Zdenka je dala Janku list z narisanim labirintom. Njegova naloga je bila, da avto, ki je bil narisan zgoraj, po zavitih poteh pripelje v garažo, narisano spodaj. Janko je poiskal pravo pot.

Nato mu je naročila, naj avto zgoraj prečrta in ga nariše spodaj pred garažo. Na razpolago mu je dala nekaj časa. Nazadnje je tovarišica Zdenka nalogo preverila in ugotovila, da Janko tega ni naredil. Vprašala ga je: »No, zakaj pa nisi narisal avta pred garažo?« Janko odgovori: »Sem ga kar nazaj peljal!«

predpisi

DAVKI PO NOVEM

Ob prehodu iz starega v novo leto je bilo v slovenski skupščini zelo živahno. Ni se še poleglo navdušenje po plebiscitu, ko so se že začele razprave in ugibanja, kaj nam bo prinesla nova davčna zakonodaja. Prejšnja leta smo se v glavnem razburjali zaradi neprestano spreminjajočih se »prispevnih stopenj« za razne interesne skupnosti, saj se nam je pogosto zdelo, da so previsoke in da se nikoli natanko ne ve, kam gre naš denar. Po novem pa naj bi bilo plačevanje različnih prispevkov in davkov bolj enostavno.

Tako bomo zdaj skorajda vsi plačevali DOHODNINO. O tem davku je skupščina sprejela nov zakon s preprostim nazivom: ZAKON O DOHODNINI. Tolmačenja tega zakona in drugih predpisov so bila objavljena v dnevnih časopisih in na radiu. V Našem zborniku pa vas želimo opozoriti predvsem na nekatera določila o zmanjšanju osnove in o posebnih olajšavah pri vzdrževanju družinskih članov.

Spremenjen je bil tudi Zakon o davkih občanov, vendar bo prečiščeno besedilo dopolnjenega zakona objavljeno kasneje. Zakon o dohodnini je namreč nadomestil pretežni del zakona o davkih občanov. Povemo naj le, da se letos (še po stari zakonodaji) pri ugotavljanju osnove za odmero davka od skupnega dohodka občanov za leto 1990 na osnovi tega zakona upošteva višina trikratnega letnega povprečnega čistega osebnega dohodka zaposlenih delavcev v gospodarstvu v Republiki Sloveniji, ki znaša 180.684,00 dinarjev, olajšava za vsakega vzdrževanega družinskega člana je 36.137,00 dinarjev, za otroka, motenega v telesnem ali duševnem razvoju, pa 54.205,00 dinarjev. Kot veste, so doslej davek od skupnega dohodka občanov plačevali le redki posamezniki; **dohodnino pa bo plačevala večina fizičnih oseb, ki imajo takšne ali drugačne dohodke.**

V tako imenovanem »paketu« davčnih predpisov je skupščina na zasedanju 27. decembra 1990 sprejela naslednje zakone:

— Zakon o financiranju javne porabe,
— Zakon o dohodnini,
— Zakon o davku na izplačane osebne dohodke,
— Zakon o prispevkih za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zdravstveno varstvo in zaposlovanje,
— Zakon o davku od dobička pravnih oseb,
— Zakon o spremembah zakona o davkih občanov.

Teden dni prej pa je bil sprejet še Zakon o davku na promet nepremičnin.

Bistvena novost vseh teh predpisov je, da so davki enotno določeni za vso Slovenijo in niso odvisni (kot je bilo doslej) od občinskih predpisov.

Od katerih dohodkov se plačuje dohodnina?

Po določbah Zakona o dohodnini so viri dohodnine:
— osebni prejemki,
— dohodki iz kmetijstva,
— dohodki iz dejavnosti,
— dohodki iz kapitala,
— dohodki iz premoženja,
— dohodki iz premoženjskih pravic.

Od teh virov dohodnine pa se med letom plačujejo davki kot akontacija oziroma kot podvrsta dohodnine, ki se bo kasneje dokončno odmerila za celo koledarsko leto. Plačani oziroma obračunani davki te vrste se bodo odšteli pri dokončni odmeri dohodnine.

Zavezanci za plačilo dohodnine

To so fizične osebe s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki imajo v posameznem koledarskem letu na njenem območju prej navedene dohodke, pa tudi fizične osebe, ki so bivale na območju Republike Slovenije najmanj šest mesecev in na tem območju dosegale prej navedene dohodke. Ne gre za to, da so te osebe državljani Republike Slovenije — dovolj je, da v Sloveniji živijo in ustvarjajo dohodek.

Osnova za dohodnino

Osnovo predstavljajo letni prejemki: letni znesek bruto osebnega dohodka in letni znesek pokojnine (zmanjšana za obračunane prispevke za socialno varnost), katastrski dohodek od kmetijskih in gozdnih zemljišč, pa tudi vsak prejemek za priložnostno opravljeno storitev (v višini, od katere je bil obračunan davek po odbitku), razne vrste dobička (dosežene z opravljanjem dejavnosti, s prodajo kapitala, z udeležbo pri dobičku, z oddajanjem premoženja v najem), pa še letni znesek obresti na posojila, od katerih je bil odmerjen davek od dohodkov iz premoženja ter dohodki iz premoženjskih pravic (npr. od avtorskih honorarjev).

Vendar pa se **osnova** za odmero dohodnine lahko **zmanjša.** Nekateri odbitki so povezani z nakupom vrednostnih papirjev, investicijami, rekonstrukcijami in modernizacijami, varovanjem okolja in kulturnih spomenikov ter varčevanjem z energijo. Za večino naših bralcev pa je verjetno bolj pomembno, da se osnova za dohodnino lahko zmanjša za:

— znesek sredstev, porabljenih za **odpravo** arhitekturnih in komunikacijskih **ovir za invalida** v stanovanjski hiši ali stanovanju,
— znesek sredstev, vloženih v **nakup zdravil,** zdravstvenih in ortopedskih **pripomočkov ter v zdravljenje in rehabilitacijo** v zdravstvenih zavodih in zdraviliščih za zavezanca in vzdrževane družinske člane, kadar so bili napoteni na takšno zdravljenje,
— plačane **članarine** političnim strankam in sindikatom,
— plačane **prostovoljne denarne prispevke** in **vrednost daril** v naravi za humanitarne, kulturne, znanstvene, športne, ekološke in religiozne namene, kadar so izplačani osebam, ki so v skladu s posebnimi predpisi organizirane za opravljanje takšnih dejavnosti ter navedeni prispevki oziroma darila, izplačana invalidskim organizacijam,

— plačane zneske **samoprispevka,**
— letni poprečni osebni dohodek zaposlenih v Republiki Sloveniji v letu, za katero se dohodnina odmerja, **invalidom s 100 % telesno okvaro,** če jim je bila priznana pravica do tuje nege in pomoči, na podlagi odločbe Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja,
— 8 % poprečnega osebnega dohodka zaposlenih v Republiki Sloveniji v letu, za katero se dohodnina odmerja, zavezancem **po dopolnjenem 65. letu starosti.**

Vendar vas moramo opozoriti, da tovrstno zmanjšanje osnove iz enega ali več razlogov ne more biti večje kot **10 % osnove** za dohodnino — razen v zadnjih treh navedenih primerih (samoprispevek, invalidnost, starost).

V zakonu je posebej določeno, da je vsa sredstva, za katera zavezanec uveljavlja zmanjšanje osnove za dohodnino, potrebno posebej izkazati in dokazati z **dokumenti,** kar pomeni, da morate hraniti račune ali druge listine, iz katerih bo razvidno, da ste denar res porabili za takšne namene.

Verjetno pa vas najbolj zanima, če imate kakšne olajšave zaradi vzdrževanja otrok in drugih oseb. Zakon te **olajšave** predvideva, zato vam v celoti navajamo **8. člen:**

»Zavezancem, ki vzdržujejo družinske člane, se prizna posebna olajšava. Za **prvega otroka** in za vsakega drugega vzdrževanega družinskega člana, se osnova zmanjša za znesek, ki znaša **8 % letnega poprečnega osebnega dohodka** zaposlenih v Republiki Sloveniji. Za vsakega nadaljnjega otroka se olajšava poveča za 2 % navedenega osebnega dohodka.« To pomeni, da znaša olajšava za prvega otroka 8 %, za drugega 10 %, za tretjega 12 % — za tri otroke bi to znesło 30 % povprečnega osebnega dohodka zaposlenih v Sloveniji.

»Za otroke, ki nadaljujejo šolanje na srednji, višji ali visoki stopnji v kraju izven stalnega prebivališča, se olajšava iz prejšnjega odstavka poveča za 4 % letnega poprečnega osebnega dohodka zaposlenih v Republiki Sloveniji.

Za otroka, motenega v telesnem in duševnem razvoju, znaša olajšava 20 %, za otroka, trajno nezmožnega za delo, pa 50 % letnega poprečnega osebnega dohodka zaposlenih v Republiki Sloveniji. Če ima vzdrževani družinski član iz kakršnihkoli virov lastne dohodke, se znesek olajšave zmanjša za toliko, kolikor so znašali letni dohodki tega člana.

Če zavezanec ni vse leto vzdrževal družinskega člana, se za priznavanje olajšave upošteva le čas, ko je zavezanec takega člana dejansko preživljal in v tem času doseženi lastni dohodki takega člana.«

Za uveljavljanje pravic iz tega člena zakona je potrebno poznati še določila naslednjega, **9. člena.** Ta pravi, da se za vzdrževane družinske člane štejejo **otroci, posvojenci, vnuki, zakonec** in **starši** oziroma posvojitelji zavezanca, ki jih zavezanec vzdržuje, če nimajo lastnih sredstev za preživljanje ali če so njihova lastna sredstva manjša od višine olajšave za vzdrževanje družinskega člana, predpisane z zakonom. Za otroke se štejejo otroci do 18. leta; če nadaljujejo šolanje in niso zaposleni, pa do 26. leta. **Za delo nezmožni otroci se štejejo kot otroci ne glede na dejansko starost!** Za otroke, do katerih ima zavezanec preživninsko obveznost (po sodni odločbi ali dogovoru o preživljanju), lahko uveljavlja olajšavo do odmerjenega mu zneska.

Posebej vas moramo opozoriti na nadaljnjo določbo 9. člena, da **olajšavo za istega vzdrževanega družinskega člana lahko uveljavlja samo en davčni zavezanec** (če sta na primer zavezanca oče in mati, se morata dogovoriti, kateri od njiju bo uveljavljal to olajšavo).

Kakšne pa so davčne stopnje?

V primerjavi s prejšnjimi prispevki za samoupravne interesne skupnosti, ko so se prispevki razlikovali od občine do občine, razen tega pa smo nekatere plačevali glede na občino, v kateri smo živeli, druge pa glede na določila za občino, v kateri je imelo svoj sedež podjetje, so zdaj davčne stopnje enotne za vso republiko, odvisne pa so od višine dohodkov — če imate višje dohodke, je višja tudi davčna stopnja.

Odmerjena dohodnina se zmanjša za višino odmerjenih oziroma obračunanih davkov od posameznih vrst dohodkov. Če pa se zavezancu pri odmeri davka od posamezne vrste dohodka prizna olajšava, se za to olajšavo zmanjša dohodnina. Upoštevajo se torej že med letom sproti plačane akontacije (npr. davkov od osebnih prejemkov).

Davek od osebnih prejemkov

Največ vprašanj je v zvezi z davkom od osebnih prejemkov. Povsem jasno nam je seveda, da je potrebno plačati davek od premoženja ali od dobička, obdobje »prispevkov« pa nam je izbrisalo iz zavesti, da bi bilo tudi od osebnih prejemkov možno plačevati davek.

Zavezanci za davek od osebnih prejemkov so fizične osebe s stalnim prebivališčem v Sloveniji, ki prejemajo:
— osebne dohodke iz delovnega razmerja,
— pokojnino ali
— prejemke, dosežene s priložnostnim opravljanjem storitev.

V 8. členu Zakona o dohodnini določene olajšave za vzdrževane člane se upoštevajo že med letom. Zato se osnova za obračun davka od

osebnih prejemkov zmanjšuje že ob izplačilu mesečnih osebnih prejemkov, da ne bi ob letni odmeri dohodnine prišlo do vračanja (preveč) plačane akontacije davka. Zakon v 14. členu določa, da se bruto osebne dohodke kot osnovo za obdavčitev zmanjša za 10 % pri vseh tistih zavezancih, ki imajo enega vzdrževanega družinskega člana, in 15 % pri tistih, ki imajo dva ali več vzdrževanih družinskih članov (ne glede na to, ali gre za otroke ali za druge osebe).

Zato so v podjetjih že na začetku leta delavci izpolnjevali posebne obrazce, v katerih so navedli, katere osebe vzdržujejo; podobne obrazce naj bi v kratkem izpolnjevali tudi upokojenci.

Tisti, ki so hitro začeli preračunavati različne možnosti za čim večje olajšave, so ugotovili tole:

Če sta v družini dva otroka in oba prijavi (za davčne olajšave) npr. oče, bo pri sprotnih mesečnih obračunih deležen 15 % oljašav. Če pa prijavita mati in oče vsak po enega otroka, bo olajšav 10 % + 10 %, torej skupno (glede na družinski proračun) 20 %. Najbrž boste upoštevali, kdo od zakoncev ima višje osebne prejemke, ker se med letom te olajšave obračunavajo od bruto osebnih dohodkov. Vendar pozor: za končni obračun dohodnine pa to ni pomembno, ker se tedaj olajšave obračunavajo glede na poprečni osebni dohodek vseh zaposlenih v Sloveniji!

Takoj pa je treba povedati, da od nekaterih osebnih prejemkov le ni treba plačevati davka. Med take prejemke sodijo razni prejemki iz naslova odlikovanj in družbenih priznanj, dodatkov, priznavalnin in drugih prejemkov po predpisih, ki veljajo za udeležence NOB, prvoborce, vojaške in civilne invalide vojne, španske borce, borce za severno mejo. Davka pa ni treba plačati tudi od jubilejnih nagrad, odpravnin in nadomestil po predpisih o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, od različnih nagrad, štipendij in prejemkov za delo študentov (če delo posreduje študentski servis).

Za nas pa je verjetno bolj pomembno vedeti, da se **davka** od osebnih prejemkov **ne plačuje** tudi od:

— prejemkov za delo med rehabilitacijo,

— prejemkov za občasno ali začasno nego oziroma pomoč invalidom, ki jih fizičnim osebam izplačajo invalidske organizacije,

— prejemkov iz naslova socialno-varstvenih pomoči (varstveni dodatek k pokojnini, denarna pomoč za brezposelnost, družbena pomoč otrokom, denarna pomoč kot edini in dopolnilni vir preživljanja, začasne in enkratne socialne pomoči),

— prejemkov iz naslova rejnin ter oskrbe v tuji družini,

— prejemkov iz naslova nadomestila za invalidnost,

— dodatkov za pomoč in postrežbo.

Ti prejemki tudi ne bodo upoštevani pri končni odmeri dohodnine!

Tiskanje te številke revije Naš zbornik je omogočil:

LOJZE PODGORŠEK

PAN *ELEKTRONIK*

INŽENIRING ZA IZDELAVO ALARMNIH SISTEMOV

Davka **iz osebnih prejemkov** ne plačuje vsak posameznik osebno, temveč ga **obračuna in vplača izplačevalec teh prejemkov** (delodajalec).

O drugih vrstah davkov bomo spregovorili kdaj drugič, posebno če nam boste poslali kakšna zanimiva vprašanja. Strokovnjaki pa pravijo, da je še najmanj sprememb pri davku od dohodka iz kmetijstva.

Kot zanimivost naj navedemo samo še določila **v zvezi z davkom od dohodkov iz dejavnosti,** ki predvidevajo davčne **olajšave pri zaposlovanju invalidnih oseb.**

V 50. in 51. členu Zakona o dohodnini je namreč določeno: »Zavezancu, ki zaposluje invalidne osebe po predpisih o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb, se za vsako takšno osebo odmerjeni davek zniža za 30 % izplačanega osebnega dohodka tem osebam, zavezancu, ki zaposluje invalide s 100 % telesno okvaro in gluhoneme osebe, pa 50 % osebnega dohodka, izplačanega tem osebam.

Zavezancu, ki ne zaposluje delavcev in mu je priznana lastnost invalidne osebe po predpisih o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb, se odmerjeni davek zniža za znesek 30 %, zavezancu invalidu s 100 % telesno okvaro in zavezancu — gluhonemi osebi pa za znesek 60 % poprečnega enoletnega čistega osebnega dohodka zaposlenih v Republiki Sloveniji v preteklem letu.«

Upajmo, da bodo ta določila vsaj malo prispevala k iskanju različnih vrst zaposlitev za invalide!

Odmera in plačevanje dohodnine

Zavezanci za dohodnino in druge davke po zakonu o dohodnini (razen za davek iz kmetijstva in za davke po odbitku) morajo vložiti **napoved** s podatki, ki so potrebni za odmero, pri pristojnem davčnem organu. Napoved vložijo na javni **poziv,** ki ga izda republiški davčni organ. Napoved za preteklo leto je potrebno vložiti do 28. februarja, razen **za dohodnino** — za to je treba vložiti napoved **do 30. junija.**

Če bolj preprosto povemo — davčno napoved za odmero dohodnine od prejemkov, ki jih boste dobili v letu 1991, boste vložili šele do 30. junija leta 1992; letos pa vam bodo pri mesečnih osebnih prejemkih odtegovali samo akontacijo davka od osebnih prejemkov.

Napoved za odmero dohodnine mora zavezanec vložiti pri davčnem organu občine, na območju katere ima **stalno bivališče.** Tisti pa, ki imajo stalno bivališče zunaj Slovenije, jo vložijo v občini, v kateri imajo v Sloveniji začasno prebivališče.

Davčni organ odmeri dohodnino in druge davke po zakonu o dohodnini (razen davkov, ki se obračunavajo po odbitku) z **odločbo;** ta mora vsebovati osnovo, stopnjo in znesek odmerjenega davka.

Do kdaj mora biti odmerjen davek? — Davek iz kmetijstva mora biti odmerjen do 31. maja v letu, za katero se odmerja. Drugi davki, ki se odmerijo po preteku leta, morajo biti prav tako odmerjeni do 31. maja — a za preteklo leto. **Dohodnina** pa mora biti **odmerjena do 31. oktobra za preteklo leto.** Torej vam bo prva dohodnina odmerjena šele jeseni leta 1992 — čez dobro leto in pol. Plačati pa jo boste morali v tridesetih dneh od vročitve odločbe.

Takoj pa nas bodo zanimali **davki od osebnih prejemkov** — te mora izplačevalec osebnih dohodkov obračunati in plačati v rokih, določenih s posebnim zakonom (to je 12 % od bruto osebnih dohodkov, obračunanih pri dvigu sredstev za izplačilo osebnih dohodkov, plačanih pa po desetih dneh), od pokojnine pa jih izplačevalec obračuna in plača ob izplačilu pokojnine.

Prispevki za socialno varnost

Kot smo že omenili, se je večina dosedanjih prispevkov za razne samoupravne interesne skupnosti spremenila v davke. Ostali so le prispevki za pokojninsko-invalidsko zavarovanje, zdravstveno varstvo in zaposlovanje. Ti prispevki namreč nimajo narave proračunske porabe — preprosto rečeno: niso namenjeni državi, temveč ljudem, ki te prispevke plačujejo, za reševanje njihovih življenjskih potreb.

Plačevanje teh prispevkov je po novem določeno s posebnim zakonom.

Zavezanci za te prispevke so **delojemalci** (fizične osebe v delovnem razmerju) in **delodajalci** (pravne, fizične in druge osebe, ki zaposlujejo

delavce), **zasebniki,** ki samostojno opravljajo dejavnost kot redni poklic, fizične osebe, ki so **lastniki podjetij,** in **kmetje,** ki opravljajo kmetijsko dejavnost kot redni poklic.

Prispevki se obračunavajo od bruto osebnih dohodkov in nadomestil osebnega dohodka, in sicer ob dvigu sredstev za izplačilo osebnih dohodkov, plačani pa naj bi bili v šestih dneh po izplačilu osebnih dohodkov. Osnove in stopnje so enake za delojemalce in za delodajalce, obračunavajo pa se od bruto osebnih dohodkov:

— prispevek za pokojninsko in invalidsko zavarovanje — 14,40 %,

— prispevek za zdravstveno varstvo — 6,60 %

— prispevek za zaposlovanje — 1,70 %.

Kmetje pa (če niso dolžni plačevati po določilih za osebe v delovnem razmerju) plačujejo:

— prispevek za pokojninsko zavarovanje — 14,40 % (od izbrane zavarovalne osnove) in

— prispevek za zdravstveno varstvo — 22,00 % (od osnove, od katere bodo plačevali tudi davek od dohodkov iz kmetijstva).

Prispevka za zdravstveno varstvo in zaposlovanje se bosta kot namenska sredstva plačevala v republiški proračun, prispevek za pokojninsko in invalidsko zavarovanje pa Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Izkušeni finančni delavci pravijo, da bodo zdaj ljudje z nizkimi dohodki plačevali manjše davščine in da se jim bodo izplačani neto osebni prejemki celo povečali, saj so davčne stopnje zanje nižje kot pri tistih, ki imajo visoko davčno osnovo. Predvsem pa pravijo, naj se zaradi dohodnine in podobnih zadev nič ne vznemirjamo, saj bomo imeli do tedaj, ko bo treba vložiti davčno napoved, dovolj časa, da temeljito proučimo vsa zakonska določila in poiščemo rešitve, ki bodo za posameznika čim bolj ugodne.

Vse sedanje spremembe v davčnih predpisih bodo povzročile velike spremembe pri odmeri, obračunu in izterjavi davkov ter pri oblikovanju novih davčnih evidenc. Nove zahteve so torej pred finančnimi delavci in pred vsemi občani, saj smo po novem skoraj vsi davkoplačevalci.

Viri: — Uradni list RS, št. 47/90 in 48/90
— IKS, revija za računovodstvo in finance št. 12/90

LETOS V REVIJI NAŠ ZBORNIK

V prvi letošnji številki se po dolgem času ponovno ukvarjamo s temo, ki je vedno zanimiva, žal pa pogosto tudi neprijetna — z našim otrokom pri zdravniku. Obljubljenih je še nekaj prispevkov o zobozdravstvenem varstvu, zato bomo nadaljevanje objavili v naslednji številki. Načrtujemo še temo, ki zaradi zaostanka pri sprejemanju nove zakonodaje ni bila obravnavana že v preteklem letu — to je o novi zasnovi delavnic kot varstveno-delovnih centrih in posebno številko o zakonodaji, ki je lani nismo mogli izdati iz preprostega razloga, ker zakonodaja ni bila sprejeta. Ostale teme, ki jih želimo predstaviti letos, pa so še: rejništvo, glasbene dejavnosti, zasebno šolstvo; obsežno bomo obravnavali tudi naše nove programske usmeritve, saj bomo letos po štirih letih spet izvedli programsko-volilno skupščino.

Ponovno uvajamo rubriko s pravnimi nasveti — v prvi številki jo nadomešča obsežen prispevek o novih davčnih predpisih, vnaprej pa bo to svetovanje verjetno teklo vsaj na dva načina — s predstavljanjem nove zakonodaje, ko bo ta sprejeta, in z dajanjem odgovorov na vaša vprašanja. Zato vas vabimo, da se z vprašanji oglašate pisno, po telefonu ali osebno, mi pa bomo s pomočjo izkušenih strokovnjakov za posamezna vprašanja skušali poiskati ustrezne odgovore.

Plačevanje naročnine naj bi potekalo podobno kot lani. Zato vam bomo enkrat letno skupaj z revijo poslali položnico, s katero boste poravnali celoletno naročnino. Ustanovam pa bomo tudi enkrat letno poslali račune. Če bi prišlo do hude inflacije ali drugih nepredvidenih zapletov, pa bo morda treba ceno med letom popraviti. Za zdaj je cena posameznega izvoda 30 din (za ustanove 90 din).

Uredništvo

Jaz jem vse. Le zelja nimam rad. Najraje pa jem pečene kure.

Andrej

predstavljamo vam

OSNOVNA ŠOLA POLDETA STRAŽIŠARJA, JESENICE

Posijalo je sonce tudi za nas

Konec decembra lani so poštarji v gornjesavski dolini med obilico božičnih in novoletnih voščilnic raznašali — za mnoge starše duševno prizadetih otrok in za strokovnjake, ki delajo z njimi, najlepša voščila — vabila na otvoritev novih prostorov osnovne šole Poldeta Stražišarja na Jesenicah. Vabila so bila kot žarek novega upanja nežno zelena, označevalo pa jih je še geslo: Posijalo je sonce tudi za nas.

Predvsem domačini vedo, kako dolgo so se že pogovarjali, da je šola na neprimernem kraju (ob najbolj prometni cesti nasproti vhoda v železarno), da so prostori pretesni in nefunkcionalni, da ni specializiranih učilnic in da šola zato potrebuje ustreznejše prostore; koliko lokacij so že pregledali; kako so načrtovali zbiranje potrebnih sredstev; kolikokrat so o tem pisali v časopisih in govorili po radiu, pa se je vselej končalo enako: ni denarja ali pa: na Jesenicah ni primernega prostora.

Ko pa se je zdelo, da je gospodarska situacija brezupna in da ni mogoče niti misliti na tako zahtevno investicijo, se je le posrečilo: v sedmih mesecih je iz starega doma učencev železarskega izobraževalnega centra nastala nova šola s prilagojenim programom. Ravnatelj pravi, da gre za srečen splet okoliščin, ki je omogočil uresničitev dolgoletnih načrtov; morda je res tako —ne gre pa pozabiti, da je v ta podvig veliko ljudi vložilo ogromno truda in ljubezni do prizadetih otrok.

Otvoritev je bila 21. decembra lani; slavnostni program so popestrili učenci osnovne šole Poldeta Stražišarja s svojim nastopom in alpinist Silvo Karo z demonstracijo plezanja na alpinistični steni za prosto plezanje v novi telovadnici šole.

Kje je nova šola?

Tudi če Jesenic prav nič ne poznate, vam šole ne bo težko najti. Če stopite iz avtobusa na postajališču pri stari železarni in se nato napotite približno dvesto metrov nazaj po glavni cesti proti Ljubljani, nato pa zavijete v Kejžarjevo ulico, ste že na cilju. Nova šola stoji na mestu, ki je lahko dosegljivo, blizu glavne prometne žile, vendar je toliko odmaknjena od prometnega vrveža, da pouk in druge dejavnosti lahko potekajo v miru. Tik ob šoli je še glavni obrat družbene prehrane za jeseniško železarno.

Zgradba stoji ob vznožju klanca, tako da so kletni prostori, v katerih sta delavnica za delo pod posebnimi pogoji in oddelek za delovno uposabljanje, z ene strani videti kot pritličje in dosegljivi brez kakršnihkoli ovir, z druge strani,

s klanca, pa se pride v upravne prostore in nekatere skupne prostore v pravo pritličje; učilnice so v prvem in drugem nadstropju. Na novo so zgradili telovadnico in garažo ter uredili športno igrišče.

Novi naslov šole je zdaj: Osnovna šola Polde Stražišar, Kejžarjeva 35, 64270 Jesenice, telefonska številka pa 064/83 657. V novo poslopje so se preselile tri organizacijske enote: osnovna šola s prilagojenim programom, oddelek za delovno usposabljanje in delavnica pod posebnimi pogoji, razvojna oddelka pa sta ostala v vrtcu Angelce Ocepek na Plavžu.

Nove pridobitve

Prostore nekdanjega dijaškega doma se je k sreči dalo tako preurediti, da v glavnem ustrezajo veljavnim normativom za protorsko ureditev osnovnih šol s prilagojenim programom, ter primerno urediti tudi delavnico pod posebnimi pogoji in oddelek za delovno usposabljanje.

Uredili so:

— 8 učilnic za razredni pouk,
— tri specializirane učilnice za likovni, gospodinjski in tehnični pouk,
— razdelilno kuhinjo z večnamenskim prostorom,
— knjižnico s čitalnico,
— audio-video prostor (za delo šolskega radia ter za snemanje in predvajanje video in audio posnetkov),
— fotografsko temnico,
— manjšo računalnico,
— upravne prostore z zbornico in strokovno knjižico,
— telovadnico s stranskimi prostori (garderobe, umivalnice, shrambe), veliko 160 m² in z alpinistično steno za prosto plezanje,
— prostore za oddelek delovnega usposabljanja,
— manjše asfaltirano igrišče,
— za delavnico pod posebnimi pogoji pa še pet manjših prostorov za izvajanje delovnih procesov, prostor za strojno delo za potrebe lastnih programov, skladišče materiala, garažo, čajno kuhinjo, jedilnico in sanitarije.

Poslopje so temeljito obnovili, tako da je od nekdanjega dijaškega doma ostalo pravzaprav le ogrodje — ponekod so podrli vmesne stene, drugod so vzidali nove, odvečna vrata so zadelali z vgrajenimi omarami, ki so s hodnika videti kot panoji, zamenjali so okna, vrata in instalacije ter streho, stene zaščitili z oljnato barvo, robove vrat in pohištva popestrili z živahnimi rdečimi opleski — z navidez preprostimi posegi so skušali čim bolje uporabiti ves prostor, kar so ga imeli na razpolago, a tako, da daje vtis lahkotnosti in odprtosti.

Otroci

V osnovni šoli s prilagojenim programom je zdaj 68 otrok v 8 razredih, 5 v oddelku za delovno usposabljanje, 22 v delavnici pod posebnimi pogoji in 11 v dveh razvojnih oddelkih.

Veliko jih prihaja v šolo iz najbolj oddaljenih koncev občine — iz Rateč (29 km), Kranjske Gore (22 km), Dovjega (9 km), pa iz Žirovnice, Zabreznice, Blejske Dobrave. V glavnem se vozijo z rednimi avtobusi, nekatere, ki se težje gibljejo oziroma potrebujejo spremstvo, pa vozijo v šolo in domov s šolskim kombijem (pa tudi v vrtec ali delavnico, če je treba).

Otroci dobijo v šoli malico, približno tretjina jih tudi obeduje. Malice pripravljajo v lastni kuhinji, kosilo pa pripeljejo iz ene od osnovnih šol. Imajo tudi oddelek podaljšanega bivanja. Posebnega varstva vozačev ne organizirajo, saj so vozni redi avtobusov dokaj ugodni in večina vozačev lahko odpotuje proti domu med 12. in 13. uro, najdlje so v šoli do 14. ure — kasneje je namreč prometna gneča tolikšna, da bi otrokom ne bilo mogoče zagotoviti varnosti.

Jesenice so znane kot industrijski kraj, kjer je večina ljudi zaposlena v istem velikanskem podjetju, delavci pa so se že takoj po drugi svetovni vojni začeli priseljevati iz različnih krajev Jugoslavije — tu je tako rekoč Jugoslavija v malem. Vendar je v mnogih družinah, ki izvirajo iz oddaljenih krajev, na Jesenicah doma že tretja generacija, čutijo se domačine in kljub slabemu gospodarskemu položaju v železarni ne razmišljajo, da bi se vrnili v domači kraj, saj nimajo kam.

V mnogih družinah učencev te šole že zdaj ne zmorejo vseh izdatkov, v bodoče pa bo najbrž še težje. Zato tudi socialna delavka nima malo dela, stalno pa mora sodelovati tudi z občinskim centrom za socialno delo.

Drug problem pa je upad števila učencev. Deloma se v družbi spreminja odnos do posebnega usposabljanja, vpliva pa tudi splošno upadanje števila rojstev; mnogi starši uporabijo tudi vse možne oblike pritožb, ker nočejo, da bi se njihov otrok usposabljal na tej šoli, tako da v zadnjih letih komaj še zadostijo spodnji meji normativov za oblikovanje oddelkov.

Kako teče življenje v šoli?

Pouk je samo dopoldne, po pouku pa je čas tudi za interesne dejavnosti. V stari šoli, kjer ni bilo ne telovadnice ne specializiranih učilnic, so lahko organizirali le takšne dejavnosti, za katere niso potrebovali dodatnega prostora in opreme. Zdaj bodo izbor teh dejavnosti lahko popestrili, čeprav je tu še drug zadržek — otroci iz bolj oddaljenih krajev bi težko prihajali v šolo popoldne. Interesne dejavnosti vodijo v glavnem delavci šole sami, saj je glede na čas, ko jih organizirajo, in glede na posebne potrebe njihovih otrok le težko dobiti druge sodelavce.

Imajo zelo dober šolski radio, ki oddaja enkrat na teden ali na štirinajst dni, trikrat na leto izdajo šolsko glasilo Stezice.

Zatakne pa se tudi pri športnih dnevih — mnogi učenci ne premorejo športne opreme, zato morajo učitelji tako izbirati dejavnosti, da to dejstvo ni prehuda ovira za otroke.

Doslej so vsako leto uspeli izpeljati šolo v naravi za učence 5. razreda, združeno s plavalnim tečajem. Jeseniška občina premore lastne letoviške objekte na Pineti pri Novigradu v Istri; zdaj je usoda takih objektov negotova, na Pineti pa naj bi menda ob sodelovanju poslovnih partnerjev iz tujine začeli graditi imeniten »Tropic center« — če bo tako, s šolo v naravi najbrž ne bo nič.

Težavam se seveda ne more ogniti tudi delavnica pod posebnimi pogoji, saj jih pesti predvsem pomanjkanje kooperantskih del. Podjetja sama nimajo dovolj dela za svoje delavce, zato jih zaposljujejo z deli, ki so jih prej odstopala delavnici. Obrtnikov, ki bi lahko sodelovali z njimi, pa je tod malo, tako da so se morali v večji meri kot prej nasloniti na lastni program.

Z otroki delajo specialni pedagogi, ki imajo vsi ustrezno izobrazbo, za zaposlovanje predmetnih učiteljev za nekatere predmete pa glede na majhno število oddelkov ni realnih možnosti, tako da se morajo pri organizaciji dela dosledno držati vseh sprejetih dogovorov, če naj vse dejavnosti potekajo nemoteno.

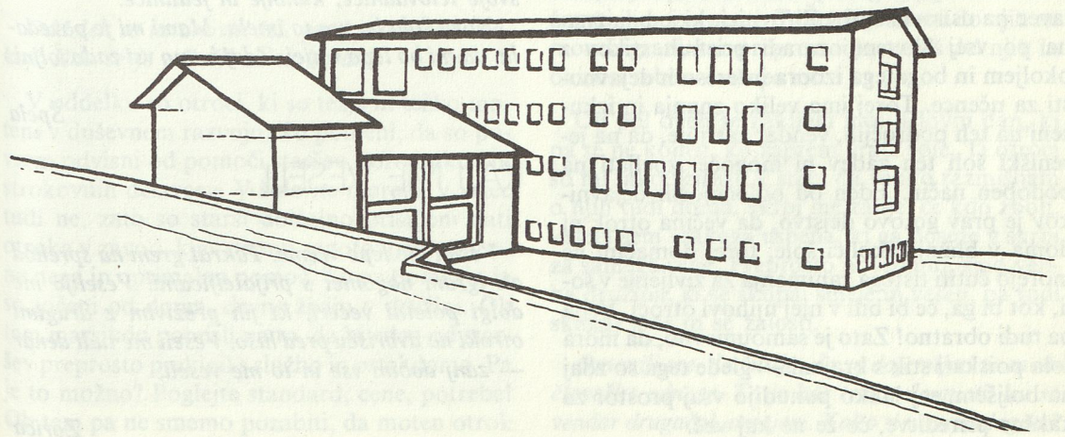

Kaj bi bilo potrebno urediti?

Podobno kot v večini drugih osnovnih šol s prilagojenim programom je tudi na Jesenicah v zadnjih letih največji problem zaposlovanje.

Izbor prilagojenih skrajšanih programov je majhen, za večino učencev so programi prezahtevni. Ustreznejše bi bilo podaljšano usposabljanje na osnovni šoli s prilagojenim programom (npr. po dva meseca letno — za teoretični del), združeno z učno dobo (vajeništvom) pri posameznih obrtnikih, pri katerih bi mladostniki nato lahko dobili stalno zaposlitev. Z vključevanjem v usmerjeno izobraževanje se namreč problem zaposlitve samo preloži za dve leti.

Starši nekaterih učenk letos razmišljajo, da bi jih po končani osnovni šoli poslali v najbližjo gospodinjsko-kmetijsko šolo v Avstrijo. Mislijo, da bodo tako lahko dobile zaposlitev v turizmu.

Nekateri posamezniki zaradi težav pri zaposlovanju resno razmišljajo o ustanovitvi invalidskih delavnic za laže duševno prizadete mladostnike, kjer bi izvajali tudi del delovnega usposabljanja za te ljudi — podobno kot v ljubljanski rehabilitacijski delavnici. Zaenkrat so to le razmišljanja, čeprav zamisel ni neuresničljiva — če ne drugje, bi se našel kak prostor v dosedanjih prostorih šole, ki so menda namenjeni glasbeni šoli, da bi ta lahko sprostila prostore v gimnazijskem poslopju.

Stiki z okoljem so področje, ki je v šolah s prilagojenim programom drugače zasnovano kot pri drugih osnovnih šolah. Sedanji ravnatelj jeseniške šole je dolga leta delal kot svetovalni delavec na osnovni šoli v Žirovnici, ki je bila znana po vsej Sloveniji zaradi pristnih stikov z okoljem in bogatega izbora interesnih dejavnosti za učence. Torej ima veliko znanja in izkušenj na teh področjih, vendar zatrjuje, da na jeseniški šoli teh zadev ni mogoče izpeljati na podoben način. Eden od odločujočih dejavnikov je prav gotovo dejstvo, da večina otrok ni doma v bližnji okolici šole, torej domačini ne morejo čutiti tistega zanimanja za življenje v šoli, kot bi ga, če bi bili v njej njihovi otroci. Velja pa tudi obratno! Zato je samoumevno, da mora šola poiskati stik s krajani — glede tega so zdaj na boljšem, saj lahko ponudijo vsaj prostor za kakšne prireditve, če že ne kaj več.

Tudi celodnevne šole so omogočale tesnejše stike z okoljem, s starši. Jesenice so — podobno kot zasavski revirji — prednjačile po deležu otrok, vključenih v celodnevno šolo. Zdaj pa so to obliko dela morali opustiti zaradi splošnega varčevanja na vseh področjih.

Žal tega zapisa ne morem optimistično zaključiti. Kljub temu, da se je Jeseničanom le uresničila dolgoletna želja, novo pridobitev spremlja senca negotove prihodnosti.

Aljoša Vodnik

NEUPRAVIČENA URA

Zaradi nove šole sem dobil že neopravičeno uro. Res, da nisem povedal tovarišici, kam grem, toda tako ne bi bilo treba komplicirati. Mene kar vleče k novi šoli. Kljub neopravičeni uri še vedno smuknem tja, kadar le morem. Vrnem pa se pravi čas. Najraje grem v telovadnico. Všeč mi je plezalna stena.

Goran
OŠ Polde Stražišar
Jesenice

Naša šola ni tako grda, kot vsi pravijo. Meni se prav nič ne zdi grda in se je ne bojim. Če pa bi bila grda, mene ne bi bilo tukaj. Škoda je, da nima svoje telovadnice, kuhinje in jedilnice.

Nova šola bo vse to imela. Mami mi je povedala, da mi bo lepo v njej. Zdaj bomo vsi zadovoljni.

Špela

KAJ ME VESELI . . .

Veseli me lepo vreme. Takrat grem na sprehod ali igram nogomet s prijateljicami. Veselijo me dolgi poletni večeri, ki jih preživim z drugimi otroki na dvorišču pred hišo. Veseli me tudi denar — zanj dobim vse in to me veseli.

Zorica

NE ZAKRIVAJMO SI OČI PRED RESNICO

Na splošno vemo o duševno in telesno motenih mladostnikih malo ali ničesar, razen v primerih, kadar so takšni otroci v neposredni bližini, rojeni v družini ali pa se poklicno ukvarjamo z njimi. Bolj ali manj si zakrivamo oči pred njimi, čutimo v sebi tesnobo, usmiljenje, na trenutke tudi pomilovanje ali gnev. V teh naših občutkih se skriva resnica, ki nas zaznamuje, saj živimo z njo.

To so vaše misli, gospa Štefka Zlobko, ki so mi ostale v spominu ob najinem prvem srečanju. Danes sem jih ponovila z namenom, da predstaviva našim bralcem vaše delo, vaše varovance. Kam sega začetek?

Sem varuhinja v Oddelku vzgoje, nege in varstva za duševno in telesno motene otroke in mladostnike v Velenju. Ta oddelek so odprli pred petimi leti na Osnovni šoli XIV. divizije, v njem sem zaposlena od leta 1987. Imamo šest varovancev in še dve varuhinji.

Oddelek so ustanovili šele pred petimi leti. Zakaj? Kdo se je odločil za ta korak?

V oddelku so otroci, ki so težje in težko moteni v duševnem razvoju. To pomeni, da so povsem odvisni od pomoči staršev, sorodnikov in strokovnih delavcev. V šolo ne morejo, v vrtec tudi ne, zato so starši običajno prisiljeni dati otroka v zavod, kjer sta mu zagotovljeni osnovna nega in optimalna pomoč. To pa pomeni, da so ločeni od doma, da ne živijo v družini. Ob tem marsikdo pomisli na to, da bi eden od staršev preprosto prekinil s službo in ostal doma. Pa je to možno? Poglejte standard, cene, potrebe! Ob tem pa ne smemo pozabiti, da moten otrok potrebuje več kot zdrav. So otroci, ki vse življenje potrebujejo plenice, ki nikoli ne stopijo na svoje noge in se kvečjemu plazijo. Vse se trga, umaže. Torej en osebni dohodek v družini ni dovolj in kljub razdvojenosti ob odločitvi se morajo ločiti od otroka. Starši v Velenju pa so razmišljali o tem, da bi svojim otrokom priskrbeli varstvo v času službe, in tako bi popoldneve in večere preživljali skupaj. Ideja je rodila sad, ki je koristen in osrečujoč. Trdo delo že omenjenih staršev, Društva za pomoč duševno prizadetim v Velenju in ravnateljice Osnovne šole XIV. divizije se torej obrestuje. Adaptirali so atrij omenjene šole in tako pridobili prostor za otroke.

Pridobljen je bil prostor, v oddelku je maksimalno število otrok, dela je dovolj. Kako torej poteka vaš delovni dan?

Ob pol šestih zjutraj pričnem sprejemati otroke, ki spijo do sedmih ali pol osmih — do tedaj, ko se vsi zberejo. Dva varovanca sta sposobnejša, zato je prvo učno uro z njima specialna pedagoginja, ki ju uči najosnovnejše stvari, npr. razločevanje barv in predmetov, števila, črke ipd. Z ostalimi se igram, telovadim, jim pojem. Trije so na invalidskih vozičkih, od šestih samo ena deklica govori, kar pomeni ogromno fizičnega dela (dva sta v plenicah in bosta ostala vse življenje), pa tudi duševni napor. Najpomembnejša pri delu z njimi pa je ljubezen, ki jo občutijo in se ji odzivajo mnogo pristneje kot mi, ki smo nekako zdravi. Če jih nimaš rad, te ne sprejmejo. Ti otroci potrebujejo veliko nežnosti in pozornosti. Tako prijaznosti do njih ne moreš igrati, ker preprosto postaneš del njih in oni del tebe — ali pa ne.

Ob pol dveh se zaključi moj delovni dan, ki pa se ne konča, ko zaprem vrata šole. Ti otroci so mi tako prirasli k srcu, da veliko razmišljam o njih tudi doma, skrbi me zanje, če kdo zboli, vesela sem vsakega uspeha, ki ga doseže v skrbi za samega sebe. Preprosto povedano, smo velika družina, ki se skupaj smeje in veseli, pa tudi skupaj joče in se žalosti.

Omenili ste, da čutijo, da so dojemljivi za medčloveške odnose. To je kar težko doumeti, ko so vendar drugačni, omejeni. Kako si vi to razlagate?

Omejeni so razumsko, intelektualno in gibalno, zaradi prizadetih rok, nog in drugih organov. Človek pa ni zgolj telo in razum, ampak ima v sebi nekaj, kar ga dela toplega, razumevajočega, ljubečega; to so čustva, je ljubezen, je sposobnost ljubiti, delati dobro — pa tudi sovražiti. Tisto jedro, v katerem je človek najbolj človeški, imajo nepokvarjeno; ne znajo se hliniti, kot to znamo mi, ki se imamo za nekaj več od njih, prizadetih. Smo res? Mislim, da ne, kajti vsi smo ljudje, vsi hrepenimo in potrebujemo isto: varnost, pozornost, razumevanje, z eno besedo: ljubezen.

Bi morda kaj dodali, povedali kakšno spodbudno misel, željo?

Veliko misli in želja se poraja v meni, vendar bi v tem trenutku povedala samo naslednje: Ne bojte se duševno motenih ljudi in se pogovarjajte z njimi kot z drugimi. Naj se vam ne smilijo — imejte jih preprosto radi. V tem je vsa umetnost sreče in zadovoljstva . . .

Hvala za vaše bogate izkušnje in veliko uspeha v življenju in pri delu!

Mihaela Žlof

MOJ KOŠČEK SREČE V DELAVNICI

Po sedemdnevnem letovanju v Umagu smo se vrnili v našo majhno delavnico. Mene pa je ta prelepi in nepozabni dopust pripeljal namesto v službo naravnost v bolnišnico.

Ne bom razlagal svojih težav, ki so se mi pripetile med dopustom, pač pa bom na kratko opisal svoja čustva do najbližjih sodelavcev, ki so mi najbolj pri srcu, čeprav nekateri izmed njih ne čutijo enako do mene, vendar sem jih te tri dolge tedne, preživete v bolnišnici, pri sorodnikih v Mariboru in doma, še najbolj pogrešal.

Tako so se končali tisti nesrečni trije tedni, ki so se začeli v bolnišnici, ki pa na srečo niso bili tako hudi, kot sem v začetku pričakoval. Vse je bilo lepo in prav, manjkalo pa mi je le nekaj, in sicer košček sreče, družba, na katero sem najbolj navezan: moj dragi tovariš, tovarišica, moja dobra razumevajoča prijateljica Marija, Danica in vsi drugi.

Najbolj sem bil razočaran in žalosten, ker me nihče ni prišel obiskat — ne tovariš ne tovarišica, še manj pa Marija ali Danica. Čeprav kaj takega zaradi končanega dopusta in prevelike obremenjenosti ni bilo mogoče, sem prav vse s krvavečim srcem in solzami v očeh iz dneva v dan zaman pričakoval.

A najhujše je šele prišlo, saj sem po odpustitvi iz bolnišnice ostal še popolnoma sam pri sorodnikih v Mariboru. Bolečina, hrepenenje po tovarišu, tovarišici, Mariji ter vseh ostalih pa je bilo tako hudo, da sem od žalosti zbolel, saj mi je bilo skrbne nege vseh sorodnikov prav malo mar.

Bolečina zaradi odsotnosti in tovarišice je bila zelo velika. Še bolj boleča pa je ljubezen do moje prijateljice, ki je ne bom omenjal, ki pa takih čustev do mene nikakor ne čuti, nekako jih zanemarja, kar sem spoznal prav sedaj, ko sem se vrnil k njej.

Končno sem pričakal soboto, ko sem se po vsem hudem le vrnil v svoj domači kraj. Teden dni pozneje sem šel že tudi v težko pričakovano delavnico k vsem, ki jih imam zares rad: tovarišu Marjanu, tovarišici Ireni, Mariji, Danici . . .

Matjaž Ozbič
Delavnica pod posebnimi pogoji Muta

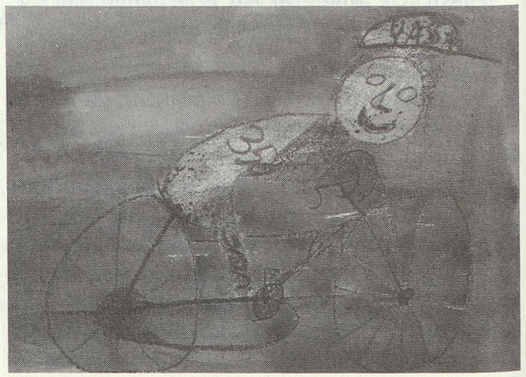

Jasmin Čajić

zgodbe, ki jih piše življenje

SREČEN BOŽIČ, MARIČA

Danes vem, da je bila duševno prizadeta. V šolo ni hodila, pisati in brati ni znala. Živela je na malem posestvu s svojim bratom, ki tudi ni bil poročen. Obdelovala sta nekaj polja, gojila dve kravi in dve svinji za domačo rabo. Vsi v vasi so vedeli, da sta drugačna, izjemna, osamljena. Vendar so ju sprejemali takšna, kot sta bila, in ju imeli po svoje radi.

Njuna mala hišica je bila ob robu vasi. Ograjena je bila z zeleno gabrovo ograjo, tik ob njihovi meji je tekel potok, čez katerega je vodila dokaj široka brv. Preko te brvi so si vaščani močno skrajšali pot v zgornji konec vasi.

Bila sem skromna deklica iz revne družine in polna bujne domišljije o velikem in lepem svetu. Vsak večer sem hodila k Mariči s kanglico po mleko. Polovico poti do njene hiše sem hodila ob potoku. Vem, da me je bilo vedno znova strah, ko sem stopala čez brv. Njena hišica se mi je zdela skrivnostna, majhna — še manjša kot je bila naša. Mariča pa je bila visoka, močna, široka v temnem nagubanem krilu, temni bluzi in predpasniku do pasu. Na glavi je imela temno vzorčasto ruto, na nogah pa velike čevlje, še večje kot je bila njena velika noga. Hodila je rahlo upognjeno z velikimi, nerodnimi koraki. Njen glas je bil globok, moški. Imela pa je dobre, modre oči.

Po mleko sem vedno prišla zgodaj, da sem lahko šla z njo v hlev, ko je molzla. Še danes čutim vonj po senu, ki so ga krave hlastno žvečile, duh po gnoju in slami. Vidim posodo, v katero je molzla, bila je polna penastega mleka. Včasih mi je rekla, naj držim kravo za rep, ker je preveč opletala po njeni glavi. Potem sva šli v malo kuhinjo. Posadila me je za črno mizo, na kateri je bil pokrit hlebec kruha. Nad mizo je s stropa visela petrolejka. Nalila mi je skodelico toplega mleka in prisedla. Nikogar ni imela, ki bi jo poslušal in morda je zato meni, ki sem bila še otrok, pripovedovala, kako je sama, kako bi se rada poročila, kako bi želela, da bi jo kdo imel rad. Zamaknjeno sem poslušala njeno pripoved in smilila se mi je. Zvečer sem doma v kotu pri peči, kjer sem spala, premišljevala, kako bi jo razveselila in ji pomagala. V mislih sem obstala pri podobi starejšega fanta iz sosednje vasi, kjer je živela moja babica. Često sem ga videla, kako je osamljen slonel na starih vratih ob cesti in spremljal s pogledom ljudi, ki so hodili mimo. Sam ni bil sposoben za nobeno delo. Ljudje so rekli, »da ni pri pravi«. Je pa redno hodil v cerkev. Doma so dobro skrbeli zanj.

Njega sem v svoji domišljiji namenila Mariči. Z nerodno roko otroka sem ji v njegovem imenu napisala pismo. Ne spominjam se več, kaj sem pisala, vem pa, kako srečna je bila, ko sem ji ga v njeni mali, topli kuhinji brala, kot najlepšo domačo nalogo. Ker sama ni znala pisati, me je prosila, naj mu jaz odgovorim v njenem imenu.

Odgovor sem napisala doma, ko me nihče ni videl in ne motil. To je bil prostor v hlevu na stari postelji, kjer sta spala moja dva brata, saj »v hiši« ni bilo prostora za vse.

Kolikokrat so pisemca na koščku papirja brez kuverte romala od Martina do Mariče in nazaj, ne vem. Vem pa, da sem jo s temi pisemci osrečevala v njeni revščini in samoti.

Zadnje pismo sem ji prinesla dan pred božičem. Spominjam se, da je imela v kuhinji okrašeno smrečico s keksi, zavitimi bonbončki in drobnimi kroglicami. Meni se je zdela nadvse lepa. Ob tem skrivnostnem, lepem večeru sem ji z vsem srcem sporočala Martinove pozdrave in pismo zaključila z gorečo željo »Srečen božič, Mariča!«

Vrnila sem se v svoj revni dom, prepoln otrok in skritih, neuresničljivih želja. Mariče nisem več srečevala, ker mleka niso več imeli. Njeno podobo pa sem ohranila v srcu in se v življenju še večkrat vračala v njeno malo, črno kuhinjo, kjer sem ji prebirala edina pisma, ki jih je v življenju dobila.

Takrat še nisem slutila, da bom vse svoje življenje posvetila delu z duševno prizadetimi ljudmi.

Cilka Dimec-Žerdin

ALKOHOL — ZLO DRUŽINE

Alkohol povzroča prepir v družini. Poznam nekoga, ki uživa alkohol in ko pride domov, nagaja ženi, otrokom in stari mamici. Z družino se prepira in potem pride do pretepa. Zato rajši ne pij, ker škoduje tebi in tvoji družini.

Na to moraš misliti. Alkohola ne bom pil, ker škoduje zdravju. Zato pij rajši sok in brezalkoholne pijače. Zdaj, ko moj oče ne pije, imamo mir ponoči. Prej, ko je pil, nismo mogli spati, pretepal je mamico. Zdaj pa živimo srečno.

Vjekoslav Baranja
OŠ Prekmurske brigade
Murska Sobota

SLOVO

Dragi Uroš,

včeraj smo se poslovili od tebe, pri nas v razvojnem oddelku pa te še vedno čaka zobna krtačka, tvoje priljubljene igračke žalujejo za tabo.

Vsi, ki smo te imeli radi, jokamo za teboj.

Vendar pa te ne bomo pozabili, v naših mislih boš živel dalje.

Ko smo te pred letom in pol spoznali, si bil kot puhek — majhen, drobcen, hvaležen za vsako prijazno besedo, vesel, nasmejan ob vsaki nežnosti.

In začelo se je naše delo; delo specialne pedagoginje, ki naj bi ti nudila čim več za tvoj razvoj; tvoje, da čim več sprejmeš od nje in drugih otrok; pa tvojih staršev, da ti pomagajo.

Če si bil bolan, so bila naša prizadevanja mnogokrat porušena, a nismo obupali.

Ko si pred enim letom začel prihajati v razvojni oddelek, si bil zelo vesel, ker so bili v skupini še drugi otroci, ki so te imeli radi. In res so te imeli — prinašali so ti igrače, ti pomagali pri opravilih, ki jih nisi zmogel; nikoli ti nihče ni storil žalega.

To si čutil, zato si rad hodil k nam; kadar si bil bolan, si mamico in očka nagovarjal, naj te peljeta v vrtec.

Tudi, ko si odhajal na zadnjo pot — v bolnišnico — si mislil, da greš v vrtec. Pa nisi prišel v vrtec, kar zaspal si v bolnišnici — za vedno ti je nehal biti srček.

Težko nam je, a tolaži nas misel, da smo te vedno skušali osrečiti, in zadovoljni smo, da si bil srečen med nami.

Naj ti bodo v slovo te besede, ki jih nismo mogli izreči ob tvojem grobu. Pretežko, prehudo nam je bilo.

Tvoji prijatelji
iz razvojnega oddelka v Krškem

po Jugoslaviji in svetu

UŽIVANJE ALKOHOLA PRI NOSEČIH ŽENSKAH IN NJEGOVE NEVARNOSTI

Uvod

Najzgodnejša znanstvena študija o možni nevarnosti uživanja alkohola med nosečnostjo je bila objavljena leta 1899, ko je Sullivan predstavil raziskavo o 600 otrocih, rojenih 120 alkoholičarkam; med temi otroki je bil delež mrtvorojenih in umrlih novorojenčkov veliko večji v primerjavi s tistimi, ki so jih imeli sorodniki, ki niso bili alkoholiki. Novejše raziskave, ki obravnavajo alkohol kot vzrok za prirojene nepravilnosti, so prišle iz Francije, kjer so Lemoine in dr. opisali otroke alkoholičark leta 1968 in zabeležili njihovo podobnost glede na motnje v rasti, nevrološka odstopanja in še posebej glede na značilnosti obraza. Nadaljnje študije iz ZDA in Velike Britanije so potrdile te ugotovitve.

Točen mehanizem, kako alkohol poškoduje plod, je še vedno neznan. Vendar se je pokazalo, da alkohol ovira prenos glukoze in aminskih kislin skozi posteljico in sproži pomanjkanje kisika in acidozo pri plodu z zoženjem popkovnih žil. Plodovnica lahko deluje kot rezervoar, ki sledi materinemu uživanju alkohola. To pomeni, da je plod dalj časa izpostavljen vplivu alkohola, kot bi bilo mogoče predvidevati glede na nivo alkohola v materini krvi. Alkohol se je v jetrih razgradil v acetaldehid in ta strupena snov bi lahko bila odgovorna za škodljive učinke na plod.

Za opisovanje najtežjih pojavnih oblik posledic uživanja alkohola med nosečnostjo se zdaj široko uporablja izraz »fetalni alkoholni sindrom« (FAS), vendar moramo vedeti, da se učinki alkohola na plod kažejo od najtežjih do blagih, neprepoznavnih oblik.

Fetalni alkoholni sindrom

Minimalne kriterije za diagnosticiranje fetalnega alkoholnega sindroma je določila Raziskovalna skupnost za alkoholizem (Research Society on Alcoholism). Vsebujejo trojico nepravilnosti, ki upoštevajo zaostajanje v rasti pred rojstvom in po njem, motnje v delovanju osrednjega živčevja in nepravilnosti lobanje in obraza.

Zaostanek v rasti je očiten že ob rojstvu: otroci so majhni glede na trajanje nosečnosti, prizadet pa je tudi obseg glave. Ti otroci tudi po rojstvu še naprej počasi rastejo, ne glede na prehrano in razmere v okolju. Mikrocefalični otroci s FAS se slabo duševno razvijajo, toda značilna odstopanja v delovanju živčevja so lahko navzoča tudi, če velikost glave ni zmanjšana. Pojavljajo se tudi vedenjske motnje, npr. pretirana živahnost, tresenje in zmanjšana prilagodljivost.

Nepravilnosti lobanje in obraza vključujejo kratko očesno režo, epikantovo gubo, kratek privihnjen nos, nizek bazalni most in podaljšano tanko gornjo ustnico s slabo razvitim žlebičem med nosom in ustnico. Spodnja čeljust je premalo razvita in tudi kasneje se obrazni del slabo razvija. Pogosteje se dodatno pojavljajo večje prirojene nepravilnosti, ki v glavnem prizadenejo srce in urogenitalni sistem. Slabša razvitost obraza lahko kasneje vodi tudi do slabega oblikovanja zobovja.

Fetalni alkoholni efekti

Razen otrok s FAS obstajajo tudi otroci, pri katerih se pokažeta le dva od treh kriterijev za diagnozo; zanje pravimo, da imajo fetalne alkoholne efekte (FAE). Ti otroci so običajno majhni glede na trajanje nosečnosti, nimajo pa značilnih nepravilnosti obraza.

To manj opisovano klinično obliko je teže diagnosticirati, še posebej, če ne vemo ničesar o materini zgodovini pitja. Nadalje je težko ugotoviti vzročno povezanost med zmernim uživanjem alkohola in zaostankom v rasti, ker v isti skupini mater hkrati obstajajo še drugi ogrožujoči dejavniki, kot so kajenje, mamila in slaba prehranjenost. Vendar je bilo ugotovljeno, da se pri otrocih te skupine mater FAE pojavlja dvado trikrat pogosteje kot FAS.

Uživanje alkohola in pogostost okvar ploda

Študije so pokazale, da je slabša razvitost lobanje in obraza, povezana z izpostavljenostjo alkoholu pred rojstvom, odvisna od doze. Nadalje je bilo potrjeno, da je kritično obdobje za škodljive učinke alkohola na plod čas ob spočetju. Zatorej prenehanje hudega pitja po prvem trimesečju nosečnosti ne more zmanjšati povečanega tveganja za prirojene nepravilnosti. Ni dvoma, da dnevno uživanje 8 ali več enot* alkohola predstavlja veliko tveganje za FAS in da je celo 5 enot dnevno povezano s FAS v 30 do 40 % primerov. Nizek socialni položaj lahko še poveča tveganje za FAS zaradi dejavnikov v okolju, kot je npr. slaba prehrana.

Ugotovljeno je bilo, da je pogostost FAS v svetu 1,9 na 1.000 živorojenih otrok; to je verjetno tretji najbolj pogosti vzrok za duševno prizadetost. Pogostost v posameznih deželah je zelo različna: 1/1.000 živorojenih v Franciji, 1/600 na Švedskem in 1/750 v ZDA. Novejša poročila z Zahoda, npr. iz Švedske in ZDA, opozarjajo, da se je pogostost FAS zmanjšala. To je lahko povezano z boljšo zdravstveno vzgojo in večjo zavestjo o nevarnosti alkohola v nosečnosti med mladimi ženami.

Drugi vplivi alkohola med nosečnostjo

Alkoholičarke imajo zmanjšano plodnost. Glavni razlog je v tem, da dolgotrajno ekscesivno uživanje alkohola vodi do okvare jeter, kar povzroči izostanek mesečnega perila. Novejše raziskave na živalih kažejo, da je jajčece lahko okvarjeno že pred oploditvijo. Harlap in Shiono sta poročala o pomembno povečanem številu spontanih splavov, posebej v drugem trimesečju nosečnosti, pri ženskah, ki so uživale vsaj 3 enote dvakrat na teden. Pogostost rojstva nedonošenčkov je povečana tudi pri ženskah, ki uživajo več kot 4 enote alkohola na teden. Povečano je tudi tveganje za rojstvo mrtvega otroka ali za smrt novorojenčka, ki ni povezana z nedonošenostjo.

Zmerno uživanje alkohola pri moškem partnerju lahko posredno vpliva na ženino reproduktivno sposobnost. Poskusi na živalih kažejo, da pride do morfoloških sprememb zrelih semenčic, ki zato ne morejo napredovati po ženski genitalni cevi kljub na videz dobri gibljivosti. Zato domnevamo, da alkohol zmanjšuje možnost spočetja. Moški, ki pije povprečno 2 ali več enot alkohola dnevno mesec dni opred spočetjem, zaplodi otroka z znižano porodno težo ne glede na materine pivske navade.

Preventiva

Alkohol je nevarnost za plod, ki pa se ji je mogoče izogniti. Upanje, da bomo lahko nadzorovali ta problem, temelji predvsem na povečani zavesti zdravstvenih delavcev in boljši vzgoji javnosti. Ker se večina okvar plodu zaradi materinega uživanja alkohola dogodi zelo zgodaj v nosečnosti, naj bi bili preventivni ukrepi v spodbujanju žensk, da prenehajo piti alkohol ali da vsaj zmanjšajo pitje pred spočetjem. Prekinitev hudega pitja med nosečnostjo ugodno vpliva na rast ploda, vendar pa tako ni mogoče povsem preprečiti vplivov na osrednje živčevje ali oblikovanje obraza.

Dobri zdravstveni in vzgojni programi bi zadoščali za zmanjšanje družabnega pitja pred spočetjem in med nosečnostjo, alkoholičarke pa potrebujejo dodatno podporo. Žal bodo le najbolj motivirane prisluhnile takemu nasvetu.

Novejša poročila iz ZDA in Velike Britanije so svetovala ženskam, naj med nosečnostjo ne pijejo alkohola. Vlade naj bi upoštevale to načelo in spodbujale proizvajalce, naj opremijo s primernimi opozorili vse posode, ki vsebujejo alkoholne pijače.

* 1 enota ustreza 10 g čistega alkohola; vsebuje jo 12 cl vina ali 250 cl piva.

Članek, katerega avtor je profesor William Thompson s Kraljevske univerze v Belfastu, smo povzeli in priredili po glasilu IPPF Medical Bulletin, ki ga izdaja mednarodna federacija za načrtovanje starševstva (št. 4/90).

NAJLEPŠE ČUSTVO

Najlepše čustvo je ljubezen.

Ljubezen greje človeka, ljubezen matere do otroka. Ljubezen do vsega lepega, kar nas obdaja.

Ljubezen druži človeka z naravo, tako kot ti ravnaš z njo, tako ti pomaga narava.

Na svetu primanjkuje ljubezni, ki je je danes treba svetu in ljudem, otrokom in naravi, najbolj pa staršem, ki se trudijo za svoje otroke, da bi bili kar se da lepo vzgojeni. In ravno ljubezen darujmo staršem, saj je potrebna za lepo življenje.

Za to, kar uživamo danes, se moramo zahvaliti ljubezni svojih staršev, saj nas starši bodrijo, dajejo pogum, oče in mati nas učita, kaj je prav in kaj ni.

Ne smemo gledati samo sebe, starši mam pomagajo, kjer morejo. Kaj smo pa mi otroci naredili zanje?

Darja Čelik

MOJ ATI

Uživam tvoje lepote in gledam krasote gora; vsa narava me vabi v naročje hribov in dolin, vse kar se vrti okoli mene me strastno objema okoli pasu.

Zdaj, ko zrem skozi okno v hribe mi je tako čudno pri srcu, kot da iščem nekaj velikega in lepšega v tej sonca polni naravi.

Ljubim to srebrno in srebra polno naravo, po kateri me zdaj vodi neviden človek, ki je ravno tako ljubil gore, lepe kipeče gore, ki se vrhovi svetijo v lepem sončnem siju.

Zakaj jih tako ljubim?

Ljubim jih zato, ker me je navdušil za tako lepo naravno darilo ati. Hvaležna sem mu za tako ljubezen, ki mi jo je izkazal moj ati. V hribe ne morem več, ampak čutim, da nekdo še hodi po njih, rada bi ga v mislih slišala in videla.

Darja Čelik

MOJA MAMA

Moja mama je srednje postave. Je že kar v letih. Že eno leto je v bolniški.

Svojo mamo imam rad, vem pa, da me ima tudi ona rada. Samo jaz sem bil včasih grd do nje. Zdaj mi je žal, zato jo ubogam.

Ko je bila majhna, je morala veliko delati. Zjutraj je zgodaj vstala in preden je šla v šolo, je morala napasti kravo. Ko je prišla iz šole, je morala prav tako napasti kravo. Med tem se je tudi učila. Med počitnicami je hodila v »taverh«, da si je zaslužila denar za obleke in za šolo. Ko je bila stara sedem let, se je začela vojna, zato je bilo to za mamo hudo. Morala je hoditi štiri leta v nemško šolo, pet let pa v slovensko. To je bilo zanjo hudo.

Moja mama je dobra, ne kadi in ne pije. Imela je samo mene, ko je bila stara 42 let. Kadar mama ni imela časa, je zame skrbela stara mama. Ker jo imam rad, bi želel, da bi še veliko let živela in bila zdrava, pa da bi se razumela.

Jože Špende
Vzgojni zavod Planina

naši otroci pišejo in rišejo

KOSTANJEV PIKNIK

Na pikniku je bilo zelo lepo. Imeli smo lep, sončen dan. Pekli smo kostanj in ga jedli. Uživala sem, ker sem bila v naravi. Bila sem vsa srečna, ker sem bila v takšni skupini. Imela sem se kar imenitno.

Pripravljali smo kostanj za peko. Potrebno ga je bilo narezati. Potem smo pripravili ogenj. Ko se je kostanj spekel, smo dobili prvo porcijo. Potem nam je tovariš hišnik pripeljal kosilo. Za kosilo je bil golaž s kruhom in sok. Po kosilu smo si oddahnili. Potem pa smo spet jedli kostanj. Ta piknik mi je bil zelo všeč. Odhod smo imeli okrog trinajste ure. Ta športni dan je bil zame čudovit dan. Ko smo se najedli kostanja, smo odšli na sprehod do trim steze. Tovariši so pekli kostanj za nas izletnike. Igrali smo tenis in odbojko. Po igri smo jedli kostanj. Tudi kosilo smo jedli kar na prostem.

Med varovanci sem se počutila prijetno in zabavno. Veliko smo se šalili in zabavali.

Anita Podkrižnik
Dom Golovec, Celje

GOLOB MIRU

Golob leti po zraku. Nosi oljčno vejico. Ima krila. Očke ima črne, kremplje pa rdečkaste. Golob je bel. Vejica je zelena.

Golob živi v Jugoslaviji. Nosi pisma.

Nada Brezovnik
Dom Golovec, Celje

GLAVNI ODMOR

Glavni odmor imam najrajši,
tek, živ-žav, da čas je krajši.
Tek in vrisk in skok in joj,
padel sem na nosek svoj.
Vem zakaj, ne vem kako, v šoli se obnaša,
roko dvigneš in počakaš,
preden kaj vprašaš.

Vem zakaj, ne vem kako,
ampak z odmorom je tako.

Gorazd Pečjak
Vzgojni zavod Elvire Vatovec
Strunjan

SLOVENIJA — MOJA DRŽAVA

Ker sem star 19 let, imam volilno pravico. Tako smo šli v nedeljo, 23. decembra 1990, s starši na volišče. Na volišču smo se odločali o samostojni državi Sloveniji. Tovariš v volilni komisiji mi je dal volilni listek. Na tem volilnem listku sem obkrožil ***da****. Zvečer sem z nestrpnostjo čakal na razglasitev rezultatov. Ko sem izvedel, da je Slovenija samostojna država, sem bil zelo vesel. Tako smo pozno v noč proslavili zmago s šampanjcem.*

Jure Korbar
Oddelki za delovno usposabljanje
Osnovna šola Gustav Šilih, Maribor

LETOVANJE

Težko pričakovani dnevi so se počasi bližali. Bolj ko se je bližal dan odhoda, bolj sem bila ob večerih utrujena. Mesec dni sem bila doma, mama pa se je zelo slabo počutila. Naposled je le prišla nedelja. Mama me je žalostno pogledala: »Danes pa greš,« je spregovorila. Jaz pa sem ji prikimala. Preveč je bilo težkega dela. Popoldne istega dne sem se vrnila v dom. Naslednji dan sem pripravila prtljago.

V torek zjutraj smo odšli z dvema avtobusoma. Ko smo prispeli, smo bili kar utrujeni. Tovarišica, pri kateri sem bila v skupini, je zelo prijetna, zato sem se odločila, da ji pomagam.

Zelo sem bila željna počitka. Zato sem hodila zgodaj spat. V vodi pa sem uživala ter se naučila plavati. V globoko vodo pa nisem upala. Velikokrat sem se tudi umaknila pred drugimi in jih od daleč opazovala. Skratka, uživala sem. Bilo je tudi kar razburljivo. Ampak človek ne bi vedel, kaj je sladko, če ne bi ugriznil v kislo jabolko.

Povratek je bil kar zanimiv, razpoloženje v avtobusu je bilo različno. Eni so peli, drugi jokali za morjem in trenutno ljubeznijo, tretji dremali.

Tako je minilo deset dni. Nasproti pa je prišlo novo obdobje, ki ga bomo preživeli z novim elanom in težkim pričakovanjem.

Lojzka Drame
Dom Golovec, Celje

NOVO LETO 1991

Letos sem praznovala novo leto v družinskem krogu, saj je tako najbolj poceni. Prišla je mamina sestra Slavka z možem Jožetom, tako da nismo bili sami. Mama je spekla potico in kuro ter skuhala rebrca. Kupili smo šampanjec. Ob polnoči smo si nazdravili in si v novem letu zaželeli sreče in zdravja.

Gledali smo tudi televizijo, zunaj pa je pokalo na vse strani, kot da bi bila vojna. Pokonci smo bili do dveh zjutraj.

Majda Gril

OBISK ČARODEJA

V soboto smo vsi hiteli k zajtrku, kajti na oglasni deski je visel plakat, ki je napovedoval čarodejevo predstavo.

V avli smo si poskušali priboriti čim boljše sedeže, da bi dobro videli.

Pripeljal se je avtomobil in neki človek je iz njega prinašal najrazličnejše predmete in zanimivosti. Vsi smo z nestrpnostjo pričakovali predstavo. A ni bilo nič. Kajti čarodej se v naši prisotnosti ni mogel pripraviti. Zato smo se morali vsi umakniti s prizorišča. Dolgo smo oklevali, a nas je tovarišica le prepričala.

Zdelo so nam je, da priprave trajajo neskončno dolgo, čeprav je minilo malo časa. Ko je bilo vse pripravljeno in mi spet na svojih mestih, se je predstava le začela. Čarodej nam je pokazal veliko zanimivih »čarovnij«. Najbolj všeč mi je bila čarovnija s svetlečo kroglo, ki je sama od sebe plavala po zraku. Všeč mi je bila tudi čarovnija z notami. V majhni škatli je imel skritih veliko not in vlekel jih je ven neskončno dolgo. Tudi karte je »začaral«. Najprej jo je strgal, nato potresel s čarobnim prahom in ob naši pomoči — izgovarjali smo čarobne besede — je bila spet cela.

Predstava mi je bila všeč in ves čas sem se lepo zabaval. Vem, da čarodej ni čarovnik, pač pa le zelo spreten človek in nas preslepi. Vseeno ga občudujem, saj zna narediti stvari, ki jih mi ne znamo in včasih tudi ne razumemo.

Nikola Zvonkovič
Zavod za usposabljanje invalidnih otrok
Janka Premrla Vojka,
Vipava

POJEM PRI PEVSKEM ZBORU

Rada hodim na pevske vaje. Pojemo različne pesmi. Naučimo se veliko novih pesmi. Pevske vaje so moje razvedrilo in konjiček. Rada pojem vesele pesmi. Pevske vaje vodi tov. Srečko. Včasih pojemo tudi žalostne pesmi. Vaje so ob torkih. Šli bomo tudi nastopat.

Anita Podkrižnik
Dom Golovec, Celje

DOBILI SMO VIDEOREKORDER

Ob novoletnih praznikih so nas obiskali delavci Tekstine iz Ajdovščine. Pričakali smo jih v avli in jim pripravili krajši program. Pevski zbor je zapel nekaj pesmi, mlajši otroci pa so recitirali. Delavci so nam izročili dragoceno darilo — videorekorder znamke Toshiba. Zahvalili smo se jim in takoj preizkusili nov aparat.

Emir Okanovič
Zavod za usposabljanje invalidnih otrok
Janka Premrla Vojka, Vipava

RAD OBIŠČEM GOJENCE DELAVNICE POD POSEBNIMI POGOJI

Na svetu je mnogo ljudi. Med seboj se razlikujejo po barvi kože, obliki oči, velikosti... Ljudje smo razdeljeni tudi na odrasle in otroke. Med nami pa so tudi ljudje, ki niso in nikoli ne bodo odrasli. Njihov telesni razvoj je lahko povsem normalen, zaostajajo pa v svojem duševnem razvoju. Od nas ostalih, predvsem od odraslih, je odvisno, ali so ti ljudje srečni, zadovoljni in koristni v okolju, kjer živijo.

Meseca septembra, pred petimi leti, se je uresničila večletna želja strokovnjakov in staršev, kajti v prostorih osnovne šole s prilagojenim programom je zrasla ustanova, dotlej v naših krajih nepoznana »delavnica pod posebnimi pogoji«. V njej so zaposlene in hkrati v dopoldanskem varstvu odrasle zmerno duševno prizadete in fizično invalidne osebe.

Imel sem to srečo, da sem jih lahko že večkrat opazoval pri njihovem delu in pri drugih dejavnostih. Dela, ki jih opravljajo ročno in s stroji, so na pogled zelo enostavna in lahka, vendar so njihovi izdelki v končni fazi prave mojstrovine. Ne boste verjeli, gojenec Gusti me je naučil izdelovati tapiserije, poizkušal sem vozlati, tkati, tkaničiti... Sodeloval in opazoval sem njihove igre. Kako podobni so nam. Smejijo in jočejo se kot otroci. Imajo se radi in se prepirajo med seboj, zapletajo stvari, ki jih ni treba zaplesti. Veselijo se daril dedka Mraza. Oči jim žarijo, kadar so srečni, in solze jih zalivajo, kadar so žalostni.

Žal je le nekaj ljudi, ki jih poznajo, delajo z njimi in jim pomagajo skozi njihovo življenje. Jaz jih bom pa vedno rad obiskal in se pošalil z njimi.

Andrej Črešnik
Osnovna šola Muta

JESEN

Počasi sem se prebijala skozi mesto. Hladno, deževno vreme mi je pot še podaljšalo. »No, pa je jesen tu,« sem pomislila.

Kakšni dve uri kasneje sem se zaskrbljeno ozrla po kuhinji. Po nekaj trenutkih sem se srečala z materinim pogledom. Hip nato je začela kašljati. Zdrznila sem se. »Si šla k zdravniku,« sem jo vprašala. »Ne,« mi je odgovorila. »Saj vidiš, koliko dela imam,« je pridala. Očitajoče sem pogledala brata, ki se je že pripravljal na odhod. »Jesen s tolikimi darovi, pa tako mračno deluje,« sem pomislila. O, da bi smela ostati zraven matere ter ji narediti jesen prijetnejšo!

Naslednji dan smo imeli trgatev. Spet dež. Bili smo premočeni do kosti. Mama je spet malo bolj kašljala. Naredila sem ji čaj z medom. Bila mi je hvaležna. Toda jaz sem premišljevala, kako jo pripraviti, da bi šla k zdravniku.

Vračala sem se v lepem vremenu s skrbjo v srcu. Zame se je jesen začela mračno. Upam, da se bo lepše končala.

Lojzka Drame
Dom Golovec, Celje

ANDREJ SE PA ZNAJDE!

Tovarišica vpraša Andreja: »Za koliko let pa je torta?« Andrej modro odgovori: »Za vse.«

Ker tovarišica še vedno ni zadovoljna z odgovorom, ponovno vpraša: »Koliko si star?«

Andrej spet postreže z jedrnatim odgovorom: »Veliko!«

KAJ LAHKO STORIMO SAMI ZA ZDRAV RAZVOJ OTROKOVIH ZOB IN ČELJUSTI?

Zobni loki in čeljusti se morajo razvijati v pravilnem medsebojnem odnosu, da lahko opravljajo svoje naloge:
— grizejo in žvečijo hrano,
— omogočajo pravilno izgovorjavo in
— zagotavljajo pravilno dihanje skozi nos.

Pod vplivom številnih škodljivih dejavnikov se lahko razvijejo različne razvojne motnje, ki ogrožajo posamezno nalogo ali več nalog hrkati.

Večina razvojnih nepravilnosti čeljusti in zobnih lokov se razvije zaradi znanih škodljivih vplivov, ki jih lahko sami v precejšnji meri preprečimo. Tako omogočimo otroku zdrav razvoj zobovja, zobnih lokov, čeljusti, žvekalnih mišic in čeljustnega sklepa.

Prvi škodljivi vpliv se pojavi že zelo zgodaj, takoj po rojstvu otroka. Matere svojega otroka dojijo zelo malo časa ali sploh nič. Otroci ne potešijo prirojenega gona po sesanju, zato prično iskati nadomestek in sesajo prst ali cucelj. Različni načini sesanja palca, drugih prstov ali tudi več prstov hkrati povzročajo zaradi pritiska na zobe in čeljust številne posledice: prednji zobje se več ne stikajo, sekalci v zgornji čeljusti so nagnjeni naprej, otrok diha skozi usta in pogosto nepravilno izgovarja sičnike in šumnike.

Zdravi mlečni zobje so drugi pomembni dejavnik pri razvoju otrokove čeljusti. Otrokom, ki jim zaradi zobne gnilobe predčasno izderejo mlečne kočnike, sosednji zobje potujejo v vrzel in stalni zobje ne najdejo ustreznega prostora v zobnem loku.

Današnja mehka in prekuhana hrana je tretji najpomembnejši škodljivi dejavnik. Mehko hrano ni potrebno žvečiti, čeljust ne dobiva zadostno število dražljajev, ki so potrebni za njen pravilen razvoj. Vedno več otrok ima ozke čeljusti, posledice so vidne, stalni zobje se ne morejo razvrstiti v zobni lok.

Otroci morajo žvečiti počasi in pojesti vsak dan tudi nekaj trde hrane (surova jabolka in korenje, kruhove skorje itd.). Starši morajo skrbeti, da si otroci poleg stalnih zob redno zdravijo tudi mlečne zobe. Poleg rednega zdravljenja si morajo otroci pravilno čistiti zobe.

ZDRAVSTVENI DOM LJUBLJANA
Zobozdravstveno varstvo

NAŠ ZBORNIK

leto 1991, letnik 24, št. 2

REJNIŠTVO

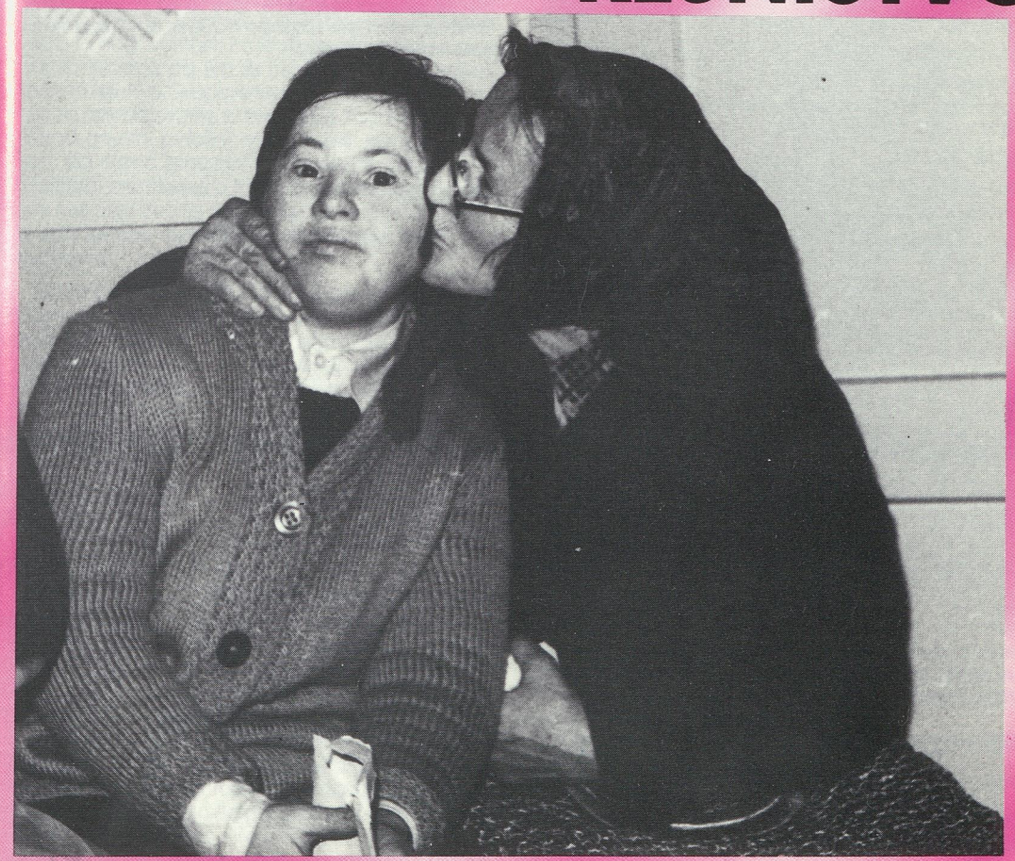

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 24 — ŠT.1 — JUNIJ 1991

YU ISSN 0350-655X

UDK 376.3

VSEBINA

Postala sem rejnica — Tilka Konečnik 1

POTA MOŽNOSTI
Nekaj misli o rejništvu — Vlasta Rozman 2
Naši učenci — rejenci in njihove nadomestne družine — Marija Golob 5
Rejništvo otrok z motnjami v duševnem razvoju v občini Gornja Radgona — Stane Mauko 7
Rejništvo razvojno motenih v občini Ravne na Koroškem — Jelka Kovač 8
Iz konvencije o otrokovih pravicah 14

STARŠI PIŠEJO 15

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 18

IZ PRAKSE ZA PRAKSO 31
Humanizacija sistematičnega pregleda triletnih otrok — Jasna Vodeb in sodelavci 31

ŠIROM SVETA 34

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO 40

ZGODBE, KI JIH PIŠE ŽIVLJENJE
Kupi si sladoled, Vesna — Cilka Dimec-Žerdin 45

PRILOGA 22
Zobozdravniki svetujejo
Skrbimo za ustno zdravje — dr. Erika Soršak 22
Prehrana in zobna gniloba — dr. Jožica Simonič 24
Ortodontske nepravilnosti — dr. Rastko Zorec 24

SUMMARY

NAŠ ZBORNIK is a quarterly periodical, published by the Union of associations, responsible for the help to the mentally handicapped people in Slovenia. It is an association of volunteer handicapped children' parents and professionals.

Each issue has a central theme. In the current issue the theme is the problem of foster parents. In addition to several changes in social conditions and facilities for the handicapped children in general there are other things to be considered such as different reasons for entrusting the handicapped children to foster parents and their families for further care and upbringing and the foster parents'motives for taking children.

In the periodical there are also some constant columns reserved for handicapped children's parents and children, as well as for the current news from our associations.

Naš zbornik bo izšel 4 krat. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325-245

Izdrateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencelj, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwill-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Matija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavna urednica: Aljoša Vodnik

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Posamezna številka stane 30 din, za ustanove 90 din. Letna naročnina za posameznike je 120 din, za ustanove 360 din. Posebne številke obračunamo posebej.

Naročnina se pošilja na naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9/II. Številka žiro računa je 50102-678-50022.

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo št. 415-279/91 av z dne 18. 4. 1991 je glasilo oproščeno davka od prometa proizvodov.

Oblikovanje: Nimbus Kranj

Tiskala Tiskarna Ljubljana v Ljubljani

POSTALA SEM REJNICA

Ob sami misli, da bi kdaj postala rejnica oziroma krušna mati otroku, ki ga nisem še nikoli videla ne slišala zanj, me je kar spreletel srh.

Z možem sva se dolgo odločala za to odgovorno delo. K temu, da sva v resnici postala rejnika, je pripomogla socialna delavka. Ko smo dobili prvega otroka — deklico, smo jo z navdušenjem sprejeli. Kaj kmalu se je počutila naša in upam, da sem ji nadomestila mamo — vsaj v skrbi in negi. Tudi duhovno poskušam — kolikor mi uspe.

Po letu in pol najinega dela z rejenko, se je pojavil problem dveh fantov. Ker že imamo nekaj izkušenj, nas je socialna delavka prosila, naj vzamemo še njiju. Seveda sva bila z možem presenečena, da ima tako zaupanje v naju. Toda kljub temu sva oklevala. Čeprav sva v srednjih letih, sva se zelo bala prevzeti takšno skrb in odgovornost. Po kratkem oklevanju sva se odločila, seveda pa sva se pogovorila tudi z najino hčerko in rejenko. Skupaj smo naredili odločilni korak. Časa za premišljevanje ni bilo veliko. Tudi naš socialni oziroma gmotni položaj nas je motil, saj se nam je zdelo, da nismo sposobni dovolj nuditi otrokom. Po temeljitem premisleku o tem, da tudi materialne dobrine niso vse, smo se odločili še za ta dva fanta. Sedaj sem rejnica treh otrok in se zaenkrat kar dobro razumemo.

Želela bi še povedati, kako težki in mučni so prvi pristopi do otrok, kajti, če te otrok že prvi dan ne vzljubi oziroma si mu odvraten, nastajajo med rejniki in rejenci vedno večji konflikti. Moraš se zavedati, da ti otroci izhajajo iz različnih okoliščin, da rabijo veliko ljubezni in strpnosti. Pridejo trenutki, ko razmišljam o vseh variantah vzgoje. Pomagam si z gradivom iz raznih knjig. Veliko premišljujem o otrocih samih, da bi jih čim bolj spoznala in razumela ter se z njimi čim lažje pogovarjala.

Po teh vrsticah bo marsikdo pomislil, češ saj rejništvo se vendar plača.

Ali je res plačano vse delo? Nihče se ne spomni na stroške in skrbi, ki jih imaš, še najmanj pa na to, koliko ti otroci stanejo v domovih, kako jim je tam in kakšna razlika je med obema vzgojama. Prepričana sem, da je za otroka namestitev v primerno nadomestno družino boljša pot.

S socialno službo dobro sodelujemo. Z možem se udeležujeva raznih predavanj, srečanj in sestankov. Med drugim sem bila tudi na predavanju, ki sta ga imeli predstavnici rejniškega društva iz Domžal. Kar precej novih stvari smo slišali. Povedali sta, kako dolgo deluje njihovo društvo, koliko je članov in nasploh o njihovem delu.

Vsako srečanje rejnic in rejnikov je dobrodošlo, saj tako izmenjamo mnenja o vzgoji otrok, se pogovorimo o raznih problemih in se skušamo čim bolj spoznati. Na podlagi takih razmišljanj smo se tudi mi dogovarjali, da bi ustanovili svoje društvo, v katerega bi bili vključeni vsi rejniki in njihove družine. Morda bi za poklicno rejništvo navdušili še kako družino. Menim, da bi društvo v povezavi s socialno službo lahko veliko pripomoglo k uspešnemu delu in sodelovanju otrok in rejnikov. Med drugim smo razpravljali tudi o odnosu oziroma srečevanju staršev in otrok. Naša mnenja so bila zelo različna, saj so take tudi naše izkušnje. Naj omenim samo to, da se ne da zanesljivo

predvideti, kako lahko vpliva na otroka srečanje s starši (dobro ali slabo), saj je to odvisno od staršev, predvsem od njihovega razumevanja. Moj primer je do zdaj nevtralen. Otroci in starši vedo, zakaj niso skupaj, in ko se srečajo, se pozdravijo, malo poklepetajo in otroci so zopet moji kot prej.

Naj se vrnem k ustanavljanju samega društva. Sama si tega zelo želim, čeprav imam malo časa za sodelovanje v njem. Prepričana sem, da bo le na ta način postalo delo rejnikov bolj cenjeno navzven, čeprav mislim, da je to delo — za katerega ni plačila.

Tilka Konečnik

Pota možnosti

NEKAJ MISLI O REJNIŠTVU

V naslednjem prispevku bomo razmišljali še o eni obliki varstva za otroke, ki iz kakršnih koli razlogov ne morejo ustrezno živeti v svojih družinah. Ta oblika je razvita v mnogih državah po svetu in že več desetletij tudi pri nas. To je rejništvo.

Pravna ureditev rejništva

Rejništvo je po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (prečiščeno besedilo, Uradni list SRS, št. 14/89) **oblika družbenega varstva mladoletnikov,** z nego, vzgojo in oskrbovanjem v tuji družini, to je **pri osebah, ki niso mladoletnikovi starši** (oziroma posvojitelji) **niti oskrbniki.** Lahko so njihovi sorodniki. V rejništvo odda otroka pristojen Center za socialno delo. Zakon dovoljuje, da dajo starši tudi sami otroka v rejništvo. Rejništvo je odplačno razmerje, saj rejnik praviloma dobi za svoje delo rejnino, ki pa se ji lahko tudi odreče.

Pogoji za rejništvo so predpisani: v rejništvo se lahko da le mladoletna oseba, ki nima lastnih staršev ali iz različnih vzrokov ne more živeti pri starših oziroma je v socialnem okolju, v katerem živi, ogrožen telesni in duševni razvoj mladoletnika. Ne glede na te pogoje pa se lahko da v rejništvo tudi otroka, ki mu je zaradi telesnih ali duševnih motenj potrebno ustrezno usposabljanje.

Zakon predpisuje tudi določene **pogoje za rejnika** oziroma rejniško družino: rejniku oziroma rejnici ne sme biti odvzeta roditeljska pravica oziroma poslovna sposobnost; v rejniški družini ne sme biti nobene take okoliščine, ki bi ogrožala otrokov razvoj; rejnik naj bi bil vsaj 18 let starejši od rejenca in ne starejši od 60 let.

Rejništvo nastane z dvema aktoma: z odločbo Centra za socialno delo in z rejniško pogodbo, ki jo Center za socialno delo sklene z rejnico.*

V rejniški **pogodbi** se določijo medsebojne pravice in dolžnosti rejnice in pristojnega Centra za socialno delo. Gre predvsem za to, da se podrobneje določijo in konkretizirajo tiste medsebojne obveznosti, ki izhajajo že iz samega zakona in so predvsem v otrokovo korist.

Otroka se najpogosteje odda v rejništvo s privoljenjem staršev oziroma tistega od staršev, pri katerem živi; brez privoljenja pa le takrat, če je otrok staršem odvzet.

Zakon povdarja, da so **rejniki dolžni** zlasti:

— rejenca pravilno negovati, vzgajati in mu nuditi primerno nastanitev, prehrano, obleko in obutev ter šolske in osebne potrebščine;

— skrbeti za čustveno prilagoditev rejenca v rejnikovem domu in za ustrezno ravnanje vseh članov rejnikovega doma z rejencem;

— skrbeti za zdravje rejenca;

— skrbeti, da rejenec redno obiskuje šolo ter da vestno in čimbolj uspešno izpolnjuje svoje šolske obveznosti;

— skrbeti za rejenčev pravilen odnos do učenja in dela ter za privzgojitev delovnih navad;

— skrbeti za vključitev rejenca v poklicno usposabljanje ali v ustrezno zaposlitev.

Staršem z oddajo otroka v rejništvo ne prenehajo pravice in dolžnosti do otroka.

Rejništvo preneha, če prenehajo razlogi, zaradi katerih je bila potrebna oddaja otroka v rejništvo, in pa tedaj, ko je rejenec usposobljen za samostojno življenje. V vsakem primeru pa lahko traja rejništvo samo do polnoletnosti otroka. Preneha pa tudi s posvojitvijo ali smrtjo.

Lahko pa preneha rejniška pogodba, in sicer: če preneha rejništvo s potekom določenega časa, z razveljavitvijo pogodbe s strani ene ali druge stranke, z razvezo pogodbe ali s smrtjo rejnika. Ta postopek lahko ureja le pristojni Center za socialno delo zaradi utemeljenih razlogov.

Zakon določa, da Center za socialno delo spremlja razvoj otrok v rejništvu in nadzoruje vzgojo in izobraževanje rejencev ter izpolnjevanje drugih obveznosti iz rejniške pogodbe.

Opravljanje rejniške dejavnosti, ki je tudi poklic

Pravno to ureja Samoupravni **sporazum** o pogojih za priznanje rejništva kot samostojne poklicne dejavnosti, ki je bil objavljen v Uradnem listu SRS, št. 18/77. S tem sporazumom, ki so ga sklenile Skupnosti socialnega skrbstva Slovenije, Zdravstvena skupnost Slovenije in Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja Slovenije, so se podpisnice sporazumele, da mora imeti rejnica, ki želi uveljavljati status poklicne rejnice, v rejništvu:

— tri otroke brez motenj v psihofizičnem razvoju ali

— dva otroka z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, razvrščena v skladu z določbami Pravilnika o razvrščanju in razvidu otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju — to so lažje, zmerno ali težje duševno prizadeti otroci, slušno prizadeti otroci, otroci z govornimi motnjami, slepi in slabovidni otroci, telesno invalidni otroci, vedenjsko in osebnostno moteni otroci ali otroci z več motnjami;

— enega otroka z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, ki je po določilih prej navedenega pravilnika razvrščen kot težko duševno prizadet, kot otrok z več motnjami ali vedenjsko in osebnostno moten, če gre za izjemno hudo stopnjo motenosti.

Če rejnica izpolnjuje pogoje, se prijavi pri pristojni Zdravstveni skupnosti (mnenje k prijavi da Center za socialno delo, kjer ima rejnica bivališče) in s tem dobi status zaposlene osebe.

* Izraz rejnica uporabljam zato, ker so dejansko rejnice v praksi največkrat nosilke rejništva, redko so to rejniki.

Rejnina

Tudi za urejanje plačila je bil sprejet Samoupravni sporazum o skupnih osnovah in merilih za določanje rejnine in o plačevanju rejnine (Uradni list SRS, št. 22/86), ki določa, da je rejnina v bistvu sestavljena iz **dveh delov:**

— en del rejnine obsega povračilo materialnih stroškov za otroka,

— drugi del pa je plačilo za rejničino delo.

Materialni stroški so vsi stroški, ki nastajajo v zvezi z oskrbo rejenca (stanovanje, hrana, obleka, obutev, šolske potrebščine, stvari za razvedrilo otrok). Ta del rejnine se določa glede na starost rejenca, glede na zahtevnost oskrbe, vzgoje in varstva otroka, glede na življenjski standard, ki ga nudi rejencu rejniška družina ter glede na čas bivanja v rejniški družini. Osnova se lahko zviša do 15 %.

Drugi del rejnine pa je povračilo za delo rejnici oziroma rejničin osebni dohodek. Osnove za določanje višine tega dela rejnine so iste kot za prvi del rejnine s tem, da se tu upoštevajo še posebna rejničina prizadevanja v zvezi z otrokom. Rejnica naj bi v osnovi za svoje delo prejemala 1/4 povprečnega osebnega dohodka v Republiki Sloveniji, ki se ji lahko poveča spet do 15 % glede na zahtevnost dela ter glede na njena osebna prizadevanja. Rejnici, ki ima v oskrbi prizadetega otroka, pa se glede na zahtevnost dela lahko zviša nagrada za delo tudi za 50 % osnovne rejnine.

Rejnina za otroka od 1. do 6. leta starosti od 1. 12. 1990 dalje znaša 4.181.20 din, od tega so materialni stroški 2.644,00 din, nagrada za delo pa 1.537,20 din.

Rejništvo v občini Domžale

Organizirano rejništvo v Sloveniji se je začelo v naši občini. Leta 1926 so iz Zavoda za zdravstveno zaščito mater in otrok v Ljubljani začeli nameščati otroke v Lukovico pri Domžalah. Verjetno sta prav to zgodovinsko dejstvo in pa velika pozornost, ki jo temu področju dela v zadnjih 15 letih namenjamo na našem centru za socialno delo, vzroka, da se je rejništvo v naši občini obdržalo, da imamo še vedno družine, ki želijo sprejeti otroke.

V Sloveniji je v rejniških družinah okoli 2.500 otrok. V Domžalah jih je trenutno 214, od tega 149 šoloobveznih otrok.

Do 1974. leta je bilo nameščanje tudi pri nas zelo stihijsko, brez vseh preverjanj in mnogokrat povsem brez nadzora. V tistih letih je bilo v naši občini v reji nad 350 otrok. Zaradi številčnosti in posebnih problemov, ki so nastajali zaradi tolikega števila rejencev, se je takratna strokovna služba odločila, da bomo začeli tej obliki varstva otrok posvečati posebno pozornost in si prizadevali za razvoj in kvaliteto rejništva.

Rejnice so ustanovile društvo, ki aktivno deluje že dolga leta. Ob ustanovitvi je bilo aktivnih še nekaj društev, pa tudi republiško, zadnjih nekaj let pa je delovalo le naše. Zdaj sta se nam pridružili še dve novi društvi, in sicer v občinah Gornja Radgona in Ravne na Koroškem. Društvo povezuje vse aktivne, pa tudi bivše rejnice.

Na centru za socialno delo Domžale je ena od socialnih delavk zaposlena na področju rejništva.

Kaj pričakujemo od rejniške družine

Pri nas ocenjujemo, da je rejništvo oblika varstva, ki je lahko dokaj dobro nadomestilo matični družini. Vsi pa vemo, da je družina tista skupina, ki ima pri razvoju vsakega otroka odločilno vlogo in je v tem smislu pravzaprav nenadomestljiva.

Pomembno je, da smo pri rejništvu pozorni na več dejavnikov. Strokovni delavec oziroma tim je dolžan:

— odločiti, kdaj otroka namestiti v rejniško družino,

— poiskati primerno rejniško družino,

— urediti vse potrebno za premestitev otroka iz domače v rejniško družino,

— spremljati otroka v rejniški družini,

— skupaj z rejnico pripravljati otroka za vrnitev k staršem (rejništvo naj bi bilo kratkotrajno),

— delati s starši v svetovalnem smislu, da bi se odpravile motnje, ki so pogojevale rejništvo,

— spremljati otrokov razvoj v času rejništva in

— uravnavati stike med starši, otrokom in rejniško družino.

Rejniška družina mora pred odločitvijo dobro pretehtati, če je sposobna nuditi otroku, kar otrok rabi (ljubezen, vzgojo, varstvo, itd.). Po naših izkušnjah se rejniške družine lažje in bolj odgovorno odločajo, če poznajo otrokovo preteklost.

Strokovni delavci smo pri tem dolžni spoznati rejniško družino z vseh aspektov, kot so: sestava družine, gmotno stanje, odnosi v družini, izobrazba, kulturna raven, zdravstveno stanje, način preživljanja prostega časa in motivi za sprejem otroka v rejo.

Po namestitvi je potrebno pomagati otroku, da se lažje vključi v rejniško družino, da bolje spozna njeno funkcioniranje in na drugi strani rejniški družini, da sprejme otroka takšnega, kot je, da sprejme tudi starše, kadar prihajajo, in da pomaga otroku vključiti se v okolje in šolo.

Pri tako pomembnem in težkem delu rabijo rejnice oziroma rejniške družine pomoč, ki jim jo nudimo v individualnih pogovorih bodisi na Centru za socialno delo ali pri njih doma ter v izobraževalnih ciklusih, kjer poskušamo osvetliti posamezna vprašanja. Do nedavnega smo pri izobraževanju delali v glavnem z rejnicami, v zadnjem času pa vedno bolj vključujemo tudi rejnike. Nujno je sodelovanje s šolami in zdravstvenimi ustanovami, ki jih otroci v rejništvu obiskujejo.

Moramo priznati, da od rejniških družin zelo veliko pričakujemo. Zaupamo jim včasih začasno, velikokrat pa dolgotrajno popolno vzgojo enega ali več otrok. Pri tem si postavljamo različne cilje. Če je cilj le to, da otrok živi in odrašča v primernejšem okolju, smo velikokrat zadovoljni. Če pa je naš cilj, da bo otrok v tem okolju dobil primerno vzgojo, vzgojo, ki bo pomenila kvalitetno osebnostno rast, ki bo torej primerna zanj, takega kot je, potem bomo morali na področju rejništva še veliko narediti.

Rejniški glasnik

Želela bi vam predstaviti našo publikacijo Rejniški glasnik, ki v Domžalah izhaja že vrsto let, s tem, da je bilo to najprej glasilo Društva. Leta 1986 pa smo to glasilo registrirali. Začeli smo ga izdajati na centru za socialno delo. Izhaja štirikrat letno. Ponudili smo ga vsem centrom za socialno delo v Sloveniji, z željo, da postane to glasilo vseh rejnic. Zaenkrat še nismo povsem uspeli. Izhaja v 630 izvodih. V vsakem od glasnikov je vsaj en strokovni članek, ki naj bi pomagal pri izobraževanju rejniških družin, pa prispevki rejnic, rejnikov, rejencev in drugih bralcev ter razna obvestila.

V okviru Rejniškega glasnika smo izdali tudi dve posebni številki. Prva je dokaj zajetna in so v njej zbrani prispevki znanih slovenskih strokovnjakov, ki so jih pripravili posebej za ta namen in nudijo rejniški družini osnovno znanje za delo. Druga posebna številka pa je publikacija, v kateri so natisnjeni prispevki s tridnevnega seminarja o rejništvu v Sloveniji, ki je bil na Otočcu.

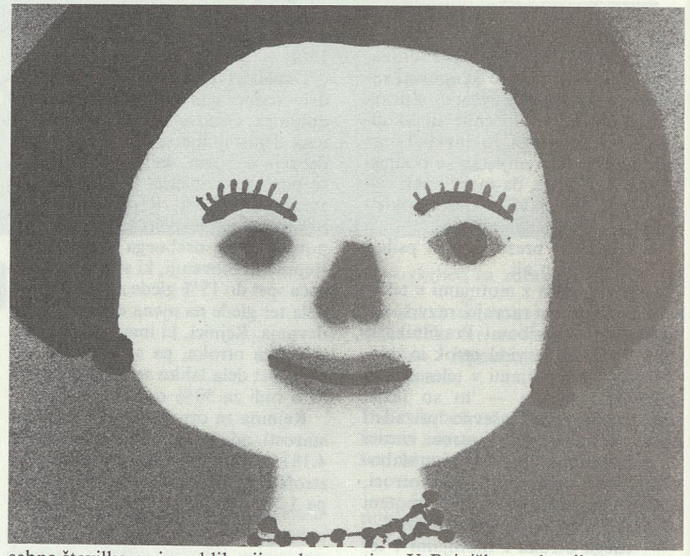

Rejništvo za duševno in telesno prizadete otroke

Za konec še nekaj misli o rejništvu duševno in telesno prizadetih otrok. V Sloveniji je najbolj razvito rejništvo otrok z govornimi in slušnimi težavami, in sicer v Ljubljani in v Mariboru. To je specialno rejništvo. Otroci so nameščeni v rejniških družinah v glavnem zaradi možnosti ustreznega izobraževanja.

Za ostale prizadetosti pa ni nekih specializiranih rejništev.

Na našem območju je bilo pred leti kar veliko težko in težje prizadetih otrok, ki pa smo jih, glede na tedanje usmeritve stroke, namestili v zavode. Zdaj je težko prizadeta le ena rejenka. Imamo pa 27 otrok, ki so v rejništvu in so vključeni v osnovno šolo s prilagojenim programom.

To so prijetni otroci in verjetno po zaslugi njih samih, skrbnih rejniških družin, včasih staršev in na vsak način tudi delavcev osnovne šole Olge Avbelj v Domžalah se ti otroci lepo vključujejo v življenje. Nekatere od rejnic teh otrok so vključene tudi v Društvo za pomoč duševno prizadetim. V Rejniškem glasniku smo posvetili kar dosti pozornosti tem otrokom. Že v prej omenjeni posebni številki je dr. Hrastar s člankom Duševna manjrazvitost razložil značilnosti otrok z znižanimi umskimi sposobnostmi, socialna delavka našega Centra, Maja Pintar-Čebulj, v svojem članku z naslovom Družbena skrb za telesno in duševno prizadete osebe v Sloveniji pa možnosti za vzgojo in varstvo teh otrok.

Na območju naše občine imamo nameščenih tudi nekaj odraslih prizadetih oseb.

Rejniške družine si zaslužijo naše iskreno priznanje

Kako naj končam to kratko predstavitev rejništva? Mogoče takole:

Rejništvo je pomembna, humana skrb za otroke, ki se je v Sloveniji dokaj dobro razvila. Imamo nekaj zelo dobrih rejniških družin, ki s svojim delovanjem izredno uspešno vzgajajo in nudijo topel dom vrsti otrok. Velikokrat smo do njih premalo pozorni. Hitro opazimo napake, neradi pa pohvalimo, kar je dobrega. Vsi skupaj moramo vedeti, da pomeni kvaliteta tudi več dela in več denarja. Vendar že to, da vsaj nekaj otrok vendarle odraste srečno, zadovoljno ob ljudeh, ki jih razumejo in jih imajo radi — pa bi brez rejniških družin bilo to nemogoče, daje smisel temu delu.

Vlasta Rozman

NAŠI UČENCI — REJENCI IN NJIHOVE NADOMESTNE DRUŽINE

Na povabilo uredništva nekaj misli in podatkov o naših učencih, ki živjo v nadomestnih (rejniških) družinah.

Raba besede »rejenec« ali »rejniška družina« je v pogovornem jeziku na naši šoli skorajda pozabljena. Otroci pripovedujejo o »mamah«, »očetih«, »bratih«, »sestrah«, morda o tetah ali stricih. In ko se pogovarjamo z rejniki o njihovih rejencih, so to njihovi otroci, ne rejenci.

Podoba otrok v nadomestnih družinah na naši šoli danes priča, da so v svojih nadomestnih starših našli prave starše, da so vraščeni v okolje, kjer živijo, razen redkih izjem, že od ranega otroštva. Večina se jih je vpisala na našo šolo že z urejenim statusom rejniškega razmerja, za nekatere pa je šola kasneje predlagala ureditev formalne plati razmerja, ki je trajalo že vrsto let (to velja izključno za sorodnike, ki so prevzeli skrb za otroka namesto naravnih staršev — stare mame, tete, sestre), pa se je z rejniško pogodbo formalno uredilo vprašanje preživljanja idr.

V ilustracijo nekaj podatkov:

Oglašam se iz Osnovne šole Gustav Šilih iz Maribora, kjer že vrsto let spremljam življenje in socialno problematiko naših otrok, pa tudi življenje otrok v nadomestnih družinah.

To je šola z vsebinsko in organizacijsko bogato razvejano dejavnostjo, ki v različnih programih izobražuje in usposablja otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju od predšolske dobe do zaključne osnovnošolske obveznosti oziroma polnoletnosti v programu delovnega usposabljanja.

— Predšolski otroci z motnjami v razvoju se usposabljajo v okviru razvojnih oddelkov pri rednih vrtcih na območju mesta. Teh je 66 v osmih skupinah, strokovno pa sodijo v dejavnost šole.

— Osnovnošolski učenci se izobražujejo in usposabljajo v rednem osemletnem prilagojenem programu šole. Teh je v tem šolskem letu 411.

V okviru osnovnošolskega prilagojenega programa se izobražujejo in usposabljajo tudi učenci s cerebralno paralizo, ki so v glavnem nepokretni in slabo pokretni; v treh samostojnih oddelkih jih je letos 21.

— Zmerno in težje prizadeti otroci in mladostniki ter kombinirano prizadeti se usposabljajo v programu oddelkov za delovno usposabljanje; letos jih je 66 v devetih skupinah.

Kje so naši rejenci, kakšno je njihovo število, kako živijo

Letošnje stanje je tako:

— 15 učencev obiskuje osnovnošolski program,

— 4 gojenci so vključeni v program za delovno usposabljanje,

— 1 otrok je v razvojnem oddelku vrtca.

Na šoli je torej skupno 20 otrok oziroma mladostnikov, ki živijo v nadomestnih družinah, kar predstavlja 3,6 odstotka celotnega števila učencev.

Kaj so razlogi za občutno zmanjšanje tega števila? Ali to pomeni negativno oceno primernosti oziroma uspešnosti rejništva za naše otroke?

Da bi lahko odgovorili na to vprašanje, je treba problem osvetliti z naslednjih zornih kotov:

— Kaj pomeni oddaja otroka v rejniško družino kot eden od socialnih ukrepov med ostalimi možnostmi v iskanju kvalitetnih pogojev za življenje in optimalen razvoj otrok z motnjami v razvoju?

— Kdaj je namestitev v rejniško družino potrebna, primerna in kvalitetna rešitev za našega otroka?

— Kdo opravi izbor in na kakšen način?

O rejništvu kot enem izmed izborov, ki ima za posledico trajno, začasno ali delno izločitev otroka iz njegove matične družine, razmišljamo pri otrocih naše šole, kadar obstajajo naslednji **razlogi:**

— ogrožujoče razmere v matični družini otroka (socialna indikacija);

— oddaljenost otroka od organizacije za usposabljanje;

— individualne posebnosti otroka, ki so praviloma povezane z enim od prej navedenih razlogov (čustvena, vedenjska, osebnostna motenost, učno-vzgojne težave ipd. v povezavi s socialno indikacijo; stopnja prizadetosti s faktorjem oddaljenosti — npr. motorična prizadetost, kombinirane motnje in faktor oddaljenosti).

Pri razreševanju problemov take narave imamo po temeljiti proučitvi življenjskih pogojev otroka v matični družini in selektivnem izboru vseh drugih alternativ (to velja zlasti pri faktorju oddaljenosti otroka od organizacije za usposabljanje), seveda ob neposrednem sodelovanju staršev (takem ali drugačnem, odvisno od narave problema) na voljo dva izbora:

— namestitev otroka v šolski internat (v težjih primerih v vzgojni zavod, vendar takrat učenec zapustil tudi našo šolo) ali

— namestitev v rejniško družino.

Zapletenost življenjskih problemov, ki se povezuje s posebnostmi posameznega otroka, narekuje čim bolj prožno iskanje ustreznih rešitev, zato obstajajo tudi vmesne, začasne ali trajne inačice. Skupaj jih iščejo strokovni delavci šole, doma, starši in strokovnjaki zunanjih ustanov, če je potrebno. Možnosti so različne: otroka v rejniški družini namestimo v dom, če je potrebna dodatna strokovna pomoč — bodisi specialnopedagoška bodisi medicinska; ali obratno: za otroka, ki je v domu iz socialnih razlogov, pa je potrebno zanj tudi v pouka prostih dneh iskati življenjske možnosti mimo matične družine, poiščemo rejnike, pri katerih preživlja konec tedna, praznike in počitnice.

Tako imamo od osnovnošolskih učencev 3 rejence, ki so zaradi dodatne specialnopedagoške obravnave (2) oziroma zaradi oddaljenosti (1) istočasno v domu in obratno: dva učenca, ki sta v domu iz socialnih razlogov, imata zaradi poslabšanja razmer v matični družini urejeno bivanje v rejniški družini ob koncu tedna ter med počitnicami in prazniki.

Trajna izločitev otroka iz matične družine, ki je vedno pogojena s težkimi problemi socialne narave, je zelo odgovorna odločitev, ki predpostavlja in zahteva trajno in kakovostno rešitev.

Izbor je posledica ocene celostne problematike; v ospredju je ocena otrokovih individualnih posebnosti in njegovih potreb, na drugi strani tehtamo objektivne možnosti ter kakovost izbora.

Rejništvo je eden od možnih izborov!

Kdaj se odločamo zanj?

— Izberemo ga, kadar razmišljamo o trajni izločitvi.

— Kadar predpostavljamo, da bi otrok lahko sprejel tako spremembo in »pognal korenine« v novem okolju, se tudi odločamo zanj.

Tu igra pomembno vlogo otrokova kronološka starost. Predšolski otrok in otrok v predpubertetnem obdobju (tja do desetega leta starosti) ima teoretično več možnosti za čustveno vraščanje v novo okolje, pri čemer predpostavljamo, da nadomestni starši (bodoči rejniki) majhnega otroka prej »vzamejo za svojega«. Medsebojni čustveni odnos »raste« spontano in nekako po »naravni poti«.

— Primeren je, kadar imamo na razpolago »preverjeno« rejniško družino.

Anamnestični podatki naših otrok v rejniških družinah gornje navedbe potrjujejo:

— 20 otrok živi v nadomestnih družinah,

— vsi so v teh družinah iz socialnih razlogov,

— razen dveh so vsi v sedanjih nadomestnih družinah že od najnežnejšega otroštva,

— vsi, razen navedenih dveh, živijo v isti nadomestni družini (niso menjali družine).

Poleg teh učencev sta še dva učenca, za katera smo poiskali rejnike, pri katerih preživljata konec tedna in praznike, sicer pa bivata v domu.

Delna ali **začasna** izločitev otroka iz matične družine bodisi v povezavi z domom bodisi z rejništvom je posledica oddaljenosti otroka od organizacije za usposabljanje.

Ugotavljamo, da je z leti rejništvo kot posledica oddaljenosti popolnoma odpadlo. Tu se je število otrok v rejniških družinah prepolovilo, ne zaradi neuspešnosti rejništva kot izbora, temveč kot posledica nove variante izbora. Zdaj obstajajo možnosti bivanja v šolskem internatu ne glede na vrsto ali stopnjo otrokove prizadetosti in ne glede na program, ki ga otrok obiskuje. To je mogoče, ker je novi dom zgrajen v neposredni bližini šole, ki je arhitektonsko, kadrovsko in organizacijsko zasnovana na potrebah celotne populacije šole.

Pred leti so imeli prostor v domu le učenci osnovnošolskega programa. Danes so vključeni v dom tudi gojenci oddelkov za delovno usposabljanje, pa tudi otroci s cerebralno paralizo. Nekdaj smo bili primorani reševati vprašanje oddaljenosti otrok od šole, razen učencev v šolskem programu, z rejniškimi družinami. Pogosto smo imeli velike težave. Pogosto nismo imeli pri roki prave rešitve. Tako smo tudi večkrat sprejemali rizične odločitve, pri izboru pa smo imeli pogosto bolj malo možnosti, da bi resnično izhajali iz potreb posameznega otroka in kakovosti pogojev, ki bi presegali nek minimum osnovne oskrbe. Tam, kjer je šlo za rejništvo zaradi oddaljenosti otrokovega doma ali šole, je odločanje pogosteje spremljalo kritično oko urejenih staršev, ki so na to varianto pristali le kot na edino obstoječo možnost.

Ko se je pojavila možnost alternativnega, dodatnega izbora, so se ti otroci postopoma »preselili« v domsko oskrbo (danes imamo v domu 14 gojencev oddelkov za delovno usposabljanje in samostojno skupino otrok s cerebralno paralizo, ker starši nikakor ne morejo uskladiti svojih možnosti z vsakodnevnimi prevozi otrok v šolo).

Nedvomno je k takemu izboru staršev (tu imajo oni prvo besedo in prav je tako) veliko prispeval tudi ponujeni visoki standard novozgrajenega doma z vsemi možnostmi dobrih bivalnih razmer do ustrezne strokovne specialnopedagoške in zdravstvene obravnave. Lokacijska povezanost doma in šole daje staršem možnosti, da na obisku opravijo razgovore tu in tam, otroci lahko prehajajo med domom in šolo samostojno ali ob samopomoči, dane so idealne možnosti za neposredno sodelovanje med delavci šole in doma idr.

Rejništvo za naše otroke danes in jutri

Na osnovi izkušenj smo torej ovrednotili rejništvo kot **trajen ukrep, pogojen s socialno indikacijo,** lahko je samostojna oblika ali kombinirana z domsko oskrbo, pri čemer je domska dopolnitev v primerjavi z družino začasna. Optimalna varianta je, da otrok živi v naravnem okolju, ne v domu — če je le možno. In to naravno okolje v tem primeru predstavlja rejniška družina.

Potrebe po rejniških družinah so velike

Danes imamo v domu celo skupino otrok, ki so tam iz socialnih razlogov, ob pouka prostih dneh pa se vračajo v izredno ogrožujoče razmere svojih matičnih družin. Za te otroke bi nujno potrebovali kakovostne nadomestne družine. Pod pojmom kakovost razumemo za otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju še dodatne specifične pogoje.

Še bolj specifična in še težja je problematika otrok, pri katerih so primarne motnje kombinirane s čustveno, vedenjsko ali osebnostno motenostjo ali drugimi motnjami iz zdravstvenih razlogov (organska pogojenost motenj ipd.). Probleme teh otrok žal vse prepogosto, po vrsti neuspelih poskusov — vključno z rejništvom, rešujemo z oddajo v edini vzgojni zavod v Sloveniji v Planini. Pa tudi tam ostaja odprto vprašanje, kam po odpustu iz zavoda.

Dejavniki, ki bi jih lahko upoštevali pri izboru rejniške družine, so predvsem:

— odnosi v nadomestni družini,

— izobrazbena raven, splošna sociokulturna raven družine,

— raven življenjskega standarda družine, bivalni pogoji,

— okolje (mesto, primestno področje, podeželje),

— nagnjenje do dela z otrokom, izkušnje, motivacija.

Čustvena in intiutivna komponenta, ki prevladujeta pri ukvarjanju rejnikov z otroki, bi se morala obogatiti s strokovno usposobljenostjo rejnikov za tako delo vsaj do te mere, da ne bi v odnosu do otroka, ki se v vsakem primeru znajde v novih in zanj sila obremenilnih okoliščinah, reagirali predvsem čustveno, temveč z nekim znanjem in vednostjo o problemu. Skratka, idealno bi bilo, ko bi lahko govorili o rejniških družinah kot o profesionalno orientiranih ljudeh, ki bi v sebi združevali čustveno komponeto staršev in poklicno komponento vzgojitelja, ki opravlja občutljivo in odgovorno nalogo s samokontrolo in znanjem.

Čas, v katerem živimo, s problemi brezposelnosti ljudi različih strok in izobrazbe, osebnih kvalitet in podjetnosti ter z odprtostjo do lotevanja različnih dejavnosti, tudi na področju skrbi za naše otroke (zasebniki, karitas itd.), odpira različne poti.

Nekaj vemo: otroci si ne morejo izbirati svojih naravnih staršev. Tudi mi jih ne moremo izbirati zanje. Otroci si tudi ne morejo izbrati nadomestnih staršev (vsaj praviloma ne). Mi to lahko storimo zanje.

Potrebni so konkretni dogovori, naša iniciativa in delo.

Marija Golob

REJNIŠTVO OTROK Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU V OBČINI GORNJA RADGONA

Kaj določa zakonodaja

Rejništvo otrok ureja republiški Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list SRS, št. 4/89, prečiščeno besedilo) v 120. členu (odvzem otrok staršem in oddaja v vzgojo in varstvo drugi osebi, če so starši zanemarili otrokovo vzgojo in varstvo ali če je to iz drugih pomembnih razlogov v otrokovo korist) in v V. delu tega kodeksa.

Namen rejništva kot posebne oblike družbenega varstva otrok je omogočiti otrokom zdravo rast, izobraževanje, oskrbo, skladen osebnostni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo.

Rejniki otrokom na najboljši način nadomeščajo rodne starše. Zato je rejništvo naravna, pristna, človeška in čustveno trdna oblika družinske oskrbe in varstva otrok, ki iz različnih vzrokov ne morejo živeti pri svojih starših, ali otrok, katerih telesni ali duševni razvoj je ogrožen v okolju, v katerem živijo. V rejništvo dajejo otroke praviloma in najpogosteje centri za socialno delo, redkeje starši sami ali kdo drug. V rejništvo pa center za socialno delo odda otroka tudi, če mu je potrebno usposabljanje zaradi telesne ali duševne motnje.

Rejništvo naj bi bilo po zakonu čim krajše. Vsi dejavniki bi si morali prizadevati, da so čimprej odpravljeni vzroki, zaradi katerih je bil otrok oddan v rejništvo. To pa se nam v praksi, v življenju, le redko posreči. Tako je rejništvo otrok pretežno dolgotrajno, vse do polnoletnosti otrok. Mnogi še po polnoletnosti ostajajo pri rejnikih. Rejništvo praviloma preneha, če so odpravljeni razlogi, zaradi katerih je bila potrebna oddaja otroka v rejništvo, in s polnoletnostjo rejenca. Ne preneha pa, če je otrok dopolnil 18 let starosti in ni sposoben za samostojno življenje in delo zaradi motenj v telesnem in duševnem razvoju.

Posebnost rejništva je: po prilagoditvi in daljšem bivanju v rejniški družini nastane čustvena navezanost rejenca na rejnike in na ostale družinske člane ter obratno. Rejništvo pa pravno ni zadovoljivo varovano, saj je možno razmeroma lahko pretrgati rejniško pogodbo — odpovedni rok po zakonu je tri mesece, razen če ni v pogodbi določen daljši odpovedni rok. Center za socialno delo pa lahko z odločbo razveže rejniško pogodbo v primeru, če rejniška družina ne izpolnjuje svojih dolžnosti do otroka ali če zahteva razvezo rejnik, ki ima za to pomembne razloge.

V življenju se postavljajo mnoga vprašanja

Pri starših otrok čuti in ohranja pripadnost veliko bolj varno, brez skrbi, brez slutenj, da bo moral iti od doma, če bo drugačen, če ne bo priden... kot pri rejnikih. Pri njih lahko velikokrat občuti in spoznava, da ni čisto njihov, da se razlikuje po priimku, da družba plačuje rejnikom za njegovo oskrbo. Rejniki pogosto ne morejo zastopati rejenca v zdravstvenem domu, v šoli, ustanovah. V odnose se vmešavajo tudi rejenčevi starši, posebno če bivajo v bližini rejnikov njihovega otroka. Staršem so le redkokdaj odvzete roditeljske pravice — so jim le omejene z ukrepom centra za socialno delo.

Rejnikom je težje izvrševati — nadomestne — roditeljske pravice in dolžnosti kot rodnim staršem. So stalno pod nadzorom, v očeh javnosti. Čutijo, da niso v enakem položaju kot roditelji ali posvojitelji. Tudi rejniki imajo posebne težave in občutke, ko spoznajo, da je njihov rejenec duševno moten, prikrajšan za zdravje in za zdrav razvoj.

Večletne izkušnje in zbrani podatki kažejo tudi v naši občini Gornja Radgona, da so rejniki lepo, skrbno sodelovali pri habilitaciji — usposabljanju rejencev, s šolami, zdravstveno službo, s centrom za socialno delo, da so imeli radi take rejence, da so jih bolje razumeli in prenašali kot druge rejence z motnjami vedenja. Pri rejnikih, ki so imeli v oskrbi take otroke, nismo zaznali posebnih ravnanj in odklanjanj.

Največje težave pa so nastopile na koncu osnovnega šolanja rejencev; to so predvsem majhne možnosti za nadaljevnaje šolanja na srednjih in poklicnih šolah, zaposlitvene težave, potreba po nadaljnjem bivanju pri rejnikih, tudi po polnoletnosti, vprašanje oskrbe, stanovanja, prispevanja k stroškom oskrbe, pomanjkanje sredstev za življenje ... Menimo, da je najtežavnejše obdobje v rejništvu tisto, v katerem se rejništvo izteka in se mora rejenec osamosvojiti. Rejenci prej ali slej spoznajo, občutijo, da niso toliko rejnikovi, kot bi bili od svojih staršev, da bodo morali od rejnikov v svet — k svojim staršem pa ne morejo iti. Vse to je posebno hudo za duševno prizadete otroke. Center za socialno delo mora še posebno sodelovati s takimi rejenci in njihovimi rejniki pri premagovanju raznovrstnih materialnih in duševnih težav.

Izkušnje vse bolj kažejo, da se pri večini ohranjajo vezi med rejenci in rejniki tudi po prenehanju rejništva, da se obiskujejo, da rejenci celo prevzemajo kmetije, posestva, da si pri rejnikih ustvarijo lastno družino, da si pomagajo med seboj.

K utrjevanju takih človeških vezi pa veliko prispevajo center za socialno delo in drugi družbeni dejavniki, kot tudi Društvo rejnic in rejnikov.

V naši občini je rejništvo pogosto

Naša občina spada med tiste v Sloveniji, ki imajo sorazmerno veliko otrok v rejništvu. V mesecu marcu letos je center za socialno delo spremljal 91 rejencev in njihove rejniške družine — od teh je bilo 65 otrok iz občine Gornja Radgona in 26 otrok iz drugih občin. Od 65 otrok iz naše občine jih je bilo v rejništvu v tej občini 44 in v drugih občinah 21. Od 91 rejencev je bilo 31 otrok z motnjami v duševnem razvoju, kar je skoraj 1/3 vseh otrok v rejništvu. Od 65-ih rejencev iz naše občine jih je 16 duševno motenih, to je približno 1/4 vseh naših otrok v rejništvu.

Naš center ima v evidenci še okrog 110 prijavljenih rejnic oziroma rejniških družin, ki že imajo ali bi še želele sprejeti otroka v rejništvo.

Na nadaljnje izboljševanje pravnih razmerij na področju rejništva lahko odločilno vplivajo uspehi in izkušnje rejencev, rejnikov in centra za socialno delo, zato je potrebno intenzivnejše zbiranje in evidentiranje podatkov, zapisovanje dogodkov in doživetij, odnosov in mnenj vseh, ki so zaradi rejništva prizadeti, zavzeti, obogateni z novimi odnosi.

V teh odnosih naj bo v ospredju naše skrbi duševno prizadet otrok!

Stane Mauko

REJNIŠTVO RAZVOJNO MOTENIH V OBČINI RAVNE NA KOROŠKEM

Otrokom, katerih stalno bivališče je oddaljeno od centrov za usposabljanje in izobraževanje, omogoča zgodnji pričetek rehabilitacije namestitev v rejniško družino, ki po vsebini in obliki najbolje nadomešča matično družino in je z mentalno-higienskih in pedagoških vidikov najprimernejša oblika varstva.

Ker je občina Ravne na Koroškem razprostrta in oddaljena od večjih središč, morajo naši otroci v rejništvo zaradi usposabljanja v sami občini in tudi zunaj nje.

Odločanje o rejništvu in izbor družine

Na Centru za socialno delo Ravne na Koroškem pri izbiri rejniške družine in oddaji otroka z motnjami v razvoju v rejo upoštevamo vse strokovne kriterije, saj izbor ne sme biti slučajen in mora temeljiti na dobrem poznavanju otroka, njegovih sposobnosti, potreb, posebnosti, navad in značilnosti okolja, iz katerega izhaja.

Prav tako pa moramo vedeti, kako funkcionira družina, v katero nameravamo namestiti otroka, kakšna so njena pričakovanja, motivi, sposobnosti in pripravljenosti nuditi rejencu topel dom, ustrezno vzgojo in pomoč ter oskrbo glede na specifične motnje.

Vsako zanemarjanje navedenih dejstev ali vsaka zasilna rešitev se izrodi in ne pokaže pričakovanega učinka. Pri iskanju primerne rejniške družine pa imamo izjemne težave. Naše dolgoletne rejnice so ostarele in ne zmorejo več opravljati rejniških obveznosti, mlade družine v bližini ustanov za usposabljanje pa nimajo interesa za to dejavnost. Upamo, da se bodo stvari obrnile na bolje z vse pogostejšim osveščanjem javnosti o namenu in pomenu rejništva.

Različne oblike dela

Na Centru za socialno delo Ravne na Koroškem v sodelovanju s starši in različnimi strokovnimi službami ter v skladu z odločitvami komisije za razvrščanje pretehtamo koristi in pravice otroka ter storimo vse, kar je potrebno za njegovo vzgojo, varstvo in usposabljanje.

Otroke nameščamo v rejništvo zaradi usposabljanja pri sedmih letih in tudi prej, kadar je to potrebno.

Zaradi usposabljanja je v rejništvu vsako leto povprečno deset do dvanajst otrok. Trenutno je v našem območju sedem rejencev, ki obiskujejo osnovno šolo s prilagojenim programom, dve rejenki sta v Mariboru zaradi usposabljanja v Centru za usposabljanje slušno in govorno motenih, en fant, ki izhaja iz neurejene družine in ima okvaro sluha, pa je v rejništvu na območju Domžal.

Večina rejencev ima redne stike z domom in odhaja vsak konec tedna, za praznike in med počitnicami v matično družino. Približno tretjina rejencev, motenih v razvoju, ki izhajajo iz socialno-kulturno prikrajšanih in neurejenih družin, pa ostaja več ali manj v rejniški družini, saj imajo v njej boljše pogoje in oskrbo.

Poklicnih rejnic zaenkrat še nimamo. V glavnem imajo v oskrbi po enega rejenca; če pa moramo oddati v rejništvo več otrok iz ene družine, jih praviloma namestimo skupaj — zdaj imamo tri take primere.

Rejenčev razvoj in njegovo počutje v rejniški družini stalno spremljamo z obiski na domu, razgovori na Centru, s telefonskimi in pisnimi stiki.

Spremljamo tudi napredek usposabljanja, zato smo v stikih tudi z organizacijo za usposabljanje. Za otroke, ki so nameščeni zunaj občine, pa sodelujemo in se povezujemo z drugimi centri za socialno delo.

Svetujemo in usmerjamo rejenca in rejniško družino ter po potrebi organiziramo dodatne oblike pomoči in obravnave pri psihologu, logopedu, fizioterapevtu, zdravniku ipd. Sodelujemo pri poklicnem svetovanju.

Vzdržujemo tudi stike z otrokovo matično družino in jo spodbujamo k čim bolj aktivnemu izpolnjevanju roditeljskih obveznosti.

Razen teh individualnih oblik dela pa organiziramo še skupinska srečanja rejnic in rejnikov. Ta srečanja se običajno začnejo s strokovnim predavanjem, ki se nadaljuje z razgovorom — ta pa ponavadi preide v izmenjavo izkušenj.

Ob koncu leta pripravimo novoletno srečanje rejencev in rejnikov s kulturnim in zabavnim programom ter poskrbimo za obdaritev otrok.

Zadnji prispevek k izboljšanju dela na področju rejništva v naši občini pa je ustanovitev društva rejnic in rejnikov Ravne na Koroškem, ki je bilo na našo pobudo v sodelovanju z rejniki ustanovljeno v soboto, 6. aprila 1991. Njegov namen je, da s svojo dejavnostjo zviša kakovostno raven rejništva, doseže medsebojno povezanost rejnic in rejnikov ter pravično družbeno ovrednotenje rejništva.

O teh vprašanjih je poglobljeno razmišljala naša rejnica Tilka Konečnik v svojem prispevku Postala sem rejnica (objavljen je bil tudi v Rejniškem glasniku).

Jelka Kovač

Najrazličnejše so okoliščine in razlogi, da številni otroci ne morejo odraščati v svoji družini. V teh primerih se srečamo z ljudmi dobre volje, z ljudmi, ki ljubezen do bližnjega izpričujejo z dejanji. Prevzeti skrb za zapuščene in zanemarjene ali tiste, ki jim starši ne morejo zagotoviti osnovne materialne varnosti, vzgoje in nege, je dejanje darovanja samega sebe za dobro drugega. To je moč ljubezni do pomoči potrebnih.

(Iz govora predsednika skupščine občine Domžale, g. mag. Ervina A. Schwarzbartla na srečanju rejniških družin decembra 1990)

* * *

Kot rastlini nič kaj ne godi presajanje iz okolja v okolje, tudi otrok najlepše uspeva v znanem domačem okolju.

Žal je v življenju kdaj nemogoče temu ali onemu otroku zagotoviti možnosti, da bi živel ob svojih starših, ker so mu bodisi umrli, težko zboleli ali so iz različnih vzrokov nezmožni skrbeti zanj.

Otrok potrebuje, če nima staršev, ob sebi neko drugo osebo, ki je stalno ob njem — štiriindvajset ur dnevno, ki mu posveča pozornost in ljubezen, h kateri se lahko zateče, če mu je hudo ali če je doživel kaj lepega, s katero deli lepe in težke trenutke. To mu daje občutek varnosti in sprejetosti, občutek, brez katerega ne bo zmogel odločnega koraka v svet, v življenje.

Antonija Škvarč

(Iz Rejniškega glasnika št. 12)

* * *

... Bil je le lep dan, obogaten z novimi spoznanji in zavestjo, da smo bili skupaj ljudje, ki se vsak po svojih močeh trudimo za tuje otroke, ki pa so vendarle naši. Naši tako dolgo, dokler ne odrastejo in gredo svojo pot, ali pa tako dolgo, dokler se njihovi pravi starši ne spomnijo nanje. Večinoma takrat, ko so že dovolj veliki, da jim lahko na kakršenkoli način koristijo. Mislim, da naša družba, ki na eni strani skrbi za naše otroke, tu premalo upošteva naša čustva in čustva naših otrok. Moramo jih vrniti v prejšnje okolje, tja, kjer so nekoč že bili — zanemarjeni ali celo zavrženi in mučeni. Ves naš trud in trud družbe je lahko s takim dejanjem izničen. Otrok pa izgubi vero v pravičnost, saj ugotovi, da je le nemočna figura v rokah socialno-sodnega aparata naše družbe.

Nataša Rihtar

(Iz Rejniškega glasnika št. 12)

* * *

... Najino življenjsko vodilo je: Otroci so vir ljubezni in medsebojne sreče, zato jih sprejemamo take, kakršni so. Pa četudi niso najini! Pokažimo in omogočimo vsem otrokom srečo, ljubezen in naj so rejenci deležni enake pozornosti kot naši otroci, saj jim je že usoda vzela tisto, kar je najlepše: domače, toplo in ljubezni polno ognjišče.

Marica in Tone

(Iz Rejniškega glasnika št. 12)

Hudo je, če je doma tako hudo, da ne moreš ostati — še huje pa je potem, če je še v rejništvu kaj narobe. Kam gre pa otrok potem?

(Iz Rejniškega glasnika št. 12)

* * *

Štirinajst dni pred majskimi prazniki so mi s socialnega skrbstva pripeljali kot drugega rejenčka sedemletno jokajočo stvarco, suhljato in ušivo. Deček se je drl na vse pretege, da mu tukaj ni dobro in da pri tej stari babi že ne bo ostal. »Seveda sem stara, ko pa sem tvoja stara mama,« sem se brž zlagala. Mali se je v hipu potolažil, se me oklenil kot klop; deset minut po odhodu »socialnih« je bila hiša že polna mulcev vseh velikosti, ki so si prišli ogledat drugega prišleka. Čez dve uri je mulec že govoril po vipavsko, čez dva tedna pa sploh nisem bila več stara mama, temveč le mama…

Nada Kostanjevic

(Iz Rejniškega glasnika št. 13)

* * *

… Rejenec ni čisto tvoj, od drugod izvira. Starši se zanj ne menijo, mene pa izredno skrbi njegovo zdravstveno stanje. Njegov oče je rekel, da so pripravljeni na vse, tudi na to, da bo otrok umrl. Jaz pa nisem. Rada bi, da bi ga starši vzeli nazaj, ga imeli radi, kot imajo radi drugega otroka, ki je zdrav. Poskušam razumeti to mamo, pa je ne morem.

(Iz Rejniškega glasnika št. 9)

* * *

… Vnaprej ne smeš preveč sanjariti o otroku, ki ga boš dobil v rejo: vzeti moraš stvari take, kot so. Težko si vnaprej predstavljaš, kaj vse te čaka z vsakim novim rejencem.

(Iz Rejniškega glasnika št. 9)

* * *

Nihče od staršev ni tako slab, da ga otrok ne bi želel videti.

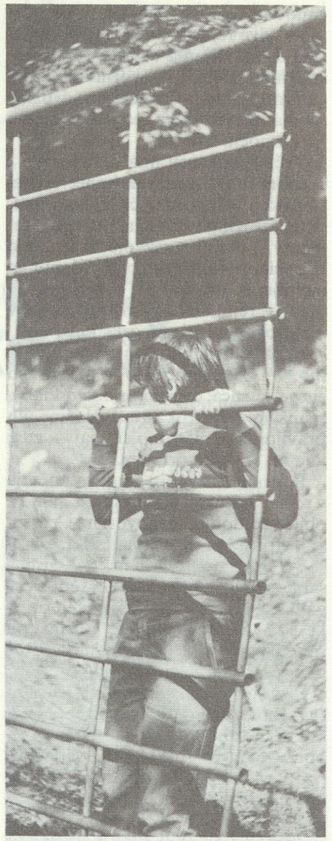

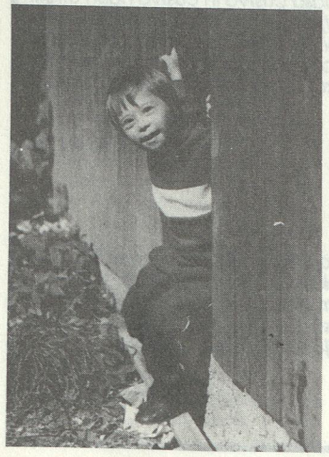

Tudi starši, s katerimi imajo otroci slabe izkušnje, dajo otrokom nekaj, česar jim ne more dati nihče drug.

* * *

Odhod rejenca iz rejniške družine pomeni za vse družinske člane hudo izgubo, ki pa jo lažje prebolijo, če vedo, da odhaja otrok v urejeno okolje, kjer bo zanj dobro poskrbljeno.

* * *

Ko sem šla z njim skozi vas, me je ustavila neka ženska in vprašala: »A to je pa vaš rejenec?« Začutila sem stisk otrokove roke, beseda rejenec je tudi meni tako tuje zazvenela. Odgovorila sem: »Ne, to je naš Nikola!« Nikola se je še z drugo roko dotaknil moje, me pogledal s svojimi velikimi očmi in se nasmehnil.

* * *

Sama rejnica mora v začetku z otrokom veliko potrpeti, mu dopovedovati. Naš je v začetku mislil, da mu hočemo vsi le slabo.

… Tako splašen je bil: ko sem mu šla ponoči odejo popravit, je planil pokonci. Kasneje sem zvedela, da ga je mamin pijani partner sredi noči metal iz postelje.

MOJA MAMA

Moja prava mamica je umrla, zato živim pri rejnici, ki ji pravim mama. Ime ji je Marija. Ima dva svoja otroka, ki sta že odrasla. Tudi v reji ima dva otroka —mene in Zlatko. Oba naju ima zelo rada.

Ko sem bila še čisto majhna, se je zelo trudila in skrbela zame, da sem ostala pri življenju, ker sem bila zelo bolna. Še vedno se veliko trudi z mano, pomaga mi pri nalogah. Skupaj bereva, ker še vedno ne znam gladko brati, čeprav hodim že v sedmi razred.

Zelo sem ji hvaležna, ker je dobra in skrbna. Včasih je tudi huda. Imam jo rada.

MAMA IZ KRAŠNJE

V reji sem v Krašnji. Rejnico kličem mami. Je prijazna. Včasih je huda, posebno če se kaj zlažem ali nagajam. V reji sta še dva otroka. Skupaj se igramo in pomagamo pri delu.

Zelo sem vesela, kadar me obišče prava mamica. Obljubila mi je, da me bo med počitnicami vzela k sebi. Sedaj pa me ne more, ker nima službe.

MOJA MAMA JE DOBRA

Ime mi je Brigita. Hodim v tretji razred.

Pred kratkim smo šli s tovarišico na učni sprehod. Pred trgovino sem srečala mamo, pri kateri sem v reji. Prosila sem jo, naj mi kupi lepilo. Takrat je tudi Tine povedal, da nima lepila. Mama je kupila lepilo tudi njemu. Za vse otroke pa je kupila lizike.

Zelo sem vesela, da je moja mama tako dobra.

V REJNIŠKI DRUŽINI

Sem v družini pri Jutrških. Imam se lepo, tudi če me teta okrega. Kupi mi torto in sok. Imamo veliko kmetijo in pomagam pri delu. Lepo mi je v tej družini. To teto imam zelo rada, ker skrbi zame.

V REJNIŠKI DRUŽINI

Rad imam mamo. Pomagam v hlevu. Pomagam delati. Rad hodim v šolo. Mama mi kupi obleke.

NIKAMOR NE GREM

Ne vem, kdaj sem prišel v Moravče k Grilovim. Šele pred kratkim sem zvedel, da nisem njihov. Mama mi je povedala.

Nikamor drugam ne bi šel. Kar nazaj bi pritekel. Skril bi se. Oče iz Bele krajine me je enkrat obiskal in me vrgel na kavč. Ne maram, da še pride.

VELIKO SEM JOKALA

Prej sem bila drugje. Sedaj sem v Gabrjah. Tu je bolje. Stric in teta sta se tepla. Tudi mene sta tepla. Ko sem šla v Gabrje, sem veliko jokala.

Mami imam rada. Z mamo se pa kregava. Reče mi: »Boga zahvali', učemo te! Dobr' te učemo!«

OD MALEGA SEM V REJI

Ko sem bila stara dva meseca, so me pripeljali v Prikrnico k rejnici Slavki Orehek. Tu sem že trinajst let. Tu mi je zelo všeč, saj so poleg mene tudi drugi otroci, s katerimi se lepo razumemo. Svojih pravih staršev še nisem videla, tako da sta rejnica in rejnik mama in ata. Imam ju zelo rada.

Med obema svetovnima vojnama se je otroško zdravstveno varstvo v precejšnji meri ukvarjalo s problemi socialne pediatrije. V ta namen je služil Dečji in materinski dom kraljice Marije, ki je bil zavod za socialno varstvo otrok zaprtega tipa. Ta pa je kmalu postal premajhen za vse več socialno ogroženih otrok, poleg tega pa je bilo tovrstno reševanje socialnih problemov v navzkrižju s temeljnimi načeli duševne higiene. Zato so organizirali tako imenovano »selsko dečjo kolonijo« v Lukovici; ta kraj so izbrali zaradi ugodnih klimatskih in gospodarskih razmer ter primerne kulturne, socialne in zdravstvene ravni tamkajšnjega prebivalstva. Oktobra 1926 je v Lukovici začel delovati otroški dispanzer, ki ga je vodil krajevni zdravnik **Ciril Komotar**, *patronažna sestra tega dispanzerja pa je bila njegova žena Jelka. Izbrali so najboljše rejnice; rejence in člane rejniške družine pa je zdravstveno nadziral navedeni zdravnik. Prvi otrok je bil napoten v to rejniško kolonijo 29. novembra 1926 in ta datum pomeni tudi začetek organiziranega rejništva pri nas. Podobne rejniške kolonije so bile po letu 1928 organizirane še drugod in v 15 letih rejništva je 820 rejnic oskrbovalo 2110 rejenčkov.*

Iz prispevka prof. dr. Jožeta Jerasa Izhodišča današnje pediatrije na Slovenskem v knjižici Kaj je kje in kje je kdo v slovenski pediatriji, ki jo je l. 1989 izdala pediatrična sekcija Slovenskega zdravniškega društva.

ČRTICA IZ MOJEGA ŽIVLJENJA

Živim v rejniški družini. Mama je imela že najmanj deset rejencev. Sedaj smo tu samo še mama, ata in jaz. Mislim, da me imajo radi. Mama je že zelo stara. Lepo se uredi in hodi čim manj k frizerju. Ima veliko dela. Najraje gre kidat prašičem in živini v hlev.

Je zelo pridna, zato jo imamo najraje. Včasih je tudi živčna. To je zato, ker pazi dopoldan pet otrok. Ko pridejo mamice domov, otroke odpeljejo in potem se mama uleže na kavč, da se ji živci malo pomirijo. Do otrok je kar prijazna in jih rada pazi. Ko grejo otroci ven, mama skuha kosilo in ko pridem domov iz šole, je kosilo že na mizi.

Všeč mi je, ko se pogovarjamo, si pripovedujemo šale in se smejemo. Mama je vesela, kadar ji kaj naredim — če ji pomagam pospravljati, če grem v trgovino ali delam v hlevu.

Mene najbolj jezi takrat, ko pridejo prijatelji ali prijateljice in mi da mama kakšno delo. Mamo pa jezi, če ji ne pomagam in če prinesem iz šole slabe ocene. Takrat malo vpije, a se kar hitro umiri. Jaz jo potolažim tako, da naredim, kar je rekla.

Moji pravi starši so me prišli enkrat obiskat, a je tega že zelo dolgo. Oče je prišel še večkrat, a vsakokrat z drugo žensko. Mene je bilo sram in sem se skrila v delavnico. Pred šestimi meseci se mi je oče oglasil s pismom. Odpisala sem mu. Zdaj mi nič več ne piše, jaz pa ne vem, zakaj ne.

MOJA REJNIŠKA DRUŽINA

Živim v Pečah. Sem v reji in imam tu tudi sestro. Naša mamica je velikokrat utrujena, ker veliko dela. Včasih se zato malo uleže, jaz pa ji grem kaj delat.

Naša mama in ata delata: ata pospravlja zunaj, mama pa znotraj. Ko pridem iz šole, je zelo utrujena. Naša mama ne hodi v službo. Je dobra gospodinja. Je zelo skrbna, vesela, a včasih jo midve s sestro razjeziva. Do otrok je zelo dobra. Imam občutek, da ima oba enako rada. Stisne naju k sebi in lepo govori. Če sem priden v šoli in jo ubogam, me pohvali in je prijazna. Če pa ji nagajam, ne naredim naloge, se ne učim ali pa naredim škodo, se razjezi. Takrat včasih

samo vpije, včasih sploh ne govori in je žalostna ali pa jezna. Včasih tudi udari.

Najbolj jo moti, če imava midva s sestro razmetano sobo. Razveseli se, če jo pospraviva. Takrat sem tudi jaz vesel. Lepo je, če je pospravljena vsa hiša, znotraj in zunaj.

Moja prava mama živi sama, pravi ati pa mi je umrl. Mami me pride velikokrat obiskat in mi kaj prinese. Ko mi je ati umrl, mi je bilo zelo hudo. V Pečah je zelo lepo. Saj ta mama je res zlata mama.

V REJNIŠKI DRUŽINI

V rejniško družino sem šla, ko sem bila stara tri leta. Zdaj sem stara trinajst let in pol. Poleg mene sta še Tanja in Rudi. Poleg mami in ata je še stara mama. V družini se vsi razumemo. V tej rejniški družini je zelo prijetno. Veliko se pogovarjamo. Rejnico kličemo mama. Ima nas rada in nam pove, če česa ne znamo. Najbolj mi je všeč, kadar se skupaj malo pošalimo.

* * *

Mami reče zvečer: »Pojdite spat, da boste zjutraj lahko vstali!« Mami prižge luč; ko gre iz sobe, pa ugasne luč. Če se še igramo, pa reče: »Spat, spat, spat!«

Zjutraj reče: »Dušan, vstani!« Če se ne morem zbuditi, me pa odkrije.

* * *

Ko pridem domov, me že čaka s kosilom. Zvečer mi reče: »Na stranišče pojdi pa umit pa spat!« Sam ugasnem luč.

Zjutraj pride v sobo in me malo podreza: »Vstati moraš in iti v šolo.«

PISMO SESTRICI

Živijo, moja sestra!

Kako se imaš? Jaz se imam lepo. Zelo te pogrešam. Moja sestra si in mamičina kot jaz.

Moj podpis

PISMO SESTRICI

Lep pozdrav, moja sestra!

Kako se imaš? Še imaš tisto punčko? Mogoče pridem k tebi v soboto — potem ti bom prinesla bonbone, Anki moji pa isto.

Lep pozdrav od mamice in od mene, tvoje sestre.

Mama te najprej lepo pozdravlja. Ima te zelo rada. Zapomni si. Moja mami bo prišla k tebi. Moja mamica ima pravico hoditi do smrti k tebi. Moj oče je to rekel. Bil je pijan in je rekel, da te moram dobiti in pripeljati. Bila si bolna. Uboga si, sestra moja, ker ne znaš govoriti. Če malo znaš, prosim, nauči se.

Podpis moje mamice — in tvoje sestrice

MOJE ŽIVLJENJE

Ime mi je Dragutin. Rojen sem bil v Zagrebu. Imam še dve starejši sestri. Živeli smo v Zagrebu.

Mama nas je vse zapustila in odšla na delo v Nemčijo. Za nas je skrbela stara mama. Že od rojstva sem invalid. Prišla me je iskat v Zagreb, vzela me je k sebi v Celje. Kasneje je tudi stara mama odšla v Nemčijo. Ostal sem sam v stanovanju. Ker sem jokal, me je našla soseda. Nesla me je na policijo oziroma na socialno službo.

Socialna me je dala v družino v Vojniku. Rejnica je hodila z mano po bolnišnicah v Ljubljani in tudi v Valdoltri. Ko sem bil star pet let, nisem znal ne govoriti ne hoditi, samo ležal sem.

Operiran sem bil na srcu. Zaradi bolezni nisem mogel dokončati osemletke, končal sem le šest razredov.

Bil sem na zdravljenju v Valdoltri, kjer so mi hoteli operirati hrbtenico. Nato sem moral na pregled v Ljubljano, preiskal me je doktor Košak. Sporočil je, da ne smem biti operiran zaradi okvare srca. Nositi sem moral steznik.

Od takrat naprej sem bil veliko po zavodih. Sedaj sem v domu na Golovcu. Živim in delam v tem domu.

Zjutraj vstanem ob pol sedmih, se umijem, grem na zajtrk, potem sem v delavnici. Delamo za tovarne in za privatnike. Ko sem prišel v ta zavod, mi ni bilo najbolj všeč, sedaj pa se dobro razumem z direktorico in tudi s svojimi tovariši in tovarišicami.

Pred tem sem hodil na center za rehabilitacijo invalidov. Zelo dobro se razumem z direktorico Ano, saj ima razumevanje zame. Sedaj sem tudi bolj vesel in tudi zelo rad delam.

Drago Trauner

MOJE ŽIVLJENJE

Moje življenje je bilo včasih zelo lepo. Imel sem svoje prijatelje, s katerimi sem se lepo razumel. Bilo je lepo s strici in tetami, ko smo bili vsi doma in smo naredili, kar je bilo potrebno.

Odkar ni več gospodinje, ker je umrla, ni nikogar več blizu. Gospodar Franjo je sedaj čisto iz sebe, slabe volje in nervozen. Sedaj, ko je sam, mu tudi ni več vseeno, da mu sinovi ne pridejo pomagat. V tej hiši sem bil 24 let. Veliko sem garal in se trudil. Če bodo takšni do mene, kot sem jaz do njih, bo lepo. Dokler pa moram pozimi spati na mrzlem, mi je zelo hudo. Zadnje čase je gospodar še kar prijazen, ko pridem domov, saj mu lahko veliko pomagam. Včasih pa hoče vse po svoje in ni z ničemer zadovoljen.

Odločil sem se, da bom hodil domov poredko, da si ne bom nakopal sitnosti, ker sem mu včasih napoti. Raje bom sam. Družbe tam doma nimam takšne, da bi se v njej dobro počutil. Včasih takšno družbo pogrešam.

Zlatko

IZ KONVENCIJE O OTROKOVIH PRAVICAH

9. člen

1. Države podpisnice jamčijo, da otrok ne bo proti volji staršev ločen od njih, razen če v skladu z veljavnim pravom in postopki pristojne oblasti v sodnem postopku odločijo, da je takšna ločitev nujna za otroka. Takšna odločitev je lahko v določenem primeru, kot so zloraba ali zanemarjanje otroka s strani staršev ali ko starša živita ločeno in je potrebno odločiti o otrokovem prebivališču, neizogibna.

sproži država podpisnica, npr. pripor, zapor, izgon, pregon ali smrt (vštevši smrt iz kakršnegakoli vzroka, medtem ko je oseba pod nadzorom države) enega ali obeh staršev ali otroka, mora ta država podpisnica na zahtevo nuditi staršem, otroku ali, če je to potrebno, drugemu članu družine ustrezne podatke o tem, kje se nahaja(jo) odsotni družinski član(i), razen če posredovanje teh podatkov škoduje otrokovim koristim. Države podpisnice nadalje jamčijo, da predložitev take zahteve sama po sebi za prizadeto osebo (osebe) ne bo imela škodljivih posledic.

2. V kateremkoli postopku v skladu s 1. točko tega člena naj imajo vse prizadete stranke možnost, da sodelujejo v postopku in izrazijo svoja mnenja.

3. Države podpisnice naj spoštujejo pravico otroka, ki je ločen od enega ali od obeh staršev, da redno vzdržuje osebne stike in neposredno zvezo z obema roditeljema, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi.

4. Če je takšna ločitev posledica kakršnegakoli postopka, ki ga

18. člen

1. Države podpisnice naj z vsemi svojimi močmi zagotovijo priznanje načela, da sta oba starša enako odgovorna za otrokovo vzgojo in razvoj. Starši ali zakoniti skrbniki nosijo glavno odgovornost za otrokovo vzgojo in razvoj. Otrokove koristi naj bodo njihova poglavitna skrb.

2. Da bi s to konvencijo zajamčile in podpirale uresničevanje določenih pravic, naj države podpisnice staršem ali zakonitim skrbnikom nudijo ustrezno pomoč pri izpolnjevanju njihovih obveznosti do otroka in zagotovijo razvoj ustanov, zavodov in služb za varstvo otrok.

3. Države podpisnice naj otrokom zaposlenih staršev z vsemi ustreznimi ukrepi zajamčijo pravico do uživanja tistih ugodnosti služb in ustanov za varstvo otrok, do katerih so upravičeni.

20. člen

1. Otrok, ki je začasno ali za stalno prikrajšan za svoje družinsko okolje, ter otrok, čigar koristi ne dopuščajo, da bi še naprej ostal v tem okolju, ima pravico do posebnega varstva in pomoči, ki mu ju zagotovi država.

2. Države podpisnice naj v skladu s svojim nacionalnim pravom takemu otroku zagotovijo nadomestno skrb.

3. Takšna skrb je lahko, med drugim, rejništvo, kafala po islamskem pravu, posvojitev ali, če je potrebno, namestitev v primernih ustanovah, namenjenih skrbi za otroka. Pri preučevanju rešitev naj bo posebna pozornost posvečena nepretrganosti otrokove vzgoje in njegovemu etničnemu, verskemu, kulturnemu ter jezikovnemu poreklu.

Stoji pišejo

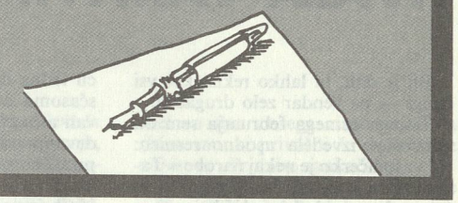

OBČNI ZBOR V NOVEM MESTU

V soboto, 19. januarja, je imelo naše društvo za pomoč duševno prizadetim občni zbor v novomeškem Domu armade. Udeležil se ga je tudi g. Tomaž Jereb, tajnik Zveze društev za pomoč duševno prizadetim. On nam je pojasnil, da imajo po drugih krajih Slovenije več urejenega, posebno domove, pri nas pa tega še ni. Še sreča da je bila zgrajena šola s prilagojenim programom in ustanovljena delavnica pod posebnimi pogoji. To pa še ni vse, kar bodo naši otroci, ko odrastejo, potrebovali.

Dom bi bilo treba postaviti v bližini, da bi bilo vse lepo povezano — šola, starši, delavnica in znanci. Znano je že, da so na Kapitlju ustanovili Vero in luč. Tudi to je zelo pomembno za starše in otroke. Izobražena mladina jim pomaga, da se otroci na srečanjih razživijo. V pogovoru je prišlo na dan, da bi tudi ti mladi radi pomagali pri ustanovitvi doma. Šolske sestre v Šmihelu so imele Dom, ki jim je bil po vojni odvzet. Postal je internat, sedaj pa je v njem šola. Če bi ga vrnili šolskim sestram, bi bil dom za prizadete verjetno zagotovljen. Stavbo bi bilo treba obnoviti, kar pa bi bilo še vedno ceneje kot oddaja otrok v zavode, kjer jih domači ne morejo pogosto obiskovati. Treba bo dobiti ustrezen kader in ustvariti tradicijo v skrbi za prizadete v domačem okolju. Če bi bil dom v Šmihelu, bi to zelo ustrezalo staršem, šoli in delavnici — pa še bolnišnica in zdravstveni dom sta v bližini. Ustrezno je prav vse. Vprašanje je, če bodo oblasti v regiji oziroma v občinah vse to sprejele. Vsi se bomo morali potruditi, da bi v celoti zadovoljili potrebe naših otrok in odraslih prizadetih.

Omenim naj še, da smo se po zboru poveselili; zaigral nam je trio Novina iz Novega mesta. Začetek občnega zbora je bil ob deseti uri dopoldne, razšli pa smo se šele ob treh popoldne! Vmes so nas pogostili z dobrim kosilom, raznimi pijačami ter sladicami. Tako je minila sobota v najlepšem razpoloženju. Upam, da nam bo v bodoče še lepše.

Toliko za Naš zbornik, več pa so domačini lahko prebrali v Dolenjskem listu. Vsem novoizvoljenim članom izvršnega odbora želim veliko uspehov pri delu za dobrobit duševno prizadetih.

Drugačnost naj ne pomeni odrinjenost!

Vsem lep pozdrav od Helenčine mamice

OB DNEVU ODPRTIH VRAT

Pri nas v Novem mestu so na osnovi šoli Dragotina Ketteja 5. marca letos pripravili »dan odprtih vrat«. Ob tej priložnosti smo udeleženci poslušali tudi predavanje dr. Francija Hrastarja, predstavnika Centra za izvenbolnišnične psihiatrične dejavnosti v Ljubljani z naslovom: Šolski neuspeh duševno manjrazvitih in integracija.

Šola z delavnicami je bila odprta za vse udeležence — bilo nas je 32 — tako da smo si jih lahko dobro ogledali. Narava okrog šole je prav lepa, saj jo vzdržujejo tudi otroci. Bilo je resnično zanimivo.

Z dr. Hrastarjem smo razpravljali o otrocih, ki se v takih šolah pripravljajo na življenje ali pa se šele bodo. Starši in družine s prizadetimi otroci se bodo morali bolj družiti z ljudmi, da jih bo svet spoznal in jih imel za sebi enake. Ko otroci odraščajo, je tem bolj potrebno iti z njimi med ljudi. To sem spoznala tudi sama, saj imam že osemindvajset let staro hčerko. Ni vse le delavnica pa dom, treba je, da spoznava naravo in da se druži z izobraženimi ljudmi. Rada hodi v delavnico pod posebnimi pogoji, vesela in srečna je ob vsaki nagradi, ker je to spodbuda, da hodi v službo.

Letos bomo obhajali že deseto obletnico obstoja delavnice. Truditi se bomo morali za napredek šole in delavnice, da v bodoče otroci ne bodo ostali pred zaprtimi vrati. Starši s podeželja se za to bolj malo zanimajo, bodo pa prebirali te moje vrstice, če bodo dobili Naš zbornik v roke.

Na koncu naj vas na kratko obvestim o najinem romanju v Lurd v Franciji. Petdnevno romanje je združilo prizadete ljudi in njihove prijatelje iz več kot petdesetih držav ter nas popeljalo v Marijino varstvo. Tako se združujemo tudi v naši lepi domovini! Šola, delavnica ter Vera in luč naj nam ustvarjajo veselo življenje.

Helenčina mamica

HVALA VAM . . .!

Bil je dan, bi lahko rekla, kot vsi drugi — pa vendar zelo drugačen.

Tistega osmega februarja sem od zdravnice izvedela usodno resnico: »Z vašo hčerko je nekaj narobe.« Takrat se mi je ustavil čas. Ko sem se od tega udarca nekako pobrala, sem se skoraj vsa posvetila samo njej. Z mano je trpela vsa družina. Upanje, da morda le ni tako hudo, me je držalo pokonci.

Res se je bolj počasi razvijala. Zaostalost se do njenega drugega leta skoraj ni opazila. Ta se je začela kazati pozneje. Vendar smo jo kljub drugačnosti imeli vsi radi.

Prišel je čas, ko bi morala v osnovno šolo. Ker pa takšna, kot je, ni bila sposobna za učenje, sem zaprosila socialno skrbstvo za pomoč. Po večkratnem testiranju in na predlog psihologa je bila leta 1979 sprejeta na delovno usposabljanje duševno prizadetih otrok v Dobrno, v takratni Dom Anice Černejeve. Ločitev od naju je bila težka in boleča. S časom smo se tega privadili in živeli od pričakovanja, da jo bomo imeli ob koncu tedna doma. V upanju, da se bo sčasoma za kaj usposobila, so minevali meseci, leta; vendar kljub prizadevanju osebja v zavodu zaradi njene prizadetosti ni bilo zaželenega učinka. Zato je po več kot enajstih letih, ki jih je preživela v tem svojem drugem domu, morala drugam.

Moja največja želja, da bi še kdaj živeli skupaj, se ni uresničila.

V vašem glasilu se oglašam zato, ker bi se rada zahvalila vsem v zavodu, ki so kakorkoli delali z njo.

Iskrena in prisrčna zahvala vsemu strokovnemu osebju, vsem, prav vsem zaposlenim v Zavodu Miha Pintarja — za ves trud, skrb, nego in ljubezen, ki je je bila deležna pri vas. Bila je srečna med vami in sebi enakimi, h katerim se je rada vračala!

Želim vam mnogo uspeha pri vašem humanem delu in upam, da tudi mojo hčerko oziroma našo družino ohranite v lepem spominu!

Še enkrat — Bog vam povrni!

Hvaležna Matejkina mama

MOJA MAMA

Mama, zakaj nič ne rečeš — zakaj si otožna?
Res trnova pot je in vem, da ni rožna.
Premagujeva skupaj te hude ovire,
pa tudi če naletiva na manjše prepire.
Ko si zaskrbljena, te objamem — te stisnem,
na oba lička ti poljubček pritisnem.
Takoj se raznežiš in vrneš poljub,
nasmehneš se — srečna si — že skriješ obup.
Vem, da sem ti breme, a tudi uteha,
le tvoja volja in vztrajnost sta pot do uspeha.
Obljubljam poslušnost, da ne omagaš,
saj ti si edina, ki vedno pomagaš.
Ponosna si name, za prav vse skrbiš,
zato se bojim, da ti ne zboliš.
Brez tebe, oh mama, sem tako nebogljen —
sem drugačen od drugih
in v tem širnem svetu bi bil— izgubljen.
Morda ne bi bil lačen, ker jedel bi hlastno —
a ko mama poboža, je vse še bolj slastno.

Mo-Na

MATEJČEK

Mala štručka v zibki spi,
v sanjah sladko se smeji,
sanjaj, sanjaj, sinko moj,
nekaj lepega nocoj.

A dojenček hitro raste,
že po štirih kobaca,
tu in tam pa buško stakne,
radovedni naš junak.

Torta čaka že junaka,
svečica na njej gori,
zbrani vsi smo zdaj ob njem,
prvi rojstni dan slavi.

Eno leto je naokrog,
teče drugo, tretje, glej —
sedem let naš fant ima
in že šola kliče ga.

Jesen v deželo je prišla,
siva, mokra, mrzla vsa,
nam pa žalost srca trga,
ker MATEJČKA ni doma.

Tam med starimi kostanji
na gričku grad stoji,
v njem svoj drugi dom so našli
otroci iz vseh strani.

Ena družina je v domu tem,
tukaj učijo se, igrajo,
tukaj jedo in spijo,
tu med tednom zdaj živijo.

Radi vračajo se tja,
kjer je tekla zibelka,
kjer čakata očka, mamica,
kjer je njihov pravi dom.

Šola je njihovo življenje,
tu spoznavajo nov svet,
da se bodo naučili,
kako treba je živet'.

Eni so otroci taki —
drugi pa drugačni,
skupaj moramo stopiti,
njihove pravice izboriti.

Ko osemnajst lučk na torti sveti,
vrata težka se zapro,
zdaj treba bo naprej živeti.
Kje zdaj vaš bo drugi dom?

Milena Teršek

ZIMOVALI SMO V PLANICI

Center Dolfke Boštjančič je za 24 gojencev svoje enote v Škofljici tudi letos organiziral enotedensko zimovanje v Planici.

Z mešanimi občutki sem sprejela povabilo, naj se kot mati enega izmed gojencev pridružim zimovanju. Z njimi sva bili stalno dve mami, nekaj dni še dva druga starša.

Iz Škofljice smo se odpeljali prvega aprila — in to prav zares. Navdušenje, ki se je odražalo na obrazih naših otrok, je bilo neizmerno.

Prvi dan je minil v pripravljanju našega enotedenskega bivanja. Moram reči, da so naslednji dnevi potekali v vedno prijetnejšem vzdušju. Vsak dan je bilo kaj novega. Seveda je bilo naše glavno opravilo sankanje, saj nam je zima pod skakalnicami pustila še toliko snega, da je bilo mogoče to zimsko veselje lepo izkoristiti. Zadnjo nedeljo pa smo prevzeti spremljali skoke veteranov — skakalcev. Dovolj je bilo tudi drugega veselja in presenečenj, ki so jih znale tako lepo pripraviti vzgojiteljice in vodja zimovanja, medicinska sestra Majda: šli smo na izlet v Kranjsko Goro in tam obiskali slaščičarno, bolj vztrajni so šli tudi v Tamar, priredili smo ples v disku, tombolo, si ogledali film . . . Veselili smo se ob gledanju videokasete, na katero je Stojan posnel en dan našega zimovanja. Za slovo smo si privošili še dve torti z napisom »Pridnim sankačem«.

Kar prehitro je minilo naše veselje v Planici. Vse je bilo dobro organizirano, le gostinskih uslug ne moremo prav pohvaliti. Kljub temu nam je bilo lepo.

Pozdravljam tako obliko sodelovanja s starši. V imenu staršev se zahvaljujem vodstvu enote Škofljica in požrtvovalnim spremljevalkam za prijetno preživete skupne dneve, ki otrokom veliko pomenijo, nas starše pa plemenitijo. Hvala vsem, ki nam pomagate, da nismo sami.

Vladova mama

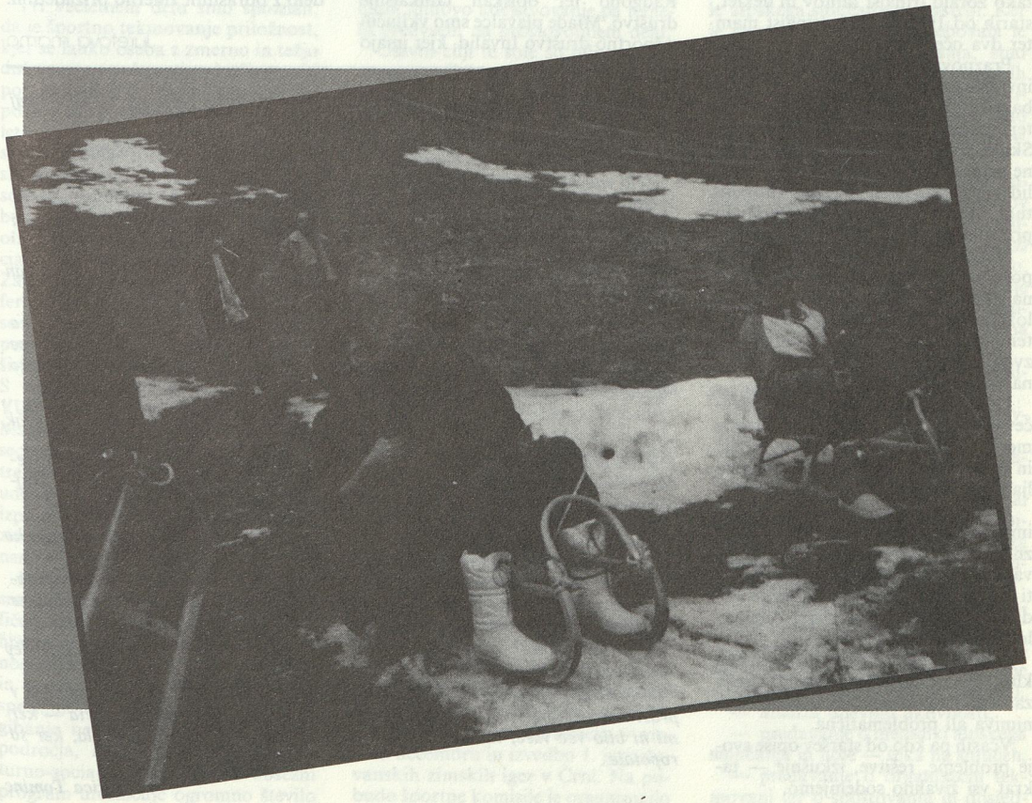

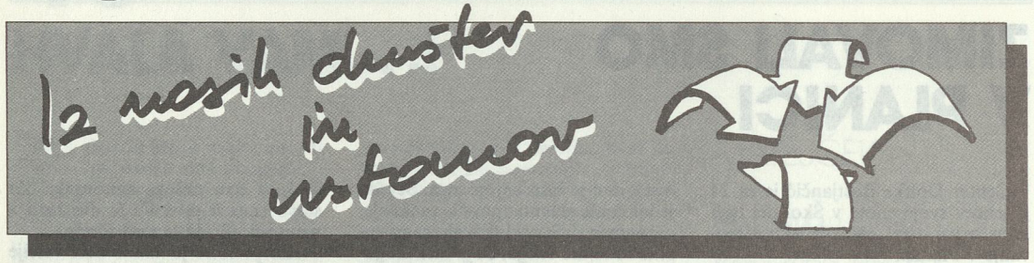

V MARIBORU JE ZAŽIVEL KLUB

Po nekajletnem mrtvilu društva za pomoč duševno prizadetim smo se v decembru lani odločili, da povabimo na »silvestrovanje« 35 mladih duševno prizadetih, ki so pred kratkim zapustili oddelke za delovno usposabljanje. Tik pred novim letom se je tako zbralo trinajst fantov in deklet, starih od 19 do 25 let, trinajst mam ter dva očeta.

Praznovali smo v dvorani Doma invalidskih organizacij Maribor, Trubarjeva ul. 15, ob mestnem parku; v tej zgradbi je bil nekoč Dom Antona Skale, lani pa je dobilo svoje društvene prostore sedem mariborskih invalidskih organizacij — med drugimi tudi društvo za pomoč duševno prizadetim.

Snidenja smo se vsi razveselili, še posebno mladi, saj so ostali po osemnajstem letu doma in se nimajo priložnosti družiti s sebi enakimi. Medtem, ko so mladi plesali in uživali ob zvokih moderne glasbe, smo starši naredili program naših srečanj.

Dogovorili smo se, da se bomo srečevali neobvezno vsak prvi petek v mesecu. Sedaj smo se zbrali že tretjič in vedno več nas je, tako da razmišljamo o osnovanju nove grupe.

Program kluba je dvojen. Mladi imajo debelo uro časa za obnavljanje znanj in ročnih spretnosti ob sodelovanju specialnih pedagogov, pritegniti pa nameravamo tudi študente Pedagoške akademije oziroma defektologije.

Starši imamo medtem debatni klub: medse povabimo strokovnjake za različna področja, ki so za nas zanimiva ali problematična.

Včasih pa kdo od staršev opiše svoje probleme, rešitve, izkušnje — takrat vsi živahno sodelujemo.

Potem se zberemo vsi skupaj, plešemo, pojemo, klepetamo; tako nam minejo tri ure, kot bi mignil.

Ko bo vreme lepše in toplejše, načrtujemo skupne sprehode v bližnjo okolico: peljali se bomo na kopanje v Ptujske toplice in na izlet v Ptuj ali Radgono ter obiskali tamkajšnje društvo. Mlade plavalce smo vključili v športno društvo Invalid, kjer imajo enkrat tedensko plavanje pod nadzorstvom. Nujno pa moramo misliti na razgibavanje in korektivno telovadbo; pa ne samo mladim, tudi staršem bi se prileglo kaj takega.

Polni načrtov smo in šele sedaj vidimo, kako nujno je bilo načrtovati delo z odraslimi zmerno prizadetimi.

Juretova mama

Hočem prihajati v društvo, da bi videl sošolce, poslušal glasbo in plesal. Tukaj mi je všeč.

Sandi Jakopec

Zelo rad hodim v naš klub.
Ob dnevu žena smo delali vizitke za mame in sestre.
Vsakokrat se tudi zavrtimo ob glasbi. Radi se tudi pogovarjamo. Vesel sem, da se lahko srečam s prijatelji.

Silvo Ducman

Ob parku je dom invalidov. V njem je naš klub odraslih. V njem se srečujemo vsak prvi petek v mesecu s sošolci in prijatelji. Srečanja so mi zelo všeč. Rada se veselim, plešem in poslušam narodnozabavno glasbo. Zelo rad sem v družbi, zato komaj čakam na vsako naše srečanje.

Marija Novak

Vsak prvi petek v mesecu se srečujemo v klubu odrasli. Prvič sem prišel na srečanje v letošnjem februarju. Naša srečanja imajo malo resnejši in veseli del. Najprej se pogovarjamo ali kaj delamo, nato pa se zavrtimo ob zvokih glasbe.

Franci Rudenko

V društvu bi rada veliko plesala, se igrala in kartala. Še naprej bi rada prihajala, da bi se videvala s sošolci. Na to ne morem pozabiti. Kadarkoli se zbudim, se spomnim na to in lepše mi je.

Simona Urlep

Zelo rada prihajam v to društvo. Vsak prvi petek v mesecu imamo srečanje v prostorih v Trubarjevi ulici. Že dolgo ne hodim v delavnico; od 1984. leta — ker mi ni bilo več všeč; tam so bile stružnice in jaz sem zelo rada jokala, ker so ropotale.

Jožica Tominc

Moja srečanja

Sedim na stolu in gledam skozi okno, nekaj premišljujem. Naenkrat zazvoni hišni zvonec. Poštar je prinesel pismo. Bilo je naslovljeno name. V pismu je pisalo, da sem vabljen s starši vsak mesec, se pravi vsak prvi petek v mesecu, na srečanja v domu, kjer se bomo videvali s svojimi sošolci ter prijatelji. Ta novica me je zelo razveselila.

Težko sem čakal prvi petek v februarju. Z mamo sva odšla v dom ob parku. Bil sem zelo nestrpen, toda ko sem ugledal svoje sošolce, tovarišice, zdravnice ter psihologinje, me je napetost minila. Sedeli smo za mizami, na katerih so bili keksi in sokovi, da smo se lahko malo okrepčali. Bližal se je pust, zato smo se lahko zavrteli v plesu. Slišati je bilo veselo glasbo. Tako vesel in sproščen že dolgo nisem bil. S sošolci smo si obljubili, da se prihodnjič spet poveselimo. Doma sem povedal o mnogih vtisih, ki sem jih ta dan doživel. Sedaj težko čakam prvega petka. Zelo rad se poveselim in kaj novega doživim.

Moji dnevi so sedaj prijaznejši ter polni pričakovanj.

Sandi Jakopec

Naš klub

Prvi petek v mesecu se zbiramo v klubu, ki je v Domu invalidskih organizacij mesta Maribor. V klub prihajajo bivši gojenci ODU. Zbere se nas okrog 20. S tovarišico Darinko in tovarišem Darkom obnavljamo znanje, nato pa plešemo in se pogovarjamo »imamo čago«. V naš klub vsi zelo radi hodimo.

Jure Korbar

ZIMSKI ŠPORT IN DUŠEVNO PRIZADETI

Pri večletnem delu smo spoznali, da je športno tekmovanje priložnost, kjer se lahko oseba z zmerno in težjo duševno prizadetostjo druži s sebi podobnimi in mnogimi drugimi ter pokaže svoje sposobnosti. Pred tremi leti smo začeli resno razmišljati, da bi se priključili specialnemu olimpijskemu gibanju za zimske športe. V sosednji republiki Hrvaški so na pobudo Evropskega urada specialne olimpiade že leta 1985 ustanovili Iniciativni komite. Dve leti pozneje so v Zagrebu organizirali Evropsko konferenco specialne olimpiade, s katero so želeli pospešiti registracijo tega pomembnega programa in njegovo širjenje v vse republike in pokrajine. S tem ciljem in s pomočjo duše YUSO gibanja pri nas — dr. Dade Maglajlić — smo se 1989. leta v mesecu decembru udeležili mednarodne trenerske šole alpskega smučanja tudi udeleženci iz Jugoslavije. S tem je bil izpolnjen prvi pogoj za razvijanje zimskega olimpijskega gibanja pri nas.

Program petdnevne šole alpskega smučanja v Schladmingu je bil specifičen, temeljito obdelan ter zelo zahteven glede kakovosti znanja in varnosti. Spoznali smo, kako veličastno in skoraj ves svet obsegajoče je to specialno olimpijsko gibanje in da to gibanje ne zajema samo športnega področja, ampak vključuje še kulturno-socialni program. Ta obsežni program uresničuje ogromno število ljudi, njihovo udejstvovanje pa temelji predvsem na prostovoljnem delu.

Glavni cilji te šole so bili:

— osvojiti metodični pristop k učenju alpskega smučanja duševno prizadetih oseb,

— seznaniti se z značilnostmi tekmovalcev specialne olimpiade in njihovimi potrebami,

— poučiti se o razvijanju olimpijskega programa na lokalni, regionalni, republiški in zvezni ravni,

— spoznati resnost organizacije teh iger ne glede na to, na kateri ravni so organizirane in

— informirati se o uradnih športnih pravilih specialne olimpiade.

Takoj nam je bilo jasno, da bo vključitev v olimpijsko gibanje zahtevala veliko sistematičnega in načrtnega dela. Športniki se bodo morali pripravljati vse leto, da bodo lahko pokazali določeno raven znanja, zanesljivost in ustrezno pripravljenost.

Marca lani je bila pri Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije ustanovljena komisija za šport in rekreacijo zmerno in teže duševno prizadetih oseb, ki naj bi delovala kot koordinativno telo pri usklajevanju politike in športa duševno prizadetih oseb v Sloveniji. V svoj program za leto 1990 je med drugim vključila tudi strokovno izpopolnjevanje oziroma seminar za smučarske učitelje v mesecu decembru in izvedbo 1. jugoslovanskih zimskih iger v Črni. Na pobudo športne komisije je organizacijo in izvedbo smučarskega seminarja prevzel Zavod Črna. Zaradi neugodnih snežnih razmer smo seminar prestavili v leto 1991, izvedli smo ga od 20. do 23. januarja.

Vsebina seminarja je temeljila na pridobljenem znanju udeležencev šole alpskega smučanja v Avstriji. Ker je ta mednarodna šola vsebovala le discipline alpskega smučanja, smo glede na specialna pravila zimskih športov seminar razširili še na discipline teka na smučeh. Dodatno smo vpeljali še vedno priljubljeno dejavnost — sankanje.

Program seminarja je v bistvu zajemal vso dejavnost zimskih športov na metodičnem, tehničnem in organizacijskem področju. Potekal je skozi ves dan v dveh grupah, vendar tako, da sta obe grupi spoznali področje alpskega smučanja in teka na smučeh. Podroben program seminarja pa je bil:

— predstavitev programa seminarja,

— razdelitev udeležencev v delovne skupine,

— praktična predstavitev sankanja in analiza le-tega,

— predstavitev gibanja Special olympics — uvodno predavanje o bistvu in pomenu zimskih športov za duševno prizadete z osnovnimi napotki za aplikacijo teh športov,

— tek in specialne vaje za posamezne zimske športe,

— praktično delo v skupinah: alpske discipline — nordijske discipline — hoja, tek (skupine so se menjale),

— analiza dnevnih aktivnosti,

— predavanje o metodiki alpskega smučanja in hoje — teka na smučeh,

— predavanje o organizaciji tekmovanj ter o spoštovanju in dosled-

nosti pri uresničevanju specialnih pravil olimpijskega gibanja,

— izvedba tekem v alpskem smučanju in hoji — teku na smučeh ter

— analiza seminarja in zaključek.

Seminarja se je udeležilo deset delavcev iz osmih delovnih organizacij:

— Špela Oprčkal — Zavod Mihe Pinterja, Dobrna;

— Ida Jurgec — Zavod dr. Marijana Borštnarja, Dornava;

— Dolores Medveščak, Matjaž Florjančič — Center Dolfke Boštjančič, Ig;

— Dušanka Jeriha — oddelki za delovno usposabljanje, Jarše;

— Ljubo Miličevič — OŠ Gustav Šilih, Maribor;

— Boris Blaznik — Varstveno delovni center Tončke Hočevar, Ljubljana;

— Tanja Princes — Zavod Janka Premrla-Vojka, Vipava ter iz domače ustanove

— Ivanka Vidovič in Ladislav Küzma.

Inštruktorji tega seminarja so bili: Stojan Turičnik in Ivanka Srebot za alspko smučanje ter Marijan Lačen in Franc Pumpas za hojo — tek na smučeh.

Analiza seminarja je pokazala, da je bil le-ta strokovno in organizacijsko dobro zastavljen. Udeleženci so pridobili in izpopolnili znanje za razvijanje zimskih športov tako na metodičnem in teoretičnem kot tudi na organizacijskem področju. Cilj je bil vsekakor dosežen, saj smo se že ob zaključku tega seminarja dogovorili o izvedbi prvih jugoslovanskih zimskih iger. Udeleženci seminarja — vaditelji — so kljub časovni stiski in slabim snežnim razmeram primerno pripravili športnike za tekmovanje na teh igrah, kar ponovno priča o njihovi zagnanosti in resnosti.

Organizacijo prvih jugoslovanskih zimskih iger je prevzel Zavod za delovno usposabljanje mladine Črna na Koroškem pod pokroviteljstvom Zveze društev za pomoč duševno prizadetim.

Potekale so 5. in 6. marca 1991 v Črni. Bili smo prijetno presenečeni, saj se je iger udeležilo 75 tekmovalcev in tekmovalk iz 15 organizacij. Največ jih je bilo seveda iz Slovenije, nastopili pa so tudi gojenci iz Zagreba in Reke.

V skladu z načeli olimpijskega gibanja se je prvi dan odvijal kulturnosocialni program. Ta program je izredno pomemben in spremlja vse športne programe na vseh ravneh. Tako je po prihodu udeležencev, ogledu prog ter namestitvi sledila slovesna otvoritev iger s kulturnim programom. V večernih urah sta bila za vse udeležence, člane njihovih družin in trenerje organizirana pogostitev in ples ob živi glasbi.

Naslednji dan se je odvijal športni program. Tekmovanja so bila v štirih panogah: veleslalomu, drsenju na alpskih in tekaških smučeh ter v teku na 1 km. Takšno tekmovanje izraža resen tekmovalni duh, obenem pa predstavlja prijateljsko srečanje, pri katerem je velik poudarek na socializaciji tekmovalcev.

Najpomembnejši del celotne dejavnosti so bila torej športna tekmovanja, ki so se odvijala v skladu s splošnimi, v svetu sprejetimi pravili.

Številne zlate, srebrne in bronaste medalje so se bleščale ob slovesni podelitvi. Še večja sreča je blestela na obrazih posameznih tekmovalcev. Vsak je bil zmagovalec zase, dokazal je svoje sposobnosti med sebi enakimi in prispeval svoj delež k tekmovalnemu razpoloženju. Vsako tekmovanje pa izbere najboljše. V posameznih kategorijah so zmagali:

— veleslalom — moški: Roman Kokol, OŠ G. Šilih Maribor

— veleslalom — ženske: Najda Mešič, ZDUM Črna

— drsenje-alpsko — moški st.: Robi Kenda, DPP Škofja Loka

— drsenje-alpsko — ženske st.: Nevenka Ravnohrib, DPP Novo mesto

— drsenje-alpsko — moški ml.: Tadej Guna, Zavod Kamna gorica

— drsenje-alpsko — ženske ml.: Urška Emberšič, Zavod Kamna gorica

— tek na 1 km — moški st.: Zvonko Fanedl, ZDUM Črna

— tek na 1 km — ženske st.: Bernarda Pušnik, ZDUM Črna

— drsenje-tekaško — moški st.: Drago Jančič, ZDUM Črna

— drsenje-tekaško — ženske st.: Anita Rednak, ZDUM Črna

— drsenje-tekaško — moški ml.: Sebastjan Bajt, ZDUM Črna

— drsenje-tekaško — ženske ml.: Andreja Erjavec, Draga Ig

Z zadovoljstvom lahko zaključimo le eno: omogočiti jim moramo tekmovanje in srečevanje. Torej: na svidenje **drugo leto na mariborskem Pohorju!**

S temi uvodnimi igrami se je tudi Slovenija na področju zimskih športov aktivno vključila v specialno olimpijsko gibanje, ki se mora razvijati in izpopolnjevati vse do mednarodnih tekem.

Ivanka Srebot

IZ ČRNE SMO SE VRNILI Z MEDALJAMI

Iz zavoda v Črni na Koroškem smo dobili povabilo, naj se prijavimo za udeležbo na prvi specialni zimski olimpiadi Jugoslavije.

Organizatorji so pripravili program tekmovanj v naslednjih disciplinah:

— tek na smučeh (za kategorije: ženske, moški — mlajši, starejši)

— veleslalom (iste kategorije)

— drsenje na smučeh za začetnike (iste kategorije).

Po posvetu in preskusu na športnem dnevu smo se z varovanci delavnice pod posebnimi pogoji v Škofji Loki odločili, da prijavimo dva tekmovalca: Branka Misleja in Robija Kenda.

Priprave so bile resne, a ne preveč naporne. Snežne razmere so omogočile, da so lahko naši smučarji s Polono trenirali na terenih za Groharjevim naseljem. Ker pa pri tekmovanju odloča tudi dobra priprava opreme, smo za pomoč naprosili Šport servis Boris Strel. Res jima je brezplačno uredil smuči, za kar se mu tudi iskreno zahvaljujemo.

V torek, 5. marca, smo se zjutraj odpravili proti Črni, v veselem in s tremo obarvanem pričakovanju uspešnega nastopa. Pot nam je kar hitro minila, posebno zato, ker so nas kuharice založile z izdatno in dobro malico. V Črni nas je pričakal ravnatelj zavoda z dobrodošlico. Po namestitvi v sobe in po kosilu smo se odpravili na ogled tekmovališča. Branko in Robi sta preskusila, kako držijo smuči na koroškem snegu.

Vrnili smo se v hotel in se pripravili za svečano otvoritev. Po večerji smo se udeležili družabnega srečanja s plesom. Seveda je bilo zelo veselo in živahno. Ker je bila družba tako zelo prijetna, smo ostali do tedaj, ko so utrujeni glasbeniki nehali igrati.

Po dobro prespani noči je prišel na vrsto odločilni dan. Ker smo se bali, da nam bo sonce stopilo ves sneg, se je tekmovanje začelo zgodaj. Teki so bili na povsem drugem koncu mesta kot alpsko smučanje. Najprej je bilo na vrsti tekmovanje v veleslalomu — po čisto pravih pravilih in z elektronskim merjenjem časa. Mi trije smo se ogrevali ob spodbujanju sodelujočih.

Žrebanje štartnih številk smo opravili že prejšnji večer. Branko je imel srečo, da je v kategoriji drsenja na smučeh štartat kot prvi. Bil je pravi korenjak, pa tudi Robi se je potrudil na vso moč. Naše veselje je kar prekipevalo, ko smo po opravljenih dveh tekih ugotovili, da sta zmagovalec in drugi v svoji skupini (moški, starejši) prav Robi in Branko.

Po kosilu so organizatorji pripravili svečano podelitev medalj. Bili smo zadovoljni in veseli, le nekaj tekmovalcev je bilo malo žalostnih. Poslavljanje je trajalo kar nekaj časa in razšli smo se v upanju, da se prihodnje leto spet vidimo na Pohorju.

Pot domov je bila predolga, ampak smo zdržali, saj nas je Brankova mama pričakala z dobrim kompotom in kavico.

Z veseljem ugotavljam, da smo se vsi trije imeli zelo lepo in da se bomo podobnih prireditev še udeležili, saj nam bogatijo življenje.

Magda Malovrh

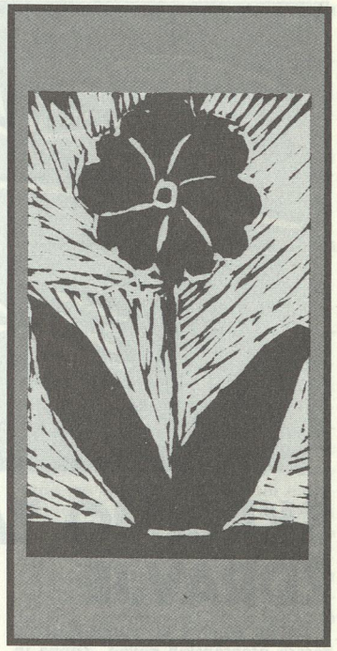

VELIKONOČNO SREČANJE POD PIRENEJI

Že več kot pol leta se je med starši duševno prizadetih oseb v Sloveniji govorilo o pomladanskem romanju v Lurd — med drugim tudi zato, ker letošnje velikonočno romanje ni bilo povsem običajno, saj je bilo tokrat na jugu Francije srečanje skupin gibanja Vera in luč vsega sveta. Ali se je tega romanja resnično udeležilo 25.000 ljudi iz 62 držav, pravzaprav niti ni pomembno. Za starše, za prizadete in njihove spremljevalce je bilo to romanje veličastno doživetje vzajemnega razumevanja, enakosti in odrešujočega upanja.

Priznati moram, da ni lahko biti udeleženec takega srečanja, čeprav se človek ukvarja s to problematiko. Toliko krutih življenjskih usod, toliko naravnih »krivic«, toliko zgaranih, toda ljubečih staršev na enem mestu omehča še tako hladen razum. Radost, ljubezen in razumevanje so prevevali vseh pet dni srečanja.

Delo in rezultati gibanja Vera in luč v Sloveniji so tokrat ohrabrili prek 160 udeležencev z vseh koncev naše ožje domovine, da so se podali na to dobro organizirano, toda naporno pot. Že na letališču smo se srečali s starimi in novimi prijatelji, ki so s posebnim vznemirjenjem pričakovali odhod. In potem se je začelo zares. Program, ki smo ga spremljali od našega prihoda pa do povratka, se je prelival iz ene vsebine v drugo. Že samo uvodno srečanje vseh skupin na velikem trgu pod lurškima katedralama je bilo svojevrstno doživetje. Človek je »občutil« vzdušje miru, naklonjenosti in radosti, da so vsi tukaj. In resnično se je zbral svet v malem. Spoznati mongoloidnega zamorčka, ponosnega indijanskega dečka izpod Andov ali pobožati nežno, črnolaso Libanonko ob zvokih glasbe mladih iz različnih držav je doživetje, ki ostane človeku v trajnem spominu.

Seveda je bilo to romanje povezano s proslavljanjem Velike noči, ki pomeni kristjanom vseh kontinentov največji praznik. Tokratna Velika noč v Lurdu pa je bila za starše prizadetih otrok in odraslih še toliko bolj slovesna, saj je bilo vzrokov za radost dovolj. Na vsakem koraku so ljudje prepevali, pomagali, se nasmihali. Zato je bil vsak napor manjši, navzoči pa so se lahko udeleževali različnih dogajanj. In dogajalo se je v teh dneh v Lurdu na vsakem koraku kaj zanimivega. Maše, ekumenska srečanja, predavanja, predstavitve, vigilije, pasijon in seveda znana lurška procesija s svečami in baklami so le del bogatega programa, ki so ga bili deležni tudi slovenski romarji.

Prehitro je bežal čas, da bi bilo še več priložnosti za pogovore, srečanja, izmenjavo izkušenj. Srečevali smo se povsod: na ulici, v hotelu, na travniku, ob lurškem studencu ali kar tako, kjerkoli, saj je bil Lurd v teh dneh mesto dobrih, prestolnica sveta »drugačnih« ljudi.

Ko me je na letališču ob odhodu mala pegasta Irka nerodno prosila, naj ji podarim svojo značko z oznako Slovenci-Jugoslavija, sem se spomnil misli prof. dr. Jeroma Lejeuna s francoske in papeške akademije znanosti, ki sem jo slišal na njegovem predavanju: Ni važno, koliko je otrok star ali prizadet, važno je, da je človek.

Praznikov je bilo prehitro konec in že smo varno pristali na brniškem letališču. Ostali bodo spomini in marsikdo bo ob njih nekaj naslednjih mesecev lažje premagoval svoje težave. Lepo bi bilo, če bi lahko košček tega Lurda človek poklonil tistim, ki si ga letos niso mogli provoščiti.

Tomaž Jereb

PRILOGA!

Zobozdravniki svetujejo

SKRBIMO ZA USTNO ZDRAVJE

Zobna gniloba ali karies nastane zaradi prehranskih navad. Zobna in ustna higiena sta del osebne higiene. Le z dobro zobozdravstveno vzgojo lahko preprečimo nastanek zobne gnilobe. Pričeti moramo dovolj zgodaj.

Otroku moramo privzgojiti:

— zdrave prehranske navade in pravilen odnos do sladkarij in sladkanih pijač,

— navado rednega in pravilnega čiščenja zob,

— namen uporabe fluoridov v smislu jačanja odpornosti sklenine in

— navado, da gre dvakrat letno na pregled k zobozdravniku.

Za ustno in zobno higieno potrebujemo:

— zobno ščetko in kozarec,

— zobno pasto,

— zobno nitko,

— ustno prho.

Zobna ščetka

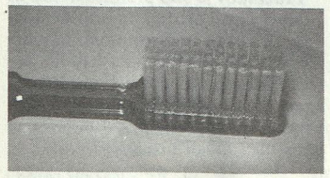

Zobna ščetka ima aktivni del, to je ščetko, in pasivni del — držalo. Ščetka mora biti iz umetnih vlaken, ki so enakomerno razporejena in pravilno pristrižena. Držalo je včasih ravno, včasih ukrivljeno, da olajša čiščenje. **Aktivni del** otroške zobne ščetke mora biti **majhen.** Samo z majhno ščetko najdemo vsak kotiček v zobni vrsti in zobno oblogo (tako imenovani »plak«) odstranimo z vseh zobnih ploskev. Zato naj tudi ščetke za odrasle ne bodo večje od 3 cm.

Ko otroku izraste **prvi zob,** ga obrišemo z mokro gazo, ovito okrog kazalca.

Zob obrišemo z vseh strani v smeri od dlesni proti robu zoba. To delamo vsak dan. Tako se otrok dovolj zgodaj navaja na redno ustno higieno.

Po drugem letu starosti uporabljamo otroško zobno ščetko in vodo.

Izplakovanje ust je važen moment izpiranja.

Naučimo otroka, da pri vsakem čiščenju večkrat izplakne usta. Ko zobe enkrat temeljito izplaknemo, odstranimo okoli 2,7 mio mikroorganizmov.

Ko otrok dopolni tri leta, damo na ščetko zobno pasto. Lahko je otroška ali za odrasle. Paste menjavamo. Otrokom zelo priporočamo medicinsko zobno pasto Elmex.

Starši umivajo otroku zobe do osmega ali devetega leta.

Seveda otrok tudi **sam** vadi pravilno umivanje zob in se tako uči.

Pozneje ga še vedno občasno nadziramo, zlasti zvečer. Tako se naš otrok nauči pravilne in redne ustne higiene za vse življenje.

Pravilno umivanje

Zobe umivamo z majhnimi krožnimi gibi od dlesni proti griznemu robu zoba. Tako očistimo zunanje lične in notranje jezične ploskve spodnjih in zgornjih zob. Grizne ploskve čistimo s potegi naprej in nazaj.

Grizne ploskve se otrok nauči čistiti približno pri petih letih. Najtežje odstrani zobno oblogo s sprednjih zob-sekalcev, zlasti s spodnjih ploskev, ter z jezičnih ploskev kočnikov. Zato te ploskve tudi po otrokovem desetem letu občasno kontroliramo po umivanju in po potrebi očistimo.

Zobno ščetko moramo vsake tri mesece zamenjati. Izrabljena ščetka je škodljiva za zobe in dlesen.

Pomembno je pravilno **shranjevanje** zobne ščetke. Po uporabi se mora osušiti. Dobro je speremo pod tekočo vodo in jo postavimo v kozarec z ročajem navzdol. **Vsak** v družini mora imeti **svojo ščetko,** v kozarcu se ne smejo dotikati med seboj.

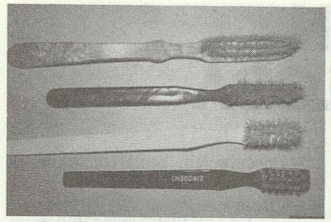

Za manj spretne je zelo primerna **električna zobna ščetka,** ki z vibriranjem (tresenjem) omogoča pravilno čiščenje tudi prizadetim otrokom.

Zobna nitka

Z zobno ščetko temeljito odstranimo zobno oblogo z gladkih ploskev, to je z ličnih in jezičnih ploskev. Stalni zobje so daljši in večji od mlečnih ter med seboj v tesnem stiku. V te medzobne prostore še tako dobra in pravilna ščetka ne seže. Te prostore lahko očistimo le s posebno nitko —s tako imenovano zobno nitko.

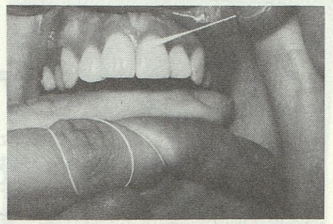

Napeto nitko vodimo v vsak medzobni prostor in z njo podrsamo po vsakem zobu v smeri od dlesni proti robu zoba. Za to uporabljamo le zobno nit, ker si z navadnim sukancem že ob majhni nepazljivosti ranimo dlesen, kar zelo boli.

Ustna prha

Ustna prha je dobro dopolnilo pri umivanju zob. Z njo si masiramo dlesen in odstranimo sveže ostanke hrane, nikakor pa ne obloge, in zato **ni nadomestilo** za zobno ščetko, kar ljudje pogosto mislijo.

Kdaj umivamo zobe?

Zobe umivamo tri minute po določenem vrstnem redu. Umivamo jih trikrat dnevno — po glavnih obrokih. Ker pa to ni vedno mogoče, umivamo zobe vsaj zjutraj in zvečer, to je dvakrat dnevno. Najvažnejše je umivanje po večerji. Tedaj je tudi najtemeljitejše, ker imajo starši in otroci zvečer še največ časa. **Po umivanju zob zvečer otrok ne sme ničesar več pojesti.** Če je žejen, mu ponudimo nesladkan čaj (kamilice, šipek) ali vodo. To velja tudi za otroke, ki jih še hranimo po steklenici.

Pomen pravilne prehrane

Kot smo že v začetku omenili, so pogoj za zdravo zobovje poleg higiene še zdrave prehranske navade. Otrok mora imeti pravilno razporejene obroke — zajtrk, kosilo, večerjo in malice. Med obroki naj ničesar ne grizlja — ne bobi-palčk ne keksov, bonbonov ali žvečilnega gumija. Navadimo ga, da se odžeja z vodo. Malice morajo biti vedno nesladkane (sadje, jogurt). Sladkarije priporočamo enkrat do dvakrat v tednu po kosilu. Tedaj se jih naj najé! Zajtrkuje naj mleko brez dodatkov, kot so: kakao, sladkor, kava, čokolino. Vsi dodatki so namreč sladkani.

Po vsaki sladkani jedi ali pijači otroku takoj umijemo zobe, in to s pasto. Izplakovanje z vodo ni dovolj.

Z malo reda v prehrani in s pravilno higieno lahko našemu otroku ohranimo zdrave zobe v mladosti, kasneje si jih zna ohraniti sam.

dr. Erika Soršak

PREHRANA IN ZOBNA GNILOBA

Preprečevanje zobne gnilobe je posebno važno v zgodnji otroški dobi, ker je popravilo zob zaradi mladosti otroka ali pri motenih v razvoju neizvedljivo. Vsak poseg zdravljenja zob je boleč in ne moremo pričakovati, da bi otrok v predšolski dobi (ali moten v razvoju) sodeloval in popravilo zoba prenesel brez posledic. Pogosto nam uspe popravilo enega zoba. Naslednjič pa se nam otrok upre in to upravičeno, saj ni zrel, da bi prenesel bolečino, ki nastane pri odpravljanju zobne gnilobe.

Grobost staršev in včasih tudi zobozdravnika, ki bi želeli otroku na silo popraviti zobe, je neuspešna. Po takem uspešno, a na silo izvedenem posegu pogosto ostane vse življenje strah pred zobozdravnikom. Pri motenih v razvoju pa je dobro zdravljenje zob še v šolski dobi vprašljivo. Prav tem otrokom moramo posvetiti vso preventivno skrb.

Zobno gnilobo **preprečujemo** s:
— preprečevanjem infekcije,
— hrano in pijačami brez sladkorja,
— čiščenjem zob,
— pečatenjem brazd in jamic na zobu,
— fluorjem,
— rednimi obiski pri zobozdravniku.

Raziskave so pokazale, da najpogosteje mati okuži svojega otroka že v prvih letih življenja z bakterijami, ki ob določenih pogojih izzovejo zobno gnilobo. Te pogoje ustvarjajo predvsem pogosta navzočnost sladkorja v prehrani in obloge na zobeh.

Pazite torej, da **ne** boste z napačnim ravnanjem **prenašali svoje sline v otrokova usta** — z dudo, hrano, žlico ali na drug način. Zobna gniloba ne nastane brez navzočnosti teh kariogenih mikroorganizmov. Če svojega otroka ne okužimo, ga uspešno obvarujemo pred zobno gnilobo v prvih letih življenja. To je doba, ko izrašča mlečno zobovje. Izraščajoči zobje so zelo dovzetni za zobno gnilobo, ker so slabo mineralizirani — niso še dovolj prepojeni z mineralnimi snovmi. Potem ko zob izraste, se minerali iz sline vlagajo v vrhnjo plast sklenine; pravimo, da **sklenina zori.** Če je otrok v zgodnji otroški dobi okužen z bakterijami, ki povzročajo zobno gnilobo, v hrani in pijači pa je pogosto prisoten sladkor, potem **vsak delček** izraščajočega **zoba sproti segnije.** Zobna gniloba torej nastane, če so v zobni oblogi prisotne določene bakterije, ki skrbijo za hitro rast obloge in sladkor razgradijo do kislin. Te kisline topijo sklenino.

Pri okuženem otroku moramo skrbno **paziti na njegovo prehrano.** Hrana in pijače ne smejo vsebovati saharoze (industrijskega sladkorja).

Navodila za ohranitev zdravih zob:
— Otroku damo za žejo takoj po rojstvu — in pri tem tudi vztrajamo — nesladkan čaj ali prekuhano vodo, kasneje nesladkan iztisnjen sok iz svežega sadja in industrijski sok brez sladkorja.
— Otroka dojimo vsaj do šestega meseca starosti. Dodatke dajemo brez sladkorja (sadne kaše).
— Otroka navadimo na mleko brez dodatkov in na dobro žvečenje hrane.
— Otroka ne navadimo na sladkarije.
— Vsak dan mora dobiti sadje.
— Navadimo ga na črn kruh.
— Ob redni in natančni negi zob se otrok brez škode za zobe lahko sladka le enkrat ali dvakrat tedensko.

Enaka navodila glede sladkarij in sladkorja veljajo za vse starostne skupine otrok.

prim. dr. Jožica Simonič

ORTODONTSKE NEPRAVILNOSTI

Zobozdravniki se poleg zobne gnilobe, ki je najbolj pogosto obolenje zob pri otrocih, zelo pogosto srečujemo z **nepravilno raščenimi zobmi.** Te nepravilnosti imenujemo **ortodontske anomalije.** Stroka, ki se ukvarja z zdravljenjem teh nepravilnosti, pa je **zobna in čeljustna ortopedija ali ortodontija.**

Ortodontske anomalije se pojavljajo kot nepravilnosti posameznih zob, zobnih skupin zgornje ali spodnje čeljusti ali pa kot nepravilnosti v odnosu med obema čeljustima. Zelo redko najdemo samo eno nepravilnost; pri večini otrok najdemo različne kombinacije zgoraj naštetih nepravilnosti. Opažamo, da so ortodontske anomalije v porastu in to ne samo številčno; naraščata tudi izraženost in pestrost teh nepravilnosti. Ortodontske anomalije najdemo pri otrocih že v mlečnem zobovju, pogosteje pa pri stalnih zobeh, kar se pokaže zlasti v času menjave zob.

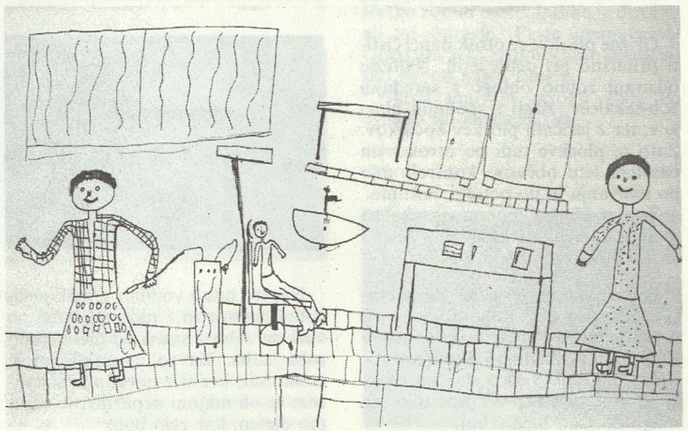

Vzroki nepravilnosti

Starši nas pogosto vprašujejo, kaj povzroča nepravilno rast zob in čeljusti. Odgovor na to vprašanje žal ni preprost.

Vzporedno z razvojem in rastjo otroka, kar je dolgotrajen proces, poteka tudi rast in razvoj zob in čeljusti. Na normalen razvoj lahko delujejo številne ovire, ki so pogosto dedne ali prirojene, lahko pa tudi rezultat škodljivega delovanja okolja (npr. nepravilna prehrana, zobna gniloba, poškodbe, razvade). Ne moremo govoriti samo o enem vzroku, temveč gre v večini primerov za preplet. Prirojene napake se lahko kažejo samo na zobeh in obraznem skeletu (različni razcepi ustnice in zgornje čeljusti). Pogosto gre za obolenja, ki se kažejo kot sindrom — poleg ostalih znakov se pojavljajo tudi okvare zob in obraznega skeleta, mnogokrat so prisotne še mentalne motnje, ki so različno močno izražene. Najpogostejša obolenja so: Downov sindrom ali trisomija 21 (mongolizem), Apertov sindrom, Treacher Collinsov sindrom, oro-facialni-digitalni sindrom, sindrom dysostosis cleidocranialis, sindrom ektodermalne displazije itd.

Na dednost ne moremo vplivati, s preprečevanjem škodljivih vplivov pa lahko omogočimo pravilen razvoj.

Kaj lahko naredijo starši?

Mati lahko **med nosečnostjo** s pravilno prehrano in zdravim načinom življenja vpliva na normalen razvoj zarodka, saj se zobje začnejo razvijati že zelo zgodaj (v šestem tednu nosečnosti). Po rojstvu je za razvoj čeljusti pomembno **dojenje.** To ni samo najbolj naraven način prehranjevanja, temveč je tudi pomembno za psihosomatski razvoj otroka. Opažamo, da imajo otroci, ki so bili dalj časa dojeni, manj razvad, kot so sesanje slepe dude ali prsta. Če mati hrani otroka s stekleničko, mora imeti duda pravilno obliko, pa tudi odprtina ne sme biti prevelika. Slepa duda slabo vpliva na razvoj čeljusti; če ne gre brez nje, je pomembno, da ima pravilno obliko. Starši morajo otroka pravočasno odvaditi stekleničke in dude, saj po izrastu zob prehranjevanje s stekleničko ni več primerno. Glede na število izraslih zob je treba otroka postopoma navajati na žvečenje od kašaste do normalno trde hrane. Z uživanjem primerno trde hrane otrok krepi žvekalne mišice, kar ugodno vpliva na razvoj čeljusti.

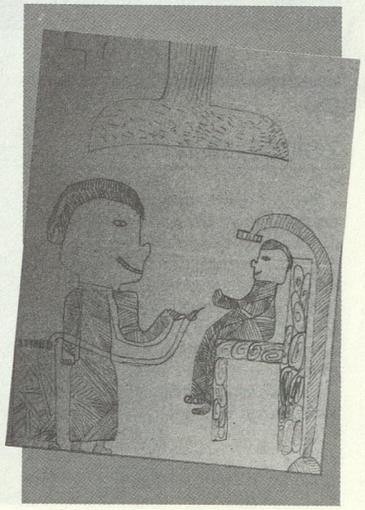

V mlečnem zobovju najdemo mnogo ortodontskih anomalij, ki jih povzročajo razvade, značilne predvsem za predšolsko obdobje. Najpogostejše **razvade,** ki slabo vplivajo na razvoj čeljusti v tem obdobju, so sesanje slepe dude, sesanje prsta, dihanje skozi usta in požiranje z vrivanjem jezika med zobe. Če razvada traja dalj časa, se napaka ob menjavi zob lahko prenese tudi na stalne zobe.

Ortodontske anomalije zdravimo z **ortodontskimi aparati,** ki so lahko snemni ali pa fiksni. Pri nas najpogosteje uporabljamo snemne aparate; le-ti so različni po obliki — odvisno od ortodontske anomalije in metode zdravljenja. Za vsakega pacienta se aparat individualno načrtuje in izdela. Za uspeh zdravljenja je zelo pomembno **sodelovanje otroka in staršev,** ki nadzorujejo otroka, da izpolnjuje zdravnikova navodila ter skrbijo, da hodi otrok redno na kontrolne preglede.

Izkušnje iz Doma Antona Skale

Pred petnajstimi leti sem se kot ortodont na željo vodstva Doma Antona Skale, v katerem so otroci, ki obiskujejo šolo s prilagojenim programom, vključil v timsko obravnavo teh otrok. Začetki niso bili najbolj

spodbudni, saj je bilo otroke zelo težko motivirati za sodelovanje —kljub posebni individualni in skupinski obravnavi v ambulanti in v domu. Rezultatov, ki smo jih dosegli med šolskim letom, nismo uspeli ohraniti v času počitnic, saj staršev ni bilo mogoče pritegniti k sodelovanju. Mnogo otrok je med počitnicami tudi izgubilo aparat. Z velikim prizadevanjem medicinskih sester dóma, ki so otroke skupinsko vodile v ambulanto, smo te začetne težave prebrodili. Otroci so spoznali, da je ortodontski aparat pripomoček, ki jim pomaga uravnavati zobe. Z ocenjevanjem in tekmovanjem v vestnosti smo uspešno spodbujali sodelovanje in uspehi niso izostali. Mnogi otroci iz bližnje okolice Maribora hodijo med počitnicami sami na kontrolne preglede, pa tudi izgubljenih aparatov je vedno manj. Sodelovanje je boljše pri mlajših, saj so tudi sicer lažje vodljivi, s puberteto pa motivacija upada, kar opažam tudi pri drugih otrocih.

Pri načrtovanju zdravljenja si pri vsakem pacientu postavimo za cilj individualni funkcionalni in estetski optimum. Koliko dosežemo, je v veliki meri odvisno od sodelovanja otroka in staršev. Pri obravnavi otrok z motnjami v razvoju pa ne smemo pozabiti na velik vpliv delavcev dóma, v katerem otroci bivajo.

dr. Rastko Zorec

Kako skrbimo za zobe

Zobje so zelo važen človeški organ, ki mu moramo posvečati veliko pozornosti.

Po vsakem obroku si umijemo zobe, umivanje zob mora biti pravilno. Z umivanjem zob preprečujemo zobno gnilobo, ki povzroča propadanje zob v ustni votlini. Veliki sovražniki zdravih zob so sladkor in sladkarije. Zobobol naznanja, da moramo takoj obiskati zobozdravnika.

V Mariboru ni veliko šol, ki imajo svojo zobno ambulanto. Osnovna šola Gustava Šiliha se lahko ponaša s tem, da jo ima. K zobnemu terapevtu prihajamo učenci tudi med poukom.

V razredu pa si pod nadzorstvom razrednika enkrat na teden želiramo zobe. V ta namen ima vsak v razredu svojo zobno ščetko.

Boštjan Sever
OŠ Gustava Šiliha
Maribor

Pri zobozdravnici

Pri zobozdravnici mi ni všeč, čeprav me ni strah. Redno moram hoditi na preglede zob. Meni je zobozdravnica že naredila zalivko. Letos mi je izpulila en zob. Bolel me je, da sem bil ves okrogel. Ne bom več čakal, da bo v ustih spet škrbina. Rekla mi je, da si moram redno umivati zobe.

V šoli vsak torek želiramo zobe. Vsak dan si po malici umijemo zobe.

Igor Ričko
OŠ Gustava Šiliha
Maribor

Pri zobozdravnici

Ko sem šel prvič v zobno ambulanto, sem bil zelo prestrašen. Bal sem se vrtanja.

Še bolj me je bilo strah, ko mi je zobozdravnica rekla, naj odprem usta. Ni bilo hudo.

Sedaj se več ne bojim. Redno hodim na pregled in si umivam zobe.

Rudi Kotnik
OŠ Gustava Šiliha
Maribor

Pri zobozdravnici

Včeraj sem šla k zobozdravnici. Bala sem se. Rekla mi je, da imam tri luknje. Trikrat bom morala priti v zobno ambulanto. Ne smem jesti sladkarij. Moram si umivati zobe. Ne smem se bati. Vse to mi je naročila.

Adelita Horvat
OŠ Gustava Šiliha, Maribor

Pri zobozdravniku

Hodim k zobozdravniku v šoli. K zobozdravniku ne hodim redno, ker sem boječa. Zobozdravnica nam vsako leto pregleda zobe. Nato nas večkrat pokliče v ambulanto.

Ko pridem v ambulanto in zagledam aparat za vrtanje zob, se začnem bati in tresti. Bojim se, da bo hudo. Ko je zob popravljen, ugotovim, da ne boli. Zobozdravnica mi je naročila, naj redno umivam zobe, in to trikrat na dan.

Če bi redno hodili k zobozdravniku in jih pravilno čistili, bi imeli lepe zdrave zobe. To je potrebno za zdravje človeka.

Maja Della-Pietra
OŠ Gustava Šiliha
Maribor

Pri zobozdravniku

Na naši šoli imamo zobno ambulanto. Zobe pregleda in popravlja zobozdravnica, pomaga ji sestra Danica.

Nekega dne me je prišla iskat, da bi mi pogledali zobe. Ugotovili sta, da je treba nekaj zob popraviti. Nič se nisem bala. Morala mi je vrtati, da mi je lahko popravila. Pri plombiranju sta bili zelo prijazni, zato me ni nič bolelo. Potem mi je zobe še namazala.

Rekla mi je, da si moram redno umivati zobe, da bodo lepi in zdravi, da je lepo, če se deklica nasmeji z belim nasmeškom.

Mojca Juhart
OŠ Gustava Šiliha
Maribor

Pri zobozdravnici

Ko sem bil prvič pri zobozdravnici, sem se zelo bal. Mislil sem, da mi bo izpulila zob.

Ko je prišla zobozdravnica po mene, sem se zelo bal. Dejala mi je, da imam zelo lepe zobe.

Preden grem k zobozdravniku, si umijem zobe. Umivam si jih tudi zvečer. Za zobe skrbimo tudi v šoli.

Martin Brus
OŠ Gustava Šiliha
Maribor

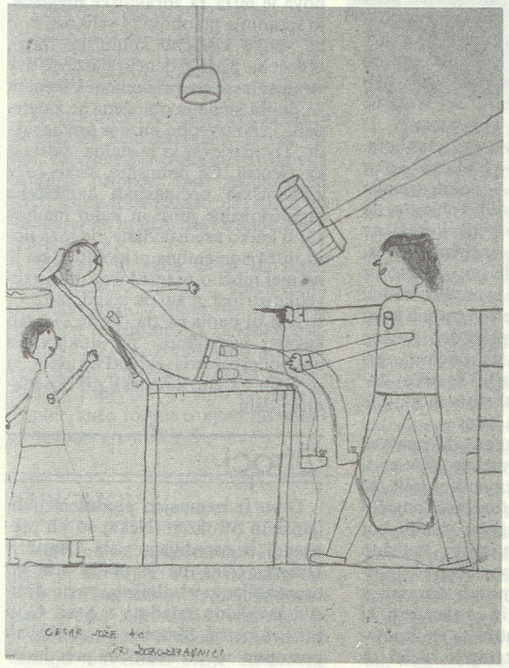

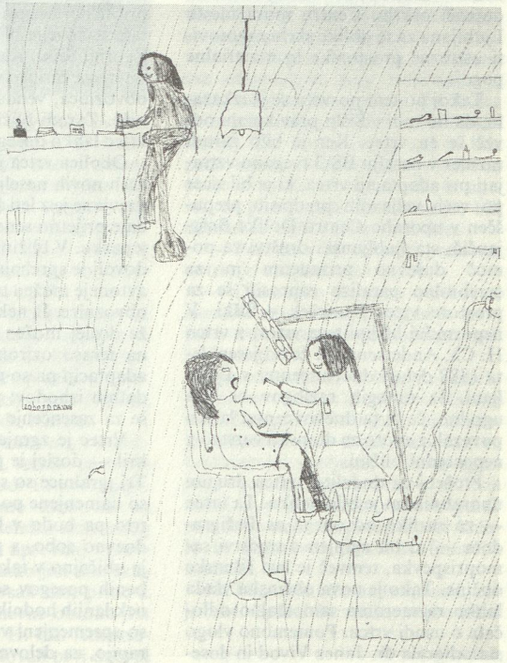

PA SMO LE DOČAKALI DOM V LJUBLJANI

Pred letom in pol smo se veliko ukvarjali z vprašanjem, kako naj bi v Ljubljani poskrbeli za težje in težko duševno prizadete otroke iz mesta. Tedaj se je hudo zapletlo v naselju BS-3, kjer naj bi v zgradbi nekdanjega vrtca dobila prostore enota Centra Dolfke Boštjančič iz Drage pri Igu. Nato je bil konec februarja lani v Ljubljani velik posvet (namenili smo mu lansko prvo številko Našega zbornika); v zaključkih tega posveta smo med drugim zapisali tudi: »Skrb za uresničevanje družbenih oblik varstva in osnovnega usposabljanja teže in težko duševno prizadetih otrok, mladostnikov in odraslih oseb v Ljubljani je prevzel in jo bo razvijal Center Dolfke Boštjančič. Poleg dnevnih oblik varstva in osnovnega usposabljanja bo v prihodnosti zagotavljal tudi celodnevno oskrbo za otroke, mladostnike in odrasle osebe s težjo in težko duševno prizadetostjo, poskrbel pa bo tudi za tiste zmerno duševno prizadete, ki zaradi različnih vzrokov ne morejo biti v domači oskrbi. Centru mora mesto Ljubljana za te oblike skrbi zagotoviti ustrezne prostorske in materialne pogoje.«

Takoj po tem posvetu se je izkazalo, da bo tudi v Šiški prav kmalu odveč še en vrtec. Ker je bilo zaradi razmer v naselju BS-3 tvegano vztrajati pri adaptaciji vrtca, ki je bil sicer po vseh veljavnih predpisih prepuščen v uporabo Centru Dolfke Boštjančič, sta ljubljanski društvi za pomoč duševno prizadetim in za cerebralno paralizo zaprosili še za prostore vrtca Kurirček v Šiški. V neposredni bližini tega vrtca, v vrtcu H. Ch. Andersena, pa že od jeseni leta 1988 deluje dnevni center v Ljubljani. Iz mnogih razlogov bi bilo ugodno, če bi ta dnevni center lahko povezali z enoto za domsko varstvo v neposredni bližini.

Prošenj za dodelitev vrtca drugim uporabnikom je bilo veliko. Ta vrtec — za razliko od onega za Bežigradom — ni bil zgrajen s sredstvi samoprispevka, temveč je last šišenske občine. Tako je nova občinska vlada lahko razmeroma samostojno odločala o usodi vrtca. Pomembno vlogo sta odigrala dr. Janez Vivod in dosedanja ravnateljica gospa Vera Snoj. Temeljno vodilo pri odločanju je bilo, da mora biti zgradba tudi v bodoče namenjena neposredno otrokom. V avgustu so sprejeli naslednji kompromis: Center Dolfke Boštjančič naj prepusti zgradbo v naselju BS-3 Zvezi za cerebralno paralizo, ki ima v neposredni bližini tudi svoje poslovne prostore, vrtec Kurirček pa dobi v najem Center in v njem organizira domsko varstvo za teže in težko duševno prizadete otroke iz Ljubljane.

Tako je tudi bilo — tik pred božičem so v naselju BS-3 slovesno odprli prenovljeni vrtec, v katerem Zveza za cerebralno paralizo opravlja različne društvene programe, istočasno pa so v Šiški sprejeli v preurejeni vrtec Kurirček prvih pet otrok v domsko varstvo — to pa brez kakšnih posebnih slovesnosti.

Prostor

Vrtec Kurirček je bil zgrajen pred približno dvajsetimi leti na obrobju takrat novega blokovskega naselja v Zgornji Šiški. Kasneje je bila severno od njega zgrajena severna ljubljanska obvoznica, vendar hrup do vrtca ne seže. Zaradi bližine obvoznice pa je vrtec lahko dosegljiv z avtomobilom.

Okolica vrtca je — podobno kot v vseh novih naseljih — polna zelenja; drevje se je z leti že toliko obraslo, da daje prijetno senco in vtis, kot da ste v parku. V bližini so različna igrišča, dovolj je sprehajalnih poti. Dostop z avtom je možen tudi iz naselja, ne le z obvoznice. Iz nekaterih igralnic je bil že doslej možen neposreden dostop na teraso oziroma na zelenico, pri adaptaciji pa so naredili še nekaj dodatnih izhodov; poskrbeti morajo le še za zasenčenje teh teras.

Vrtec je zgrajen tako, da ima več kril — doslej je preurejeno šele eno. Tri igralnice so spremenili v sobe, ki so namenjene po petim otrokom, četrto pa bodo v kratkem uredili kot dnevno sobo, s pohištvom, kakršno je običajno v taki sobi. Največ gradbenih posegov so morali opraviti v nekdanjih hodnikih in garderobah, ki so spremenjeni v kabinete za fizioterapijo, za delovno terapijo, defektološko obravnavo ter ambulanto, imajo pa še shrambo za vozičke in čajno kuhinjo ter sanitarije. Ker je zgradba pritlična, ni težav z dostopi, le pri vseh vhodnih vratih so naredili majhne klančine.

V drugem krilu zgradbe so adaptacijska dela v glavnem končana. Igralnic ni bilo treba veliko preurejati (še pohištvo bo mogoče s pridom uporabiti), naredili pa so dodatne izhode iz sob na zelenico. Nekdanji hodnik in garderobe so spremenile v kotičke za individualno delo fizioterapevta, delovnega terapevta ipd., zamenjali del podov, uredili kotiček za čajno kuhinjo, prestavili vhodna vrata, da so dobili prostor za shranjevanje vozičkov, namestili dodatne radiatorje, opremili pa bodo še kabinet in shrambo za specialno opremo.

V tretjem krilu, ki ga skupaj s kuhinjo in pisarniškimi prostori trenutno še uporablja vrtec, bodo z adaptacijskimi deli lahko začeli šele poleti, ko bo izpraznjeno.

V prostorih, ki so jih uredili na novo, so zamenjali pode in položili pluto, v ostanku hodnika in v igralnicah pa to ni bilo potrebno. Opravili so pleskarska dela in namestili novo opremo, predvsem specialno opremo v sanitarijah in kabinetih. Povsem nova je miza za zdravniške preglede, ki spominja po obliki in velikosti bolj na veliko klasično kuhinjsko mizo, obložena pa je z debelo blazino; dve stranici mize sta prislonjeni k stenam — daljša stena je obložena še z ogledali. Tako izvedbo mize je predlagala dr. Tivadarjeva, ki je stalna sodelavka Centra. Če pomislite, kako so v zdravniških ordinacijah nameščene pregledovalne mize in kako majhne so, si lahko predstavljate, da je ta nova miza pomembna pridobitev, saj je na njej možno pregledovati tudi zelo velike otroke, manj pa je tudi možnosti, da bi padli na tla. Pa še bi našli kakšno podrobnost pri ureditvi in opremi prostorov — plod izkušenj, ki so si jih v Centru nabrali pri dosedanjem delu.

Otroci

Dom je namenjen predvsem ljubljanskim otrokom. Nekaj so jih premestili iz osrednjega dela Centra v Dragi, večina pa je prišla sem po usposabljanju v bolnišnici za predšolsko invalidno mladino v Stari Gori pri Šempetru. Skupine so oblikovali postopno in po tehtnem preudarku strokovne skupine Centra. Prve otroke so sprejeli 24. decembra lani, nato so začeli s postopnim odpiranjem druge skupine 7. januarja letos, tretje pa 14. januarja. Zdaj je torej prvi trakt poln.

V drugem traktu naj bi po načrtih začetli z delom do 30. junija in tako bi bile uslišane vse prošnje za sprejem v celodnevno varstvo in usposabljanje.

Postopki pred sprejemom otroka v dom so dolgotrajni in temeljito opravljeni. Ne le, da za vsakega otroka dobijo vso zahtevano dokumentacijo, na razgovor povabijo starše z otrokom, ki ga ob tej priložnosti že lahko nekoliko spoznajo. Ko po nekaj mesecih življenja v domu dodobra spoznajo vsakega otroka, pa se odločijo za dokončno oblikovanje skupin.

Otroci so stari od treh do dvanajst let in tudi tisti, ki jih bodo sprejeli do konca pomladi, so v glavnem stari od osem do deset let. Pri sprejemu pa sta vedno prisotna tudi dva zdravnika specialista. Pri teh postopkih je namreč potrebna skrajna previdnost, saj ni mogoče zanesljivo napovedati, kako bodo namestitev v dom prenesli posamezni otroci, pa tudi ne, kako se bodo med seboj razumeli oziroma prenašali.

Program dela

Program dela je v bistvu enak kot v osrednjem delu zavoda v Dragi pri Igu, za vsakega otroka pa strokovna skupina pripravi tudi individualni načrt usposabljanja. Otroci so deležni fizioterapije in delovne terapije, če ju potrebujejo.

Povedati je treba še to, da starši lahko pridejo k otrokom, kadar želijo in se ukvarjajo z njimi (ob vhodu je shramba za copate, da se lahko preobujejo!). O programu smo podrobneje pisali leta 1989 v četrti številki Našega zbornika, ki smo predstavili Center, zato to pot o njem ne bomo podrobno govorili.

Delavci

Verjetno vsi veste, da morajo ljudje, ki se ukvarjajo s teže in težko duševno prizadetimi otroki, zadostiti vsaj dvema zahtevama: biti morajo naklonjeni tem otrokom in temeljito morajo obvladati svoje strokovno področje. Zato so pri razporejanju delavcev v ljubljansko enoto upoštevali le tiste, ki so prej že več let delali v Centru, obenem pa so v Dragi že usposabljali druge.

Z otroki dela pet negovalk in štiri srednje medicinske sestre, ki izmenično opravljajo tudi nočno dežurstvo in dežurstvo ob koncu tedna. Fizioterapevt in delovni terapevt sta navzoča v enoti vsak dvakrat tedensko, defektolog pa je hkrati terapevt in vodja enote. Občasno pa so vključeni v delo še: nevrolog dr. Ivica Tivadar, pediater dr. Majda Ostan in specializantka pediatrije s subspecializacijo iz nevrologije dr. Maja Jekovec, deloma pa še drugi delavci Centra od vodilne sestre, psihologinje, socialnega delavca do hišnika.

Strokovno jedro je seveda v matičnem Centru v Dragi, vendar pa vodje posameznih enot tudi tu pomagajo. Delo je organizirano tako, da so otroci v Ljubljani deležni istih uslug kot v Dragi. Pranje npr. zdaj opravljajo v Dragi, prav tako jim tam skuhajo tudi večerjo, vsak dan pride k njim hišnik ipd. Dnevne obroke jim pripravljajo v vrtcu H. Ch. Andersena, v katerem so delovali prvi dnevni oddelki. Kasneje, ko bo celotna zgradba prešla pod okrilje Centra, pa bodo uporabljali lastno kuhinjo.

V kratkem času so opravili veliko dela

Prej sem omenila, da je bil šele lani v avgustu sprejet dogovor, da stavbo prevzame center; pogodba je bila podpisana prvega oktobra, prvi otroci so se vselili že 24. decembra, do konca maja pa bodo verjetno zapolnjena že vsa mesta za domsko varstvo. Priznati moramo, da je bilo opravljeno zares veliko delo!

Direktor Centra, Dušan Parazajda, je takole napravil kratko bilanco:

— V prvem delu je opravljena adaptacija, do sredine marca je nabavljeno tri četrt potrebne opreme, sprejeti so vsi otroci, kadrovska zasedba je popolna. Delo teče že skoraj normalno, pogoji za obravnavo otrok s cerebralno paralizo so idealni (spalnice in dnevni prostori, kabineti, ambulanta, dva sanitarna vozla). Opremo je potrebno napraviti čim bolj podobno običajni (npr. dati otrokom lesene postelje namesto kovinskih, če je glede na njihovo zdravstveno stanje to mogoče).

— V drugem traktu so opravljena vsa adaptacijska dela, nabavljene je nekaj neobhodne opreme, del kadra je že pripravljen (večina medicinskih sester). Do konca junija naj bi bile zadovoljene vse kadrovske potrebe za obravnavo 30 otrok, tako da bi npr. vsi, ki potrebujejo fizioterapijo, bili deležni te oblike dela vsak dan.

— Potrebno bo opraviti ponovno notranjo razporeditev otrok.

— Dokončno je treba oblikovati zasnovo dejavnosti, ki naj bi jo izvajali v delu vrtca, ki ga bodo prevzeli šele poleti.

Ena od možnosti bi bila, da preselijo dnevne oddelke iz enote na Rašiški ulici. Druga možnost pa je, da uvedejo nekatere nove dejavnosti, kot so kratkotrajni sprejemi, občasni sprejemi v celodnevno obravnavo ali le za nekaj ur, popoldansko varstvo ipd. O tem se bo treba dogovoriti prav kmalu in zagotoviti potrebna finančna sredstva.

Na koncu bi bilo najbolje reči, kot je rekel Galilei: In vendar se premika!

Aljoša Vodnik

NOVICE OD TU IN TAM

V mnogih društvih ste se pred kratkim srečali na občnih zborih. V Gornji Radgoni so proslavili dvajseto obletnico delovanja samostojnega društva. Ponekod so ob dnevu žena obiskali in skromno obdarovali matere odraslih duševno prizadetih ljudi, ki so v domači oskrbi, drugod so matere povabili na družabno srečanje. Iz Ormoža poročajo o takem srečanju:

»V Ormožu je sedež društva v prostorih osnovne šole Stanka Vraza. Za srečanje smo izbrali 20. marec, saj je sreda dan, ko zaživi klub za odrasle prizadete ljudi. Zbralo se je 19 mater, rejnic in skrbnic duševno prizadetih otrok.

V prvem delu srečanja je ravnateljica šole pripravila predavanje z naslovom Odnosi v družini s prizadetim otrokom. Po kratkem uvodu je stekel spontan razgovor, v katerem so prisotni pripovedovali, s kakšnimi težavami se srečujejo v družinah. Drug drugega so dopolnjevali, si svetovali in se tolažili ter spodbujali.

V drugem delu srečanja smo si ogledali delo v klubu. Nazadnje pa smo se ob kavici in pecivu, ki so ga pripravili in postregli naši »klubovci«, pogovorili še o marsičem: o seminarjih, letovanju, o naročanju Našega zbornika, o pikniku, ki ga bomo izvedli v maju.

Čeprav smo si želeli še številnejše udeležbe, smo se zadovoljni razšli, saj je bilo dovolj časa za vsakega posameznika.«

Konec maja so v Mariboru proslavili dvajseto obletnico odprtja prvega razvojnega oddelka za predšolske otroke z motnjami v duševnem razvoju v Sloveniji.

Oživelo je delo naših društev ob Savi: društvi iz Krškega in Brežic sta priredili vikend seminar za svoje člane sredi aprila na Otočcu, društva iz Zagorja, Trbovelj in Hrastnika pa sredi maja v Medijskih toplicah.

Slovesnost ob preselitvi dornavskega zavoda v novo zgradbo je bila 15. marca. Več o tej pomembni pridobitvi boste lahko prebrali v naslednji številki Našega zbornika.

Število naročnikov stalno raste in se je pozimi povečalo za polovico. Ker pa smo večje število naročilnic dobili le iz tretjine društev, pričakujemo še povečanje naklade. Povabite med naročnike tudi tiste, ki doslej za našo revijo še niso vedeli. Pišite o pomembnih dogodkih v vašem kraju — tudi če se zdijo prav neznatni.

tiskarna ljubljana
tiskarna ljubljana, tržaška 42, 61000 ljubljana
h. c. (061) 264 585, teleks: 32247 tisklj
telefax: (061) 271 461

NOVOSTI PRI SEMINARJIH IN LETOVANJIH

Razpis seminarjev in letovanj smo sredi marca že poslali v vsa društva za pomoč duševno prizadetim v Sloveniji. Ustaljene oblike načrtujemo v **podobnem obsegu kot že nekaj let zapored.** Začetni seminarji naj bi bili spomladi v Črni, na Rogli in v Bohinju, trajali pa naj bi teden dni. Nadaljevalni seminarji bodo v Črni in v Poštarskem domu na Pohorju, prav tako teden dni.

Novost pri celinskih letovanjih je možnost letovanja v Bovcu. Tako imate letos zares veliko izbiro — odločite se lahko še za Kranjsko Goro, Bovec ali Roglo. Rogla je seveda bolj primerna za tiste, ki imajo lasten prevoz in ki si želijo tudi veliko športnega udejstvovanja, za ljubitelje mirnih sprehodov pa sta kot nalašč Bovec in Kranjska Gora — še posebej, če morajo uporabiti javna prevozna sredstva.

Pri letovanjih na morju ne načrtujemo posebnih novosti.

Podrobne informacije o vseh teh oblikah lahko dobite v svojih občinskih društvih ali neposredno na Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim, Ljubljana, Samova 9/II, tel. št. 061/325 245.

Veliko novosti in večji obseg pa načrtujemo pri vikend seminarjih. V nekaterih društvih načrtujemo prve vikend seminarje, v posameznih pa že nadaljevalne. Razmišljamo pa še o organizaciji srečanja odraslih bratov in sestra duševno prizadetih ljudi v obliki, podobni vikend seminarju. O vsebini in obliki se bomo še posvetovali z nekaterimi brati in sestrami, ki so bili že doslej aktivni v delu naših društev.

Vsi ti naši veliki načrti pa imajo še veliko neznank — ob burnih dogajanjih v naši dosedanji domovini se lahko spremenijo možnosti za najemanje nekaterih počitniških objektov, ob spremembah v denarnem sistemu ali pri hudi inflaciji bomo morali popraviti cene ipd. Če bi se kaj takega zgodilo, bomo vse zainteresirane pravočasno obvestili. Za zdaj pa velja — kot nepoboljšljivi optimsti se trudimo, da bi čim več družinam omogočili sprostitev in zadovoljstvo.

ZAHVALA JOŽETU TURKU

Društvo invalidov občine Žalec se prisrčno zahvaljuje kolektivu zasebnega kleparstva Jožeta Turka, ker nam vedno rad priskoči na pomoč in omogoča, da lahko pomagamo duševno prizadetim invalidom pri ureševanju njihovih najnujnejših potreb, ko jih vozimo po raznih opravkih (prevozi k zdravniku, v zdravilišče, za nabavo nujnih potrebščin).

Posebna zahvala pa gre gospodu mojstru Jožetu Turku, ki ima razumevanje za duševno prizadete in druge invalide v žalski občini. Za pomoč pri raznih popravilih naših avtomobilov se najtopleje in prisrčno zahvaljujemo vsi invalidi kot tudi starši duševno prizadetih otrok v žalski občini.

Jože Grobelnik

Iz praks za prakso

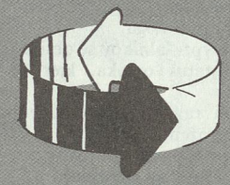

HUMANIZACIJA SISTEMATIČNEGA PREGLEDA TRILETNIH OTROK

Sistematske preglede triletnikov izvajamo v Zdravstvenem domu Ljubljana, na Otroškem dispanzerju Center, že od leta 1963 — pediatrični in hkrati psihološki pregled pa od leta 1987. Delo poteka timsko. Po končanih pregledih se sestaneta oba tima, da si izmenjata informacije o otrocih in se dogovorita o nadaljnjih ukrepih. Preglede skušamo humanizirati, približati otroku, da doživi čim manj neprijetnih situacij, in spremeniti sam pregled v pozitivno doživetje.

Sistematični pregledi triletnih otrok v Sloveniji

V Sloveniji zdravniki že od leta 1963 izvajajo sistematične preglede kot dispanzersko metodo dela za redni zdravstveni nadzor skozi vse faze rasti in razvoja predšolskih otrok. S temi pregledi spremljamo razvoj in rast otrok, ugotavljamo njihovo zdravstveno stanje, preprečujemo motnje in bolezni, skušamo čimprej odkriti in zdraviti bolne otroke ter poskrbeti za njihovo rehabilitacijo.

Za to so bila sestavljena strokovna navodila in urejena enotna dokumentacija ob sodelovanju različnih strokovnjakov, ki se ukvarjajo z obravnavo otrok.

Za sistematični pregled je bila izbrana generacija triletnih otrok, ker so le-ti večinoma že sposobni za aktivno sodelovanje, ki je potrebno zlasti pri ocenjevanju delovanja čutil. Poleg tega so ti otroci večinoma že prerasli obdobje pogostih hudih vnetij dihal in zato manj pogosto obiskujejo ambulante, namenjene bolnim otrokom.

Sistematične preglede triletnih otrok opravljajo področni otroški dispanzerji pri zdravstvenih domovih po vsej Sloveniji. Otroški dispanzer pri Zdravstvenem domu Ljubljana je poleg mariborskega dispanzerja prvi uvedel to dejavnost že leta 1963. Od leta 1987 opravljata te preglede na isti dan in usklajeno oba tima — pediatrični in psihološki. Po končanem delu se delavci obeh timov sestanejo in skupaj obravnavajo rezultate pregledov posameznih varovancev tistega dne.

Organizacijski in statistični podatki

V pediatričnem timu so zdravnik specialist pediater in dve višji medicinski sestri. Ena od medicinskih sester opravlja antropološke meritve (merjenje telesne višine, teže, obsega glave ipd.) in pregled vida, druga pa sodeluje z zdravnikom ob samem pregledu ter opravlja administrativna dela. Zdravnik pediater opravi klinični sistematični pregled otroka.

V letu 1989 je pediatrični tim pregledal 406 triletnih otrok (220 dečkov, 186 deklic), kar je 85 % teh obveznikov. Če upoštevamo, da so leta 1970 v Sloveniji pregledali le okrog 30 % triletnih otrok, je to dober uspeh. Ne da bi se spuščali v analizo odkritih patoloških stanj, naj povemo, da so bile potrebne nadaljnje preiskave oziroma zdravljenje pri 42 % dečkov in pri 33 % deklic — največ zaradi povečanih mandljev in vratnih bezgavk, prirojenih nepravilnosti spolovil, slabokrvnosti in zobne gnilobe. Če nič drugega, govori ta podatek o koristnosti pregleda.

V psihološkem timu sta dva klinična psihologa in višja medicinska sestra. Psihološki pregled izvajamo po priročniku avtorja Petra Praperja iz leta 1981. Priročnik je izdal Center za psihodiagnostična sredstva pri Zavodu za produktivnost dela v Ljubljani. Sestavljen je iz treh delov:

— Vprašalnik za starše 1

Starši ocenijo razvoj svojega otroka za vsako življenjsko leto, tako da na vsako vprašanje odgovorijo z da ali ne. Za vprašanja so izbrane najbolj odločilne postavke iz številnih razvojnih lestvic in testov, posebej pa še za govorni razvoj — vprašalnik zajema tako težave v izreki glasov kot tudi zaostanek in motnje v tempu govora ter dominantnost telesnih strani (ali je otrok desničar oziroma levičar).

— Vprašalnik za starše 2

Tu starši ocenjujejo celoten osebnostni razvoj svojega otroka po tristopenjski lestvici, in sicer po področjih: hranjenje, prebava, odvajanje, spanje, alergije, motorika, razvade, čustvovanje, socialni stiki, agresivnost, koncentracija in morebitne težave.

— Psihološki preskus za otroka

Namenjen je za hitro in zanesljivo

oceno poteka duševnega razvoja otroka; opravi se v sami ordinaciji oziroma sobi psihologa.

Iz vseh teh vprašalnikov se oblikuje psihični status otroka, kjer se ocenjuje:

— duševni razvoj (ustrezen, pospešen ali ogrožen),

— osebnostni razvoj (ustrezen, posamezne težave ali ogrožen),

— organska cerebralna prizadetost (suspektna minimalna cerebralna disfunkcija ali medicinsko ugotovljena cerebralna disfunkcija),

— govor (ustrezen, razvojno zatikanje, motnje izgovorjave, zapoznel govorni razvoj),

— lateralizacija (desnoročnost, obojeročnost, levoročnost).

Ob zaključju so navedene štiri možnosti ukrepanja: svetovanje, otrok je napoten drugam, naročen na kontrolo, sprejet v obravnavo.

Iz tega je razvidno, da obravnavamo otroka res kot biopsihosocialno celoto. Starši se ob tem seznanijo z mentalnohigiensko dejavnostjo, z raznolikostjo razvojnih značilnosti v predšolskem obdobju, predvsem pa jim usmerjamo pozornost na otrokove čustvene potrebe. Hkrati s tem zmanjšujemo predsodke o obravnavi na mentalnohigienskem oddelku, kar je odločilnega pomena za prevencijo kakršnekoli motnje v nadaljnjem otrokovem razvoju.

Analizirali smo tudi rezultate teh treh vprašalnikov in ugotovili veliko pogostost težav pri prilagajanju v tem obdobju. Najbolj pogoste so težave pri hranjenju, nočno močenje je tudi še dokaj prisotno, prav tako pa motnje spanja, hiperkinetičnost (pretirana živahnost) in razne druge razvade (steklenička, pojavi izrazitejših čustvenih nihanj). Te rezultate uporabljamo v konkretnem primeru za svetovanje staršem v okviru razlage razvojnih raznolikosti in tudi za pomirjanje, ko povemo, kako pogosti so ti pojavi v tem obdobju. Približno tri četrtine otrok se osebnostno ustrezno razvija, približno četrtina ima težave ali pa je ogrožena. Duševne manjrazvitosti praktično ne odkrivamo, ker tovrstno odkrivanje opravijo pediatri že zelo zgodaj, in to ustrezno. Prav tako ugotavljamo v govoru pri približno polovici otrok različne težave, vendar pa razložimo staršem, da so predvsem razvojno pogojene in jim po potrebi svetujemo obravnavo pri logopedu v četrtem življenjskem letu.

Prav tako odkrivamo socialno patologijo pri skoraj desetini otrok in staršem ustrezno svetujemo — predvsem vključitev v vrtec, napotimo v druge ustrezne ustanove ali pa jih vključimo v obravnavo pri nas.

Najprej k psihologu

Psiholog je ponavadi poleg medicinske sestre prvi, ki med pregledom vzpostavi stik z otrokom. Starši izpolnijo vprašalnik že doma, tako da so pripravljeni na pogovor. Kaj pa otrok? Ve samo, da bo šel v zdravstveni dom, kjer ga bo pregledal stric zdravnik (ali pa še tega ne...). Na to smo skušali vplivati s pošiljanjem psiholoških vprašalnikov domov — starši si morajo vzeti nekaj časa, postanejo pozorni na določene vidike otrokovega odzivanja in doživljanja, ki jih zajema ta vprašalnik, in se tako posredno bolj obrnejo k otroku, kar po našem mnenju vsekakor ugodno vpliva na sam potek oziroma sodelovanje pri pregledu. Psihologova ordinacija je oblikovana kot igralni kotiček z mizico in stolčki — kar otroku vzbuja asociacije na igro, daje občutek domačnosti in ne vliva strahu. Psiholog je sicer oblečen v belo haljo, ker želimo doseči pozitiven prenos prijetnega doživljanja iz psihološke ambulante na belo haljo v zdravniški ordinaciji.

Otroku pustimo čas, da se vživi v novo situacijo, mu omogočimo prosto igro, ki prav tako služi poglobljeni psihološki diagnostiki. Psihološki preskus opravimo ob zaključku razgovora s starši in po končanem pregledu obeh vprašalnikov z morebitnimi dodatnimi vprašanji. Starši so prisotni, ko otrok rešuje naloge, in psiholog jim tudi dodatno razloži pomen vsake naloge oziroma kaj to pomeni za otrokov razvoj. Sami preskusi potekajo v obliki igre in jih otrok ne doživlja kot posebno zahtevo. Za dodatno motivacijo uporabljamo tudi »štampiljke« in pri večini otrok sam poskus uspe.

Pri zdravniku

Pomembno se nam zdi, da pregled nadaljujemo brez prekinitve, zato povemo otroku, da ga čaka še pregled pri zdravniku, da ga bodo stehtali, zmerili ...; tako se večidel pozitivni odnos do psihologa in dobro sodelovanje preneseta še v zdravniško ordinacijo.

V vseh letih, ko opravljamo preglede, so nam izkušnje pokazale, da otrokovo stisko oziroma strah na zdravniškem pregledu zmanjša tudi prenos odnosa psiholog — otrok na odnos starši — otrok. Starši namreč vidijo del tega med psihološkim pregledom in to dostikrat nehote uporabijo pri nadaljnjem poteku pediatričnega pregleda.

Medicinska sestra vabi, sprejema in usklajuje delo med potekom sistematičnega pregleda, pri čemer se trudi za humanizacijo celotnega postopka. V našem dispanzerju smo ugotovili, da ima uradno vabilo na sistematični pregled triletnih otrok določeno pomanjkljivost, zato smo ga dopolnili in je sedaj njegova vsebina naslednja:

— slikovna kartica — otrok naj bi ob kontroli vida prepoznal posamezne like;

— izvirno spremno besedilo, ki staršem razloži vsebino in obseg pregleda (kontrolo vida, pregled pri pediatru, psihologu, laboratorijske preiskave);

— vprašalnik za starše ob sistematičnem pregledu pri psihologu.

Slikovna kartica je naslovljena osebno na otroka, spremno besedilo in vprašalnik pa sta namenjena staršem. Vse to pošljemo v kuverti, katere naslovnik je otrok. Sistematične preglede triletnikov opravljamo v dokaj utesnjenih prostorih, zato je sprejem otroka še toliko pomembnejši. Starše in otroka najprej sprejme medicinska sestra, ki staršem še enkrat razloži vsebino pregleda, domenimo se za vrstni red ob samem pregledu — otrok naj ne bi čakal po nepotrebnem. Vsekakor pa se s starši dogovorimo, da je obisk v laboratoriju zaradi neprijetne izkušnje na koncu pregleda. Medicinska sestra ponudi otroku igrače, medtem pa s starši še skupaj pregleda vprašalnik, ki ga nato dopolnijo ali izpolnijo, če tega niso storili doma. Medicinska sestra tudi opazuje otroka pri igri, ga po potrebi umirja in preusmerja.

Otroka skušamo pridobiti za sodelovanje pri kontroli vida, kar velikokrat ne uspe že pri prvem poskusu. Otroka moti marsikaj: neprimeren prostor, ropot, strah pred neznanim.

Velikokrat pa so moteči tudi starši sami, ker so nestrpni, neučakani, silijo otroka k sodelovanju, četudi otrok to odločno odkloni. Medicinska sestra mora zato najprej razložiti staršem, kako naj ravnajo z otrokom. Pogosto poskusimo pregledati vid še pozneje in to nam največkrat tudi uspe.

Pred pregledom pri pediatru medicinska sestra otroka stehta, mu zmeri višino, obseg glave in obseg prsnega koša. Tudi pri tem naleti na težave —otrok se ne pusti tehtati, meriti. Skuša ga prepričati, da je to neboleče in mu zato sam postopek najprej prikaže.

Otroci, ki prihajajo na pregled, so različni — tako po temperamentu kot po vseh drugih lastnostih. Tako je lahko krivično obtožiti starše, da otroka na pregled niso pripravili. Najpogosteje opazimo nestrpnost pri starših, ker se morajo vrniti v službo. V takšnem primeru jim skušamo še dodatno približati pomen pregleda za otrokov razvoj in zdravje. Zato si vzame medicinska sestra dovolj časa, zaposli tudi otroka v igralnem kotičku, da se sprosti. Tako sta obe medicinski sestri — pri pediatru in pri psihologu — stalno prisotni med pregledom, nudita staršem dodatno razlago, jim odgovarjata na vprašanja ter hkrati spremljata otroka.

Mnenje staršev

Želeli smo dobiti tudi povratne informacije od staršev — kako oni sprejemajo naš način dela, kaj mislijo o samem sistematičnem pregledu, kakšni so njihovi predlogi za morebitne izboljšave ali spremembe. Zato smo sestavili poseben vprašalnik. Starši ga izpolnijo po končanem pregledu in ga oddajo medicinski sestri. Ta vprašalnik je bil zastavljen kot del preliminarne raziskave in rezultate navajamo le kot smernice za nadaljnje delo.

Doslej smo pregledali 44 listov z odgovori. Navajamo nekaj najpomembnejših ugotovitev:

— pri večini (35) otrok je prisoten strah pred zdravniškim pregledom —predvsem pred bolečim posegom (21);

— od 27 otrok, ki so bili najprej pregledani pri psihologu in nato pri pediatru, jih je 16 bolje sodelovalo pri zdravniškem pregledu;

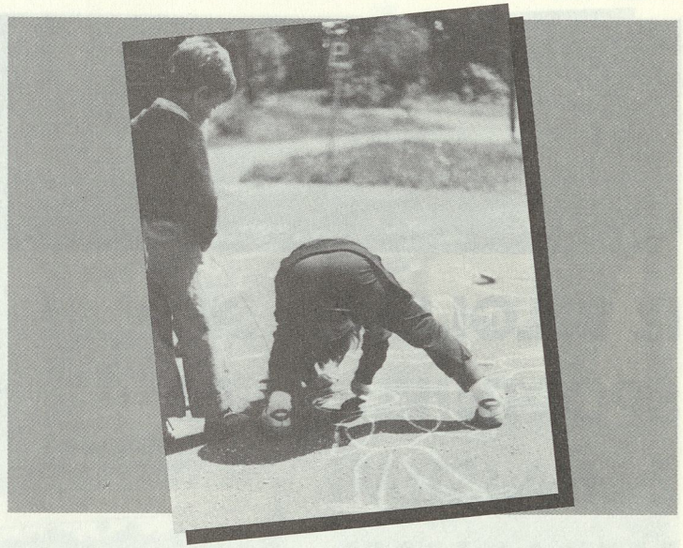

— večini staršev (42) se zdi sistematični pregled koristen.

Starši so dali naslednje pripombe in predloge:

— pregled naj bi bil popoldne; je predolgotrajen; še enkrat več časa bi potrebovali za psihološki pregled; potrebno je obvestilo, da bo pregled trajal več ur; otrok je izčrpan; morda bi s čim popestrili pregled; več strpnosti v laboratoriju.

Ob delu z otroki se nam porajajo vedno nova vprašanja, problemi, stalno preverjamo naš odnos in metode dela.

Zato smo uvedli anketiranje staršev ob zaključku pregleda. Ob ugotovitvah iz tega vprašalnika smo postali še bolj kritični do svojega dela.

Delo bomo skušali zboljšati

Organizacijo pregleda smo skušali zboljšati z drugačnim načinom vabljenja in s še bolj aktivnim vključevanjem medicinske sestre v sam potek. Tako smo tudi časovno razbremenili starše, kar dobro vpliva na otroka, ki lahko bolj aktivno sodeluje pri samem pregledu. Medicinska sestra skuša kar najbolj zmanjšati otrokovo stisko in strah tako, da se približa njegovemu doživljanju. Zato se čuti otrok sprejet in upoštevan, kar se nam zdi bistveno za resnično humanizacijo zdravniškega pregleda.

Poleg izboljšave organizacije dela skušamo sam potek pregleda približati otroku tudi s primerno ureditvijo prostorov in z možnostjo igralne zaposlitve med čakanjem. Zato praviloma začnemo s psihološkim pregledom, ki ga večina otrok doživlja kot prijetno igralno dejavnost, nadaljujemo s pediatričnim pregledom, laboratorijske preiskave kot najneprijetnejši del pa opravimo na koncu sistematskega pregleda.

Tako kot je samo življenje splet prijetnih in neprijetnih doživljanj, bo tak tudi vsak postopek v zdravstveni ustanovi. Skušamo pa doseči, da bi v otrokovem spominu ostala prijetna doživetja ob pregledu trajnejša od neprijetnih.

Jasna Vodeb, Jurij Kurillo,
Dunja Bertoncelj, Katja Lednik

Literatura:

1. Zavod SR Slovenije za zdravstveno varstvo: Navodila za izvajanje sistematičnih pregledov predšolskih otrok — druga izdaja; Ljubljana, 1975;

2. Zavod SR Slovenije za zdravstveno varstvo: Od predšolskega otroka do šolarja; Ljubljana, 1983.

Članek smo povzeli in priredili po objavi v Zdravstvenem obzorniku, letnik 24, št. 5—6, l. 1990, str. 273—279.

S sveta

IZ BELGIJE SO SE ŠPORTNIKI VRNILI Z ENAJSTIMI MEDALJAMI

Tik preden smo oddali gradivo v tiskarno, se je iz Belgije vrnila naša uspešna atletska ekipa. Jugoslovanski tekmovalci so osvojili enajst medalj na specialnih olimpijskih igrah, ki so bile v Bruslju pod okriljem Evropske skupnosti.

Predstavljamo vam le nekaj uspelih posnetkov, obširno poročilo pa bomo objavili v naslednji številki Našega zbornika.

Veselje ob zmagi je Erika delila s svojimi prijatelji iz ekipe.

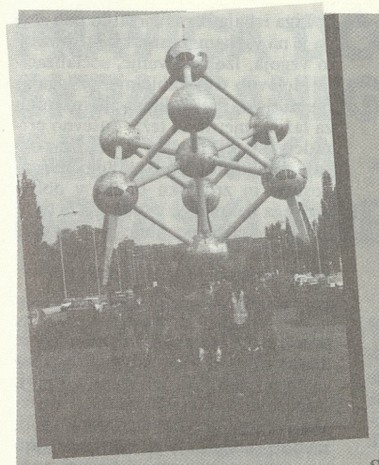

Slovesnosti ob prižiganju olimpijskega ognja se je udeležila množica gledalcev.

Napeti je bilo potrebno vse sile za uspeh.

Če ni šlo, so s spodbudno besedo in svojim zgledom pomagali veseli klovni.

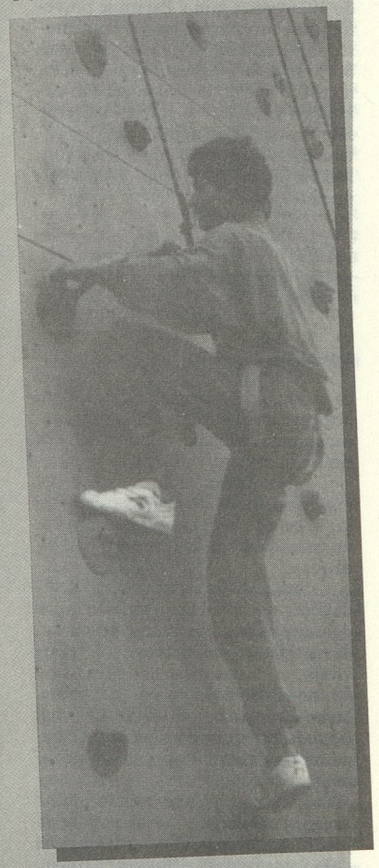

NOVE MOŽNOSTI ZA ZAPOSLOVANJE OSEB Z DUŠEVNO PRIZADETOSTJO

Mednarodna liga društev za pomoč osebam z duševno prizadetostjo (ILSMH) je bila ustanovljena leta 1960 (svoj sedež ima v Bruslju) in je lani obeležila že 30. obletnico svojega delovanja. Na svojem X. svetovnem kongresu o duševni prizadetosti od 5. do 10. avgusta lani v Parizu je posvetila posebno pozornost nezaposlenosti, saj ta najhuje prizadene prav osebe, ki so že bile usposobljene za delo, njihove družine in skupnost. Ob zaključku kongresa so sprejeli ustrezne sklepe o teh vprašanjih, liga pa je zatem objavila publikacijo z naslovom Možnosti za delo oseb z duševno prizadetostjo.

Osnovna priporočila so:
— ustvarjati kontinuiteto izobraževanja in delovnega usposabljanja v šoli, ki naj vključujeta osnovne navade in vaje, ki so nujne pri bodoči zaposlitvi;
— pripravljati učitelje in družine, da se skupaj angažirajo pri praktični pripravi prizadetih za pričakovano zaposlitev, življenje v skupnosti, socialne in rekreativne aktivnosti;
— organizirati dobro službo za profesionalno svetovanje in orientacijo, ki bo sposobna zagotoviti pripravo prizadetih za delo, ki jim najbolj ustreza;
— sistematično pripravljati delodajalce, da sprejemajo prizadete na delovna mesta, ki so zanje primerna, in da jim ta delovna mesta rezervirajo;
— pri delodajalcih vzgajati kadre, ki bodo delali s prizadetimi delavci, tako da bodo znali prilagoditi delovna mesta dejanskim potrebam prizadetih delavcev;
— vztrajno pripravljati in stalno vzgajati delodajalce, strokovnjake in prizadete delavce, da se privajajo na delo v zdravem in delovnem ozračju;
— s pomočjo pristojne strokovne službe v občini realistično pripravljati delovna mesta in prizadete osebe za delo na teh mestih;

— izvajati ustrezno informiranje in pridobivanje javnosti, da razume pravice, potrebe in možnosti prizadetih in da jim pomaga pri pridobivanju primernih delovnih mest;

— organizirati učinkovito strokovno spremljanje vsakega prizadetega delavca pri delu in mu pomagati pri vseh težavah, na katere bo naletel;

— motivirati prizadete, da se zaposlijo na različnih delovnih mestih skupaj z drugimi, da bi živeli v normalnem okolju;

— za vsakega prizadetega posameznika pravočasno zagotoviti delovno mesto pod rednimi ali pa pod posebnimi pogoji, kjer je lahko produktiven;

— prizadeti lahko glede na svoje sposobnosti in lokalne razmere pridobivajo dohodek z lastnim delom v različnih oblikah zaposlitve od industrije do dela na domu, če jim le ponudimo ustrezne možnosti in podporo.

Liga predlaga za poklicno usposabljanje in zaposlovanje predvsem naslednje sektorje:
— redno gospodarsko dejavnost;
— zaščitena delovna mesta v redni proizvodnji;
— drobno gospodarstvo;
— skupine prizadetih znotraj redne proizvodnje;
— gibljive skupine;
— pripravo na delo in zaposlitev na istem delovnem mestu;
— zaščitna delavnica ali obrat v večjem podjetju;
— proizvodnja z lastnim delom;
— dopolnilni zaslužek v dnevnem centru;
— proizvodno delo v ustanovi;
— delo v kmetijstvu ipd.

Liga izhaja iz možnosti in potrebe, da je na vsakem mestu, kjer se izvajajo vzgoja, izobraževanje, socializacija, delovno usposabljanje, prilagajanje za delo, prekvalifikacija in drugo za lažje, zmerno in težje duševno prizadete, starejše od 14 let, možno organizirati tudi učenje ob določeni zaposlitvi in zaslužku bodisi v obliki stalnega delovnega razmerja (za lažje in nekatere zmerno duševno prizadete) bodisi z delovno zaposlitvijo (za druge zmerno in teže prizadete).

To nalogo produktivne vzgoje, priučevanja in socializacije je mogoče uresničevati na številnih mestih: v tovarni, v obrtniški delavnici, zadrugi, zaščitni delavnici ali obratu, v dnevnem centru, vzgojni ustanovi (šoli, zavodu, oddelku), zavodu za stalno namestitev, v privatni delavnici, znotraj društva za pomoč duševno prizadetim ipd. Zato se morajo vsi strokovni delavci in starši pripravljati za menedžerski posel, to je za iskanje dela neposredno v gospodarstvu, prevzemanje proizvodov v dodelavo, pomožnih del ipd.

Prizadevali naj bi si, da bi se čim več prizadetih vključilo v delovno razmerje, ki prinaša mesečno plačo in ima vse oblike socialnega zavarovanja (zdravstveno, invalidsko, pokojninsko ipd.) ter realno doživljenjsko rešuje problem. Če pa se ugotovi, da prizadeti ne more imeti pravne opravilne sposobnosti in zadostne produktivnosti (v nekaterih državah zahtevajo 50 % normalne učinkovitosti drugih delavcev), mu je treba zagotoviti dopolnilno delo in zaslužek in možnost zavarovanja za primer nesreče pri delu.

Zelo se priporoča delo na domu, kjer prizadetemu v prostem času pomagajo tudi drugi družinski člani, ima pa zagotovljen delovni prostor, pogosto orodje in opremo, namestitev ipd., kar občutno znižuje tudi stroške za režijo, povečuje pa zaslužek. Seveda pa mora država ali občina to vrsto dela oprostiti rednih davkov in prispevkov.

dr. Sulejman Mašović
Prevod in priredba: Aljoša Vodnik

PRAVICA DO SKRAJŠANEGA DELOVNIKA — HRVAŠKI PREDPISI

Zakonski predpisi

Zakon o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja (Uradni list SFRJ, št. 60/89, člen 42, 4. in 5. odstavek) daje staršem teže prizadetega otroka pravico do dela v skrajšanem delovnem času, ki obsega polovico polnega delovnega časa, v primerih in pod pogoji, ki jih določa zakon. Delo s skrajšanim delovnim časom se na temelju tega zakona šteje kot delo s polnim delovnim časom.

Skladno z navedenim zveznim zakonom je **republiški zakon** o delovnih razmerjih (Narodne novine, št. 19/90, 50. člen) bolj podrobno določil to pravico delavcev v republiki Hrvatski:

— eden od staršev težje prizadetega otroka ima **pravico delati polovico polnega delovnega časa, dokler obstaja ta potreba;**

— tisti od staršev, ki dela s skrajšanim delovnim časom, ima pravico do **nadomestila osebnega dohodka** v višini razlike med osebnim dohodkom oziroma plačo, ki jo ustvari z delom v skrajšanem delovnem času, in osebnim dohodkom oziroma plačo, ki bi jo ustvaril, če bi delal poln delovni čas, to nadomestilo pa se zagotavlja iz sredstev socialnega varstva;

— republiški upravni organ, ki je pristojen za področje socialnega varstva, predpisuje **kriterije**, **način** in postopek za pridobivanje pravice do dela s skrajšanim delovnim časom zaradi nege težje prizadetega otroka ter način in obračun izplačila nadomestila osebnega dohodka, tj. plače;

— tistemu od staršev, ki dela s skrajšanim delovnim časom, se skladno s tem zakonom ne more odrediti, da dela ponoči, preko polnega delovnega časa in da dela nadurno;

— tisti od staršev teže prizadetega otroka, ki dela s skrajšanim delovnim časom, ne more biti razporejen z enega mesta na drugo po 19. členu tega zakona (sprememba lokacije dela, če to terja organizacija poslovanja), razen če sam pristane na to;

— po prenehanju potrebe po delu s skrajšanim delovnim časom delavec nadaljuje delo s polnim delovnim časom na delovnem mestu, na katerem je delal prej; če je delovno mesto ukinjeno, pa je razporejen na delovno mesto, ki ustreza njegovi strokovni usposobljenosti določene vrste poklica.

Pravilnik

Na osnovi prej navedenega republiškega zakona je minister za zdravstvo in socialno varstvo republike Hrvatske izdal **Pravilnik** o pridobivanju pravice do dela s skrajšanim delovnim časom zaradi nege težje prizadetega otroka (Narodne novine — Uradni list Republike Hrvatske, št. 34/90).

Pojem in definicija težje prizadetosti otroka

Skladno s tem pravilnikom se s pojmom težja prizadetost označuje psihična ali fizična okvara funkcije take stopnje, zaradi katere otrok ne more samostojno opravljati aktivnosti, ustreznih kronoloških starosti, temveč je odvisen od pomoči druge osebe pri opravljanju vsakodnevnih življenjskih aktivnosti, kot so:

— oblačenje in slačenje,
— skrb za osnovne fiziološke funkcije (hranjenje, kontrola izločanja vode in blata),
— premikanje telesa — če ni možno niti s pomočjo ortopedskih pripomočkov,
— uporaba tehnične opreme, od katere je odvisno vzdrževanje otrokovega življenja,
— odvisnost od uporabe specialne diete, ki jo, glede na starost, morajo pripravljati ali dajati starši, in
— podobne aktivnosti, ki neizogibno terjajo pomoč druge osebe.

Strokovna komisija

Obstoj težje prizadetosti v smislu tega Pravilnika ocenjujejo specializirane strokovne komisije prve in druge stopnje, ki so ustanovljene na osnovi 90. člena Zakona o socialnem varstvu (Narodne novine, št. 28/83, 3/84, 55/86), svoje izvedenstvo pa opravljajo na osnovi posebnega pravilnika (Narodne novine, 12/84).

Člani teh strokovnih komisij so: zdravniki specialisti pediatrije, šolske medicine, medicine dela in drugih ustreznih specialnosti, potem psihologi, pedagogi, socialni delavci in defektologi.

Pridobivanje pravic v primerih težje prizadetosti otroka

Pravico do dela s skrajšanim delovnim časom lahko uveljavlja le eden od zaposlenih staršev.

Pravico do dela s skrajšanim delovnim časom lahko uveljavi zaposleni roditelj tudi pod pogojem, da drugi roditelj, ki ni zaposlen, ne more zaradi svojega psihofizičnega stanja nuditi potrebne nege težje prizadetemu otroku.

Izjemoma lahko eden od staršev uveljavlja pravico do dela s skrajšanim delovnim časom zaradi nege težje prizadetega otroka v času, ko je

drugi roditelj, ki ni zaposlen, na odsluženju vojaškega roka ali če je v priporu oziroma na prestajanju kazni daljše od 30 dni zapora.

Pravice do dela s skrajšanim delovnim časom ne more uveljavljati delavec, ki že uresničuje pravico do dela s skrajšanim delovnim časom zaradi nege otroka do treh let starosti, ki potrebuje skrbnejšo nego.

Pravico do dela s skrajšanim delovnim časom lahko uveljavlja tudi eden od staršev polnoletnega otroka, nad katerim je podaljšana roditeljska pravica.

Pravice do dela s skrajšanim delovnim časom ne morejo pridobiti starši težjega prizadetega otroka oziroma ta pravica usahne, dokler je otrok vključen v ustrezno zdravstveno, socialno-varstveno, vzgojno-varstveno ali vzgojno-izobraževalno organizacijo, v kateri ima stalno, tedensko ali vsakodnevno oskrbo, daljšo od osem ur.

Izjemoma lahko uveljavlja pravico do dela s skrajšanim delovnim časom roditelj-samohranilec, ki je dolžan delati v drugi ali tretji izmeni, oziroma mu ta pravica ne preneha, če je otrok nameščen v ustrezni organizaciji družbene skrbi za predšolske otroke ali za vzgojo in izobraževanje tedensko ali vsakodnevno dalj od osem ur.

Postopek za uresničevanje pravice

Za uveljavljanje pravice do dela s skrajšanim delovnim časom zainteresirani delavec vloži pisni zahtevek pri centru za socialno delo na področju občine, v kateri ima stalno bivališče.

Pristojni center za socialno delo sproži in vodi nadaljnji postopek skladno z določili Zakona o splošnem upravnem postopku, s tem da obstoječo medicinsko in drugo dokumentacijo dostavi prvostopenjski strokovni komisiji.

Strokovna komisija izda svoj izvid in mnenje o zdravstvenem stanju otroka in o potrebi, da eden od njegovih staršev dela s skrajšanim delovnim časom zaradi nege težje prizadetega otroka.

Na osnovi izvida in mnenja prvostopenjske strokovne komisije pristojni center za socialno delo izda sklep, s katerim se delavcu prizna pravica do dela s skrajšanim delovnim časom. Ta sklep dostavi delavcu in pa organizaciji oziroma delodajalcu, pri katerem je delavec zaposlen.

Če je ta sklep negativen, ima delavec pravico do pritožbe. V tem primeru center za socialno delo obvezno dostavi pritožbo z vso medicinsko in drugo dokumentacijo drugostopenjski strokovni komisiji, katere izvid in mnenje sta dokončna v upravnem postopku, vendar pa v primeru negativne odločitve delavcu preostane še možnost sprožiti upravni spor pri Upravnem sodišču Hrvatske.

Način izplačevanja osebnega dohodka

Nadomestilo osebnega dohodka (oziroma plače) v smislu v uvodu navedenega republiškega zakona se zagotavlja iz sredstev socialnega varstva.

Izplačilo tega nadomestila se izvaja na naslednji način:

Organizacija oziroma delodajalec, pri katerem je roditelj zaposlen, na osnovi sklepa, ki ga je dostavil center za socialno delo, obračunava in izplačuje delavcu pripadajočo nadomestilo osebnega dohodka (plače) istočasno z rednimi izplačili osebnega dohodka (plače) za delo s skrajšanim delovnim časom.

Nato izplačevalec nadomestila enkrat mesečno vloži zahtevek za povračilo izplačanih zneskov nadomestila centru za socialno delo, ki je dolžan najkasneje v roku 20 dni povrniti izplačana nadomestila.

Organizacija oziroma delodajalec, pri katerem je zaposlen roditelj, ki uveljavlja pravico do dela s skrajšanim delovnim časom zaradi nege težje prizadetega otroka, je dolžan voditi evidenco o izplačilu nadomestila osebnega dohodka (plače) na posebnem predpisanem obrazcu.

Zaključne določbe

Pravica delavca do dela s skrajšanim delovnim časom miruje, dokler je otrok na dogovorjenem dolgotrajnem stacionarnem bivanju v zdravstveni organizaciji. O namestitvi otroka v zdravstveno organizacijo je center za socialno delo dolžan takoj obvestiti organizacijo oziroma delodajalca, pri katerem je roditelj zaposlen, zaradi razporeditve delavca na delo s polnim delovnim časom.

Po končanem stacionarnem zdravljenju otroka je center za socialno delo dolžan takoj zahtevati od zdravnika v osnovnem zdravstvenem varstvu, ki je otroka napotil na zdravljenje, odpustnico, na osnovi katere bo zahteval od prvostopenjske strokovne komisije oceno, če je otroku še nadalje potrebna nega.

Če center za socialno delo v 15 dneh ne dobi odpustnice, zahteva od prvostopenjske strokovne komisije, da oceni nadaljnjo potrebo po skrajšanem delovnem času delavca zaradi nege otroka.

Center za socialno delo zahteva od prvostopenjske strokovne komisije oceno potrebe po skrajšanem delovnem času staršev zaradi nege težje prizadetega otroka tudi v drugih primerih, če meni, da so se spremenile razmere, ki vplivajo na nadaljnje uživanje te pravice staršev.

Sklep o prenehanju pravice do dela s skrajšanim delovnim časom izda center za socialno delo v roku 15 dni od nastanka okoliščine, zaradi katere preneha potreba po skrajšanem delovnem času staršev. Ta sklep center za socialno delo dostavi tudi organizaciji oziroma delodajalcu, pri katerem je delavec zaposlen, da bo ta nadaljeval delo s polnim delovnim časom.

Delavec je dolžan v roku 8 dni prijaviti centru za socialno delo vsako spremembo, ki vpliva na izgubo pravice do skrajšanega delovnega časa.

Ivo Mohorić
Prevod in priredba: Aljoša Vodnik

NOVA KNJIGA

Pred kratkim je Zveza organizacij invalidov občine Osijek skupaj z Društvom invalidov cerebralne paralize in otroške paralize občine Osijek izdala drobno knjižico z naslovom Osnove samozaštite i suzaštite; po naše bi lahko rekli, da gre za samopomoč in medsebojno pomoč. Avtorica je dr. Dada Maglajlić, ki jo nekateri poznate predvsem kot glavno pobudnico gibanja specialne olimpiade v Jugoslaviji.

Delo predstavlja pravzaprav nekoliko skrajšano in prirejeno doktorsko disertacijo iste avtorice z naslovom Sopomoč in samopomoč družini z duševno prizadetim članom — prispevek k sistemu rehabilitacije in socialnega varstva težje invalidnih oseb.

Vsebina obsega najprej kratek zgodovinski pregled različnih modelov samopomoči v družbi v širšem smislu, temeljno definicijo in osnovne principe, organizacijski model in kratko predstavitev nekaterih programov iz Kanade in ZDA. V zaključnem poglavju Izzivi so- in samopomoči pa podrobneje opisuje izkušnje pri delovanju kluba Veverica, ki je bil leta 1985 ustanovljen za potrebe mesta Zagreba; pobudniki tega kluba so bili starši včlanjeni v mestno društvo za pomoč duševno prizadetim v hrvaški prestolnici. Še to: o delu kluba so njegovi člani pripravili tudi članek v lanski zadnji številki revije Pregled problema mentalno retardiranih osoba. Podobno deluje tudi na novo ustanovljeni klub v Mariboru, o katerem v tej številki Našega zbornika piše Juretova mama.

Tudi pri nas se v mnogih društvih ukvarjamo s podobnimi problemi, kot jih opisuje dr. Maglajlićeva — npr. z zaposlovanjem, primernim stanovanjem, preživljanjem prostega časa. Knjiga bi nam z modeli, nasveti in izkušnjami, ki jih obravnava, omogočila, da preskočimo posamezne nepotrebne razvojne faze in se izognemo strokovnim in drugim napakam, ki spremljajo vsak razvoj.

Po avtoričinih besedah so obravnavani modeli uresničljivi tudi v naših razmerah, saj:

— se popolnoma vključujejo v program ekonomske stabilizacije, ker so potrebna le simbolična investicijska in druga materialna vlaganja,

— gre za modele, ki izhajajo iz družine kot osnovne družbene celice.

Uredništvo

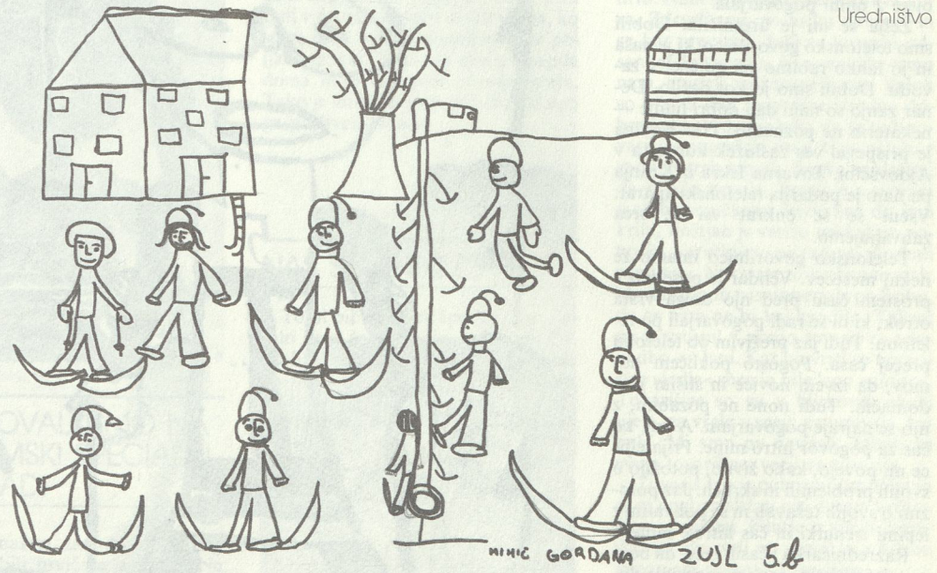

URADNA SPECIALNA OLIMPIJSKA PRAVILA

Dočakali smo prevod uradnih specialnih olimpijskih pravil; resda so prevedena v hrvatski jezik, vendar mislimo, da za večino to ni ovira. Prevajalci so svoje delo opravili kot prostovoljci, natis knjižice pravil pa sta finančno omogočila Sklad J. P. Kennedy in Special Olympics International. Knjigo je uredila dr. Dada Maglajlić, ki je pripravila tudi obširen uvod — to besedilo smo v slovenščini objavili kot osrednji članek v lanski drugi številki Našega zbornika.

Pravila niso prevedena v celoti, temveč le za športe, ki so že v našem programu specialne olimpiade ali pa bodo v kratkem; uredniki so opustili pravila za športe, ki pri nas niso običajni, in za: jahanje, kotalkanje, odbojko, tenis, dvigovanje uteži.

Specialna olimpijska pravila so zasnovana na rednih pravilih, zato je pri pripravah tekmovalcev treba upoštevati tako redna kot specifična pravila.

Naša dela prijajo in nikjo

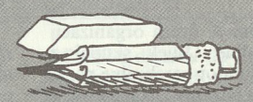

TELEFONSKA GOVORILNICA

Včasih mi je bilo dolgčas po prijateljih in domačih. Z njimi sem se pogovarjala le tako, da sem jim pisala pisma. Veliko časa sem porabila zanje. Nato pa sem nestrpno čakala odgovore nanje. Vedno sem si želela, da bi se z njimi pogovarjala.

Želja se mi je uresničila. Dobili smo telefonsko govorilnico, ki je naša in jo lahko rabimo vsi gojenci v zavodu. Dobili smo jo kot darilo. Denar zanjo so nam dali dobri ljudje — nekaterih ne poznamo. Trio Novina je prispeval ves zaslužek koncerta v Ajdovščini. Tovarna Iskra iz Kranja pa nam je podarila telefonski aparat. Vsem se še enkrat vsi iz srca zahvaljujemo.

Telefonsko govorilnico imamo že nekaj mesecev. Vendar je posebno v prostem času pred njo dolga vrsta otrok, ki bi se radi pogovarjali po telefonu. Tudi jaz preživim ob telefonu precej časa. Pogosto pokličem domov, da izvem novice in slišim glas domačih. Tudi none ne pozabim, z njo se najraje pogovarjam. A kaj, ko čas za pogovor hitro mine. Prijateljice mi povejo, kako živijo, potožijo o svojih problemih in skrbeh. Jaz potožim o svojih težavah in se pohvalim z lepimi trenutki in čas hitreje mine.

Razredničarka včasih reče, da bom za telefonske pogovore zapravila doto. Pa kaj za to. Meni je na svetu takoj bolj lepo, če se lahko pogovorim s tistimi, ki jih imam rada.

Vsem tistim, ki ste nam pomagali izpolniti veliko željo, še enkrat najlepša hvala. Vedno se spomnim tudi na vas.

Saša Rolih
Zavod za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla-Vojka, Vipava

NA ZIMSKI OLIMPIADI

Bilo mi je zelo všeč. Spali smo v hotelu in imeli ples. Na poti v zavod sem obiskal domače.

Željko

Ko sem padel na progi, sem bil zelo žalosten. Dokler nisem po telefonu slišal svojega dekleta, ki me je potolažilo, sem kuhal mulo.

Venčko

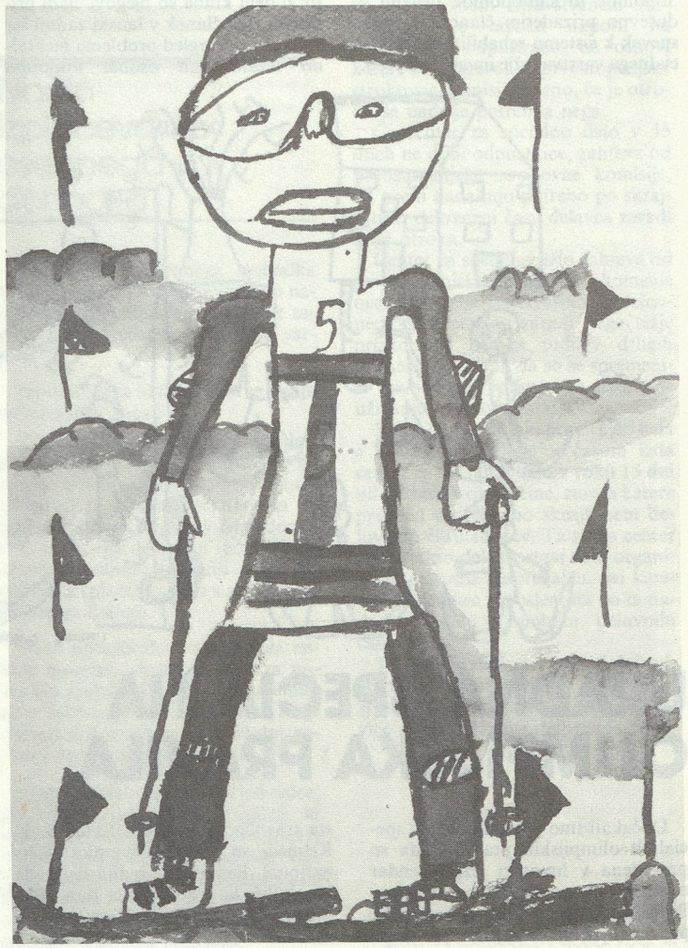

Počutil sem se kot pravi olimpijec. Zdi se mi, da sem se malo skocentriral in preveč gledal okrog sebe med tekom na smučeh.

Sebastjan

Z rezultatom sem zadovoljen. Ta dva dneva mi bosta ostala v lepem spominu.

Miran

Mislim, da sem kar dobro smučal, bil sem peti. Smučanje imam rad. Dobil sem novega prijatelja Aleša.

Smučarji iz Zavoda za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla-Vojka, Vipava

SODELOVALI SMO NA PRVI ZIMSKI SPECIALNI OLIMPIADI

Tudi v našem zavodu smučamo. Letos mo bili prvič na smučeh. Na Kaliču smo se pripravljali na prvo olimpiado. Trening je trajal en teden.

Polni energije in volje smo se odpravili v Črno na Koroškem. Sodelovali smo v veleslalomu in drsenju na alpskih in tekaških smučeh. Veleslalomska proga je bila za nas pretežka, saj smo trenirali na krajših progah. Imeli smo tudi tremo pred gledalci. Tako se z rezultati nismo ravno izkazali, zato pa smo veseli, da smo tekmovali. Boljši so bili tekmovalci v drsenju. Zasedli so 5. in 7. mesto. Čeprav nismo dobili medalj, smo vseeno ponosni, da smo se lahko udeležili olimpiade. Drugo leto se bomo zopet trudili.

Smučarji iz Zavoda za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla-Vojka, Vipava

ŠPORTNI DAN SEM PREŽIVELA DOMA

V sredo nam je tovarišica razdelila listke, na katerih je pisalo, da imamo v četrtek športni dan. Vsi so se razveselili, toda jaz sem vedela, da se športnega dneva ne bom mogla udeležiti. Od rojstva me spremlja neprijetna bolezen, zato moram ostati doma, ko se moji sošolci odpravljajo na športne dneve ali izlete. Leto za letom mineva, a meni kljub starosti nagaja neprijetna bolezen. Tako sem tudi v četrtek morala ostati doma, ko so se moji sošolci podali na bele poljane sankat. Tisti dan sem pomagala doma in se zabavala ob televizorju. Tako je minil moj športni dan, ki sem ga preživela doma.

Vera Mertuk
OŠ Prekmurske brigade
Murska Sobota

NAŠ ŠPORTNI DAN

To ni bil navaden športni dan. Začelo se je že z vožnjo z vlakom. Pomislite — kar dobra polovica učencev

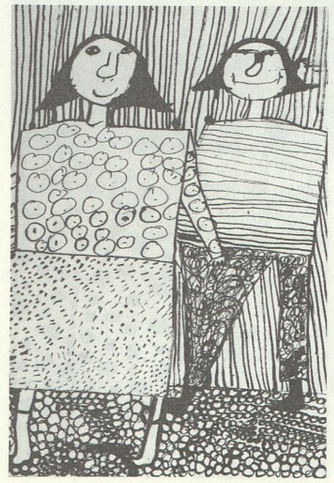

se še ni peljala z vlakom, zato je bila vožnja vse prekratka.

In potem je bil čisto pravi snežni hrib. Nam se je zdelo, da je prava gora. Zdrveli smo po hribu navzgor in se kar prepirali, kdo se bo prvi odsankal do vznožja. Ni se mudilo samo nam, ampak tudi tovarišicam. Sploh so bile ta dan tovarišice izredno dobre volje. Videti je bilo, da so tudi tovarišice pogrešale sneg, ki ga ni bilo v zadnjih treh zimah. Sanke so drsele, da je bilo veselje, Ferek je s svojimi malimi smučkami letel, kot da ima krila, Boštjan je veselo vriskal po pobočju, »prvčki« so od radosti ploskali sami sebi. Nekatere tovarišice so stale ob vznožju in nas usmerjale po hribu, da se nam ne bi kaj zgodilo. Takrat pa je vstopil v akcijo tovariš za telovadbo — Jani. Kar po vrsti so tovarišice »jedle« sneg in bile lepo »umite«. Tovarišice so ga v bliskoviti akciji ujele, ga vrgle v sneg, ga umivale, kepale. Mi smo pa navijali. Mlajši za svoje tovarišice, večji za tovariša.

Tovariš Ivo je pobegnil čez polja in se ni upal približati niti dvema tovarišicama skupaj. Fantje iz višjih razredov so mu stali ob strani in s hitrim kepanjem razgnali tovarišice.

Vse prehitro smo morali na vlak, ki je čakal samo nas. Tam se je vojna nadaljevala. Tovarišice so skrivoma prinesle na vlak kepe snega in pošteno »naribale« tovariša Iva. Računi so bili tako poravnani.

Naslednji dan smo na šolskem radiu »PINK PANTER« pripravili radijsko uro.

Povedali so:

Vreme je bilo sončno, snega veliko. Kepali smo tovarišice.

Jožek

Tovariš Ivo je pobegnil tovarišicam, skepale so ga šele na vlaku.

Dani

Ko smo drveli po hribu navzdol, smo cvilili in kričali od veselja.

Boštjan

Bili smo zadovoljni, da se ni nikomur nič zgodilo.

Suza

Tovarišice so bile dobre volje in najlepše je bilo, da so se z nami sankale.

Renata

Najbolj so sanke letele takrat, ko je bila z mano tovarišica, zato ker je debela in težka.

Klaudija

Člani dopisniškega krožka
OŠ Prekmurske brigade
Murska Sobota

MOJE DOŽIVETJE NA ŠPORTNEM DNEVU

Zima je. Snega je povsod dosti. Otroci se radi kepamo, sankamo in smučamo. Popoldneve preživljamo na prostem. Ko nam je tovarišica povedala, da bomo športno dopoldne preživeli na snegu, sem se zelo razveselila. V četrtek zjutraj smo se zbrali v šoli, malicali, vzeli sanke in odšli na vlak, ki pelje v Puconce. Vožnja z vlakom je bila prijetna. Skozi okno smo opazovali zasneženo pokrajino in se veselili vožnje s sankami. Čas je hitro minil. Po končani vožnji z vlakom smo se napotili na hrib. Vožnje s sankami sem se zelo bala. Opazovala sem, kako drvijo otroci po hribu navzdol. Tudi jaz bi rada. Toda bilo me je strah. Na tovarišično pregovarjanje sem se skupaj s sošolcem odpeljala po hribu. Bilo je lepo. Srečna sem bila. Dan je hitro minil. Utrujeni smo se vrnili domov. O svojem doživetju sem pripovedovala staršem.

Tanja Strniša
OŠ Prekmurske brigade
Murska Sobota

MOJE POČITNICE

Počitnice sem preživel doma v Metliki. Bilo je lepo. Vesel sem bil, ker sem bil pri svojih starših, stari mami in sestrici. S sestro sva bila veliko skupaj. Včasih sva se igrala, včasih pa tudi sprla. Najbolj me je razjezila takrat, ko mi je rekla, da sem neumen. To je bilo pa vedno, ko je nisem ubogal. Najraje sem se igral s kamionom, sestra pa se je vozila s kolesom. Stara mama je kuhala in pospravljala. Medtem sva se tudi pogovarjala. Petra pa ni hotela stari mami nič pomagati. Zato je baka rekla, da je Petra lena. Včasih sva se s Petro tudi igrala. Jaz sem »kuhal« za njene punčke, ona jih je preoblačila in negovala.

Veliko časa sem preživel pred televizorjem. Najraje pa sem poslušal radio, ki je prav moja last. Podarila mi ga je teta Anica. Zelo sem ga bil vesel in se ji od srca zahvaljujem.

Počitnice so hitro minile. Bilo mi je lepo doma, toda razen sestre nisem imel družbe svojih prijateljev. Zato sem zelo vesel, da sem se vrnil v šolo.

Nikola Zvonkovič
Zavod za usposabljanje
invalidnih otrok
Janka Premrla-Vojka, Vipava

ŠOPEK ZVONČKOV

S sestrično sva šli nabirat zvončke. Do gozda, kjer rastejo zvončki, nimava daleč. Ko sva prišli v prvi gozd, jih ni bilo nič. Ko pa sva šli v drugega, jih je bilo polno. Bile so lepe norice. Veseli sva bili, da jih je bilo toliko. Imeli sva jih polne roke. Tako sva se odločili, da bo ena izmed naju prijela zvončke, druga pa jih bo še nabirala. Veliko jih nisva potrgali, ker jih je škoda. Lepše je, če rastejo, kot če jih uničiš. Zraven bi še onesnažili okolje.

Zvončke nabiram vsako leto, ko pokukajo iz zemlje. Skupaj sva nabrali šopek zvončkov za mamo.

Simona Grifič
OŠ Pohorskega odreda
Slovenske Konjice

PUSTOVANJE

Tretja skupina smo bili ninje, klovna in Indijanec. Štirje fantje so šli v sprevod v Postojno. Dobili so tolažilno nagrado. Nekateri smo ostali v razredu in smo odšli po Planini. Ko smo se vrnili, je bilo ocenjevanje mask in nato podelitev nagrad. Potem je bil ples do večerje. Po večerji smo nadaljevali s plesom do 21. ure. Tovariš Boris se je oblekel v ciganko.

Imeli smo se lepo.

Dejan
Vzgojni zavod
Planina

NA KMETIJI

Pri Demšarjevih smo si ogledali kmetijo. Videli smo konje, krave, bike in stroje. Videli smo mnogo starinskega orodja. Lepo ga imajo razstavljenega na balkonu. Poznam mnogo strojev, saj večkrat obiskujem rejnike, ki imajo lepo kmetijo. Najbolj všeč pa mi je bilo v hlevu, kjer sem lahko božal konje. Konj se mi je celo zasmejal.

Damjan Kodrič
Vzgojni zavod
Planina

MOJE BIVANJE V ZAPORU

V Novem mestu sem bil v zaporu zaradi kraj in vlomov.

V zaporu mi ni bilo všeč. Zjutraj smo imeli najprej raport, nato pa zajtrk. Potem smo imeli samo dve uri za sprehajanje po dvorišču. Nato smo šli nazaj v sobe. Tako sem skoraj cele dneve spal. Včasih smo igrali šah. Tako smo čakali večera in dnevi so počasi minevali. Nikoli več ne bi šel rad tja.

Janez Koca
Vzgojni zavod
Planina

POBEGNIL SEM Z DOMA

Doma nisem hodil v šolo. S prijatelji smo pohajkovali in se vozili z motorji. Velikokrat smo kradli. Vsako noč smo šli v pekarno po kruh. Jedel sem samo dvakrat na dan. Stalno sem bil v strahu pred policijo, in kadar sem zagledal policaje, sem zbežal. Zato tudi nisem hodil domov spat, ampak sem največkrat spal kar v avtu.

Ko me je policija dobila, sem bil pijan.

Dušan
Vzgojni zavod
Planina

MOJA SOŠOLKA

Moja sošolka Marjeta ima srednje veliko postavo. Ima črne lase. Rada misli na dečke. V šolo včasih pride dobre volje, včasih pa žalostna. V ustih ima rada zvečilni gumi ali bonbon. Pridno se uči in hodi v šolo. V šolo prihaja oblečena po modi. S sošolci se rada prepira. Včasih pozabi na domačo nalogo. Na hrbtu nosi torbo. Rada jo imam.

Darja Balažic
Ljutomer

JANI

Jani je moj sošolec. Star je deset let. Ima rjave lase in modre oči. Je lep. Vedno ima čisto obleko. V šoli je priden.

Janija imam rad zato, ker je dober sošolec. Včasih mi zaveže kapo. Takrat mu rečem: »Hvala, Jani.«

Tomaž Rak
OŠ Pohorskega odreda
Slovenske Konjice

MOJ SOŠOLEC

Moj sošolec je Marjan. Zelo dolgo se že poznava. Je priden v razredu. Je velike postave. Rad se uči. Skupaj sediva. Lase ima svetle. Zelo je debel, piše z levo roko. Težko teče, hitro se utrudi. Zdaj hodi v 6. razred.

Boris Slana
Ljutomer

OBISKALI SMO LONČARJA

8. februarja praznujemo kulturni dan. Zame je bil to nadvse zanimiv in poučen dan. Izvedel sem veliko novega o domači obrti.

Posebno vesel sem bil, ko sem lahko opazoval lončarja pri svojem delu. Obiskali smo znanega lončarja Karleka Žumana. Najprej nam je pokazal prostor, kjer razstavlja svoje izdelke. Tam sem videl njegova priznanja in diplome. Potem nas je peljal v delavnico. Tam smo opazovali lončarja, kako je iz gline oblikoval najprej vrč, potem pa še vazo. Videl sem tudi kolovrat, ki ga poganja električni motor. Lončar nam je pripovedoval, kako dela danes in kako so delali lončarji nekoč.

V delavnici sem videl police, na katerih se je sušila posoda. Posušeno posodo zloži lončar v peč, kjer jo žge. Lončeno posodo mora žgati dvakrat. Žganje je dolgotrajno in natančno delo, saj mora lončar paziti, da stalno vdržuje primerno temperaturo.

Lončar Žuman izdeluje lonce za kislo mleko, sklede za pečenje mesa in pogač, vrče za vino, posodo za rože in še druge lončene izdelke. Največ izdelkov proda na sejmih. Tudi moja mama kupuje dükle in lončene sklede.

Igor Subotič
Ljutomer

MOJ SOŠOLEC BORIS

Boris je zelo priden. Ima rjave lase. Že dolgo se poznava. Rada se pogovarjava o traktorjih. On najraje ribari v reki Muri, Gezovi jami in na jezeru. Ima zelo veliko palico z vso ribiško opremo. Je majhen in suh. Ima rjave lase, rjave hlače, rjav pulover, rdeče copate in črne nogavice. Vozi se z rdečim kolesom. Oba hodiva v 6. razred.

Marjan Zver
Ljutomer

MOJA MAMA

Moja mama je doma. Je velika, ima svetle lase in modre oči. Rada nosi hlače. Doma kuha, pere, pospravlja in skrbi za živali. Ker ima veliko dela, ji moramo pomagati. Ko pridem domov, je vesela.

Mamo imam rad zato, ker me razume.

Vinko Mitnjak
OŠ Pohorskega odreda
Slovenske Konjice

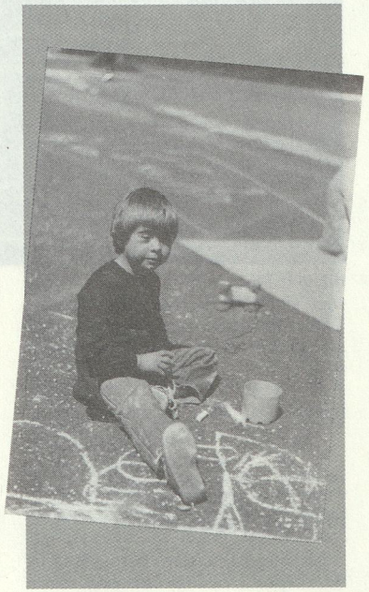

Srečen sem, ko pride mama na obisk. Sreča je, če imaš prijatelja in se lahko z njim pogovarjaš ali zabavaš. Eno veliko željo imam. Želim si, da bi lahko jedel in pisal sam. To bi bila zame največja sreča.

Nikola

Zame je sreča, ko sem zaljubljen. Takrat mi je lepo pri srcu.

Štefan

Srečna sem, ko pridejo starši na obisk. Sreča je tudi, ko sem vesela. Sreča je, ko zunaj sije sonce. Sreča je, če imaš pravega prijatelja. Sreča je tudi, ko ti gre v življenju vse prav. Ko si srečen, se dobro počutiš.

Marjetka

Žarek sreče me obsije takrat, ko se mi posreči pomagati komu, ki je v težavah. Včasih je dovolj že prijazna beseda. Srečna sem, ko tudi meni kdo podari spodbudno besedo ali prijazen, nežen pogled.

Saša

Zgodbe iz življenja

KUPI SI SLADOLED, VESNA

Zdaj, ko nisem več med njimi, ko ne poslušam več njihovega otroškega tožarjenja, ne prisostvujem izrazom veselja ob uspehih, ne gledam njihovih solza ob porazih, prihajajo njihove podobe k meni v drugačni obliki. Silijo me, naj napišem njihove zgodbe, zgodbe pogosto krutega življenja duševno prizadetega otroka. Ena teh zgodb je danes pred vami.

Bil je lep jesenski dan, ko je stopila v mojo pisarno mati — visoka, bleda, nemirna. Ob njej sta stali dve deklici. Povedala mi je, da je starejša, Vera, stara 12 let, mlajša, Vesna, pa 8 let. Sama je dobila dobro zaposlitev v Nemčiji, zato je dala deklici v dobro rejniško družino v naši občini, kjer naj bi tudi obiskovali osnovno šolo s prilagojenim programom (takrat smo jo še uradno imenovali »posebna osnovna šola«). Mati je bila samohranilka, sorodnikov v naši občini ni imela. Zato sta deklici z njenim odhodom ostali popolnoma sami v dobri rejniški družini, ki je za njiju lepo skrbela. Vera se je življenju v novem domu in šoli normalno prilagajala. Bila je prijetna, živahna svetlolaska, ki so jo imeli vsi radi.

Drugače pa je bilo z Vesno. V razredno skupnost se ni vključevala, za naklonjenost sošolcev in sošolk si ni prizadevala, vsi poskusi razredne učiteljice, da bi jo dvignila iz očitne osamljenosti, so ostali brezuspešni. V šolo je začela prihajati brez domačih nalog, pogosto je privrela na dan njena zadržana agresivnost, ki ji je še bolj odtujila vrstnike v razredu. Nemalokrat so našli v njeni torbi predmete, ki so zmanjkali učencem. V šolo je prihajala rejnica s pritožbami, da deklica ne prihaja pravočasno iz šole, da je poleg vsega začela močiti posteljo. Bila je obupana, saj je za obe deklici enako dobro skrbela in ju imela rada, pa vendar ni našla poti do Vesninega srca.

V tistem času na šoli še nismo imeli svetovalnih delavcev, zato sem poleg razrednega učitelja tudi sama obravnavala učence, če je bilo to potrebno. Pri razgovoru z Vesno sem spoznala, da deklica ne more prenesti izgube matere, da jo na vsakem koraku strahotno pogreša. Mati pa se ni redno oglašala. Svoje obveznosti do rejnikov je vnaprej poravnala, deklicama je tu in tam napisala kakšno kartico, obiskat pa ju ni prišla. V Nemčiji je spoznala moškega, s katerim je živela in delala in »služila«, da bi nekoč sebi in hčerkam ustvarila urejen dom. Kaj vse je v tem času pri svojih deklicah izgubljala, tega se ni zavedala.

Bil je mrk, deževen dan, ko se je oglasil na šoli miličnik. Poslali so ga iz samopostrežne trgovine, kjer si je Vesna že drugič nabrala precej stvari, ki jih ni plačala. Poklicala sem jo iz razreda, ker je želel govoriti z njo. Ob pogledu nanj je sedla na stopnice hodnika in ni hotela iti naprej. Na naša vprašanja ni odgovarjala. Vsa majhna in sključena je oklepala svoja kolena in gledala daleč skozi okno. Skoraj bi verjela, da naših besed sploh ni slišala.

Potem smo materi poslali uradno vabilo, naj se čimprej oglasi na šoli. Prišla je, lepo oblečena, a vsa nemir-

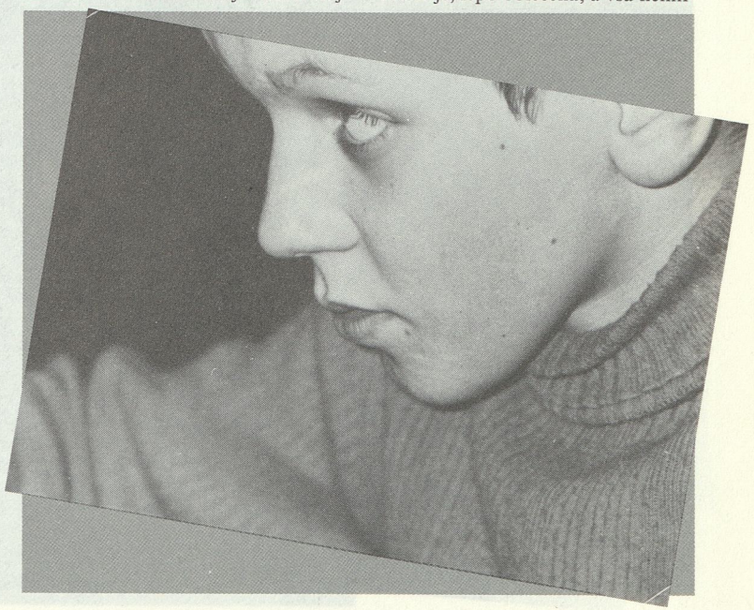

na in neuravnovešena. Še glas ji je drhtel, ko se je pogovarjala z menoj. Seznanila sem jo z vsemi problemi, ki jih srečujemo pri Vesni mi in rejniška družina ter jo prosila, naj si uredi življenje tako, da bo lahko vsaj Vesno vzela k sebi. Očitno je, da jo mala preveč pogreša in da ne more sprejeti okolja, v katerem jo je pustila. Vesna je drugačna od Vere. Njej tudi najboljša rejniška družina ne more nadomestiti matere. Odločno je odklonila predlog, da bi deklico vzela k sebi. Zatrjevala mi je, da Vesni v rejniški družini nič ne manjka, da je mala le močno »trmasta« in razvajena. Sama se bo šele čez kakšno leto vrnila iz Nemčije in nato vzela obe hčerki k sebi. S svojim prepričevanjem nisem uspela. Kljub svoji skrbi za deklici je bila čustveno hladna mati.

Takrat sem poklicala Vesno iz razreda. »Mama!« je zaklicala in stekla k njej. Z brezmejno srečo v očeh se je stisnila v njeno naročje. Božala jo je po rokah, po obleki in strmela v njen obraz, kot strmi vernik v cerkvi v obraz matere božje. Odšla sem iz pisarne in ju pustila sami. Želela sem, naj bi jo Vesna imela nekaj časa samo zase. Ko sem se vrnila, je bila mati pripravljena na odhod. Z Vesno sva jo spremljali iz šolske zgradbe in se ustavili na dvoriču. Videla sem, da se je Vesna krčevito oklepala materine roke in je ni bila pripravljena izpustiti. Hudo mi je bilo ob pogledu na to malo, nebogljeno deklico, ki je tako hrepenela po materini bližini. »Pa pojdi z mamo, Vesna,« sem ji dejala, materi pa omenila bližnjo slaščičarno, kamor naj bi še za nekaj časa peljala svojo malo hčerko. »Saj sem ji dala denar za sladoled«, mi je odvrnila in nakazala mnogo opravkov, ki jih še ima. Naglo se je poslovila in odšla.

Obe z Vesno sva molče gledali za njo. Nato sem deklico objela okrog ramen in se z njo vrnila v staro, a toplo šolsko poslopje. V razred je odhajala vsa majhna in sklonjene glave. Tudi jaz sem brez volje do dela sedla za svojo pisalno mizo in strmela predse.

»Kupi si sladoled, Vesna, da boš pozabila na mamo, ki ne čuti tvojega hrepenenja in ljubezni, kupi si sladoled, ki ti bo nadomestil topel dom in varnost in vse, kar si želi tvoje drobno srce. Kupi si...«

Kaj naj si pa kupim jaz, da preženem nemoč ob tem in podobnih primerih, ki jih toliko srečujem v življenju?

Kako težko je včasih biti vzgojitelj — in vendar kljub vsemu lepo.

Cilka Dimec-Žerdin

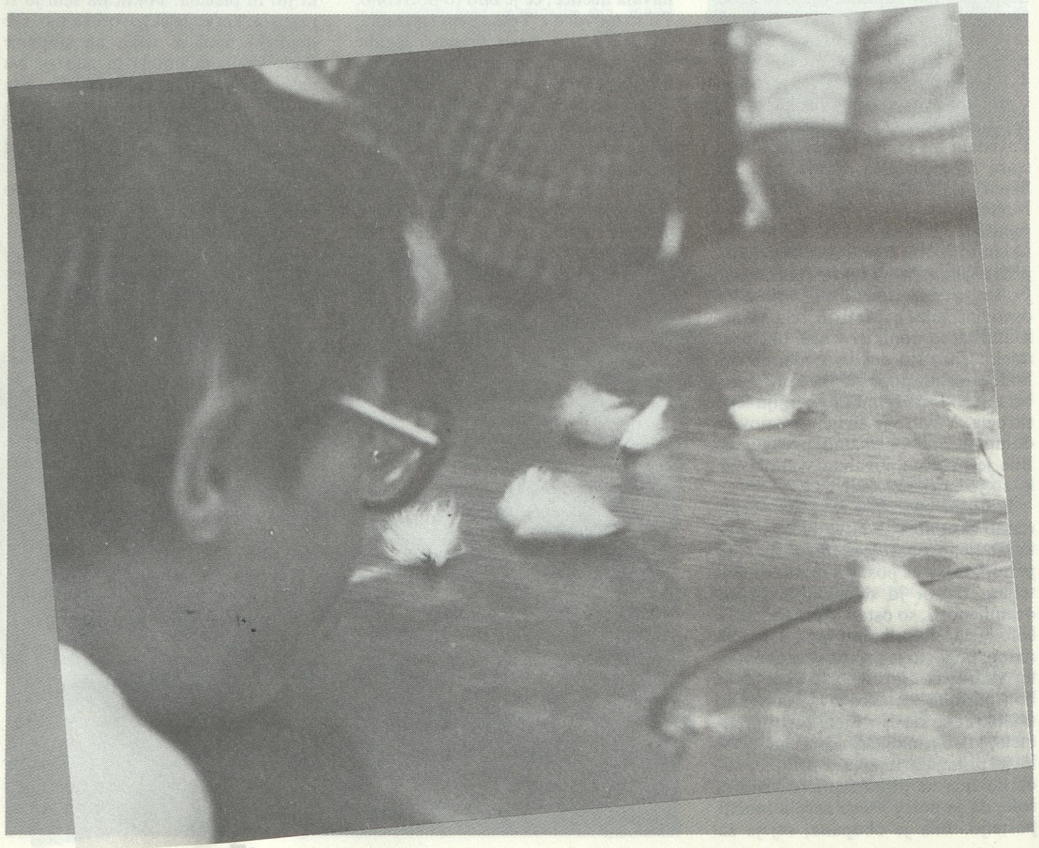

URESNIČEVANJE PRAVICE DO SKRAJŠANEGA DELOVNEGA ČASA

Na Republiški sekretariat za delo in na Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja Slovenije smo povprašali o uresničevanju pravice do dela s skrajšanim delovnim časom, če delavec neguje zmerno, težje ali težko duševno prizadetega otroka.

Objavljamo vprašanje in odgovor, ki smo ga dobili s sekretariata za delo.

V rubriki Širom sveta pa si lahko preberete, kako so to vprašanje uredili na Hrvaškem.

Uredništvo

VPRAŠANJE

Zakon o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja (Uradni list SFRJ, št. 921-60/89) določa v 42. členu med drugim, da ima eden izmed staršev huje prizadetega otroka pravico delati polovico polnega delovnega časa v primerih in pod pogoji, ki jih določa zakon. Skrajšani delovni čas se v tem primeru šteje za poln delovni čas.

Z republiškim zakonom o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 696-14/90) pa je v 85. členu določeno še:

»Eden izmed staršev, ki neguje in varuje težje telesno ali zmerno, težje ali težko duševno prizadetega otroka, ima pravico delati polovico polnega delovnega časa na dan. Delavec ima v takem primeru pravico do osebnega dohodka po dejanskem delu in druge pravice v skladu s posebnim zakonom.«

Glede letnega dopusta pa republiški zakon o delovnih razmerjih v 56. členu določa:

— v 1. odstavku

»Delavec ima pravico do letnega dopusta v minimalnem trajanju 18 dni, ne glede na to, ali dela polni delovni čas ali krajši delovni čas od polnega,« in pa

— v 4. odstavku:

»Pravico do povečanega letnega dopusta imajo tudi delavci, ..., ki negujejo in varujejo težje telesno ali zmerno, težje ali težko duševno prizadeto osebo.«

Doslej še nismo zasledili navodila ali kakega drugega izvedbenega predpisa, ki bi podrobneje opredelil uresničevanje navedenih pravic, pa tudi kolektivne pogodbe so jih obšle.

Starše, člane posameznih društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, pa tudi strokovnjake (npr. zdravnike) zanimajo nekatere podrobnosti v zvezi z uresničevanjem navedenih pravic.

Zato vas prosimo za naslednja pojasnila:

— Kakšen je postopek za uveljavljanje pravice do dela s skrajšanim delovnim časom, če delavec neguje in varuje zmerno, težje ali težko duševno prizadetega otroka in kakšna dokazila je potrebno predložiti v tem postopku?

— Kako je mogoče uveljaviti pravico do nadomestila osebnega dohodka, ki predstavlja razliko med osebnim dohodkom po dejanskem delu in osebnim dohodkom, ki bi ga delavec prejemal, če bi delal poln delovni čas (ob smiselnem upoštevanju določil 1. odstavka 68. člena republiškega zakona o delovnih razmerjih)?

— Kako se določi trajanje letnega dopusta delavcu, ki zaradi nege huje prizadetega otroka dela s polovičnim delovnim časom, če naj bodo hkrati

NAROČNINA

Spoštovani naročniki,

s to številko revije Naš zbornik smo vam poslali položnice, s katerimi boste poravnali letno naročnino. Za štiri redne številke revije smo vam zaračunali skupno 120 dinarjev, saj posamezna številka stane 30 dinarjev.

Lani je bilo pri plačevanju nekaj nesporazumov, ker so nekateri menili, da morajo pri vsaki številki plačati toliko, kot je pisalo na položnici, ki so jo na začetku leta dobili od nas. Vendar vas opozarjamo: **s položnico,** ki ste jo prejeli danes, **poravnate naročnino za vse štiri redne številke naenkrat** in potem nimate več nobenih skrbi in potov zaradi Našega zbornika. Če ste Naš zbornik naročili šele po 1. marcu letos, pa plačate le ceno za tri številke.

Ustanovam in podjetjem zaračunavamo trikratno ceno in jim račune pošljemo posebej.

Prosimo vas tudi za pomoč pri vodenju seznamov naročnikov — ne zahtevamo prav veliko, le da nam sproti sporočate vse spremembe, ki so pomembne za poštarja. Zatorej nas obveščajte o spremembah naslova (priimek, ulica, hišna številka ipd.) in o morebitnih napakah, ki so nastale pri nas, ko smo vnašali podatke v računalnik. Računalnik je sicer prav koristen stroj, a je samo stroj in shrani samo take podatke, kot smo mu jih dali — če so napačni, jih ne zna sam popraviti.

Vabimo vas tudi, da se pogosteje oglašate s prispevki o novostih v vaših društvih in ustanovah; dobrodošle pa so tudi pripombe o vsebini in obliki revije. Vsi v uredništvu si želimo, da bi jo bralo čim več ljudi in da bi jim ugajala.

Uredništvo

upoštevana določila 1. in 4. odstavka 56. člena republiškega zakona o delovnih razmerjih?

— Kako se obdobje, ko delavec zaradi nege in varstva huje prizadetega otroka dela s polovičnim delovnim časom, upošteva pri določanju pokojninske osnove?

Zvedeli smo, da so na Hrvaškem že sredi preteklega leta izdali poseben pravilnik, ki zelo podrobno določa postopek in kriterije za reševanje prej navedenih vprašanj. Kako je s tem pri nas v Sloveniji?

Prosimo vas za čim bolj izčrpna pojasnila, saj nameravamo vaš odgovor objaviti v reviji Naš zbornik, ker navedena vprašanja zanimajo večino naših članov.

POJASNILO

Zakon o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja (Ur. l. SFRJ, št. 60/89 in 42/90) je v poglavje o varstvu delavcev vnesel novost v delovnopravni zakonodaji, s tem, da je dal podlago za delo s polovičnim delovnim časom enemu izmed staršev huje prizadetega otroka v primerih in pod pogoji, ki jih določa zakon.

Republiški zakon o delovnih razmerjih (Ur. l. RS, št. 14/90 in 5/91) je glede na posebne predpise podrobneje opredelil termin hude prizadetosti, kot ga uporablja zvezni zakon, in sicer kot težko telesno ali zmerno, težjo ali težko duševno prizadetost otroka in s tem uporabil dikcijo, ki je sicer v zakonu že uporabljena v zvezi s pravico do daljšega dopusta. Sicer pa je povzeta iz predpisov o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih otrok, po katerih se tudi presoja njena vsebina (Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb — Ur. l. SRS, št. 14/83, Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju — Ur. l. SRS, št. 18/77).

Opozoriti je tudi treba, da trajanje te pravice ni zakonsko časovno omejeno, razen seveda s samim obstojem zakonskih razlogov, ki jo pogojujejo — dejanska nega in varovanje otroka.

Nadalje zakon omogoča, da ima tak delavec pravico do osebnega dohodka po dejanskem delu in druge pravice v skladu s posebnim zakonom. Med te druge pravice bi sodilo tudi morebitno nadomestilo osebnega dohodka. Ureditev teh drugih pravic je predmet zakona o družbenem varstvu otrok, ki je v tem trenutku ravno v fazi spreminjanja, zato vas v zvezi z vprašanji glede nadomestila osebnega dohodka za starše, ki varujejo in negujejo prizadetega otroka in zato delajo polovico polnega delovnega časa na dan, napotujemo na pristojni Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo.

Pri določanju trajanja letnega dopusta delavca, ki iz prej navedenih razlogov dela polovico polnega delovnega časa na dan, je potrebno v organizaciji upoštevati ustrezne določbe Zakona o delovnih razmerjih in konkretne akte organizacije, ki se nanašajo na določitev meril za določanje dolžine letnega dopusta. Tako ima tak delavec vsekakor zakonsko pravico do letnega dopusta v minimalnem trajanju 18 delovnih dni ter pravico do povečanega letnega dopusta, ker neguje in varuje težje telesno ali zmerno, težje in težko prizadeto osebo.

Upoštevaje Zakon o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja se skrajšani delovni čas za delavce, ki negujejo in varujejo »huje« prizadetega otroka šteje za poln delovni čas.

Glede na navedeno in upoštevaje statut Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Republiki Sloveniji (21. člen), se tudi osebni dohodek za delo s skrajšanim delovnim časom, ki se šteje kot polni delovni čas, v pokojninsko osnovo všteva in preračunava kot da bi delavec dobival osebni dohodek za poln delovni čas v organizaciji.

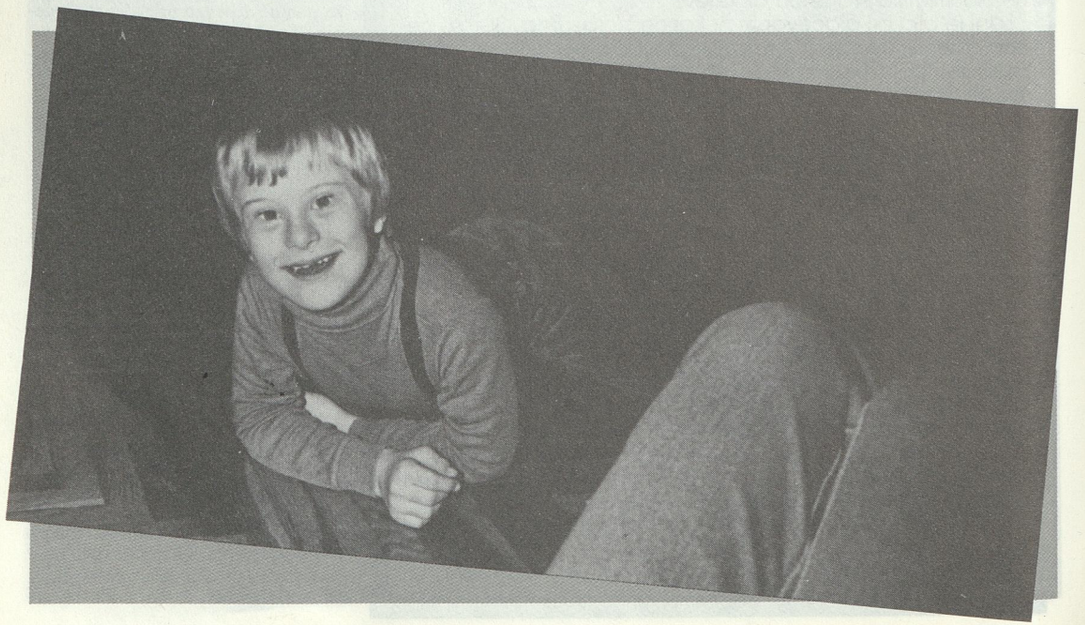

STARŠI — STROKOVNI DELAVCI — PRIJATELJI DUŠEVNO PRIZADETIH

Obveščamo vas, da imamo na zalogi še nekatere publikacije, po katerih radi sežete starši in strokovnjaki. Ponudimo vam lahko še naslednje knjige in priročnike:

MOJ OTROK JE DRUGAČEN

dr. Marije Eggove, kažipot staršem, vzgojiteljem in prijateljem duševno prizadetih otrok.

MONGOLIZEM

dr. Andreasa Retta, ki predstavlja svoje izkušnje iz dela z mongoloidnimi otroki in odraslimi, zanimive tudi za razumevanje drugih duševno prizadetih.

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROK DOMA

naših priznanih strokovnjakov Tonči Koželjeve in Antona Kotarja, ki vam v poljudni obliki in sistematično posredujeta napotke za delo z otrokom doma; priročnik je bogato ilustriran.

Vse knjižice lahko po zelo nizki ceni naročite pri upravi Našega zbornika, Samova 9/II, Ljubljana.

VABILO K SODELOVANJU!

V okviru Zavoda za usposabljanje — Janez Levec deluje tudi delovna enota Knjigoveznica.
V njej so zaposleni pretežno absolventi (gojenci, učenci) Zavoda za usposabljanje — Janez Levec.
Opravljamo ročna knjigoveška dela oziroma dela grafične dodelave. Naša dela in izdelki so:
— vezava knjig v pol ali celo platno z zlatotiskom,
— vezava uradnih listov, finančnih kartic, diplomskih nalog, revij,
— izdelava brošur,
— izdelava kartotečnih škatel,
— izdelava map (za arhiv, itd.),
— izdelava vrečk (za koledarje),
— izdelava kuvert,
— opravljamo pa tudi razna druga dela, npr. vlagamo dopise v kuverte, ročno zgibamo, lepimo, kaširamo.

Dela opravimo kvalitetno!

Naša delavnica je v Ljubljani, na Karlovški cesti 18.
Lahko nas pokličete tudi po telefonu: (061) 218-455.

SE PRIPOROČAMO!

NAŠ ZBORNIK

leto 1991, letnik 24, št. 3

GLASBA

KAZALO

VSEBINA
Glasbena vzgoja v vzgoji in izobraževanju otrok z motnjami v duševnem razvoju – Ante Kotar 1

POTA MOŽNOSTI
Glasbena terapija – nekaj novega? – Maintema Antke 2
Poslušanje glasbe pri otrocih z več motnjami – Loredana Sajovic 6
Glasbeno-ritmična vzgoja v zavodu v Črni – Barbara Žlebnik 9
Glasbena revija Zapojmo-zaigrajmo-zaplešimo – Janja Šenica 11
Nastopali smo v Ljubljani – Boža Mlinar 12
Zapojmo, zaigrajmo, zaplešimo – Renata Žagar in Karin Dobnik 13
Glasbena revija je uspela – Aljoša Vodnik 13
Glasbeno-ritmična dejavnost in lutkarstvo v oddelkih za delovno usposabljanje v Ljubljani – Marjeta Perko in Lili Hribar 16

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 17

IZ PRAKSE ZA PRAKSO
Klub kot oblika samopomoči – dr. Dada Maglajlić 30

PREDSTAVLJAMO VAM
Vera in luč – kaj je to? – Alenka Kramer 33

PO SVETU 35

ZGODBE, KI JIH PIŠE ŽIVLJENJE
Otroci in odrasle osebe brez staršev v zavodu Črna – Meta Hohnjec 40

PREDPISI
Uveljavljanje socialnovarstvenih pravic – Aljoša Vodnik 42

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO 45

PRILOGA
Novi načrti naše organizacije

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 24 — ŠT. 3, OKTOBER 1991

YU ISSN 0350 – 655 X
UDK 376.3

SUMMARY
This journal is the periodical of Slovene Association for Mentally Handicapped which is voluntary organization of parents, professionals and other people concerned with problems of mentally handicapped persons.
The main theme of the present issue deals with educational programs in schools and other institutions for mentally handicapped in music and music therapy.
In our permanent rubrics you will find articles on the work of our associations for mentaly handicapped and institutions for habilitation. There are some news from Yugoslavia and the world.

Zbornik izdaja **Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije,** Ljubljana Samova 9, telefon **061-125 017**. **Založniški svet:** Tone Jurečič, Branka Jurišič, dr. Anton Kotar, Slavica Navinšek, Marija Standeker, dr. Marijan Šef, Slavica Toličič. **Uredniški odbor:** Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwill-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner. Glavna urednica **Aljoša Vodnik**. Odgovorni urednik: **Anton Kotar**.Posamezna številka stane 30 SLT, za ustanove 90 SLT. Letna naročnina za posameznike je 120 SLT, za ustanove 360 SLT. Posebne številke zaračunavamo posebej. Naročnina se pošilja na naslov: **Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9/II.** Številka žiro računa je **50102-678-5022**. Po mnenju republiškega komiteja za kulturo št. 415-279/91 av z dne 18. 4. 1991 je glasilo oproščeno davka od prometa proizvodov. Lektorirala: **Vlasta Kunej**. Oblikovanje in grafična priprava: **NIMBUS® Kranj**. Tiskala **Tiskarna Ljubljana**.

GLASBENA VZGOJA V VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU OTROK Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU

V času zgodnje obravnave in seveda v predšolskem in šolskem obdobju ima za otroke z motnjo v duševnem razvoju zelo pomembno mesto gibalna vzgoja. To je popolnoma razumljivo, saj je znano, da je gibalni razvoj pogoj za duševni razvoj. Z dolgotrajnimi sistematičnimi vajami, ki morajo ustrezati stopnji gibalnega razvoja, postajajo otroci z motnjami v duševnem razvoju vse bolj spretni in sposobni za učenje in delo. Rezultati gibalne vzgoje so najbolj vidni na športnih igrah otrok in mladostnikov iz osnovnih šol s prilagojenim programom, ki so bile letos organizirane že štiriindvajsetič, in iz zavodov za delovno usposabljanje — te pa so bile letos četrtič doslej. Ob razmišljanju o teh športnih igrah se nam vsiljuje vprašanje, kako je mogoče, da nam na glasbenem področju vse do letos ni uspelo organizirati kaj podobnega kot na področju gibalne vzgoje.

V Kulturnem domu Španski borci v Ljubljani smo imeli v aprilu priložnost videti in slišati otroke in mladostnike slovenskih osnovnih šol s prilagojenim programom ter zavodov in oddelkov za delovno usposabljanje, zbore in soliste, instrumentaliste in celo glasbeno-ritmične pravljice. Ta res kakovostni nastop dokazuje, da ima glasbena vzgoja v usposabljanju otrok z motnjami v duševnem razvoju pomembno mesto, in to smo v slovenskem merilu spoznali šele sedaj.

V reviji Naš zbornik smo že posvetili nekaj številk vzgojnim področjem. Dotaknili smo se likovne vzgoje, gibalne vzgoje, glasbene vzgoje in tehnične vzgoje, današnji čas in spremembe v zavodih za usposabljanje pa zahtevajo, da širše spregovorimo o glasbeni vzgoji.

Glasba je že od nekdaj spremljevalka človeka. Vsi jo radi poslušamo in vsi se bolj ali manj tudi glasbeno izražamo. Zelo napačno bi bilo misliti, da otroci z motnjo v duševnem razvoju ne čutijo prav tako kot čutimo zdravi ljudje.

V svetu so bile opravljene številne študije o pomenu glasbene vzgoje za razvoj otrok z motnjo v duševnem razvoju in o vplivu glasbe na razvoj teh otrok. Ta miselnost je odmevna tudi pri nas, to dokazujejo nove metode in oblike dela v delovnem in osnovnem usposabljanju. Že več let se pojavljajo strokovni izrazi: muzikoterapija, učenje z glasbo, glasba kot terapevtsko sredstvo, glasbena vzgoja ipd., ki jih je vsak po svoje razumel in uveljavljal v praksi, danes pa smo korak naprej, saj skušamo opredeliti pomen glasbene vzgoje in vrednost, ki jo ima predvsem v usposabljanju otrok in mladostnikov z zmerno, težjo in najtežjo motnjo v duševnem razvoju.

V naših zavodih in oddelkih za delovno usposabljanje imamo strokovnjake glasbenike in defektologe, ki strokovno in načrtno včlenjujejo glasbeno vzgojo v proces delovnega pa tudi osnovnega usposabljanja. Njihovo delo temelji tudi na sodelovanju s strokovnjaki iz tujine, ki imajo veliko izkušenj in jih prenašajo v obliki seminarjev in praktičnega dela z otroki v naših ustanovah. Naše strokovnjake smo zaprosili, da bi o svojem delu spregovorili v reviji Naš zbornik ter tako staršem in defektologom prikazali svoje delo in uspehe.

Že dolgo nam je znano, da imajo nekateri otroci z motnjo v razvoju zelo razvite glasbene sposobnosti, pri drugih pa moramo te sposobnosti prebuditi. Znano je tudi, da glasbo otroci radi poslušajo, da jih umirja, kultivira, da vpliva na govorni razvoj, razvoj motorike, čustveni razvoj ipd. Zato je naša poklicna dolžnost, da izrabimo vse možnosti, ki nam jih daje glasba za optimalni razvoj otrok z motnjo v duševnem razvoju.

Ante Kotar

Pota možnosti

GLASBENA TERAPIJA — NEKAJ NOVEGA?

Večina staršev je verjetno že opazila vpliv glasbe na svojega prizadetega ali zdravega otroka. En otrok bo ploskal, drugi bo mirno poslušal, tretji bo začel mogoče plesati. Nekateri otroci komponirajo svoje pesmice: pojo o vsem, kar so doživeli, ali pa samo ponavljajo isti stavek. Skoraj vsi otroci radi pojo ali petje poslušajo. Starši prizadetih otrok včasih opazijo, da je glasba skoraj edina stvar, na katero se otrok sploh odziva.

Že dolgo tega so delavci, ki delajo s prizadetimi otroki, ugotovili vpliv glasbe na otroke in to na različne načine uporabljali. Tisti, ki učijo glasbo, vidijo, da je glasba včasih edina močna otrokova točka, edina stvar, ob kateri se ti otroci ne počutijo prizadeti ali se počutijo enaki drugim. Drugi delavci, ki mogoče delajo z bolj prizadetimi otroki, uporabljajo glasbo za pomoč pri razvijanju motorike ali govora. Ugotovljeno je bilo tudi, da lahko glasba pomaga pri blaženju čustvenih in vedenjskih težav. Od osebnosti delavca in otroka je odvisno, kakšno metodiko dela bo razvil v glasbeni terapiji. Žal so ljudje komaj začeli zapisovati svoje izkušnje, pa še zdaj le malo. Občutek imam, da se glasbeniki neradi odločijo za pisanje o glasbeni teoriji, da raje delajo v praksi. Kljub temu pa so glasbeno teorijo nekateri le sestavili: Nordoff in Robbins, Alvin (Anglija), Curič (Češko-Slovaška), Wim ter Burgh, Madeleen de Bruijn (Nizozemska).

Temelj za delo je isti: **otrok je pomembnejši kot glasba**. Od prizadetih otrok ne pričakujemo, da bodo peli Bachove arije ali sodelovali v simfoničnem orkestru, zato bo tudi način našega dela temu ustrezen. Otrok je glasbenik, zanj je pomembna glasba, mi pa usmerjamo njegovo dejavnost tako, da bomo dosegli čim boljše uspehe.

Področja, ki jih želimo z glasbo zboljšati, so:

1. razvijanje motorike in koordinacije
2. razvijanje govora in jezika
3. razvijanje kognitivnega mišljenja in koncentracije
4. pomoč pri socialnem in čustvenem razvoju.

Naj nekoliko razložim vsako področje.

Motorika

Najbrž ste velikokrat opazili, da ste kaj počeli na prijetno ritmično glasbo iz radia ali da ste hodili v ritmu glasbe, ki se je razlegala iz zvočnikov v blagovnici. Mogoče ste bili presenečeni nad tem, kako vztrajni ste lahko pri aerobiki. Glasba sega v našo podzavest, zato laže telovadimo, ker imamo občutek, da ne telovadimo mi, temveč da nas nekdo premika. To značilnost glasbe lahko uporabljamo tudi za spodbujanje motoričnega razvoja.

Prvi korak, ki ga želimo z otrokom doseči, je, da usmerja pogled v smer, od koder glasba prihaja. Naslednji korak dosežemo, ko opazimo, da se otrok začne gibati ob glasbi, čeprav še ne v ritmu. V skupini težko prizadetih otrok, s katero delam, opažam, da se že ob prihodu v glasbeno sobo začnejo smejati, vpiti, se gibati, plaziti ali brundati, odvisno od njihovih spretnosti, razpoloženja ali osebnosti. Če je otrok mobilen, je gibanje z glasbo (ples ali korakanje po glasbi) čudovito sredstvo za nadaljnje razvijanje motorike. Če je ritem glasbe s plošče ali kasete prehiter, pojemo ali igramo sami in to najprej v tempu hoje; če otrok ritmu sledi, tempo pospešujemo.

Madeleen de Bruijn opisuje, da šestletna deklica s spastično hemiplegijo normalno hodi ob igranju koračnice. Zanimivo je, da ji to uspe, če ne misli na hojo (dela to podzavestno). Takoj ko opazi, da normalno hodi, postane hoja zopet spastična. To prikazuje, da mora biti za otroka glasba pomembnejša od vaj. Otrok pleše, igra, se počuti glasbenik ali plesalec. Terapevt ob glasbi opazuje, kako otrok napreduje: bolj enakomerno hodi, kako boljše prijemlje (npr. zvonček), da jasneje udarja po bobnih in igra klavir s prsti, in ne več z dlanjo.

Tudi igranje instrumenta je dobra motorična vaja, ki razvija predvsem fino motoriko in vizualno-motorično koordinacijo. Imamo celo vrsto možnosti za razvijanje otrokove motorike na področju glasbe (igranje na zvonček, boben z roko, boben s palčkami, same palčke...). Vedno pa moramo začeti z lažjimi vajami, in ko otrok te vaje popolnoma obvlada, mu dajemo težje. Če zmore, ga lahko naučimo igrati tudi kakšen instrument (klavir, flavta, kitara). Tudi pri igranju na instrument bo za otroka igra pomembnejša, terapevt pa bo opazoval otrokovo napredovanje v motoriki.

Tudi veliko pesmic je odličnih za razvijanje motoričnih spretnosti. Najbolj znani sta *Ko si srečen* in *Abraham ima sedem sinov*. Zlasti z drugo razvijamo občutek za lastno osebnost, posebno če otrok sam izbira gib, ki ga bo pokazal. Terapevt opazuje še druge otroke, ali znajo tudi oni napraviti enake gibe. Ko je na vrsti terapevt, ima možnost, da izbere nov ustrezen gib.

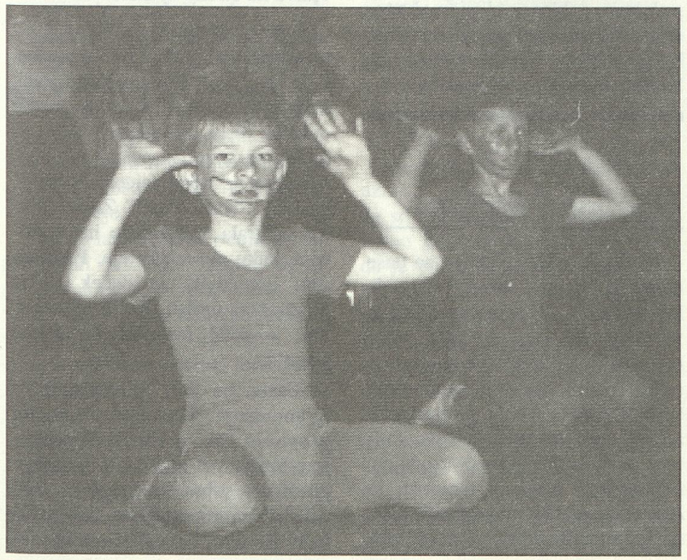

Če smo po vajah utrujeni ali pa imamo zelo spastične otroke, poslušamo mirno glasbo ali pojemo sami; kot bomo videli v poglavju Socialni in čustveni razvoj, vpliv glasbe ni odvisen samo od zvrsti glasbe, pač pa najbolj od razvoja in osebnosti otroka. Teoretično je umirjena glasba počasna v tridobnem metrumu in z melodično linijo navzdol. Kljub temu se veliko ljudi sprošča ob poslušanju Minimal music (Steve Reich), ki je v bistvu hitra glasba. Znana pa je tudi uspavanka Franza Schuberta, pisana v štiridobnem metrumu (4/4 takt). To nam dokazuje, da je analiza reakcij otrok pomembnejša od analize parametrov glasbe. Če vaš otrok skoraj zaspi ob poslušanju Agropopa, potem poslušajte Agropop za počitek. Če ima otrok ob tem rad tudi fizični dotik z vami, ga vzemite v naročje, ga božajte in pri tem uporabite tak položaj, da bo ugoden za vas in otroka.

Jezik in govor

Ko se otrok začne oglašati s posameznimi glasovi, jih postopno začnemo sestavljati v pesem. Vsako uro glasbene terapije s težko prizadetimi otroki začnem s pozdravno pesmico: "Zdravo, Janko, kako si?" "Mr mr mr" "Janko je mr mr mr..." To vedno povzroči velik smeh in še več glasov v skupini.

Če otrok govori nekaj besed, uporabljamo te besede v znani melodiji ali pa v improvizirani. Če pojem "a-ti, ati atitia-ti" namesto Na planincah sončece sije, se bo Mitja, ki je avtist, začel smejati in povedal svoj repertoar: ati, avto, kombi, avtobus, radio... Seveda bom tudi jaz pela to besedilo.

Če otrok bolje razumeva, bo počasi začel peti znane pesmice, ponavadi najprej zadnje besede stavka. Mi mu pomagamo, če pojemo jasno in počasi in tik pred koncem počakamo otrokov odziv: "Kuža Pazi, z repkom _____."

Evgeni van Rest — nizozemski glasbeni terapevt, opisuje, kako so nekateri otroci v njegovi skupini začeli govoriti prve besede na melodijo najbolj priljubljene pesmice.

Tudi sami lahko sestavljamo pesmice z otroki: "Kaj si delal danes, katera je tvoja najljubša hrana, najlepša barva..." Otrok je ob poslušanju svojega besedila v pesmici motiviran za govor.

Govor razvijamo tudi s petjem in recitacijami. *Nordoff in Robbins* opisujeta, kako izbiramo pesmice za razvijanje govora. Melodija in ritem glasbe morata biti enaka kot melodija in ritem besedila. Paziti moramo, da ne pojemo prehitro, vendar ne bodimo presenečeni, če zna otrok hitreje peti kot govoriti. *Madeleen de Bruijn* opisuje, kako Evelin, ki zelo težko govori, v zboru skoraj nima težav. Tudi sama je nad tem presenečena in pravi, da ne razume, kako ji gre pri tem vsakokrat laže.

Kognitivni razvoj

Večina otrok ima rada glasbo, veliko manj otrok pa rado računa. Glasbo lahko uporabljamo tudi za popestritev in utrjevanje šolske snovi. Zgled: Računanje 10 – 1 = 9 je dolgočasno. Če pa pojemo pesmico, katere vsebina pripoveduje o morskem psu, ki poje eno od desetih ribic, nato eno od devetih ribic... je za otroka bolj zanimivo in se igraje uči. Sami si lahko izmislimo pesmice, s katerimi otroci igraje in nevede utrjujejo imena delov telesa, zaporedje in imena dni v tednu, zaporedje in imena mesecev v letu ... Radivoj, ki je težko prizadet, je po določenem času muzikoterapevtske obravnave znal pokazati glavo ob pesmici o delih telesa. Zanj je bil to velik korak naprej.

Če je vrstni red pomemben, kot na primer pri poimenovanju dnevov v tednu, mesecev v letu... nam melodija in ritem pesmice s tako vsebino pomagata pri zapomnitvi. Če poenostavimo, lahko rečemo, da hranimo glasbo in druge umetnosti v desni polovici možganov, kognitivne stvari in jezik pa v levi. Vendar pa je v tem razlaga, da pacienti z afazijo včasih ne znajo več govoriti, znajo pa peti pesmice. Tako je mogoče tudi razumeti, da Janko poje pesmico Ringa ringa raja, ne more pa se spomniti, da je jutri petek, če je danes četrtek. Janku lahko pomagamo s tem, da mu vsak dan pojemo pesmice o dnevih v tednu s posebno pozornostjo na tem, kateri dan je danes.

Nordoff in Robbins opisujeta tudi, kako uporabljata glasbo za učenje kognitivno-motoričnih spretnosti, kjer je pomemben vrstni red (vezanje vezalk). Na Nizozemskem poznamo ritmično besedilo (podobno izštevanki) za učenje pletenja.

Zelo pomebna pri pridobivanju šolskega znanja je koncentracija. Otrok, ki se ne more skoncentrirati, se ne more učiti. Glasba tudi pomaga pri povečevanju koncentracije. Ko se otrok ukvarja z glasbeno dejavnostjo (bodisi da poje, igra instrument, posluša in se ob glasbi giblje), je pri tem že navzoča določena stopnja koncentracije. Cilj glasbene terapije je večati stopnjo koncentracije in daljšati trajanje koncentracije. Veliko glasbenih igric je zasnovanih tako, da večajo koncentracijo.

Primer igre: Otrokom razdelimo instrumente ali žogice, rutke... Damo jim navodilo: Takoj ko boste zaslišali udarec na triangel, lahko začnete igrati na svoje instrumente ali se gibati, vrteti... Ko ponovno slišite činelo, pa prenehajte. Ko otroci to obvladajo, povečamo težavnost igrice. Otrokom damo navodilo, naj s svojimi dejavnostmi počakajo, dokler ne slišijo več zvenenja triangla. Od nas je odvisno, koliko časa bo triangel zvenel, saj lahko zvenenje prekinemo.

Čustveni in socialni razvoj

Da glasba močno vpliva na naše čustveno stanje, vemo vsi, toda kako lahko to uporabljamo? Na to vprašanje je na žalost zelo težko odgovoriti. Vpliv glasbe ni odvisen samo od njenih parametrov (hitrost, višina, velikost intervala), ampak tudi od poslušalčeve kulture, vzgoje in njegovih asociacij. Nizozemski glasbeni terapevt, ki dela z vietnamskimi begunci, piše, da se jim njihova pogrebna glasba zdi vesela in prijetna. Naše izkušnje so podobne: Koračnica zmagovalcev iz Aide (Verdi) bo pri veliko ljudeh vzbudila občutek moči, Asina smrt iz Peera Gynta (Grieg) žalost in Čmrljev let (Rimskega Korsakova) agresijo, vendar pa ista glasba na nas drugače vpliva, če nas spominja na kakšen dogodek ali osebo.

Prizadeti otroci imajo prav tako čustva, ki jih lahko spodbujamo z glasbo. Nanje lahko glasba vpliva ravno tako pomirjujoče, ob njej se lahko počutijo pomembne ali postanejo agresivni. Tudi otroka lahko glasba spominja na kaj. Zato se splača ugotoviti, katera glasba vpliva na otroka in kako.

Sama se spominjam, kako je bil teže prizadeti Milan zelo nemiren. Pela sem mu pesmico Kuža Pazi. Kmalu se je umiril. Ker tega nisem opazila, sem še naprej pela in igrala, pa je znova postal nemiren. Naenkrat je rekel (sicer skoraj ne govori): "Kuža Pazi!" Znova sem mu zaigrala to pesmico in opazovala, kako miren postaja. Pesmico sem ponavljala in deček se je popolnoma umiril. Ko je bil umirjen, je želel poslušati še druge pesmice.

Glasba na nas vpliva, tudi če igramo sami. *Madeleen de Bruijn* je opisala, kako je Ernst po operaciji tumorja na možganih prišel v glasbeno sobo in začel močno udarjati in ropotati po bobnarski bateriji. Igral je več časa in čez nekaj časa je prešlo ropotanje v igranje. Verjetno je tako "izropotal" vso agresijo na svojo bolezen in negotovo prihodnost.

Goran, ki je težje prizadet, se začne zibati in peti z istimi besedami in preprostimi melodijami, če je nemiren. Ob svojem glasbenem izražanju dobi občutek varnosti. Na Nizozemskem sem delala z zmerno prizadeto žensko, ki se ni znala vesti primerno okolici. Bala se je prihodov novih ljudi v skupino, svojega rojstnega dne, obiskov... Cele dneve je pripovedovala in govorila o svojih stiskah. Pri glasbeni terapiji sva sestavljali pesmice, ki so pripovedovale o njenih težavah. S pesmicami je izpela svoj strah in nemoč in ni več čutila potrebe, da bi to še naprej govorila.

Glasba lahko pomaga tudi pri socialnem razvoju, saj ima notranjo strukturo. Tak primer je Rondo: Otrok mora čakati, da je na vrsti, mora poslušati solista, mora biti tudi sam solist, ne sme predolgo igrati. Enako velja, če pojemo o Abrahamu ali če igramo spremljavo ali improvizacijo. V glasbi morajo sodelovati vsi, in to je otrokom jasno. Če igramo skupaj, je pomemben vsak človek.

Igrati na činelo je veliko težje kot na boben, vendar pa za prijetno glasbo potrebujemo tistega otroka, ki bo ta ritem izvajal na čineli in tistega, ki bo igral ritem na bobnu. Oba sta enako pomembna, čeprav so sposobnosti otroka, ki igra na činelo, večje.

Otroku lahko glasba pomaga tudi pri hudih duševnih težavah, takrat pa potrebuje psihoterapevtsko pomoč. Težko je na kratko povedati o taki terapiji, ker je metodika, kot druge psihoterapevtske metodike, zelo različna in zelo odvisna od osebnosti terapevta in otroka.

Nekaj zgledov:

Benenson — glasbeni terapevt, ki dela z avtističnimi otroki, išče s pomočjo elektronike "iso zvok", ki je otrokom najbližji. V drugi fazi terapije posnema ta zvok na glasbenih instrumentih, v tretji fazi pa že pričakuje otrokov odziv na posnemani zvok. Ko se otrok odzove, povabi tudi starše, da bodo z njim doma lažje navezali stik. *Nordoff in Robbins* delata z bobni in klavirjem. Otrok igra boben, terapevt pa ga spremlja na klavir. Z različnimi improvizacijskimi tehnikami skuša doseči, da pridobiva otrok ritmično svobodo, da ni vkalupljen v en ritem, in to počasi, po stopnjah. Sestavila sta posebno stopenjsko lestvico glede na ritmične sposobnosti, kot pač ustreza različnim diagnozam. Na *Middeloo*, eni od štirih šol za glasbeno terapijo na Nizozemskem, učijo teorijo "Creativ-proces". Terapevt izpolni pri otroku najprej tisto potrebo, ki jo najmočneje izraža (npr. potrebo po varnosti). Ko je ta izpolnjena, se pokaže druga, ki je že bliže glavnega vzroka problema, ki ga ima otrok... Terapevt ob tem delu preverja otrokov napredek z "appel-analyse": otrokov odnos do različnih instrumentov. S pomočjo modela, ki ima temelje v Freudovi psihoanalizi, ugotavljajo, ali otrok napreduje in kako.

Na prvi pogled so metodike zelo različne. Če malo bolje pogledamo, vidimo, da imajo skupne stvari: vsi začnejo delati z otrokom, s takim kakor pač je, potem pa si postavijo cilj in ustrezno pot.

Tudi mi moramo delati tako:

Najpomembnejše je, da otrok uživa v glasbi, se počuti varnega, da se pri nas dobro počuti. Potem bomo dejavnosti oblikovali tako, da se bo otrok razvijal. Začeli bomo tako, da za otroka ne bodo pretežke, da ne bo izgubil zaupanja vase — pa tudi prelahke ne, ker bi mu postalo dolgčas. Pri svojem delu se moramo velikokrat spomniti Wimterburgovih besed: Kdor ima rad cvetice, bo naredil vse, da bodo lepo rasle in cvetele. Nekatere se takoj razvijejo v močne in zdrave rastline, ki jih ne uniči niti suša niti prevelika moča, ampak znajo kljubovati raznim nevšečnostim. Nekatere pa se razvijejo v šibke rastline in nič ne pomaga, če hočemo, da bi hitro in lepo cvetele, če jim odpiramo venčne liste... Potrebna je potrpežljivost in še večja skrb zanje.

Tudi naš otrok je kot rastlina. Omogočiti mu moramo ustrezne razmere, ob katerih se bo najugodneje razvijal, ne moremo pa posegati v njegovo osebnost.

Glasbena terapija — nekaj novega? Mislim, da ni. Vsi imamo kakšno izkušnjo iz glasbenih dejavnosti, ki sem jih opisala, mogoče celo več. Novo je morda to, da se je tudi v Sloveniji začelo premikati in da se zvečuje zanimanje za organizirano znanje glasbene terapije.

Ne gre za to, da bomo delali čudeže, pač pa da bomo pomagali našim otrokom in jim omogočili dva koraka naprej na prijeten način.

Literatura, ki sem jo uporabila:

– Nordoff, C. &P. Robbins, Therapy in music for handicapped children, London: Gollansz, 1965, Herdruk 1971

– Nordoff, C. &P. Robbins, Music therapy in special education, New York: John Day, 1971

– Schalkwijk, Frans: Muziek in de bulperlening aan geestelijk gebandicapten, Uitgeverij Intro, Nijkerk, 1988

– Rest, E. van, Muziektherapie op een kinderdagverblijf. In: R. Adriaansz, F. Schalkwijk &L. Stijlen (red.), Methoden van muziektherapie (nlz. 72 — 83), Nijkerk: Intro, 1986

– Schalkwijk, F. W., Grondslagen van muziektherapie, Nijmegen: Dekker &van de Vegt, 1984.

Literatura, ki jo priporočam v branje:

1. Alvin, J., Music for the handicapped, London, 1965

2. Alvin, J., Music therapy, London, 1966

3. Benenson, R. O., Music therapy in infantile autism, British J. of music therapy 7 (1976), p. 10 — 7.

Maintema Antke, muzikoterapevt

POSLUŠANJE GLASBE PRI OTROCIH Z VEČ MOTNJAMI

V zavodu za usposabljanje invalidnih otrok Vipava se celostno usposabljajo otroci, ki so telesno in duševno prizadeti, največ pa je otrok, ki so prizadeti zaradi možganske motorične ohromelosti ali cerebralne paralize.

Kot posledica prizadetosti možganov se pri otrocih pojavljajo različne kombinacije prizadetosti, ki zahtevajo za osvojitev večine znanj daljše časovno obdobje, kot ga predvideva program. Motnje, ki se pojavljajo pri duševno prizadetem otroku, so pri našem otroku še izrazitejše in več jih je:

- izrazite so motnje opazovanja, zaznavanja, predstavljanja, pozornosti, orientacije in pomnenja
- pojavljajo se vsestranske oblike motorične prizadetosti
- reven je pojmovni in besedni zaklad
- moten čustveni razvoj
- motena vizualno-motorična koordinacija
- motena grafomotorika
- skromne so življenjske izkušnje
- skromne delovne navade
- pojavlja se nerazvit govor
- izrazite so govorne motnje
- pogoste so motnje vida in sluha
- javljajo se tudi vedenjske motnje.

Cilji glasbene vzgoje

Temeljni cilj glasbene vzgoje je v tem, da otroka pripeljemo do tega, da ga glasba notranje zadovoljuje, to pa pomeni, da otrok glasbo spremlja, doživlja in da se zna glasbeno izražati: peti, igrati na instrument, dejavno prisluhniti glasbenemu delu.

Pot do približevanja k temu cilju je sistematična in načrtna. Praviloma bi se mogla začeti že v predšolski dobi ne glede na to, ali je otrok normalno razvit ali ga pri tem ovirata telesna in duševna prizadetost. Pri tem je zelo pomembno, kdaj, kje, kako bomo otroka začeli vzgajati k temu cilju in do katere stopnje ga bomo pripeljali. V vsakem otroku je mogoče zbuditi zanimanje za glasbo in tudi muzikalnost je položena vsakemu v zibko. S tem ne mislim tisto muzikalnost, ki mu bo omogočala najrazličnejše dosežke na glasbenem področju, pač pa muzikalnost kot sposobnost, da tisto, kar sliši, z glasom ponovi ali ponazori z gibom ali barvo, morda pa mu bo laže opisati z besedo. To sposobnost lahko učitelj, vzgojitelj ali starši razvijajo, poglabljajo s čustvi, ki jih glasba ob tem vzbuja. Seveda bo odvisno od otrokovih psihofizičnih sposobnosti, koliko bo te svoje lastnosti lahko razvil.

Pri tem sistematičnem vzgajanju moramo vedeti še, da glasba ne deluje na otroka sama od sebe, ampak je vezana na posameznika. To je pa tisti, ki bo pravilno presodil in ovrednotil otrokove glasbene dispozicije, njegove psihofizične sposobnosti in bo iskal pravilno pot, tisto pot, ki bo prinesla najboljši uspeh pri glasbeni vzgoji.

Pri otroku, ki je prizadet zaradi cerebralne paralize, razvijanje glasbenih sposobnosti močno zavirajo težave, ki jih ima pri motoriki, govoru, pomnjenju... Vse to zahteva od pedagoga, da se otroku prilagaja, upošteva različnosti glasbenih sposobnosti, ki jih velikokrat zelo težko ugotovi, in ga usmerja tako, da bo skrite skušal obujati, vidne pa razvijati. Potrebni so torej pravilen učiteljev prijem, njegova pedagoška sposobnost, kritičnost, pravilno presojanje, odnos do otroka, predvsem pa ljubezen do njega in do glasbe. Prav ljubezen do otroka in glasbe pa učitelju omogočata še, da naveže z otrokom čustven stik, ki je pomemben dejavnik uspeha.

Nikoli ne smemo pozabiti, da je glasba močno in učinkovito terapevtsko sredstvo.

Otroku pomaga do:

- boljše pozornosti in koncentracije
- pomaga mu bolje nadzorovati gibe
- vzbuja mu samozavest in mu s tem olajšuje vključevanje v družbo
- pripomore k boljši duševni in telesni sprostitvi
- razvija govorne sposobnosti, pojme, predstave
- pripomore k večji dejavnosti in pripravljenosti za dela, ki so ga pred glasbo že utrujala
- glasba bo za marsikaterega hudo motorično prizadetega otroka edina spremljevalka, ob njej bo preživljal prosti čas in bo nadomestilo za zelo veliko stvari, ki se jim je moral v življenju prisilno odreči.

Postopnost pri razvijanju aktivnega poslušanja

Prav glasbeno področje, ki je tako široko, pestro, polno in raznoliko ter zajema vse od petja, memoriranja, igranja na instrumente, izmišljanja in ustvarjanja ter doživetega poslušanja, do prepoznavanja zvočnih barv... prav glasbeno področje nam s svojo pestrostjo daje možnosti, da se otroku prilagajamo tako, da upoštevamo njegove sposobnosti pa tudi želje in tako pomaga pripeljati vsakega otroka do glavnega smotra glasbene vzgoje, to je do sposobnosti podoživljanja in vživljanja v glasbene vsebine in s tem do notranje zadovoljitve ob glasbi.

Poslušati pomeni doživljati glasbo. Da bi bila stopnja doživljanja višja in popolnejša, je treba razvijati otroku tri lastnosti:

- znanje
- občutljivost in
- domišljijo.

Glasbene didaktične igre za razvoj slušne občutljivosti

Znanje, občutljivost in domišljija so tiste lastnosti, ki bodo otroku omogočale, da bo glasbo razumel, se ji znal prepustiti in ga bo notranje zadovoljila. Zavedati pa se moramo, da se lastnosti nujno pridobivajo igraje, torej tako, da s tem ne obremenjujemo otroka, ne smemo od njega zahtevati nekaj, kar ne zmore. Obenem mu razvijamo glasbene sposobnosti, pomagamo pa mu tudi k boljšemu opazovanju, zaznavanju, pomnjenju, izgovarjavi, dikciji, razvijanju motorike in drugim intelektualnim in motoričnim sposobnostim.

Prav otroku z možgansko motorično ohromelostjo moramo omogočiti v ta namen veliko različnih zvočnih dražljajev, ki jih bo pozneje povezoval z zvočnimi vtisi glasbenih del in se začel vživljati v glasbeno vsebino.

Izhodišče otrokove poti v svet glasbe je namreč najprej njegova okolica. Otrok naj najprej zavestno prisluhne zvokom in šumom iz svoje okolice in jih prepoznava. Znanje naj črpa iz bogatega zaklada dražljajev in izkušenj iz sveta zvokov. Pri tem mu moramo seveda pomagati. Peljemo ga na ulico, v gozd, k potoku, v trgovino, kamor ga pač lahko. S seboj vzamemo kasetofon in zvoke posnamemo. Tako bomo dobili pisane glasbene slike, ob katerih bomo pozneje v družbi ugibali zvoke, se spominjali skupnih doživetij ali pa uporabili zvočne zapise pri kakšnih igrah.

Z mikrofonom, ki ga pritisnemo na kožo, okrepimo zvoke, ki nastajajo v našem telesu in so lahko spremljava za slušne in zvočne uganke. Nastanek različnih glasov lahko povzročimo tudi s tem, da drgnemo, praskamo ali tolčemo po koži. Naučimo se posnemati različne naravne zvoke z glasom. To so obenem tudi dobre vaje za dihanje in oblikovanje glasov.

Nekatere zvoke tehničnih naprav, redke naravne šume, živalske glasove ali šume človeškega telesa zelo težko prepoznamo, zlasti če so ojačani ali posneti na velike razdalje. Taki zvoki so nam lahko zvočne uganke. Pomagamo si z že posnetimi zvoki, npr.: Cicibanove urice — Zvoki Poki.

Otrok z možgansko motorično ohromelostjo je zaradi svoje invalidnosti omejen v gibanju. Zato je naša naloga, da mu omogočimo čimveč položajev, v katerih se bo srečeval z različnimi predmeti, ki jih bo lahko videl, tipal, okušal, vohal, poslušal, da jih bo spremljal globalno. Tako si bo nabiral znanje, izkušnje, učil se bo opazovati, primerjati, pridobival bo nove pojme, seznanil se bo z uporabnostjo in pomembnostjo predmetov. Poslušanje je odličen način pridobivanja tudi takih izkušenj.

Otroku dajemo hkrati možnosti spoznavanja in primerjanja ter ga učimo zbranega poslušanja.

Vsaka snov ima značilen zvok, kadar pade na tla, kadar nanjo potrkamo, jo podrgnemo ali prelomimo. Kadar se v igri intenzivno ukvarjamo z različnimi snovmi, kot so steklo, les, kamen, plastika, zrak, voda, dobivamo obenem njihove značilne lastnosti in snov vsestransko preučujemo. Navedeni primeri iger so preprosti, predmeti, ki jih pri tem potrebujemo, so nam skoraj pri roki, otroku pa so pomembno terapevtsko sredstvo, saj z njimi razvija motoriko, slušno občutljivost, intelektualne sposobnosti ali senzorične in intektualne sposobnosti.

Na primer igra s steklom: Kozarce napolnimo z vodo do različnih višin. Z mokrim prstom drgnemo po robu kozarca, da zazveni. Otrok, ki ima zdravi obe roki ali vsaj eno, lahko poskusi tudi sam, sicer naredimo to mi. Otrok bo dojel, da je zvok kozarca, v katerem je manj vode, nižji, in zvok polnega kozarca višji.

Plastika: Mogoče so nam kje v napoto ali po naključju najdemo upogljive, rebraste plastične cevi (ki se uporabljajo pri električni napeljavi). Ne zavrzimo jih takoj! Z njimi lahko uspešno izvajamo glasbene poskuse. Skoznje učimo otroka pihati, razvijamo mu ročne spretnosti, če drgne po njihovih rebrih, lahko skoznje tudi telefoniramo, tulimo in s tem prispevamo k pravilnemu nastavku glasov, hkrati pa izvabljamo različne zvočne slike, ki bodo pomembna izkušnja pri poslušanju glasbenih del.

Vsi poznamo "jogurtovo" ropotuljo. Iz lončka lahko naredimo tudi preprost bobenček. Stiropor nam bo škripajoče piskal, če bomo drgnili z njim po šipi. S tem pripomoremo tudi k boljši motoriki možgansko motorično ohromelega otroka. V želji po slišanju zvoka otrok lahko nevede izvaja zanj še kako težke gibe.

Baloni: Napihovanje balonov je za naše otroke zelo težko, vendar pa jih izredno radi napihujejo ali se igrajo z njimi. Če sami ne morejo, jim ga napihnemo mi. Spustimo ga, da se žvižgajoče izprazni. Lahko ga damo v vodo in poslušamo, kakšne zvoke nam daje zrak, ki uhaja.

Zrak in veter: Pihanje v roke je krasna dihalna vaja, hkrati otrok občuti svoj dih kot toplo sapico ali hladen veter. S pihanjem lahko premikamo predmete na mizi, tanke školjčne lupine, majhne, drobne žebljičke... Otrok bo želel slišati zvoke in hkrati igraje razvijal pljučno kapaciteto.

Če pa bomo vtaknili v steklenice slamice in jih izpostavili vetru, bomo lahko z otrokom slišali pravi vetrovni koncert.

Priprava in uvajanje poslušanja vokalne in vokalno instrumentalne glasbe

Obenem ko se z otroki igramo slušne igre, jih navajamo tudi na prepoznavanje lastnega in sošolčevega glasu, posnetega na magnetofonskem traku. Otroke namreč učimo pesmice, jih skupaj prepevamo. Zelo dobro je, če tako petje posnamemo in ga predvajamo. To jih bo zelo razveseljevalo, spodbujalo k dejavnosti pri izvajanju glasbe. Prepoznavali bodo svoj glas (solo je tudi s stališča socializacije zelo priporočljiv), spoznavali bodo sošolčeve glasove. Tudi posnetki spodbujajo otroka k aktivnemu poslušanju.

Kmalu bomo lahko poslušali otroški zbor, ki poje pesmico, ki smo se je naučili tudi mi. Učenci bodo primerjali svoje petje s petjem drugih otrok, s tem se bodo seznanjali z interpretacijo pesmi in navajali h kritičnosti. Poslušamo tudi pesmice, ki so spremljane z instrumenti. Najbrž ni treba poudarjati, da so prve pesmice, ki jih učenci obvladujejo, kratke, preproste po besedilu in glasovnem obsegu. Ustrezati morajo učenčevim glasbenim dispozicijam, torej je najboljše, da so prve pesmice, ki se jih učimo, v obsegu male terce. Postopno preidemo na glasovni obseg od d_1 do h_1.

Priprava in uvajanje poslušanja instrumentalne glasbe

V prostoru, kjer se intenzivno ukvarjamo z otroki in glasbo, imamo gotovo pri roki tudi instrumente, ki smo jih z učenci izdelali skupaj ali sami (idejo o izdelavi dobimo v knjigi Mire Voglar: Mali instrumenti) in male Orffove instrumente, mogoče imamo tu tudi kitaro, klavir, harmoniko ali električni harmonij. Otroke instrumenti zelo pritegnejo. Radi poslušajo, kakšen zvok ima posamezen instrument. Prvi stik z instrumenti naj otrok naveže sam, pustimo ga, naj pogleda, otipa, preskusi. Šele pozneje mu pokažemo, kako se ga pravilno drži, kako se nanj igra, povemo mu ime instrumenta.

Na žalost moramo sami poskrbeti, da bodo instrumenti vsaj delno prilagojeni za otroke prizadete zaradi možganske motorične ohromelosti. Seveda vsi otroci nikoli ne bodo mogli uporabljati vseh instrumentov. Za hudo motorično prizadete moramo imeti na voljo instrumente, ki jih lahko privežemo na roko (zvončke, kraguljčke). Iz činele naredimo visečo činelo, po kateri bodo učenci lahko igrali s paličico. Bobenčke postavimo na stojala, ki se jih lahko, če je treba, zniža ali zviša. Tudi triangel moramo vpeti, čeprav s tem izgubi pravi zvok. Če orglic otrok ne more držati v rokah, mu pripravimo posebno stojalo, ki ga ima obešeno na ramenih.

Pri otroku, pri katerem je motorika rok tako prizadeta, da z njimi ne more opravljati nobenega dela, nam pride prav ortopedska delovna čelada, na katero pritrdimo kovinski nastavek, da z njim igra na električni harmonij. Tudi ksilofone in metalofone postavimo na posebej za to pripravljena stojala, ki se, če je treba, zvišajo ali znižajo.

Za vsakega otroka moramo najti svojo rešitev, da se ne čuti prikrajšanega, da se čuti sposobnega udejstvovanja na področju glasbe.

Iz svojih izkušenj sem spoznala, da je najboljši prvi stik z instrumentalno glasbo prav lastna improvizacija na instrumentih. Otroci hitro povežejo nizke tone z debelimi in visoke s tankimi. Ko to spoznajo, lahko improviziramo, npr. živali. Zaigramo slona, medveda, volka, leva na instrumente z nizkimi toni, miško, mravljo, zajčka na instrumente z visokimi toni. Na instrumente posnemamo hojo, premikanje posameznih živali in tako dobimo dolge in nizke tone, ter kratke in visoke. Tu začnemo snemati, kar igramo, in poslušati, prepoznavati ter poimenovati instrumente.

Učenci lahko že kmalu aktivno prisluhnejo kratki instrumentalni glasbi, ki jo igra sprva en sam instrument, ki ga poznajo, nato razločijo dva in več instrumentov. Tu se razvijajo njihova domišljija, znanje in čustvovanje. Postopno s pravilnim vodenjem, pravilnim prijemom, bodo otroci postajali vedno bolj sposobni dejavnega poslušanja, vedno daljših skladb. Pri vsakem poslušanju postavimo določeno nalogo, uganko. Vendar pa moramo paziti, da se naše poslušanje ne sprevrže samo v ugotavljanje, prepoznavanje instrumentov, glasbenih oblik, pevcev, ampak da res vodi k doživljanju glasbe.

Ker je poslušanje glasbe dejaven duševni proces, ki združuje čustveno in miselno dejavnost in je s tem povezan s koncentracijo, je nujna uspešna priprava otrok na poslušanje: motivacija, priprava prostora in ustrezna reprodukcija.

Učitelja, ki ima rad glasbo, ima rad delo s prizadetimi otroki, ki ne podcenjuje še tako skromnih glasbenih sposobnosti, ki jih kaže otrok, ampak stori vse, da mu jih čimbolj razvija, in je pravi pedagog, bo otrok z možgansko motorično ohromelostjo vedno presenečal. Tudi takšen otrok je lahko dober poslušalec, ustvarjalec in poustvarjalec, čeprav ne bo nikoli skladatelj ali instrumentalist ali dirigent. Lahko pa bo glasbeni ljubitelj, ki se bo kot tak v koncertni dvorani polnovredno izenačil z drugimi ljubitelji in se tam vsaj včasih počutil tudi enakega drugim.

Loredana Sajovic

Literatura:

Kurt Pahlen, Poslušam in razumem glasbo, DDU, Ljubljana 1979

2. Mira Voglar, Kako približamo otrokom glasbo, DDU, Ljubljana 1979

3. Carl Dahlhaus, Estetika glasbe, CZ, Ljubljana 1986

4. Dorothee Kreusch -Jakob, Otrokove ustvarjalne igre, DDU, Ljubljana 1984.

GLASBENO-RITMIČNA VZGOJA V ZAVODU V ČRNI

V našem zavodu, kjer živi skupaj veliko otrok in mladostnikov, je poleg športnih dejavnosti in zaposlitev glasba najpogostejša oblika prostočasne dejavnosti. Radi jo poslušajo, ob njej plešejo in pojejo ter se tako sproščajo in radostijo.

Glasba je njihova potreba, in ker pri delovnem usposabljanju izhajamo iz posameznikovih potreb, vsa leta posvečamo področju glasbeno-ritmične vzgoje velik poudarek ter poskušamo dati otrokom čim več.

Navajamo jih slišati, poslušati, razpoznavati glasbo in po svojih sposobnostih sodelovati pri tem.

Smotri glasbene in ritmične vzgoje

Pri delu upoštevamo po programu za delovno usposabljanje določene smotre glasbeno-ritmične vzgoje: otrokom vzbujamo in oblikujemo veselje do glasbe, razvijamo jim željo poslušati petje in plesati. Sistematično in neprisiljeno jih usposabljamo za vse glasbene dejavnosti. Navajamo jih na pazljivo poslušanje in razvijamo

sposobnost glasbenega pomnjenja, čut za ritem, elementarni glasbeni okus ter jim z glasbo vnašamo veselje in sproščenost v življenje, ki ga živijo v zavodu.

Načela

Pri učnih urah upoštevamo specialnopedagoška načela, ki so pogoj za uspešno delo.

1. Načelo interesa
   Zanimanje za glasbene dejavnosti je treba spodbuditi. To dosežemo z različnimi pestrimi oblikami, ki so odvisne tudi od pedagogove iznajdljivosti. Kako bomo to zanimanje spodbudili, pa je precej precej odvisno od otrokovih prejšnjih izkušenj in od tega, kako spretno vnašamo vedno nove elemente.

2. Načelo individualnosti
   To načelo je izredno pomembno, saj moramo pri delu izhajati iz otrokovih potreb, njegovih sposobnosti in osebnostnih lastnosti (plašnost, agresivnost...).

3. Načelo aktivnosti
   Otroci morajo imeti možnost aktivno sodelovati, zato je treba izbirati primerne aktivnosti, ki jih bodo sposobni izvajati in bodo pri izvajanju doživljali uspehe oziroma svoje zadovoljstvo.

4. Načelo nazornosti
   To načelo zahteva od nas, da otrokom tisto, kar jih želimo naučiti, čim bolje ponazorimo. Pri tem je treba tudi njim dati možnost, da poskusijo po svoje.

5. Načelo postopnosti
   Upoštevamo ga pri vsem delu na področju glasbeno-ritmične vzgoje, in sicer od postavljanja smotrov do izbire vsebin ter metod dela, saj se lahko zgodi, da tisto, kar se nam zdi preprosto, otroku ni blizu in mu povzroča težave.

Potek učenja

Ure glasbeno-ritmične vzgoje potekajo predvsem v dobro opremljeni glasbeni sobi, kjer so na voljo potrebni učni pripomočki. Imamo instrument s klaviaturo, Orffov instrumentarij, kasetofon, kasete z različno glasbo (prevladuje otroška) ter veliko improviziranih instrumentov, ki smo jih v zavodu izdelali sami. Pri izdelavi teh glasbil sodelujejo otroci po svojih sposobnostih in jih še posebej radi uporabljajo. Ure glasbene vzgoje pa izvajamo tudi na prostem, kjer uporabljamo liste, piščalke, prisluhnemo ptičjemu petju... ter v drugih učilnicah.

Učenje glasbeno-ritmične vzgoje zajema:
- slušno, melodično in pevsko vzgojo
- ritmično vzgojo
- poslušanje glasbe.

Zgradba učne ure je oblikovana za vsako skupino posebej, učna enota pa je izbrana glede na stopnjo, na kateri je skupina, in učno snov, ki jo v skupini ta čas obravnavajo.

Na I. stopnji je temeljna oblika igra — vse delo poteka z njo. Pri učnih urah navajamo otroke na poslušanje, posnemanje in prepoznavanje neglasbenih zvokov; na ugotavljanje izvora zvoka, na petje melodičnih odmevov ter petje pesmi s preprosto melodijo in besedilom.

Pri učenju nove pesmi vsebino razširimo v kratko zgodbo, ki jo slikovno predstavimo in nato pesem še glasbeno predstavimo ter se jo celostno učimo.

Ritmična vzgoja na I. stopnji zajema navajanje na ponavljanje enakih ritmičnih motivov ter spoznavanje zvočnega okolja. Seveda pa že tudi na tej stopnji otroke skušamo navajati na primerno glasnost izvajanja ter spremljamo pesmice z udarjanjem, ploskanjem. Pri delu uporabljamo predvsem zvočne predmete, improvizirane instrumente, iz katerih lahko s preprostimi prijemi izvabimo zvok.

Na II. razvojni stopnji je program učenja glasbeno- ritmičnih aktivnosti zahtevnejši. Učimo se pesmi, katerih oblike in vsebine so preproste, imajo pa primeren, ne preveč zahteven glasovni obseg. Izbiramo jih glede na letni čas, različne priložnostne slovestnosti, na obravnavano učno snov. Pri učenju pesmi ne vztrajamo pri popolnem znanju besedila, ampak puščamo otrokom, da se izražajo po svojih sposobnostih.

Spoznavamo različne instrumente in si tako petje popestrimo s spremljavo. Pri učenju ravnanja z instrumenti upoštevamo različne možnosti in pri tem dajemo poudarek na pravilni izvedbi, lepem zvoku in pravilni drži instrumenta.

Ritmična vzgoja na II.stopnji temelji na različno navajanje na izvajanje ritmičnih obrazcev. Ritmična spremljava poteka ob govorjenem besedilu, ob petju pesmi, ob gibanju ter ob glasbi. Naši otroci zelo radi izvajajo ritmične spremljave z Orffovimi in improviziranimi instrumenti. V teh dejavnostih uspešno sodelujejo, saj jih ima večina dober čut za ritem. Seveda pa se na tej stopnji že učimo poslušati različne zvrsti glasbe in glasbene pravljice.

Na III. razvojni stopnji pa se učimo peti narodne in druge znane pesmi ter pri tem upoštevati dinamiko in tempo. Pesmi tudi dramatiziramo ter spremljamo z raznimi ritmičnimi instrumenti. Učimo se izvajati ritmične odmeve z bogatejšo ritmično vsebino.

Velik poudarek dajemo učenju aktivnega poslušanja različnih glasbenih zvrsti. Otroke navajamo na smiselno in razpoloženju primerno izbiro glasbe za poslušanje. Učimo pa se tudi plesati.

Pri učenju plesa navajamo otroke na ustvarjanje, posnemanje gibov, na skupna doživljanja, odnos do nasprotnega spola, primerno vedenje, povezanost med glasbo in gibanjem. Razvijamo jim gibčnost, spretnost, sproščenost in uglajenost, saj je gibanje ob glasbi intenzivnejše.

Plesno znanje s pridom uporabijo ob praznovanju rojstnih dnevov. Enkrat na mesec pa organiziramo skupen ples (občasno tudi ob igranju ansambla). Udeležijo se ga vedno vsi, plešejo pa predvsem moderne plese.

Glasba in njen vpliv na gojence

Ugotavljamo, da z razvijanjem sposobnosti na glasbeno-ritmičnem področju našim gojencem in mladostnikom omogočamo:
- lepše preživeti prosti čas
- uveljavljati sposobnosti glasbenega izražanja
- izboljšati socializacijo
- s pripravami na skupne nastope spodbujati dobre medsebojne odnose in pripadnost skupini
- spodbujati razvoj govora.

Navsezadnje je glasba ena najboljših psihoterapevtskih oblik, ki kompenzira nesposobnost ali zmanjšano sposobnost verbalnih funkcij. Uspehi pa se kažejo tudi v nastopih naših pevcev in instrumentalistov na proslavah v zavodu in širši okolici.

Naši gojenci radi poslušajo glasbo. Spodbuja jih k dejavnosti, ustvarja dobro razpoloženje, sprošča čustvene napetosti, zboljšuje gibanje ter jim omogoča razvedrilo in vključevanje v okolje.

Barbara Žlebnik

GLASBENA REVIJA ZAPOJMO — ZAIGRAJMO — ZAPLEŠIMO

Na dnevu defektologov v Krškem konec lanskega septembra smo razpravljali tudi o zamisli, da bi osnovne šole s prilagojenim programom in zavodi za usposabljanje iz Slovenije pripravili prvo glasbeno revijo. Predlogi so bili zelo različni, zato smo decembra izdelali vprašalnik o sodelovanju na glasbeni reviji in ga poslali na vse osnovne šole s prilagojenim programom in v zavode.

Prijavilo se je 26 šol in zavodov, med njimi tudi dva zborčka vrtičkarjev iz bežigrajske občine. V februarju smo se na sestanku v Ljubljani srečali glasbeni pedagogi, ki smo prijavili nastop svojih varovancev na reviji. Dogovorili smo se, da bo glasbena revija 12.aprila ob 15.uri v Kulturnem domu Španski borci v Ljubljani. Vsaka šola ali zavod naj bi se predstavil z dvema glasbenima točkama. Kot skupno pesem, ki bi jo ob koncu prireditve zapeli vsi nastopajoči, smo izbrali pesem Ko si srečen, saj je bilo zanjo največ predlogov.

Da pa je bila prva glasbena revija sploh izpeljana, gre največja zahvala organizatorju Društvu defektologov Slovenije, delavcem Zavoda za usposabljanje Janeza Levca v Ljubljani in delavcem Kulturnega doma Španski borci. Priznanja, ki so bila ob koncu nastopa podeljena vsaki nastopajoči skupini, je izdelal likovni pedagog Marijan Kukec iz Kranja.

Glasbeni pedagogi smo se v Ljubljani znova srečali 7.maja z namenom, da analiziramo izvedbo in organizacijo prve glasbene revije in se okvirno dogovorimo o drugi. Dogovorili smo se, naj bi bila revija vsako leto v petku sredi aprila. Kraj naj bi bil vsako leto drug, prvi predlogi za naslednjo revijo pa so: Bled, Krško, Velenje ali Rogaška Slatina.

Janja Šenica

NASTOPALI SMO V LJUBLJANI!

Na dnevu defektologov v Krškem konec lanskega septembra smo se dokončno zmenili: revija NAŠIH pevskih zborov BO!

Med gojenci se je kaj hitro razširila vest: "Nastopali bomo v Ljubljani!" Še nikoli, odkar vodim pevski zbor, ni prihajalo na vaje toliko gojencev.

Iskali smo primerne pesmice in se nazadnje odločili za Bitenčevo Jezna ura in narodno Polževa snubitev. Naučiti pa smo se morali še "našo himno" Ko si srečen. V marcu smo imeli vaje enkrat na teden, v aprilu pa pogosteje. Pesmice smo dobro naštudirali. Naučili smo se jih tudi zaigrati na Orffove ritmične instrumente. Polževo snubitev pa smo spremljali z brenkanjem na kitare, ki nam jih je izdelal tovariš Peter. Stvar smo vzeli zelo zares in si za vsak primer s pomočjo tovariša Danija izdelali svoj videoposnetek.

Napočil je 12. april!

Šele na ta dan so mi gojenci čisto zares verjeli, da potujemo, in to takrat, ko je pred zavod pripeljal avtobus. Tako smo bili veseli in zagreti, tako je bilo lepo, da se je nekaj nevšečnega moralo zgoditi. Na Trojanah smo ugotovili, da smo v Črni pozabili obleke za nastop. Kdo je bil bolj zagrenjen — otroci ali tovarišice? Ne vem! Pravijo: Konec dober, vse dobro! Uredili smo namreč tako, da so obleko pripeljali za nami v Ljubljano.

V garderobi sem otrokom dajala še zadnja navodila: "Pojte glasno! Glejte mene! Pravilno udarjajte ritem!" Verjetno sem izrekla še veliko podobnih navodil, kajti trepetala sem od strahu zase in za otroke: da bi nam uspelo, da bi pokazali, da tudi mi res znamo zapeti.

Vse štiri tovarišice smo razmeščale gojence na odru, kot nekod od daleč pa sem ves čas slišala spodbudno ploskanje. Napovedovalec nas je napovedal! Tišina...

Moj znak za začetek pesmi. Med dirigiranjem sem razmišljala: "Ali je res, da pojejo tako glasno, tako enotno, tako lepo?"

Konec pesmi!

Pripravila sem se, da odpojemo še drugo pesem. Kar nekaj časa nisem mogla dati znaka za začetek, pa ne zato, ker bi me bilo strah, ampak zato, ker je publika še vedno ploskala naši prvi pesmi. Odpeli smo drugo pesem, odhajali smo, bili smo že vsi za odrom, ploskanje pa je še kar trajalo. Bila sem vesela zase, za tovarišico Barbiko in predvsem za vsakega gojenca posebej.

Čestitke so se vrstile tudi v garderobi. Gojenci pa so že postajali nemirni, saj so vedeli, da dobijo še sadno kupo. Kako je bila ta velika in sladka pa lepo okrašena z rožico!

Že nekajkrat smo si ogledali videoposnetek. Večkrat sem opazovala pevce. Bili so ponosni, ob gledanju so razlagali podrobnosti z revije, s potovanja. Bila sem vesela, saj vem, da je bil to zanje lep dan, poln doživetij.

Boža Mlinar

Obveščamo vas, da je naša nova telefonska številka 061/125 017. Isto številko ima tudi telefaks.

ZAPOJMO, ZAIGRAJMO, ZAPLEŠIMO

Po nekajmesečnem trudu, ki smo ga vložili v plesno točko, smo se s starim kombijem odpeljali proti Ljubljani. Da se počasi približujemo cilju, nas je spomnila Majina pripomba: "Dost' je!"

Generalka — polomija!

Po obilni malici in ogledu prestolnice smo se, otovorjeni z rekviziti, prebili do garderobe. Razpoloženje je bilo pevsko, podobno kot v čebelnjaku. Preoblačenje je potekalo kot po tekočem traku, brez kakršnihkoli zastojev.

Končno smo se povzpeli po zavitih stopnicah na prizorišče. Napoved voditelja revije Matjaža Tanka: "V majhnem zdraviliškem kraju Dobrni stoji na hribčku na levi strani ceste Dom Mihe Pinterja..." nas je predstavila občinstvu.

Oglasili so se prvi takti "Maričke" — planinke in planinca so se zavrteli. Gledalci so jih sprejeli z navdušenjem in jih spodbujali z glasnim ploskanjem. Ob tej dodatni spremljavi so z nasmehom na obrazih uspešno končali nastop.

Utrujeni in prepoteni smo zapustili oder in odkorakali proti okrepčevalnici. Za malico smo dobili sendviče, sokove in čokoladice. Po hitrem preoblačenju smo končno prišli na svetlo. Nagrada za uspešen nastop je bil sladoled.

Rekvizite smo zložili v kombi in se utrujeni in polni novih doživetij odpeljali proti "majhnemu zdraviliškemu kraju Dobrni"...

Renata Žagar in Karin Dobnik

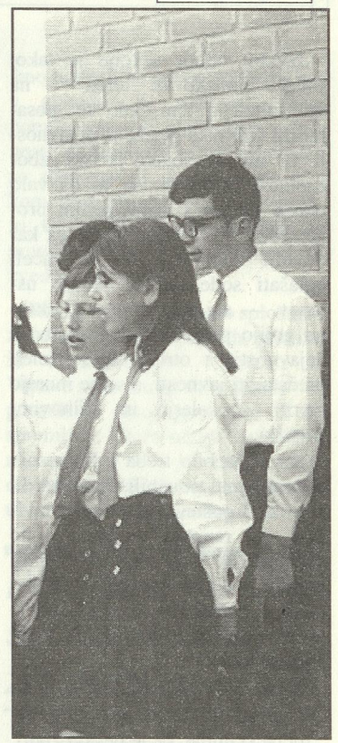

GLASBENA REVIJA JE USPELA

Pesem je govorica srca... je zdravilo za grenkobo, žalost, nesrečo. Zato zapojte, zaigrajte in zaplešite z nami! V smehu in veselju bodo zbledele vse razlike!

Tako smo vabili na prvo glasbeno revijo, na kateri so nastopali učenci slovenskih osnovnih šol s prilagojenim programom in nekaterih drugih ustanov za usposabljanje in varstvo otrok in mladostnikov z motnjo v duševnem razvoju.

O takšni prireditvi so že dolgo premišljali posamezni strokovni delavci v teh ustanovah, še posebno, kadar so ob nastopih svojih varovancev na občinskih revijah otroških in mladinskih pevskih zborov občutili, da se ne morejo primerjati z drugimi ne po zahtevnosti programa ne po kakovosti izvedbe. Ne gre prezreti tudi dejstva, da je v teh ustanovah manj otrok kot običajno v osnovnih šolah in da je zato majhno tudi število otrok, ki bi se mogli ali želeli še posebej ukvarjati z glasbeno poustvarjalnostjo. Prav tako v večini ustanov, prav zaradi majhnosti, nimajo specialistov za glasbeno vzgojo.

V zadnjih letih so se okrepile pobude, da morajo imeti tudi ljudje z motnjo v duševnem razvoju priložnost za športno in kulturno udejstvovanje in da posebni, prilagojeni programi teh dejavnosti ne pomenijo segregacije, temveč omogočajo uveljavitev njihovih sposobnosti tako, da jih lahko spoznajo in cenijo tudi ljudje, ki o njih vedo malo ali ničesar.

Od prve zamisli do uresničitve

Predlog za organizacijo revije pevskih zborov osnovnih šol s prilagojenim programom je bil sprejet na občnem zboru Društva defektologov Slovenije decembra 1989 v Mariboru. Za izvedbo naj bi poskrbel izvršni odbor sekcije tega društva za delo z lažje duševno prizadetimi otroki in mladostniki, ki mu predseduje prof. Silva Grilanc-Kitek.

Izvršni odbor sekcije je takoj začel "preiskovati teren" — na vprašalnik o tem, kdo na posamezni šoli vodi glasbene dejavnosti in ali bi šolski pevski zbor nastopil na reviji, se je odzvalo okrog 15 šol s prilagojenim programom. To bi bilo za začetek kar dovolj. Potem pa so se začeli oglašati sodelavci iz drugih ustanov — saj vendar povsod skrbno gojijo petje in druge glasbene dejavnosti, z otroki bi se želeli predstaviti javnosti, a se ne morejo meriti s šolarji in njihovimi dosežki.

Ko se je bilo treba lotiti resnih priprav, smo povabili prav vse, ki bi prišli v poštev za nastop na reviji — od razvojnih oddelkov do delavnic za delo pod posebnimi pogoji. Na prvi pripravljalni sestanek v začetku septembra lani je prišlo petnajst pedagogov iz različnih ustanov.

Soglasno so sklenili, da:

- na prireditvi lahko nastopijo različne skupine, ne le pevski zbori, pa tudi solistični izvajalci;
- program ni omejen le na petje pesmi, temveč je mogoče uvrstiti vanj tudi instrumentalne ali plesne točke, glasbene pravljice ipd.;
- so nastopajoči lahko iz katerekoli organizacije za usposabljanje in varstvo otrok, mladostnikov ali odraslih z motnjo v duševnem razvoju;
- naj prireditev ne bo tekmovalna, temveč naj bi pomenila nastopajočim in njihovim mentorjem možnost, da se predstavijo široki javnosti in doživijo javno priznanje za svoj trud.

Prireditev naj bi bila sredi aprila v Ljubljani, ker je v maju in juniju že veliko drugih kulturnih in športnih srečanj.

Že na tem sestanku, pa tudi kasneje ob razpravi na dnevu defektologov konec septembra v Krškem, sta prišli na dan še dve bojazni: da dosežki otrok iz teh ustanov niso na dovolj visoki kakovostni ravni in da je podvig denarno preveč zahteven.

Pobudniki revije pa so bili neomajni: če kdo misli, da je ni mogoče izpeljati, naj se pač umakne, a naj ne ovira tistih, ki mislijo drugače.

Širši pripravljalni odbor je vodila Janja Šenica iz osnovne šole v Dečkovi ulici, ki deluje v okviru Zavoda za usposabljanje Janeza Levca v Ljubljani; bila je pravzaprav dobri duh vse prireditve. Drugi člani tega odbora so bili izbrani tako, da so bili iz različnih regij — v svojem ožjem okolju naj bi za nastop navdušili sodelavce iz bližnjih ustanov ter poskrbeli za sporočanje podatkov in predlogov v zvezi z organizacijo prireditve.

Priprave so bile temeljite

V ustanovah, v katerih so se odločili sodelovati na glasbeni reviji, so se že jeseni začeli skrbno pripravljati za nastop v Ljubljani. Podatke o programih posameznih skupin je zbirala Janja Šenica, ki je opravila tudi končni izbor.

Ob koncu zime pa so se začele dokončne tehnične priprave: rezervirali smo prostor v Kulturnem domu španski borci in se dogovorili za delitev dela in denarne obveznosti med obema organizatorjema — Društvom defektologov Slovenije in Zvezo društev za pomoč duševno prizadetim.

Na revijo, ki smo jo poimenovali ZAPOJMO — ZAIGRAJMO — ZAPLEŠIMO, smo povabili predstavnike šolskih oblasti in strokovnih služb, predstavnike kulturne skupnosti, vse organizacije za usposabljanje in varstvo otrok in mladostnikov z motnjo v duševnem razvoju, novinarje, nekatere dolgoletne prijatelje in sodelavce ter poskrbeli, da so obvestila o reviji objavili tudi na radiu in teletekstu.

Vedeli smo, da bo na prireditvi precej staršev nastopajočih iz Ljubljane, kakšen bo odziv drugih ljudi, pa smo lahko le ugibali. Pesimisti so se bali, da bodo edina publika nastopajoči sami, optimisti pa so trdili, da je v dvorani — ne glede na njeno velikost — vedno premalo prostora, če vodi priprave na prireditev prof. Kitkova. In prav so imeli ti zadnji!

Dvorana je bila polna do zadnjega kotička, nekateri gledalci so morali celo stati. Prišla je televizijska snemalna ekipa, posnela začetek revije in poročilo je bilo objavljeno isti dan v prvem televizijskem dnevniku, ko je prireditev še trajala. Lahko rečemo — kot je zdaj v modi — da smo dosegli "medijski preboj".

Konec dober — vse dobro

Čeprav so pevovodje med generalko zatrjevali, da ne oni ne otroci nimajo prav nič treme, so v isti sapi vsi po vrsti dodajali še: "Kolikor zmoremo, toliko bomo pokazali!" Pokazali pa so veliko.

Nastopilo je 26 skupin in posameznikov. Najprej sta bili na vrsti dve skupini malih šolarjev iz ljubljanskega vrtca Mladi rod, ki pravzaprav ne sodita v prvotno predvideni krog nastopajočih. Prva skupina se je imenovala Pingvini, druga pa Cvilimedo. Nato so se zvrstili pevski zbori šol s prilagojenim programom iz Žalca, Velenja, Nove Gorice, Lenarta, Gornje Radgone, Slovenskih Konjic, Kranja, Tolmina, Strunjana, Celja, Litije, Rogaške Slatine, Zagorja, Kamnika, Ribnice, Domžal, Novega mesta in Ljubljane ter iz zavodov v Vipavi in Črni. Zavod iz Dobrne so predstavili mladi

plesalci, varstveno-delovni center iz Ljubljane solo-pevka in plesalka, gojenci ljubljanskih oddelkov za delovno usposabljanje pa so nastopili z glasbeno dramatizacijo Papirnati čolniček. Na koncu so združeni pevski zbori zapeli še skupno pesem Ko si srečen.

Nastopajoče je v imenu organizatorjev pozdravila prof. Silva Grilanc-Kitek, slavnostni govornik pa je bil direktor Zavoda Republike Slovenije za šolstvo dr. Srečo Zakrajšek.

Že nekajkrat doslej je v svojih razmišljanjih o otrocih, ki so drugačni od večine, trdil, da tako zelo nadarjeni kot tisti z znižanimi razvojnimi možnostmi zahtevajo našo posebno skrb in njim prilagojen način usposabljanja. Še posebej je poudaril, da okolje, ki ni prilagojeno njihovim drugačnim potrebam, pravzaprav povzroča "prizadetost" — v drugačnih razmerah, ob večji prilagodljivosti okolice, bi o tem ne bilo sledu. V tej luči naj bi gledali tudi na letošnjo glasbeno revijo.

Nekateri povabljenci se revije zaradi službene zadržanosti niso mogli udeležiti, a so svoje pozdrave in dobre želje nastopajočim sporočili po svojih sodelavcih (dr. Vencelj) ali pisno (Milan Kučan, dr. Bohova). Predsednik Kučan je v svojem pismu izrazil prepričanje, da ima glasba s svojo govorico, razumljivo vsem ljudem dobre volje, izredno pomebno vlogo pri spoznavanju sposobnosti ljudi z motnjo v duševnem razvoju, pri sprejemanju njihove drugačnosti in še zlasti pri njihovem skupnem in posamičnem samopotrjevanju.

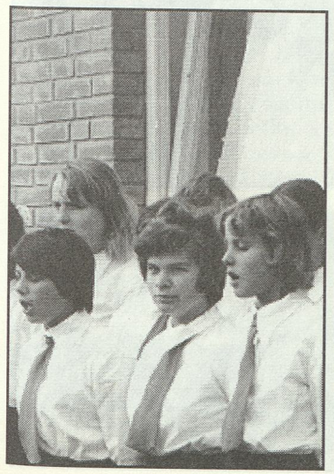

Otroci so peli kot škrjančki!

Nedvomno imajo veliko zaslug za to njihovi mentorji — pomembno je odbrati primeren program, pa strokovno in dosledno vaditi. Prav tako kot pri športnih tekmovanjih je tudi pri glasbenih nastopih enakovredna prvina predstavitve nastopajočih njihovo vedenje. Otroci so se morali znajti v novem okolju, se držati dogovorjenega načina ravnanja in se dostojno vesti. Tudi ta plat prireditve je bila na primerni ravni. Nobenih težav ni bilo pri prihodu na oder, pri razvrščanju na praktikablih, nič ni bilo zbeganih pogledov ob nabito polni dvorani, dostojanstveno so sprejeli ploskanje, počakali, da je mentor prevzel priznanje, in nato mirno in urejeno odšli z odra.

Vsaka nastopajoča skupina je dobila priznanje za nastop. Plakete so delo znanega likovnega ustvarjalca in pedagoga iz Kranja Marjana Kukca, podeljeval pa jih je nepogrešljivi Kristjan Strgar, ki je nalašč za to priložnost pripotoval iz Maribora. Svoj neizbrisni pečat je reviji vtisnil tudi znani voditelj televizijskega dnevnika Matjaž Tanko, ki je povezoval program in držal na odru vse nitke v svojih rokah.

V ozadju celotne revije, neopazni, a nepogrešljivi, so bili sodelavci Kulturnega doma španskih borci z direktorjem Brankom Dobravcem. Če se je že kaj začelo zapletati, so mirno in z dobro voljo pomagali premagati težave. Pri njih smo naleteli na odnos, ki je pri nas v glavnem še redkost — brez pomilovanja ali sladkobne uslužnosti; nastopajoče in spremljevalce so obravnavali, kot bi ravnali s komerkoli drugim. Nič se ni mudilo, vse je bilo ob pravem času na pravem mestu, vsakdo je dobil ali zvedel, kar je želel.

Revija se je končala ob splošnem zadovoljstvu nastopajočih, publike in organizatorjev. Otrokom iz Vipave se pa kar ni dalo domov — posedli so okrog garderobe in ob spremljavi kitare odpeli še venček narodnih. Tako je tudi zadnje obiskovalce ob slovesu razveselila ubrana pesem iz mladih grl.

Prireditev je bila spodbuda tudi za publiko

Že na začetku sem omenila, da so v mnogih ustanovah pomišljali, ali bi nastopili ali ne — ker so se bali, da niso "dovolj dobri". Ali je šlo za pretirano samokritičnost ali za nezaupanje v sposobnosti otrok, ne vemo natanko. Ker smo vabila za revijo poslali tudi v vse ustanove za usposabljanje, je bilo med publiko precej ljudi, ki so "se prišli učit za naslednje leto". Vsi so ugotavljali, da zmorejo to tudi njihovi otroci in da bodo naslednje leto zanesljivo nastopili. S tem pa je bil dosežen še en namen prireditve — čeprav morda prikrit, a ne nepomemben: razbiti predsodke o otrocih z motnjo v duševnem razvoju med strokovnjaki, starši in drugimi ljudmi. Tudi za to prireditev bi lahko uporabili eno od gesel specialne olimpiade: Morda ne bom zmagal — a dovolite mi, da sem pogumen in da poskusim!

Aljoša Vodnik

GLASBENO-RITMIČNA DEJAVNOST IN LUTKARSTVO V ODDELKIH ZA DELOVNO USPOSABLJANJE V LJUBLJANI

Želja po tem, da bi popestrili naše delo in da bi se naši otroci in mladostniki uveljavili med sovrstniki in pred starši, nama je bila izziv, da sva se odločili za to dejavnost.

Začetki najinega tovrstnega dela segajo v šolsko leto 1984/85, ko smo nastopili v naši ustanovi z glasbeno-ritmično predstavo Pravljica o bolnem zvončku. V naslednjih letih so si sledile: Pozdrav pomladi, Mojca Pokrajculja, Grdi raček in Papirnati čolniček.

Širši javnosti smo se prvič predstavili z Mojco Pokrajculjo leta 1987 na srečanju razvojnih oddelkov v Ljubljani.

Z Grdim račkom pa smo leta 1988 sodelovali na V. Jugoslovanskih športnih srečanjih zavodov otrok in mladostnikov z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju v Dečanih na Kosovem in dobili priznanje.

Lani pa smo uprizorili igrico Papirnati čolniček. S to glasbeno-ritmično lutkovno igrico smo se letos spomladi predstavili tudi na reviji Zapojmo, zaigrajmo, zaplešimo v Ljubljani. Udeležili smo se še selektivnega srečanja lutkarskih skupin v Vodnikovi domačiji, ki ga je organizirala Zveza kulturnih organizacij Slovenije. Za mentorstvo sva prejeli zlato Linhartovo značko na srečanju lutkarjev in lutkarskih skupin v Izoli.

Temeljno vodilo pri delu je bilo pritegniti otroke in mladostnike, ki želijo sodelovati, ne glede na njihove sposobnosti. Za to pa je bilo potrebno veliko strokovnosti, truda, dobre volje in časa. Skupine otrok so bile vedno precej številne. Selekcijo sva naredili le, če smo nastopali zunaj. našega zavoda. Vloge sva razdelili na podlagi individualnih sposobnosti nastopajočih. Vse so bile ENAKOVREDNE.

Bistvena sestavina predstav naj bi bila animacija, ki ustvarja iluzijo. Ker pa so naši otroci in mladostniki moteni v telesnem in duševnem razvoju, je naša animacija zelo skromna, tudi vsebina je prilagojena. Pri ustvarjanju scene in rekvizitov so sodelovali po svojih sposobnostih, tako npr. pri barvanju, lepljenju, striženju ter izdelovanju instrumentov iz naravnih materialov in uporabnih predmetov.

Pri delu so nama v pomoč izkušnje iz lutkarskih srečanj in seminarjev. Tako se bova letos udeležili z otroki gledališkega in lutkovnega tabora v Ankaranu.

Uspešnost naših prizadevanj za to, da bi postali naši otroci in mladostniki sestavni del širšega okolja, je spodbuda njim in nama za nadaljnje delo.

Marjeta Perko
Lili Hribar

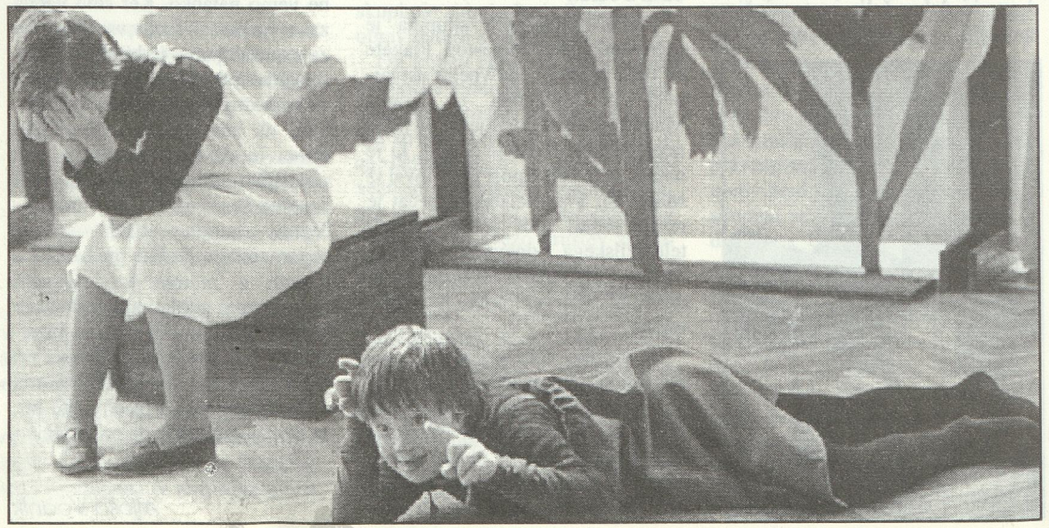

Iz naših društev in ustanov

ZAČETEK NI BIL LAHEK

V vzgojno-varstvenem zavodu Borisa Pečeta v Mariboru smo februarja 1971 odprli prvi predšolski razvojni oddelek. Začetek ni bil lahek, ovirali so ga zlasti predsodki med posameznimi člani delovnega kolektiva in dejstvo, da na sprejem nestrpno čaka veliko več otrok, kot je bilo novih mest.

Na prenekatero srce je bilo treba potrkati. Da bi se otroci, ki bodo preživeli del dneva med nami, dobro počutili, je bilo pomembno, da jih vsakdo sprejme s srcem.

Ostalo delo je bilo lahko: z veseljem smo pripravljali igralnico, kupili ustrezne igračke in didaktični material. Vse je bilo pripravljeno in veselili smo se začetka. Prvi starši so z nezaupanjem pripeljali svoje otroke in prve dni, celo tedne, je ostalo nekaj stolčkov praznih. Kmalu pa so starši in otroci prihajali z jasnejšimi obrazi in vse večjim zaupanjem. Vsak dan so se prepričali, da postajajo koraki njihovih malčkov bolj gotovi, govor jasnejši in roke spretnejše. Po enem letu smo odprli že drugi oddelek.

Danes so nam otroci v razvojnih oddelkih enako dragi kot drugi in s starši se skupaj veselimo njihovega napredka.

Rajka Petrovič

ZAKAJ SE ODLOČAMO ZA VKLJUČEVANJE OTROK V RAZVOJNI ODDELEK VRTCA

V svetu poznajo različne oblike obravnave malih in predšolskih otrok, ki so moteni v razvoju. Obravnava je po eni strani odvisna od dosežkov znanosti, po drugi strani pa od političnih, socialnih in kulturnih razmer, v katerih ljudje živijo.

Že pred dvajsetimi leti smo se odločili, da bomo obravnavali razvojno motene otroke v majhni skupini ter v rednem vrtcu. Praviloma so te skupine heterogene po sestavi otrok ter zahtevajo od pedagoga pri delu poudarjeno individualno — pa tudi skupinsko delo. Takšno delo pa zahteva od njega nenehno navezovanje stikov z otrokovim življenjskim okoljem; posledica tega je kar največja normalizacija otroka. To je cilj, za katerega si nenehno prizadevamo in ga iz leta v leto razvijamo. Koliko je ta cilj vsakokrat posebej dosežen, zaslutimo ob pogovoru s starši, s skupino strokovnjakov, ki budno spremlja otrokov razvoj, in ob neposrednem obisku v vrtcu. Za te otroke nismo zgradili posebnega vrtca in jih tako oddelili, nismo pa jih tudi preprosto razpršili med druge otroke v vrtcih. Menim, da je tako zastavljeno usposabljanje nekje na sredini med segregacijo in popolno integracijo, s tem pa najbliže resničnim otrokovim sposobnostim in potrebam, stvarnim možnostim in pričakovanjem staršev. Naš otrok potrebuje strokovno pomoč za življenje in delo, pa še ta cilj je omejen.

Našemu otroku nismo naredili dozdaj posebne usluge, če smo ga uvrstili kot posameznika v redno skupino v vrtcu. Vedno znova smo strokovnjaki naleteli na otroke, ki so po takih ponesrečenih poskusih izgubili

čas in veliko duševne moči. Naš otrok potrebuje specialni trening, deloma posebno opremo ter specialnega pedagoga. V redni skupini je izpostavljen konkurenci, prevelikim porazom, ob katerih se boleče zave svojih pomanjkljivosti. Vse to vodi do drugotnih posledic: značajskih, vedenjskih, nevrotičnih. Od zdravih otrok lahko pričakujemo spodbude in le delno pomoč našemu otroku. Boljši uspehi zdravih tovarišev jemljejo našim otrokom pogum, če so trajno nedosegljivi. Zaradi tega je za začetek usposabljanja doživetje majhne skupine tovarišev s podobno usodo. Potrebne so usmerjene pobude; to je visoko strokovno delo, njegov namen pa je, da postopoma privede našega otroka v normalno človekovo okolje.

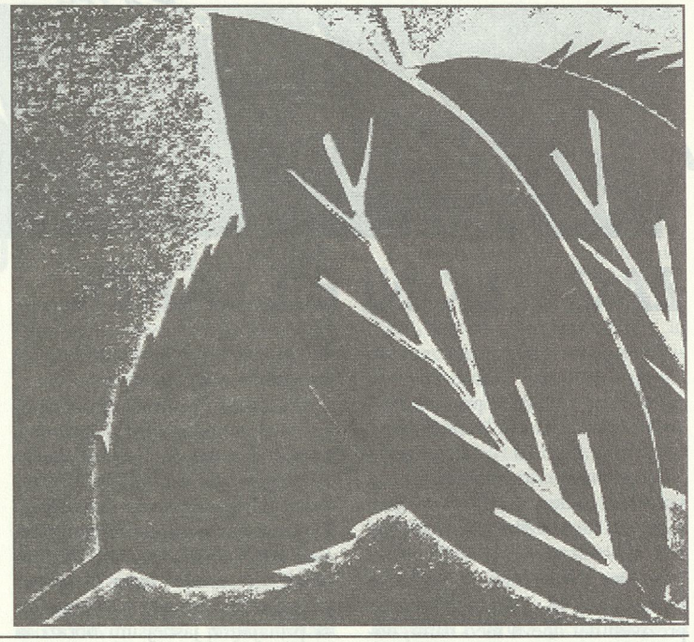

Peter Skuber

ŽARKI SONCA

V naravi so zelo redke popolne stvari. Tu vidiš ptico s polomljenimi krili, tam popek, ki se ne bo nikoli razvil v cvet. Tudi človeku narava in usoda ne prizanašata.

"Zakaj je moralo prizadeti prav mojega otroka?" je vprašanje večine nas staršev, na katero pa ni odgovora - in tudi pomagal ne bi. Našemu otroku lahko pomagamo predvsem le mi sami, družba in okolje, v katerem živi.

Ko je moja hči dopolnila leto in pol, sem morala nazaj v službo. V varstvo sem jo prepustila babici. To je bila le zasilna rešitev. Babici, ki je že v letih, je bilo to prenaporno, otrok je zahteval veliko, predvsem je pogrešal družbo. Znašla sem se v precepu: svetovali so mi, da bi otroka vpisala v razvojni oddelek vrtca. Odločitev je bila težka. Znanci so opisali te oddelke kot nekakšne prostore za vegetiranje, hiralnice. Po drugi strani pa sem se bala svojega otroka, ki je zaostajal v razvoju, pahniti med vrstnike, ki jim ne bi bil dorasel.

Odločila sem se za razvojni oddelek, ki je že v prvih dneh postal za mojo hčer pravi mali raj!

V majhni skupini otrok, ob specialni pedagoginji in varuški zares uživa svoje neokrnjeno otroštvo. Niti sama si nisem znala predstavljati, s koliko različnimi dejavnostmi se tukaj ukvarjajo naši otroci. Zjutraj telovadijo, se igrajo, učijo se pesmic, poslušajo pravljice, ki jih znajo tudi sami obnoviti. Najsrečnejši so, kadar gredo na sprehod. Toda to niso samo sprehodi, kjer bi otroke na primernem prostoru prepustili svežemu zraku. To so pravi poučni sprehodi, kjer spoznavajo naravo: travo, drevesa, rože, barve jesenskega listja. Bili so na tržnici, kjer so si ogledali jesenske pridelke, videli so razstavo malih živali. Tudi triletni otroci že vedo, kako se prečka cesto, poznajo zeleno luč na semaforju.

Po svojih močeh jih vzgojiteljice učijo skrbeti tudi zase. Kako ponosna je bila moja hči, ko mi je doma pokazala, kako si zna sama umiti roke, kako gre sama na stranišče.

Ker sta v skupini dva predšolska otroka, tudi sama pravi, da hodi v malo šolo in že pozna črki A in I.

Oddelek redno obiskujeta tudi logopedinja in fizioterapevtka. V prijaznem okolju vrtca je tako pomoč otroku mnogo sprejemljivejša in koristnejša. Za konec naj povem, da sem kljub vsemu srečna, kadar ob sobotah potoči hčerka kakšno solzo, ker ne more v vrtec. Vsa nestrpna čaka novega ponedeljka, ko bo lahko znova objela svoji teti in se pridružila otrokom, da bodo kljub vsem svojim hibam skupaj doživljali del srečnega otroštva.

Mamica

SREBRNI JUBILEJ DRUŠTVA DOMŽALE-KAMNIK

Eno prvih medobčinskih društev za pomoč duševno prizadetim je bilo pred petindvajsetimi leti ustanovljeno za območje domžalske in kamniške občine. Zdaj je uradni sedež društva v Invalidskem centru v Mengšu. Jubilej društva so člani in prijatelji proslavili letos spomladi s prireditvami, ki seznanjajo široko javnost z ustvarjalnostjo in poustvarjalnimi dosežki oseb z motnjo v duševnem razvoju.

V Oranžeriji Edigs v Mengšu so 17.maja odprli razstavo kipov, risb in slik, ki so jih ustvarili člani interesne skupine društva; razstava je bila odprta do konca maja.

Proslava ob obletnici delovanja društva pa je bila 30. maja v Kulturnem domu v Mengšu. Slavnostni govornik je bil podpredsednik slovenske vlade gospod Matija Malešič. V kulturnem programu so nastopili učenci osnovnih šol s prilagojenim programom iz Domžal in Kamnika ter komorni orkester Domžale- Kamnik, tercet MKM in solista tenorist Marjan Trček in citrar Tomaž Plahutnik pod vodstvom dirigenta prof. Tomaža Habeta.

Iz jubilejnega biltena povzemamo kratko predstavitev dozdajšnjega dela društva. Iskrene čestitke in še veliko uspehov!

Delovanje medobčinskega društva za pomoč duševno prizadetim Domžale-Kamnik je tesno povezano z začetkom dela nekdanje posebne osnovne šole na Homcu. V pionirskih časih skrbi za prizadete so se začele pojavljati težave, ki jih strokovnjaki niso mogli sami reševati — predvsem na področju prosvetljevanja staršev in širše družbene skupnosti. Prva razmišljanja o ustanovitvi društva so se zato porajala na posebni osnovni šoli.

Na homški šoli je bil 18. novembra 1966 skupni roditeljski sestanek, na katerem je tedanji ravnatelj Nace Vodnik razložil pomen in naloge društva za pomoč duševno prizadetim v povezavi s šolo s prilagojenim programom. Ta je bila takrat edina ustanova, ki je v svoje delo vključevala osebe z motnjo v duševnem razvoju. O nalogah društva je spregovoril tudi Bruno Kocbek, predstavnik republiškega društva. Na tem sestanku je bil izvoljen iniciativni odbor za ustanovitev medobčinskega društva in določen datum ustanovnega občnega zbora. Dogovorili so se še, naj bi na ustanovnem občnem zboru predstavili problematiko na področju dela z osebami z motnjo v duševnem razvoju — od 150 razvrščenih otrok v obeh občinah jih je bilo tedaj le 65 vključenih v šolanje.

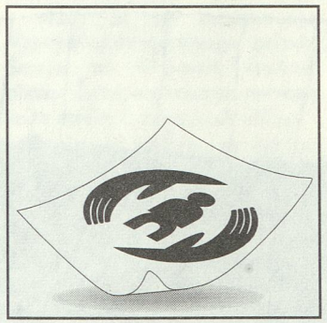

Sprejete dogovore so uresničili in 25. decembra 1966 so se na ustanovnem občnem zboru zbrali starši, predstavniki družbenopolitičnih organizacij obeh občin, Ada Krivic — predsednica republiškega odbora Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim, Rudi Sušnik — delegat republiškega odbora in Bruno Kocbek — predsednik ljubljanskega društva. Dogovorili so se, da bo sedež društva na Homcu, in izvolili prvi upravni odbor s predsednico Vido Hafner.

Na začetku delovanja društva je bilo njegovo delo usmerjeno predvsem v pomoč šoli na Homcu, da bi zagotovili kar najboljše razmere za njeno delo. Društvo je zbralo sredstva za opremo delavnice za tehnični pouk in gospodinjske učilnice. Ob pomoči patronažnih sester in aktivistov društva so začeli urejati seznam prizadetih otrok in odraslih oseb iz obeh občin.

Že v letu 1968 je društvo izpeljalo prve akcije za ustanovitev delavnic pod posebnimi pogoji. Leta 1970 so uvajali kartoteko duševno prizadetih, organizirali letovanje za otroke in starše v Vrsarju in pomagali pri razstavi izdelkov učencev osnovne šole s prilagojenim programom. Naslednje leto je bilo sklicano posvetovanje o problematiki te šole, saj dotedanji prostori niso več zagotavljali primernih razmer za normalno delo pri usposabljanju otrok z motnjo v duševnem razvoju. Leta 1973 je bila organizirana mobilna služba, vsi člani društva pa so začeli prejemati revijo Naš zbornik. Leto kasneje so bili na pobudo društva pri osnovni šoli organizirani oddelki za delovno usposabljanje, to je bila pomembna pridobitev pri skrbi za otroke z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju, ki so se tako lahko vključili v primerno obravnavo.

Oddelki za predšolske otroke v vrtcu so bili ustanovljeni na pobudo društva leta 1977, ponovno pa je oživela tudi pobuda za ustanovitev delavnic pod posebnimi pogoji — samoupravni sporazum o ustanovitvi teh delavnic pa je bil podpisan naslednje leto.

V letu 1980 je začela delovati posvetovalnica za starše, saj so v društvu nenehno iskali nove oblike dela, tako da bi v njem sodelovalo kar največ staršev. Navezali so stike z društvi iz Kranja in Gornje Radgone. V naslednjih petih letih se je to sodelovanje razširilo še na društva iz Nove Gorice in Celja, ob 20. obletnici društva pa so se pobratili s podobnim društvom z Reke. Vsa leta je potekalo usposabljanje staršev z zanimivimi predavanji strokovnjakov s področja zdravstva, šolstva in socialnega dela. Društvo je sodelovalo tudi pri ustanavljanju posebne zobne ambulante, ki zdaj pod vodstvom dr. Josipa Kuliša že peto leto dosega zavidljive uspehe.

Društvo skrbi tudi za rekreacijo in sprostitev: dvakrat je organiziralo letovanje na Stenjaku, na Visu in v Lendavskih toplicah, vsako leto pa piknike, izlete za starše in otroke, pohode po domžalski in kamniški občini, obiske dedka Mraza z bogatimi praktičnimi darili, v zadnjem času še zabavne dneve v disku Šporn v Radomljah. Ves čas je tudi skrbelo, da naši otroci ne bi bili odrinjeni na rob družbe.

PREVOZI OTROK DOMOV IN NAZAJ V ZAVOD V DOBRNI

Petek, konec tedna. Med otroki odmeva: "Domov, kombi! Kdaj pride moj kombi?" Tovarišice preverjajo: Simona gre s šentjurskim kombijem ob 13.uri, Gorazd s konjiškim ob devetih, Niko z žalskim ob 13.30, Boštjan ob 15.30 z mozirskim...

Saj bi potrebovali prometnika!

Otroci si komaj vzamejo čas za kosilo, hitro se preoblečejo, spravijo domače naloge, obvestila za starše...

Živžav se umiri, ko pridno čakajo na prihod kombija. Na njihovih obrazih je veselje. Kako znajo biti potrpežljivi!

Otroke smo začeli voziti s kombijem domov in nazaj v zavod v oktobru leta 1984, in sicer iz občine Slovenske Konjice. Pobudo je dalo njihovo društvo za pomoč duševno prizadetim. Še danes gospa Biserka Esih po dogovoru z nami in s starši skrbno načrtuje vozni red in spremljevalce.

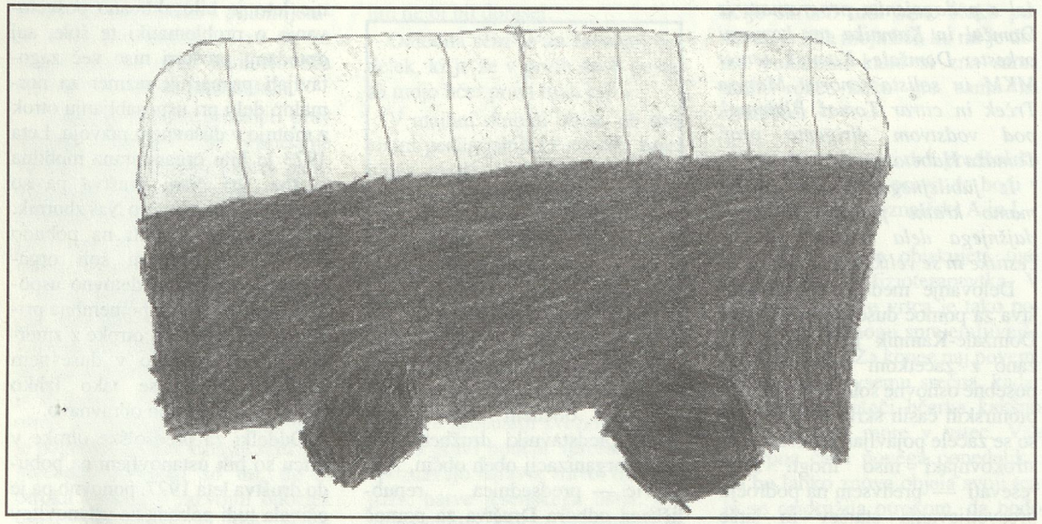

Domov bi se rada vozila z modrim kombijem. Naš ni takšen. V petek vozi kombi. Rada se vozim. Pripelje nazaj. Spredaj sedim, je boljše.

Jožica

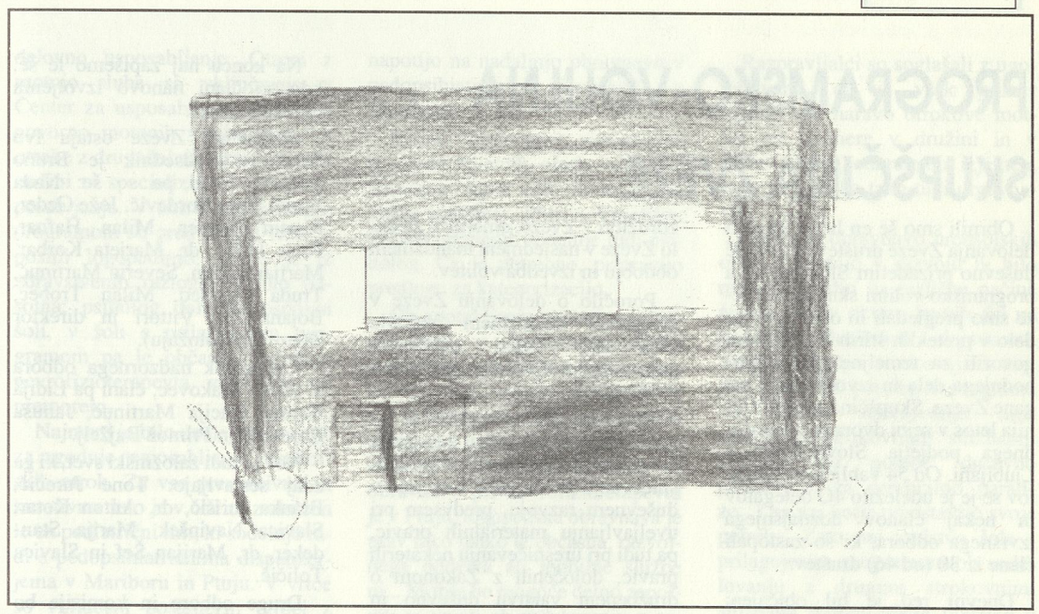

Sedim zadaj v kombiju, kadar se peljem nazaj. Kombi je rdeč.

Simon

V februarju 1986 nam je s pomočjo staršev, predvsem z osebno zavzetostjo gospoda Franca Irnarja, ter ob razumevanju ravnatelja osnovne šole iz Ljubnega in izvršnega sveta občine Mozirje uspelo dobiti kombi za prevoz mozirskih otrok. Glede na to da je v letu 1987/88 nekaj varovancev iz te občine končalo delovno usposabljanje v naši ustanovi in so začeli delati v delavnici pod posebnimi pogoji v Celju, smo vpeljali kombi na relaciji: Ljubno – Dobrna – Celje – Ljubno, tako da je vedno polno zaseden.

V šolskem letu 1990/91 smo s pomočjo društev za pomoč duševno prizadetim osebam občin Šentjur pri Celju in Žalec, predvsem zaradi osebne zavzetosti predsednikov obeh društev, tj. gospoda Petra Jeršiča in gospoda Riharda Kopušarja, v sodelovanju s starši in ob razumevanju Vzgojno-izobraževalnega zavoda Šentjur ter občinskih struktur občine Žalec organizirali prevoze še za otroke iz omenjenih občin.

Kombi in šoferja za prevoz otrok iz občine Slovenske Konjice priskrbi Osnovna šola Pohorskega odreda, za tiste iz občine Mozirje Osnovna šola Ljubno, za otroke iz občine Šentjur domači vzgojno-izobraževalni zavod in za žalske otroke skupščina občine Žalec.

Za posamezne relacije je izdelan natančen vozni red, razpored staršev za spremstvo in način sporočanja sprememb.

Plačilo prevozov je po občinah različno. Sredstva prispevajo nekdanje izobraževalne skupnosti, socialna skrbstva, društva...

Kombiji vozijo na štirinajst dni, razen šentjurskega, ki vozi vsak konec tedna. Otroke odpeljejo v petek popoldne in jih spet pripeljejo nazaj v ponedeljek dopoldne do pol desetih. Prevažajo 27 otrok od šestdesetih, kolikor jih je trenutno v domski oskrbi.

Glede na število otrok iz posameznih občin, ki so v naši ustanovi, bi bilo potrebno in smotrno organizirati prevoze še za otroke iz občine Šmarje pri Jelšah.

Upamo, da nam bo v prihodnje kljub kriznim časom uspelo obdržati in celo razširiti mrežo prevozov in s tem olajšati potovanje ter ohranjati čustveno navezanost v družini.

Ob tej priložnosti se v imenu otrok in staršev iskreno zahvaljujem vsem, ki so znali prisluhniti našim željam in so pomagali uresničiti potrebo po organiziranih prevozih otrok domov in nazaj v zavod.

Štefka Obestar

PROGRAMSKO-VOLILNA SKUPŠČINA ZVEZE

Obrnili smo še en list v kroniki delovanja Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Na programsko-volilni skupščini Zveze smo pregledali in ocenili svoje delo v preteklih štirih letih, se dogovorili za temeljne okvire prihodnjega dela in izvolili nove organe Zveze. Skupščina je bila 6.junija letos v sejni dvorani mednarodnega podjetja Slovenijales v Ljubljani. Od 54 vabljenih delegatov se je je udeležilo 4O delegatov in nekaj članov dozdajšnjega izvršnega odbora, ki so zastopali člane iz 30 (od 46) društev.

Dnevni red je bil običajen: obravnava različnih poročil, razprava, obravnava in sprejem predloga statuta Zveze in sporazuma o združitvi v Zvezo, smernice za delo Zveze v naslednjem mandatnem obdobju in izvedba volitev.

Poročilo o delovanju Zveze v preteklem mandatnem obdobju objavljamo v celoti v posebnem prispevku, prav tako pa tudi smernice za delo.

Razprava na skupščini se je razživela šele ob koncu zasedanja — največ smo govorili o (ne)uresničevanju pravic oseb z motnjo v duševnem razvoju, predvsem pri uveljavljanju materialnih pravic, pa tudi pri uresničevanju nekaterih pravic, določenih z Zakonom o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb, ki zagotavljajo različne oblike varstva in zaposlovanja.

Na koncu naj zapišemo le še, kdo so člani nanovo izvoljenih organov Zveze.

Predsednik Zveze ostaja Ivo Škof, podpredsednik je Bruno Kocbek, člani pa so še: Nada Barič, Irena Đorđević, Jože Geder, Martin Gruber, Milan Hafnar, Peter Jeršič, dr. Marjeta Korbar, Marijan Lačen, Severin Martinuč, Truda Medved, Milan Trobec, Bojana Zor Vittori in direktor Zveze (po položaju).

Predsednik nadzornega odbora je Rajko Makovec, člani pa Lidija Kajtna, Lucija Martinuč, Januša Rotovnik in Primož Bajželj.

Nov je tudi založniški svet, ki ga zdaj sestavljajo: Tone Jurečič, Branka Jurišič, dr. Anton Kotar, Slavica Navinšek, Marija Standeker, dr. Marijan Šef in Slavica Toličič.

Druge odbore in komisije bo imenoval izvršni odbor.

Uredništvo

OSNOVNA ŠOLA NE MORE SAMA UREDITI VSEH NEREŠENIH VPRAŠANJ

V letošnjem šolskem letu so v Ormožu slavili dvajsetletnico samostojne osnovne šole s prilagojenim programom. Slovesnost so pripravili ob koncu šolskega leta in jo povezali s pogovorom ob okrogli mizi pod naslovom: Problematika razvojno motenih otrok in odraslih v občini Ormož.

Pogovor je pripravilo vodstvo osnovne šole Stanka Vraza iz Ormoža, ki je ob društvu za pomoč duševno prizadetim občine Ormož in društvu za cerebralno paralizo občin Ptuj in Ormož glavni nosilec družbene skrbi za otroke z motnjo v razvoju. Nismo se pogovarjali le o teh otrocih, temveč tudi o drugih. Sodelovali so prestavniki večine strokovnih služb in upravnih organov, ki sodelujejo pri urejanju te problematike od pediatra dr. Borisa Vouka, psihologa prof. Petra Skubra iz Maribora in direktorice Centra za usposabljanje slušno in govorno motenih iz Maribora prof. Tanje Marjerjeve pa do predstavnikov sekretariata za družbene dejavnosti in zavoda za zaposlovanje. Prišli so tudi vodstveni delavci, vzgojitelji in učitelji iz vzgojno-varstvene organizacije in osnovnih šol. Predvsem pa je pomembno, da se je pogovora udeležil in vanj ustvarjalno posegal predsednik občinske skupščine gospod Jože Bešvir.

Kako je v občini Ormož poskrbljeno za otroke z motnjo v duševnem razvoju

Trenutno je v občini urejeno le usposabljanje šoloobveznih otrok s takšno motnjo; v Ormožu deluje osnovna šola s prilagojenim programom, ki ima tudi oddelek za

delovno usposabljanje. Otroci z motnjo sluha se vključujejo v Center za usposabljanje slušno in govorno motenih v Mariboru, za otroke z drugačnimi motnjami pa v bližini ni specializiranih oblik usposabljanja. V šoli s prilagojenim programom so pred štirimi leti zaposlili logopedinjo, ki pa je iz zdravstvenih razlogov veliko odsotna; psiholog dela na osnovni šoli, v šoli s prilagojenim programom pa le občasno sodeluje; nevrofizioterapevta v občini ne premorejo.

Najmanj je bilo doslej storjenega za zgodnje usposabljanje predšolskih otrok. Za vse preventivno in kurativno delo je v občini zadolžen le en pediatrični tim, ki sodeluje tudi s pedopsihiatričnima dispanzerjema v Mariboru in Ptuju. V vrtce so vključeni posamezni otroci z motnjami, ki pa niso deležni redne in sistematične specialne obravnave.

Zato sta bili izhodiščni vprašanji v razpravi ob okrogli mizi:
- kakšne so možnosti za ustanovitev razvojnega oddelka ali mobilne službe v občini in
- ali vzgojiteljice v vrtcih in učitelji v osnovnih šolah čutijo potrebo po defektologovem strokovnem svetovanju.

Obravnava v predšolskem obdobju

V dispanzerju za predšolske otroke spremljajo njihov razvoj od prvega meseca starosti do vstopa v šolo. Strokovnjaki želijo čim bolj zgodaj odkriti otroke z motnjo v razvoju, zato zadnja tri leta uporabljajo Denverski presejalni test. V posameznem letu se v občini rodi 220 do 250 otrok.

Ob sumu na razvojne motnje otroke ponovno testirajo in jih napotijo na nadaljnjo obravnavo v pedopsihiatrični dispanzer v Mariboru.

Redno opravljajo sistematske preglede triletnih otrok; nekatere pripeljejo starši celo iz sosednjih občin Ljutomer, Ptuj in Varaždin. Pri teh pregledih sodeluje tudi psiholog. Če je potrebno, pripravijo predloge za kategorizacijo.

Ob ugotavljanju motenj v razvoju otrok v pediatrični službi postavljajo vprašanje, ali je smiselno objavljati podatke o otrocih, če jim v domačem okolju ne moremo omogočiti potrebne strokovne obravnave: najbližja možnost za obravnavo pri nevrofizioterapevtu je v Ptuju, logopedska obravnava je prav tako lahko le občasna, razvojnega oddelka ali mobilne službe ni... Morda bo mogoče delno zapolniti te vrzeli ob sodelovanju z zavodom v Dornavi.

Tudi v vzgojno-varstveni organizaciji nimajo pregleda, koliko je otrok z motnjo v razvoju, vendar naletijo vsako leto na kak primer več v samem Ormožu kot v zunanjih enotah. Otrok sicer na zavrnejo, vendar pa jim ne morejo ponuditi ustrezne strokovne obravnave. Izjemoma je to mogoče le tedaj, če je otrok vključen v skupino, ki gostuje v prostorih osnovne šole s prilagojenim programom, tako da ga občasno obravnava kateri od specialnih pedagogov.

V osnovnih šolah pa ugotavljajo, da se kljub napotkom zdravstvene službe starši po sistematskih pregledih pred vstopom otrok v šolo in tudi kasneje ne odzovejo vabilom, naj pripeljejo otroke na nadaljnje specialistične preglede oziroma na terapijo.

Ob tem naj dodamo še, da ne vzgojiteljice v vrtcih ne učitelji v osnovnih šolah niso dodatno usposobljeni za delo z otroki, ki imajo motnjo v razvoju, pa tudi število otrok v oddelku je preveliko, da bi se jim lahko posebej posvetili.

Razpravljalci so soglašali z ugotovitvami, da je vsak primer (upoštevaje naravo otrokove motnje ter razmere v družini in v širšem okolju) enkraten in izjemen, zato ga je treba tako tudi obravnavati.

Ustrezno obravnavo predšolskih otrok z motnjo v razvoju bi bilo mogoče urediti na različne načine morda tudi v okviru javnih del na področju družbenih dejavnosti. Vendar morajo strokovnjaki najprej opredeliti potrebe in programe ter urediti sodelovanje med različnimi strokovnimi službami; društva (za pomoč duševno prizadetim, za cerebralno paralizo...) pa naj bolje predstavijo svoje potrebe. Zato naj vodstvo šole s prilagojenim programom ob sodelovanju z drugimi strokovnimi službami najprej zbere podatke o otrocih, da bo mogoče oceniti potrebe in pripraviti programe.

Kaj pa zaposlovanje?

Tudi v ormoški občini se že kažejo podobne posledice sedanje gospodarske krize kot v industrijsko bolj razvitih občinah: v velikih podjetjih praktično ni več možnosti za zaposlovanje. Čeprav gre za območje z močno kmetijsko proizvodnjo, je doslej le 10 % učencev, ki so končali osnovno šolo s prilagojenim programom, ostalo doma na kmetiji; skoraj petina jih ni našla stalne zaposlitve.

Po ocenah zavoda za zaposlovanje se bo nezaposlenost še povečevala in bo verjetno zajela okrog 20 % celotnega prebivalstva. Rešitve tega težavnega položaja za učence, ki končajo šolanje na osnovni šoli s prilagojenim programom, bo zato treba najti z zaposlovanjem pri obrtnikih, s prilagajanjem delovnih mest, davčnimi olajšavami in drugimi možnostmi,

ki jih predvideva zdaj veljavna zakonodaja.

Udeleženci razprave ob okrogli mizi so soglašali s predlogom, da izvršni svet skupščine občine Ormož poskrbi za ustrezen dogovor med zavodom za zaposlovanje, obrtniki in predstavniki davčne uprave.

Postopki pri uveljavljanju pravic s področja delovne zakonodaje in predpisov pokojninsko-invalidskega zavarovanja so zapleteni, zato je treba več pozornosti nameniti svetovanju delavcem.

Drugo vprašanje, ki se nanaša na zaposlovanje oseb z motnjo v duševnem razvoju, pa je postopen prehod od kluba za odrasle, ki dela zdaj enkrat na teden, v delavnico pod posebnimi pogoji. Klub deluje v sklopu in s finančno pomočjo občinskega društva za pomoč duševno prizadetim; vanj je vključenih sedem odraslih oseb z zmerno ali težjo motnjo v duševnem razvoju, starši pa bi radi vključili še tri. Razmišljali so o možnostih, da bi te ljudi sprejela katera od bližnjih delavnic pod posebnimi pogoji v Ljutomeru ali v Dornavi, vendar starši menijo, da bi bil prevoz prenaporen in predrag. Ustanovitev delavnice pod posebnimi pogoji v občini Ormož ostaja tako še naprej nerešeno vprašanje.

Nove razmere prinašajo nov način dela

Pogovor za okroglo mizo je potekal v strpnem in ustvarjalnem ozračju. Vsi udeleženci so odobravali odločitev vodstva Osnovne šole Stanka Vraza, da je prvo tako srečanje sploh bilo. Že med uradnim delom pogovora pa je bilo čutiti misel, ki jo je potem med družabnim srečanjem izrekel eden od udeležencev: Glede na število oseb z motnjo v občini in na veliko različnost njihovih potreb bo morala osnovna šola s prilagojenim programom postati pobudnica in usklajevalka različnih oblik skrbi za osebe z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Za to pa je treba seveda tudi zaposliti ustrezne specializirane strokovnjake v občini (nevrofizioterapevt, logoped...), zagotoviti sredstva in uresničevanje rešitev, ki jih omogočajo nove razmere v gospodarskem sistemu in trgu delovne sile.

Žal pa so nesrečni poletni dogodki — vojna in neurja, ki so strahovito prizadela prav občino Ormož — potisnili ta vprašanja povsem v ozadje.

Aljoša Vodnik

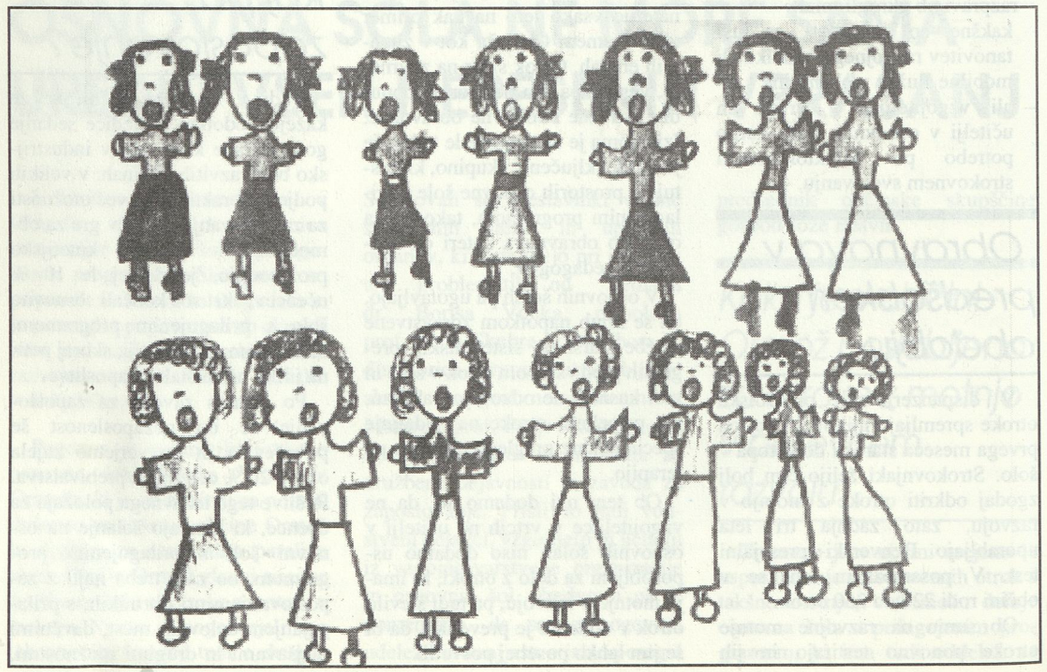

POROČILO O DELU ZVEZE V ZADNJIH ŠTIRIH LETIH

Kadar je treba pisati poročila o preteklem delu, smo navadno pred težko odločitvijo, kako naj to storimo, da bi vsebinsko izrazili svoje delo, obenem pa tudi širše spregovorili o prehojeni poti. Sam sem se odločil poskusiti, sicer res na kratko, kar oboje. To pomeni, da ni pred vami le kronološko poročilo, kaj smo naredili, izraženo samo v golih podatkih ali suhoparnih številkah. Nekaj bo seveda tudi tega, da bomo laže videli obseg svojega dela, vendar bi želel v središče svojega poročila uvrstiti razmišljanja o tem, kakšna je bila skrb za duševno prizadete in njihove starše v zadnjih štirih letih.

Ko sem prebiral stara poročila, sem opazil, da smo v preteklosti vedno menili, da je bil za ta del populacije, ki je v središču naše pozornosti, znova narejen korak naprej. Z veseljem ugotavljam, da lahko tudi za zadnja štiri leta trdim enako. Seveda pa se zavedam, da za oceno nekega stanja ni pomembna samo ena razsežnost, temveč je treba pogledati svoje dosežke vedno tudi v luči časa in razmer, v katerih so bili ustvarjeni. Dosežki v začetku razvoja dejavnosti so navadno bolj količinsko pomembni, kasneje pa se začnemo zavedati tudi potrebe po vzporednih kakovostnih premikih.

Položaj oseb z motnjo v duševnem razvoju v Sloveniji se v zadnjih štirih letih na splošno ni poslabšal. Seveda pa takoj dodajam, da velja to za povprečje, to pa je včasih zelo varljiv podatek. Na eni strani je namreč sistemska raven skrbi za prizadete otroke in odrasle, na drugi pa njihov resnični položaj, ki je močno odvisen od položaja družine, v kateri navadno živi. Ta pa je seveda zelo različen in se v današnjem času spreminja hitreje kot kdajkoli; težko ga ocenjujemo, če nimamo pred očmi določenega življenjskega položaja.

V zadnjih štirih letih smo doživljali nagle spremembe v zgodovini, v vsakdanji praksi in pri našem delu — pred štirimi leti si jih tudi veliki optimisti skoraj ne bi mogli zamisliti. Pri našem delu smo odvisni od splošnega dogajanja v družbi — tako ali drugače smo ravno v organizacijah, kakršna je naša, ali v družinah, ki imajo poleg običajnih še dodatne težave, vedno na udaru raznih družbenih dogajanj. Tudi naše delo je treba ocenjevati v luči časa — zato skušam v svojem razmišljanju obravnavati položaj duševno prizadetih iz realnega zornega kota. Iz tega kota se lahko stanje skrbi za duševno prizadete v preteklih štirih letih razdeli na več segmentov.

Težko bi dejali, da smo **na področju zdravstvene doktrine** v odnosu do prizadetih kaj posebno napredovali. Vendar tudi sami nismo pokazali v zvezi s tem posebne pobude, ker smo se ukvarjali predvsem s pragmatičnimi in vsakodnevnimi nujnimi zadevami. Ne more pa nam biti vseeno, če danes, na pragu tretjega tisočletja, še ne posvečamo dovolj pozornosti ob površnem in brezbrižnem ocenjevanju, da imamo v nekaterih delih naše male domovine nadpovprečno rizičnost v pred- in poporodni fazi. Organizacije našega zdravstva ni lahko ocenjevati. Tega niti zdravstveni delavci sami ne zmorejo dovolj kakovostno in stvarno. Upam, da bodo vse spremembe na zdravstvenem področju odsevale tudi v skrbi za duševno prizadete, tako z uvajanjem možnosti izbire storitev kakor s konkurenčnostjo in z bolj pozitivnim odnosom do bolnika.

Če na hitro preletimo **obdobje do vstopa otrok v šolo**, lahko ugotovimo, da je po podatkih, ki jih imamo na voljo, število razvojnih oddelkov v vzgojno-varstvenih organizacijah največje doslej. Veseli me, da je poleg stacionarnih oblik dela v marsikateri slovenski občini začela delovati mobilna služba. Oddelki ponekod ugašajo, drugod se na novo ustanavljajo, a so trdno vsidrani v sistem predšolske vzgoje. Kakega velikega napredka na tem področju pri uvajanju različnih možnih dodatnih oblik ni bilo. Premalo smo prožni pri iskanju različnih možnosti v korist posameznika in dajemo prednost institucijam, tudi tam, kjer to ni potrebno. Pojavljajo pa se tudi pobude posameznikov (na primer Sezam v Ljubljani), ki delujejo tudi v korist predšolskega varstva duševno prizadetih.

O osnovni šoli ali **oddelkih delovnega usposabljanja** bi lahko imeli cel simpozij. Zakaj? Samo v lanskem letu so strokovnjaki na velikem posvetu Alpe-Jadran v Ljubljani na temo o integraciji razvojno motenih razpravljali tri dni. Integracija pa je samo eden od vidikov šolske problematike razvojno motenih. Kje je še vse drugo! Zato naj omenim le dve področji, ki sta bili v zadnjih letih izredno pomembni. To je, da smo se znova "vrnili" k obravnavi življenjskih vprašanj laže

duševno prizadetih, za katere je v preteklosti prevladovalo mišljenje, da se bodo po končanem šolanju preprosto izgubili v življenju. Kriza zaposlovanja, polom usmerjenega izobraževanja in poenostavljena razmišljanja so nas pripeljala v položaj, da bomo morali v naslednjih letih to področje v celoti prevrednotiti in poiskati ustrezne rešitve.

Drugo področje, ki je bilo v zadnjem obdobju deležno več skrbi kot kadarkoli doslej, pa je bila **ustrezna strokovna skrb za težko duševno prizadete**, saj smo prišli v razvojno obdobje, v katerem se je sistemsko zaokrožila skrb za zmerno in težje prizadete, tako da je treba napraviti naslednji korak. Seveda pa še zdaleč ne moremo reči, da so problemi težko duševno prizadetih na tako imenovani šolski stopnji rešeni. Res je, da smo začeli govoriti o osnovnem usposabljanju, da smo dobili prve lokalne oddelke za te otroke pri osnovnih šolah s prilagojenim programom ali zavodih za usposabljanje in da je bil v zadnjih štirih letih ravno na področju institucionalne zavodske zaščite narejen velik napredek. Iztekajoči se sklad pri nekdanji izobraževalni skupnosti je v zadnjem trenutku rešil kritični položaj naših ustanov — z dograditvijo zavoda na Igu, dozidavo in prenovo zavoda v Črni, novima zavodoma v Dornavi in v Radovljici so poglavitni prostorski problemi zavodskega varstva otrok in mladostnikov v šolskem obdobju v slovenskem prostoru vendarle rešeni.

Večina otrok z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju danes lahko ostaja v svojem pristnem okolju — doma, saj so oddelki za delovno usposabljanje vse pogostejši in postajajo nekaj povsem samoumevnega. Zato se je tudi pritisk na klasično zavodsko varstvo bistveno zmanjšal.

Žal pa se položaj nekoliko slabša s starostjo otrok. To pa ne velja za tako imenovani **sistem delavnic pod posebnimi pogoji**, ki vsebinsko vse bolj preraščajo v varstveno-delovne centre; tudi v širšem evropskem prostoru ni mogoče videti tolikšne zgoščenosti podobnih ustanov na sorazmerno majhnem območju, kakršno je Slovenija. Delavnice še nastajajo, ko v posameznem okolju razmere dozorijo, tako da je ustanovitev delavnic iz gospodarskih ali drugih vzrokov za posamezen kraj koristna.

Pred nami pa je velika naloga, saj je nastanek nekega sistema kasneje pogoj za njegovo nadaljevanje. V mislih imam **razvoj** tako imenovanih **bivalnih skupnosti**, manjših in bolj humanih enot za življenje odraslih prizadetih oseb, ko starši omagajo ali pa jih te osebe celo nimajo več. V zadnjih letih opažamo, da se je spremenilo predvsem razumevanje teh potreb, čeprav je vsak dan tudi več konkretnih rešitev. Prvim poskusom v Črni že sledita Ljubljana in Mengeš, položaj se spreminja v Novem mestu, potrebe so velike v Mariboru in še in še. Opravljene so bile tudi nekatere konceptualne raziskovalne naloge za posamezna ožja območja; te skušajo na konkretnih primerih najti zanje ustrezne rešitve. S pedagoško fakulteto pa je dogovorjeno, naj bi se študentje usmerjali v tovrstne raziskovalne projekte, da bi imeli čim več različic rešitev.

Številčni kazalniki kažejo, da je od vseh odraslih duševno prizadetih oseb, ki imajo priznan ta status, v institucionalne oblike skrbi zajetih približno 15 % vseh. To pomeni, da jih je večina tako ali drugače povezana še z matično ali drugotno družino. Zato smo pred veliko težavo, ki je ne bo mogoče v nedogled zasilno reševati. Kaj in kam z odraslimi, ko bo to potrebno? To pa se bo zgodilo prav kmalu in tedaj bo treba urediti še marsikaj, česar se do zdaj še nismo lotili. Podoben položaj je bil pred nekaj leti v slovenskih zavodih; potrebno je bilo veliko prizadevanj, da se je stanje tudi prostorsko nekako uredilo. V času, ki ga velikokrat označujemo kot novega, se premalo zavedamo, da resnično prinaša tudi nove rešitve — tudi za nas in naše otroke. Sproščanje zasebne pobude, alternativnih možnosti, navsezadnje tudi večja brezposelnost, vse to se bo prav gotovo pokazalo tudi na našem področju. Seveda pa nas čaka še formalna ureditev teh zadev, predvsem bo treba izenačiti delovne razmere pa tudi družbeno ali državno materialno podporo.

Zelo težko je primerjati **materialno družbeno zaščito** duševno prizadetih v prejšnjih obdobjih in v zadnjih štirih letih. Naša družba je v nenehni krizi, še nikoli pa ni bila v takem položaju, da bi se spletle najneugodnejše okoliščine praktično na vseh področjih življenja. Kažejo pa se seveda predvsem v oblikah težav, ki niso v prid ljudem. To torej velja tudi za osebe z duševno motnjo in za njihove starše. Ne smemo pozabiti hiperinflacijskega leta 1989, ko smo bili praktično pred bankrotom tako v naši organizaciji kot tudi pri materialni zaščiti naših otrok. Menim, da je grozila tedaj doslej največja nevarnost za nadaljnji razvoj sistema skrbi za duševno prizadete, ker se je ves problem odnosa do duševno prizadetih začel znova vrteti okoli moralnih vprašanj "ali se to sploh splača?". Cene storitev v institucijah so narasle na tako raven, da so se ljudje, ki odločajo o teh stvareh, resno spraševali, kam to pelje. Položaj bi se lahko zelo hitro tudi poslabšal in posledic ne bi bilo moč popraviti v kratkem času. Seveda pa so bili tega najmanj krivi duševno prizadeti in njihovi starši, saj je bila večina stroškov sistemske narave.

Dogodki pa potekajo v takem sosledju, s tako naglico in tako nepredvidljivo, da bomo veseli, če bomo trenutno raven zaščite duševno prizadetih lahko obdržali. Seveda pa so povsem skaljena nekatera medsebojna razmerja; to velja zlasti za nekatere materialne pravice. Ni mogoče reči, da se zakonsko te niso izvajale, žal pa je v zadnjem času osnova za njihovo izračunavanje tako nizka, da realno v ponovno dvigajoči se inflaciji ne pomenijo tega, kar so v preteklosti.

Društvene dejavnosti so bile v zadnjih štirih letih zelo pestre. Prišli smo v fazo, ko ne ustanavljamo več novih društev, ker smo s svojo mrežo praktično že pokrili vse območje Slovenije. To ne pomeni, da imamo društva tudi formalno prav v vseh občinah, imamo pa razen znanih belih lis na Notranjskem bolj ali manj resnično vse druge občine zajete ali v lastna ali v medobčinska društva. V zadnjem času smo kar v nekaj večjih društvih doživeli menjavo generacij v vodstvih teh organizacij. Kadar nas sprašujejo o tem, kako društva delujejo, pa vedno odgovarjamo, da približno tretjina zelo dobro, tretjina povprečno, z zadnjo tretjino pa ne bi mogli biti zadovoljni. Seveda ni težava v tem, da bi ta društva ne bila dejavna navzven, pač pa ne zadovoljujejo dovolj dobro svojega članstva. To pa je potem navadno začaran krog, saj nedejavnost vodstva, ki ga lahko večinoma enačimo s celotno dejavnostjo društvenega življenja, povzroči tudi umik članstva. Mislim, da ne držijo nekatere trditve o nedejavnih članih. V teh primerih se je treba vedno vprašati, kaj je z vodstvom in ali so metode dela pravilne. Ravno od njih je namreč zelo odvisno, kako se odziva članstvo. Seveda pa morajo biti načini dela v različnih okoljih različni.

Pri ocenjevanju dela v društvih ugotavljamo, da je v nekaterih dejavnost na tako visoki ravni, da društva prevzemajo že kar velik delež skrbi za duševno prizadete in njihove družine v matični občini. Drugod je seveda povsem drugače. Dejstvo je, da običajno sama dejavnost v društvu spodbudi drugo dejavnost, problemi rodijo rešitve, te pa nove probleme. Člani društva so dejavni in sodelujejo, če vidijo, da je njihovo društvo uspešno, vidijo v društvenem delu tudi svojo korist ali pa so preprosto zadovoljni z oblikami dela, ki so namenjene njim ali njihovim otrokom. Menimo, da nas je v društvih okoli 25.000. Ta številka se v bistvu nenehno spreminja in je odvisna od različnih dejavnikov.

Po novih statutih in s spremenjenim zakonom o društvih se bo položaj verjetno izkristaliziral. Opazno pa je, da je razpad sistema samoupravnih interesnih skupnosti različno vplival na dejavnost društev. Nekatera so pospešila svojo usmerjenost na večje opiranje na svoje moči. Pri nekaterih društvih, ki jim je uspelo priti v novi sistem občinskih proračunov, je gmotni položaj celo bistveno boljši, kot je bil prej. Žal pa v večini društev to realno stanje še vedno povzroča težave, ki pa jih bodo morala v nadaljnjem društvenem življenju čimprej rešiti, zlasti bo treba uveljaviti miselnost, da lahko delujejo tudi na drugih temeljih.

Upal bi si trditi, da smo v zadnjih letih ustvarili resnično dobro medsebojno **povezavo med društvi** in tudi **Zvezo**. Proces tako imenovane regionalizacije že daje prve uspehe. Društva se delovno povezujejo, seveda nekje bolj, drugje manj. Regijski posveti, redni posveti predsednikov, razne inštruktaže, v zadnjem času naš Informator itn. so oblike dela, ki nas povezujejo in enotijo. Zato tudi pri socialnih programih Zveze, ki jih vsako leto določneje opredelimo v letnem delovnem in terminskem načrtu, ugotavljamo, da jih večino uspešno uresničimo. Nekoliko smo pa zaostali pri založniški dejavnosti, predvsem v obsegu, ki ga naša dejavnost dosega sicer.

V zadnjem letu preteklega mandatnega obdobja smo doživljali **intenzivno družbeno preobrazbo**, saj v našem delu odsevajo vsa družbena dogajanja, zlasti pa gospodarska, ki neposredno vplivajo na obseg poslovanja in večjo ali manjšo stopnjo poguma pri novih programih. Nekatera razmišljanja in tudi že začeti postopki pa so nakazali, da bomo tudi sami morali svojo organizacijo notranje preoblikovati bolj tržno ali vsaj bolj podjetniško. Zato smo sprejeli možnost, ki se nam je ponudila z dogovorom z ministrstvom za delo, da prevzamemo del usposabljanja in zaposlovanja laže duševno prizadetih oseb kot koncesijo. Morali smo ustanovitisvoje **podjetje**, ki sicer počasi, toda vztrajno dobiva svoj profil. Tovrstna dejavnost je tudi pri nas velika novost, vsaj v taki zasnovi, in vzbuja tudi drugod v Sloveniji velika pričakovanja; to je namreč vsebinsko področje, ki bo v naslednjih letih zelo problematično in po obsegu obširno.

Začeli smo tudi z dvema novima dolgoročnima projektoma, ki sta povezana z dobro materialno podlago. To je **razvoj bivalnih skupnosti** in **organizacija prevozov** na območju posameznih društev ali občin. V letu 1990 smo tako napravili prve korake tudi v tej smeri in trenutni rezultati so izredno razveseljivi.

Poročila nisem opremil z nekaterimi številčnimi kazalniki, ki jih navadno ob takih priložnostih navajamo. To sem storil namenoma, ker posamezno leto vedno temeljito analiziramo in s tekočimi letnimi prikazi tudi vsebinsko in materialno sklenemo posamezno obdobje. Brez nekaterih komentarjev in vključitve dogajanja v čas, ki je v zadnjih letih glede na delovne razmere praktično neprimerljiv, pa bi bilo golo faktografsko naštevanje bolj zavajajoče kot koristno.

Skrb za duševno prizadete v Sloveniji je prek svoje večdesetletne tradicije prišla do tiste točke, ko se bomo morali spopasti z nekaterimi novimi problemi, za katere smo nekoč že verjeli, da jih ni več. Po drugi strani je naš razvoj prišel do te faze, da se bo treba posvetiti tudi najtežjim problemom — vse to pa v povezavi z novo društveno organiziranostjo v občinah in na Zvezi. Zato smo v pripravi na naslednje štiriletno obdobje tudi oblikovali smernice za svoje delo, ki naj bi bile vodilo in opomnik za naše vsakdanje dejavnosti v naslednjem obdobju. Prepričan pa sem, da bomo tako enotni in združeni kot doslej tudi resnično kos vsem težavam, ki nas čakajo, še več, upal bi si trditi, da bomo na teh rezultatih in temeljih lahko sistem skrbi za duševno prizadete in njihove družine postavili še na višjo raven kot doslej, to pa je vsekakor naš poglavitni cilj in hotenje.

Ivo Škof

SMERNICE ZA DELO ZA OBDOBJE 1991–1995

1. Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije je nestrankarska organizacija, ki se ukvarja z dejavnostjo, opredeljeno v njenem statutu. Njen temeljni cilj in naloga je pomagati osebam z motnjo v duševnem razvoju ne glede na stopnjo motenosti in na starost, pa tudi pomagati njihovim svojcem.

Zveza bo sodelovala s posameznimi strankami, organizacijami in političnimi združenji pri reševanju vprašanj, povezanih s celostno skrbjo za osebe z motnjo v duševnem razvoju in njihove družine v Sloveniji, če bo menila, da tako sodelovanje lahko prispeva k hitrejšemu reševanju temeljnih nalog s področja njene dejavnosti.

V tem smislu bo imela Zveza kritičen odnos do tistih političnih dejavnikov, strank, organov in posameznikov, ki bodo v okviru svojih programov ali delovanja zanemarjali področje skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju in njihove družine, ali bodo celo zavirali razvoj in napredek te dejavnosti.

2. Individualno članstvo v naših društvih ne temelji na enotni politični opredelitvi posameznikov — članov, ta je njihova osebna in neodtujljiva pravica. Občinska in medobčinska društva se lahko na podlagi svoje odločitve včlanijo kot kolektivni člani v različne grupacije občasno ali trajno, da bi dosegli cilje svojega društvenega interesa in v skladu s svojimi statuti.

Vsa dejavnost društev in Zveze bo še zmeraj delovala na demokratičnih temeljih, pravicah oseb z motnjo v duševnem razvoju in njihovih staršev ter bo napredno usmerjena.

3. Poleg temeljnega interesnega povezovanja staršev in drugih občanov bo Zveza izvajala in vodila enotno politiko skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju tudi na področju informiranja in usposabljanja članstva, informiranja in ozaveščanja javnosti o problematiki oseb z motnjo v duševnem razvoju. Spremljala, spodbujala, predlagala in preverjala bo celotno družbeno in državno varstvo oseb z motnjo v duševnem razvoju in njihovih družin. Ta skrb se izraža predvsem v sistemu pravne zaščite, zdravstvenega in socialnega varstva, vzgoje, izobraževanja, zaposlovanja, prostega časa in drugih življenjskih dejavnosti v korist tem osebam. Poleg tega bo Zveza spodbujala in sodelovala na področju raziskovalne dejavnosti v korist oseb z motnjo v duševnem razvoju, zavzemala se bo za kakovostno izobraževanje strokovnih delavcev in v mejah svojih možnosti sodelovala pri sistemskih in prostorskih rešitvah za potrebe oseb z motnjo v duševnem razvoju v Sloveniji.

4. Zveza si bo skupaj z občinskimi društi prizadevala, da se bodo nadaljevale in dograjevale vse oblike neposrednega dela, ki so konkretna pomoč družinam in njihovim članom z motnjo v duševnem razvoju. Zato bo vsa pozornost še nadalje namenjena tudi različnim oblikam usposabljanja družin in prizadetih, tako na društveni ravni kot prek skupno dogovorjenih oblik dela.

5. V skladu z materialnimi in kadrovskimi možnostmi bomo izvajali del državno zagotovljenih pravic z motnjo v duševnem razvoju. To bomo dosegali z razvijanjem svoje podjetniške in izobraževalne dejavnosti, ki jo bo morala država s koncesijami priznati, pa tudi ustrezno materialno podpreti in zagotoviti. Skupaj s svojimi društvi bomo podpirali in omogočali razvoj vseh oblik državne ali zasebne pobude, ki bi z različnimi vsebinskimi in izvedbenimi rešitvami pomagale osebam z motnjo v duševnem razvoju ali njihovim družinam. Zato bomo morali naša prizadevanja usmeriti tudi v iskanje novih in drugačnih oblik skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju, upoštevaje individualne in skupne potrebe v določenem času in kraju. Enkratnost bomo morali priznavati v različnosti, različnost pa upoštevati pri posameznikovih potrebah.

6. Več pozornosti bomo morali nameniti kvalitativnim oblikam dela v društvih in na Zvezi, saj bomo lahko le tako pritegnili v naša društva tudi mlajše starše, ki imajo nove ideje in so prodornejši. Da bi dosegli te cilje, bomo morali tako v društvih kakor na Zvezi izkoristiti možnost novih organizacijskih in vsebinskih prijemov pri izvajanju naših programov.

7. V časih pluralnega demokratičnega družbenega razvoja in v novih razmerah državne samostojnosti si bomo morali prizadevati za to, da ohranimo doseženo raven skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju in njihove družine, in ustvarjalno sodelujemo pri oblikovanju zakonodaje, ki je formalnopravni temelj za konkretne izvedbene oblike skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju. Ob tem bomo morali dajati realistične in konstruktivne pobude in tudi zahtevati moralno in materialno varstvo odnosa do prizadetih.

8. Nadaljnji razvoj sodelovanja z drugimi invalidskimi in humanitarnimi organizacijami bo, kar zadeva nas, temeljil na upoštevanju enakopravnosti različnih vrst invalidov in razumni meji razumevanja različnosti potreb in stopnje razvoja državne ali izvedbene skrbi zanje. Zato bomo tudi nadalje gojili ustvarjalne in konstruktivne povezave s sorodnimi organizacijami v domovini in na tujem. Izmenjava izkušenj, usposabljanje osebja in oseb z motnjo v duševnem razvoju so lahko oblike povezav, ki bi potrjevale pravilnost našega dela.

9. Na začetku tretjega tisočletja bomo več pozornosti kot v preteklosti morali namenjati kakovosti življenja oseb z motnjo v duševnem razvoju — predvsem v posameznih izvedbenih oblikah, ki ne bodo zahtevale večjih materialnih vlaganj. Potrebna je predvsem določena sprememba v miselnosti, ki jo moramo razvijati pri zagotavljanju višje ravni v korist oseb z motnjo v duševnem razvoju na področju kulturnih, rekreacijskih, športnih in drugih dejavnosti.

10. Svojo dejavost bomo usmerjali predvsem na delovanje v korist staršev oseb z motnjo v duševnem razvoju. Postati moramo organizacija z jasnejšim profilom, ki bo svojim članom potrebna in koristna. Zato bo treba razširiti to skrb tudi na programe, specifične za druge družinske člane. To velja predvsem za sestre in brate oziroma za vse tiste, ki žive v tesni povezavi s prizadeto osebo. To pa seveda ne pomeni, da bo naše delovanje ozko, izolirano in usmerjeno samo navznoter v strogo omejeno interesno skupino. Nasprotno — še naprej želimo ostati usmerjeni v povezovanje vseh ustvarjalnih sodelavcev iz vrst strokovnjakov in drugih občanov, ki pa bodo v naših programih zavzemali svoj komplementarni položaj.

POKLICNO USPOSABLJANJE NA JESENICAH

V Centru srednjega usmerjenega izobraževanja na Jesenicah se v enoti metalurške, kovinarske, elektro in naravoslovne usmeritve usposaljajo tudi učenci, ki so dokončali osnovno šolo s prilagojenim programom. Usposabljanje poteka v oddelkih skrajšanega prilagojenega programa kovinarske stroke — smer obdelovalec kovin.

Pred uvedbo usmerjenega izobraževanja so učence, ki so dokončali osnovno šolo s prilagojenim programom, izobraževali le na Železarskem izobraževalnem centru (ŽIC) v triletnih poklicnih šolah. Te šole so bolj ali manj uspešno končali le tisti učenci, ki so tudi doma dobili ustrezno pomoč in so bili spretni pri delu, ter tisti, ki so bili vključeni v tedanjo posebno šolo le zaradi specifičnih učnih težav ali pa nemogočih domačih razmer. Primanjkljaji, npr. snovi 7. in 8. razreda osnovne šole, neznanje vsebin tujega jezika in še česa so tem učencem onemogočili kasnejše napredovanje na strokovni poti, pa tudi doseženo ni zmeraj ustrezalo njihovi formalno izkazani izobrazbi.

Legalno smo začeli v Sloveniji odpirati posebne oddelke za lažje duševno prizadete na srednji stopnji pravzaprav šele z usmerjenim izobraževanjem. Pred tem so se te osebe, ki so osemletno šolsko obveznost končale na posebnih osnovnih šolah, vključevale v redno poklicno šolanje dve-ali triletnega tipa, a so bile te šole zanje prezahtevne. Osip je bil zelo velik. Vedeti moramo, da so takrat vpisovali v posebne šole tudi učence z mejnimi sposobnostmi, le-ti pa so danes v rednih osnovnih šolah.

Pred uvedbo usmerjenega izobraževanja

Od leta 1970 se je v triletno poklicno šolo na Jesenicah vpisalo le sedem učencev iz takratnih posebnih osnovnih šol. Podatek morda ne drži povsem, ker sem preverjala stanje vpisa duševno prizadetih oseb le bolj po spominu učiteljev. Iz šolske dokumentacije namreč ni bilo vedno razvidno, od kod učenec prihaja v srednje izobraževanje. Iz drugih bližnjih takratnih posebnih osnovnih šol se učenci niso vpisovali v poklicno šolo na Jesenicah. To je razumljivo, saj so bile takrat kovinarske poklicne šole v vseh večjih mestih:

- v Radovljici je bila kovinarska šola periodičnega tipa
- v Kranju sta bili industrijska kovinarska šola Iskra in obrtno kovinarska šola s periodičnim poukom
- v Škofji Loki je bila prav tako kovinarska poklicna šola.

Obe kovinarski poklicni šoli periodičnega tipa sta bili z usmerjenim izobraževanjem ukinjeni.

V času pred usmerjenim izobraževanjem je bila v Železarskem izobraževalnem centru na Jesenicah tudi dveletna šola za poklicne delavce (uradni naziv šole je bil: Šola za metalurške delavce), v katero so se leta 1970 vpisali prvi učenci, zadnji pa tik pred letom 1980 — torej pred usmerjenim izobraževanjem. Šola je bila ustanovljena po zakonu o poklicnem izobraževanju, ki je urejal izobraževanje za deficitarne poklice ter se za vpis v šolo ni zahtevalo dokončanih osem razredov osnovne šole. V tej šoli so tudi lažje duševno prizadeti učenci dosegali lepe učne uspehe, čeprav so dokončali ali pa tudi ne, takratno posebno osnovno šolo.

Dekleta se v šolo za metalurške delavce niso vpisovala, saj so ti poklici veljali za "fantovske". Več kot polovica učencev, ki so se vpisali v šolo iz posebnih osnovnih šol, je šolo za metalurške delavce dokončalo, čeprav so se šolali skupaj z mladostniki, vpisanimi iz rednih osnovnih šol.

Preglednica vpisanih oseb v šolo za metalurške delavce s poprej končano posebno osnovno šolo oziroma kasneje z osnovno šolo s prilagojenim programom:

Šolsko leto	Vpisanih oseb	Šolanje dokončalo	Šolanja ni dokončalo	Opombe
1971/72	8	4 (50%)	4 (50%)	
1972/73	1	0	1	
1973/74	4	0	4	
1974/75	3	2 (66,67%)	1 (33,33%)	
1975/76	2	2	0	
1976/77	1	1	0	
1977/78	4	4	0	
1978/79	2	0	2	
1979/80	4	4	0	
	29	17 (58 62%)	12 (41,38%)	

Učenci so si v šoli za metalurške delavce pridobili poklice ozkega profila: livar, kalupar, strojni kovač, talilec pri plavžu, talilec pri elektropeči, talilec pri SM peči, valjavec in žičar. Vzrok razmeroma visokega osipa teh učencev pa ni bil toliko uspeh v šoli kot pa nezmožnost, da bi vzdržali v šolskem redu (pojavi begavcev, neurejene domače razmere, manjša kazniva dejanja, preveliko manjkanje pri pouku, konfliktni položaji v delavnici...). Železarna Jesenice je v tistih časih zaposlila vsakogar, kdor je bil voljan delati in šolska diploma skoraj ni vplivala na prve osebne dohodke. Mladi so se zato radi zaposlili takoj, ki jih je bila Železarna pripravljena vzeti na delo, tudi pred koncem šolanja, to pa je bil najpomembnejši razlog za osip.

Usmerjeno izobraževanje je prineslo nove možnosti

Že z uvedbo usmerjenega izobraževanja so se v Center usmerjenega izobraževanja na Jesenicah začela vpisovati tudi dekleta, saj je šola sprejemala učence v skrajšani metalurški in v skrajšani kovinarski program. V Železarni se je ustavilo zaposlovanje nekvalificirane delovne sile in uspehi vpisanih učencev v šoli so se bistveno izboljšali. Za učence, ki so prej obiskovali osnovno šolo s prilagojenim programom, se je povečal spekter poklicev v metalurški in kovinarski stroki, saj so se lahko vpisovali v te skrajšane programe.

V skrajšanem programu Obdelava kovin in upravljanje strojev so se lahko izobraževali v teh smereh:

- obdelovalec kovin
- spajalec in rezalec kovin
- vzdrževalec in upravljalec strojev.

Do vključno šolskega leta 1984/85 so se učenci iz osnovnih šol s prilagojenim programom vpisovali v redne skrajšane programe.

Preglednica vpisanih učencev v CSUI — v kovinarski in metalurški skrajšani program iz osnovnih šol s prilagojenim programom:

Šolsko leto	Vpisani učenci	Šolanje dokončalo	Šolanja ni dokončalo	Opomba
1980/81	0	0	0	
1981/82	5	3 (60%	2 (40%)	
1982/83	3	3 0		
1983/84	4	3 (75%)	1 (25%)	
1984/85	4	3 (75%)	1 (25%)	
SKR programi	16	12 (75%)	4 (25%)	

V šolskem letu 1985/86 se je položaj spremenil. Zaradi velikega vpisa učencev iz osnovnih šol s prilagojenim programom je Center srednjega usmerjenega izobraževanja odprl že dalj časa načrtovan oddelek, ki izvaja prilagojeni skrajšani kovinarski program za lažje duševno prizadete učence.

V prvem letu se je v ta program vpisal ves osmi razred osnovne šole Poldeta Stražišarja z Jesenic. Šele v naslednjih letih so se začeli vpisovati še učenci iz drugih krajev Gorenjske.

Vpis in osip je bil v posameznih generacijah različen. Prvo leto so zdržali v šoli učenci kar v 96,30%.

Vpis po generacijah v prilagojeni skrajšani program kovinarske usmeritve za lažje duševno prizadete osebe na Jesenicah:

Generacija vpisa	Vpis v 1.let.	Izpisani med š.l. v 1.let.	Uspešno zaklj. 1.let.	Vpisani v 2.let.	Izpisani med š.l.	Uspešno končano šolanje
1985/86	8	0	7	8	1	7
1986/87	11	4	7	7	1	6
1987/88	9	2	7	7	0	7
1988/89	8	2	5	5	0	5
SKUPAJ 1985-89	36	8	26	27	2	25
1989/90	6	0	6	6	?	?
1990/91	7	?	?	-	-	-
SKUPAJ UČENCEV	13	0	6	6	-	-
Namere za vpis 1991/92	3					

Pred novimi spremembami

Zaradi zaostrenih razmer v gospodarstvu (ko ni perspektiv, da bi lažje prizadeti učenci dobili štipendije in stalno zaposlitev), se je pri mladostnikih zmanjšalo zanimanje za pridobitev poklica. Velika škoda bo nastala, če bo šola morala zapreti oddelek skrajšanega prilagojenega programa kovinarske stroke prav zaradi premajhnega vpisa. Ministrstvo za šolstvo in šport je strogo in dosledno pri normativih (najmanj šest vpisanih učencev) glede odpiranja teh oddelkov.

Osip v vseh teh letih je bil 20,4 %. Razred je končalo kar 79,59 % učencev. Če šola v šolskem letu 1991/92 ne bo odprla 1.letnika, se lahko kaj hitro izniči vse šestletno usposabljanje lažje duševno prizadetih mladostnikov v kovinarski stroki na Jesenicah. Z ukinitvijo bi nastala nepopravljiva škoda. Že utečene programe je kaj lahko ukiniti, že doseženo stanje bo po ukinitvi zelo težko znova doseči.

Marija Heberle Perat

Prispevek je izvleček iz seminarske naloge z naslovom: Poklicno usposabljanje lažje duševno prizadetih oseb na Jesenicah.

ŠPORTNE IGRE — TRENUTKI RADOSTI V TEKMOVANJU IN PRIJATELJSTVU

Pod tem geslom so prireditelji vabili na letošnje, že 23. po vrsti, republiške športne igre osnovnih šol s prilagojenim programom. Tekmovanja so bila v petek, 7. junija letos, v športnem parku Kodeljevo v Ljubljani. Organizator sklepne prireditve v okviru obsežne športne dejavnosti v vseh predelih Slovenije je bil Zavod za usposabljanje Janez Levec iz Ljubljane v sodelovanju s Športno zvezo Slovenije, Republiškim centrom ŠŠD pri Zavodu R Slovenije za šolstvo in Zvezo športnih društev Slovan. Pri izvedbi iger so jim pomagali številni pokrovitelji.

Tekmovalce, njihove vaditelje in spremljevalce ter gledalce so ob začetku iger pozdravili pomembni gostje: dr. Srečko Zakrajšek, direktor Zavoda R Slovenije za šolstvo, ljubljanski župan gospod Jože Strgar in Ivo Daneu, nekdanji košarkaški as, zdaj pa strokovni sodelavec Športne zveze Slovenije. Slovesnost so s svojim nastopom popestrile ljubljanske mažoretke.

Spored tekmovanj je bil tak kot navadno: za dekleta tek na 60 in na 800 m, met žogice, skok v daljavo in rokomet, za fante pa tek na 60 in 1.000 m, met žogice, skok v daljavo in nogomet. V skupni razvrstitvi so bili že četrtič zapored najboljši predstavniki mariborske regije.

Že nekaj let se zaradi težav pri pridobivanju sredstev za tako zahtevno prireditev republiške športne igre omejene na en dan, ko so le športna tekmovanja, okrnjen pa je družabni in kulturni del. Vendar pa so tudi letošnje igre znova potrdile, da je prireditev take vrste najmočnejši motiv mladim športnikom, njihovim učiteljem in vaditeljem za športno udejstvovanje.

JANEZOVE ŠPORTNE STOPINJE

Že nekaj mesecev smo občutili posebno veselje in posebno delovno vnemo, saj imamo v zavodu v Dobrni olimpijskega kandidata za Specialne olimpijske igre, ki bodo od 20. do 26. julija letos v Minnesoti v Združenih državah Amerike.

Prav gotovo je za enajstletnega Janeza udeležba na tovrstnem tekmovanju velika stopinja, že pravi korak v njegovi športni dejavnosti. Pridružil se bo še sedmim vrstnikom iz Slovenije, ki se bodo pomerili v atletiki, plavanju, kolesarjenju in košarki. Janez bo tekmoval v osnovnih elementih košarke, ki so štirje, a ne obsegajo ekipne igre. Ni se čudil, da je izbran ravno on; zanj je bilo to povsem razumljivo.

Novico so doma z veseljem sprejeli, njegova mamica ga bo spremljala na tej poti in na prireditvi. Tudi sosedje so bili navdušeni.

Ker pa udeležba na takšnem tekmovanju zahteva tudi dobro pripravljenega športnika, smo sestavili zanj program sistematičnih kondicijskih priprav, ki potekajo pod zdravniškim nadzorstvom. Zjutraj opravi tek, hitro hojo ali pa sede na trimsko kolo. Čim bolj ga pritegnemo k sodelovanju pri urah redne telesne vzgoje, enkrat na teden trenira na osnovni šoli na Dobrni, enkrat na teden odide v zdraviliški bazen. Nagiba se k debelušnosti, zato se hrani po tako imenovani redukcijski dieti, da bi postala njegova teža ustreznejša. Skrbno se je pripravljal tudi za tekmovanje v atletiki na četrtih republiških športnih igrah zavodov, ki so bile konec maja v Dornavi.

Kot pravi športnik in navijač spremlja športne prenose po televiziji. Pri igri posnema gibe in mimiko znanih športnikov, zelo je prepričljiv. Kadar gre domov, ne pozabi priti do sosedov, kjer na gospodarskem poslopju visi koš. Tudi domačini ga spodbujajo.

Kjerkoli je, pri igri ni rad sam, veselje nad vsakim zadetkom želi deliti z drugimi.

Priprave potekajo tudi po finančni plati, saj je treba zbrati kar precej denarja (zbiralna akcija teče v Novi dobi). Vsem, ki ste se že odzvali, se najlepše zahvaljujemo.

Janezu, navdušenemu olimpijskemu kandidatu v košarki, želimo veliko športne sreče in dogodivščin v zanj še neznani Ameriki. Želimo si, da bi bil pogumen, da bi skušal biti najboljši, četudi ne bo zmagal.

Srečno Janez, držali bomo pesti zate!

Špela Oprčkal

Pripomba uredništva: Članek smo prejeli še pred odhodom naše športne odprave v Ameriko; medtem je tekmovanje že minilo (o tem poroča Marijan Lačen v drugem prispevku) in Janez je osvojil bronasto medaljo. Čestitamo njemu in drugim olimpijcem, pa tudi vsem, ki so jim pomagali pri športnih pripravah.

NOVICE IZ IDRIJE

Razstava v blagovnici

V tednu od 20. do 27. maja letos smo v izložbi blagovnice Mercator pripravili razstavo izdelkov učencev oddelka delovnega usposabljanja, vzgojnih skupin učencev enote osnovne šole s prilagojenim programom in varovancev delavnice pod posebnimi pogoji.

Izdelki so bili plod njihovega celoletnega dela ter truda in ustvarjalnosti vzgojiteljev in terapevta.

Predstavili smo del najbolj uspelih izdelkov: tapiserije, lutke, igrače, okrasne in uporabne predmete. Vsi ti predmeti so izdelani povečini iz odpadnega materiala kot je na primer penasta guma, blago, papir, steklenice.

Zato se najlepše zahvaljujemo podjetjem, ki so nam odstopila material: Meblu iz Nove Gorice, Tekstini iz Ajdovščine, Industriji usnja z Vrhnike, Odeji ter Predilnici in tkalnici iz Škofje Loke.

Konec maja smo za vse otroke in varovance, ki so bodisi v celodnevni ali poldnevni oskrbi, pripravili izlet po Gorenjski. Sredstva za prevoz nam je dalo podjetje Kolektor iz Idrije; naj se mu na tem mestu kar najlepše zahvalimo za to pomoč.

Zdenka Vončina

Utrinki iz delavnice v Idriji

Tudi varovanci iz Idrije in okolice imamo svojo delavnico, ki deluje že sedem ali osem let. Na delo se vozimo iz bližnje in daljne okolice Idrije. Večinoma smo vozači. Delati začnemo ob 7. uri zjutraj in končamo do 14. ure, nekateri tudi prej, ker so preveč oddaljeni. V skupini nas je 12 varovancev. Večinoma se ukvarjamo s sestavljanjem kolektorjev za tovarno Kolektor iz Idrije, izdelujemo pa tudi razna ročna dela. S pomočjo naše tovarišice Drage in ravnateljice tovarišice Zdenke smo pripravili tudi razstavo.

Zabavamo se ob praznovanjih naših rojstnih dni. Vsak slavljenec dobi torto, ki jo potem razdeli med vse nas. Skrbimo tudi za urejenost okolice, zato je naša delavnica vedno polna rož. Ob delu nas razveseljuje glasba iz radia ali kasetnika.

V delavnico zelo rada hodim, saj imam tam prave prijatelje, pa tudi čas mi zelo hitro mine.

Ko končamo delo v delavnici, mi vsako leto ostanejo čudoviti spomini na lepe trenutke, ki sem jih preživela tu.

Vida

Izlet

Letošnji izlet varovancev idrijske delavnice pod posebnimi pogoji je bil veliko razočaranje zaradi slabega vremena.

Peljali smo se z avtobusom do Mosta na Soči. Prestopili smo na vlak in se peljali do Bohinjske Bistrice. Počakali smo avtobus, ki nas je odpeljal do Bohinjskega jezera. Ob njem smo se ustavili, pomalicali in si ogledali cerkev sv. Janeza ter bližnjo okolico.

Od tam smo se odpeljali na Bled. V muzeju na gradu smo si ogledali mnogo predmetov iz davnih časov.

Sprehodili smo se po Bledu in nadaljevali pot do Brezij, si ogledali cerkev in nadaljevali pot proti Ljubljani in domov.

Bilo je zelo lepo, samo deževati ni prenehalo.

Lučka

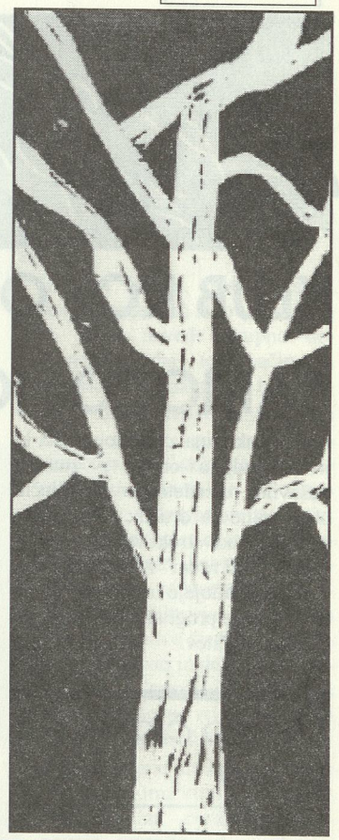

POTRUDITI SE MORAMO PRAV VSI

V letošnjem letu se člani izvršnega odbora novomeškega društva trudijo, da bi na Dolenjskem dobili ustanovo za celodnevno varstvo duševno manj razvitih. Moja želja je, da bi na občini dobili soglasje in pomoč za preoblikovanje naše delavnice pod posebnimi pogoji v varstveno-delovni center. Tako bodo prešle skrbi staršev, ko bodo obnemogli ali pa jih ne bo več, na druga ramena.

Novomeška delavnica kar dobro napreduje, saj se je tudi povečala. Dobila je tudi kombi, ki ga vozi Borja Eržen. Vsa čast njenemu napredku.

Če dosežemo ustanovo za varstvo starejših, bomo presrečni prav vsi. Majhen prispevek za ta namen je tudi plačilo društvene članarine — z malenkostmi se nabere veliko, če delujemo vsi skupaj. Tako bo društvo lažje vztrajalo in nas v prihodnje vse razveselilo. Ob zdajšnjih spremembah je to še toliko bolj potrebno.

Naj omenim še to, da smo se spomladi srečali s starši in otroki iz Črne na Koroškem, ki so bili v Dolenjskih Toplicah. Na kratkem obisku pri njih smo se marsikaj pogovorili, največ pa o delavnicah. Razšli smo se zadovoljni.

Veliko misli in želja se poraja v nas, zato vztrajajmo in bodimo trdni ter se združujmo z vsemi ljudmi naše lepe Slovenije.

Skoraj bi pozabila omeniti, da so varovanci novomeške delavnice letos letovali teden dni v Poreču. Srečni in veseli so prišli na nedeljo 30.junija domov, nato pa so imeli še dva tedna počitka.

Pozdravljam vse, ki bodo prebirali te vrstice. Želim, da ostanemo srečni in veseli in da bi naši otroci dobro napredovali ob pomoči svojih vzgojiteljev.

Helenčina mamica

Iz prakse za prakso

KLUB KOT OBLIKA SAMOPOMOČI

To je skupina za samopomoč, ki jo sestavljajo osebe z zmerno duševno prizadetostjo in ključni člani njihovih družin; člani kluba so lahko tudi strokovnjaki, a delujejo na "isti ravni" z drugimi člani, tj. ne prevladujejo in ne vplivajo na oblikovanje programa in na sprejemanje odločitev.

Število članov kluba

Število se lahko močno spreminja; zaželeno je, da najmanjše število ni manj kot 5, tj. pet oseb z zmerno ali težjo duševno prizadetostjo oziroma njihovih družin; gornje meje ne postavljamo oziroma omejitve ni. Zaželeno optimalno število je 15 do 20 oseb z zmerno ali težjo duševno prizadetostjo oziroma njihovih družin. Če gre za znatno večje število, se oblikujejo podskupine po enem od možnih meril:

- starost oseb z zmerno ali težjo duševno prizadetostjo, ali
- enakost ali podobnost potreb oseb z zmerno ali težjo duševno prizadetostjo; če se upošteva to merilo, se skupina spreminja kot se spreminjajo potrebe.

Program kluba

Program je zelo široko postavljen, vseobsegajoč, ker je izhodišče za delovanje celotnega modela v lokalnem okolju. Zato razlikujemo več delov in ravni programa. Navajamo tele sestavine programa:

- odkrivanje in uvajanje novih članov
- ugotavljanje — definiranje skupnih potreb članov kluba, posebno oseb z zmerno in težjo duševno prizadetostjo
- definiranje — izdelava programa za zadovoljevanje teh potreb (akcijski program)
- določitev najprimernejše in najbolj učinkovite oblike usklajevanja in usmerjanja akcij
- spremljanje uresničevanja, tudi poseganje v program; spremembe programa, če je to potrebno
- zapisovanje vseh dejavnosti.

Delo kluba

Temeljne značilnosti dela kluba so:

- demokratičnost — vsi enako sodelujejo pri odločanju
- odprtost in javnost (vsi vse vedo)
- prostovoljnost do ravni sprejemanja obveznosti
- odgovornost — disciplíniranost in redno opravljanje obveznosti.

Priprava za delo

Izredno pomembna je vzgoja za članstvo, delo v klubu. Lahko je neformalna (spotna, naključna) ali/in formalna:

- predavanja
- "šola za starše"
- seminar
- tečaj
- trening ipd.

Posebno pomemben je nepretrgan program spopolnjevanja, stalnega spremljanja novosti. Klub je kot velika "ljudska šola", v kateri se vsakdo uči tisto, kar potrebuje v danem trenutku.

Merjenje učinkov in učinkovitosti

Posebej se določi za vsako aktivnost kluba in se dosledno spremlja; pri tem se uporabljajo standardni merski instrumenti ali se ustvarjajo priročni, kot so npr. razne liste za spremljanje, "čekliste" ipd.; okoli 20% dejavnosti kluba so dejavnosti za razvedrilo in zabavo in pri tem kakšno posebno merjenje ni potrebno; za vse druge vsebine pa je merjenje neposredno povezano z doseganjem dolgoročno postavljenih ciljev ali uresničevanjem posameznih delov programa — vsak del ima svojo vrednost, pomen in zato je potrebna ustrezna, stalna in dosledna evalvacija. Merjenje opravljajo vsi člani — vsak zase, posebej pa še določeni člani, skupine ali komisije za posebni, določeni del programa.

Dokumentacija in samodokumentacija

Merjenje in spremljanje učinkovitosti ni samo sebi namen; vsak član kluba spremlja premike v svoji rasti in razvoju, tako tudi zmerno ali težje prizadete osebe, za katere se v prvi fazi oblikuje preprost in privlačen slikovni dnevnik. Na osnovi samodokumentacije, podobne dnevniku, osebne evidence (evidenčni list), "ček-liste" ali kake druge oblike se izvaja periodična osebna analiza rezultatov in prispevkov ter načrtujejo nove akcije. Na ravni skupine se vsaka akcija začne s poročanjem o prejšnjem merjenju, konča pa z novim merjenjem — tip merjenja je odvisen od same akcije, vsebine programa. Na Hrvaškem se prav zdaj uvaja nov sistem dokumentacije, ki predvideva uporabo računalnikov.

Sestanek članov kluba

Članski sestanek predstavlja vitalni del dejavnosti — ogrodje vseh drugih oblik delovanja. Sestanek kluba je najmanj enkrat na teden, največ pa (izjemoma) petkrat. Vsak sestanek mora biti:

- dobro načrtovan
- dobro voden
- dokumentacijsko zabeležen
- ne predolg ne prekratek in
- prilagojen psihološkim, izobraževalnim in drugim potrebam članov, zato ima praviloma štiri sklope:
  - sproščanje, razbremenjevanje (stresa, frustracij, telesne napetosti ipd.)
  - informiranje o novostih
  - urjenje sprejemanja odločitev in reševanja problemov in
  - zabavno-rekreativni del.

Vsak del lahko traja 5 do 10 minut, pomembno pa je, da se nobena sestavina ne opusti. Upoštevati je treba miselno, čustveno in fiziološko plat človekovega vedenja, pa tudi stalno potrebo po zadovoljevanju temeljnih potreb po varnosti, pripadnosti, upoštevanju, svobodi in sprostitvi (ugodjem, zabavo).

Koordinator

Koordinator ali vodja kluba oziroma posameznih dejavnosti kluba daje ton dejavnostim, zato mora dobro poznati dinamiko majhne skupine in skupin, temeljne potrebe članov skupine in svoje osebne potrebe. Zaželeno je, da ima ustvarjalne sposobnosti in smisel za humor, hkrati pa je tudi sistematičen in natančen. Posebno pomembno pa je, da dejavnosti vodi neopazno (kot da ga ni). Razlikovati je treba dejavnosti, ki trajajo dalj časa in za katere je zaželeno, da jih usklajuje in spremlja en človek, in pa enkratne ali krajše dejavnosti, pri katerih je zaželeno, da se koordinatorji menjajo — zaželeno je, da bi bil vsak član kluba vsaj enkrat koordinator, tudi zmerno ali teže prizadete osebe. Pri tem si lahko pomagamo z zabavnimi in šaljivimi dejavnostmi — vedno si je mogoče izmisliti prijetno, a preprosto dejavnost (igro ali kaj podobnega), ki jo lahko izvede tudi prizadeta oseba. Če take dejavnosti vseeno ne najdemo, se lahko zatečemo k vodenju v paru; priložnost mora dobiti vsak član v določenem, skupno dogovorjenem časovnem obdobju.

Formalna organizacija

Klub lahko deluje samostojno ali pri centru za socialno delo. Da bi bilo delo kluba čim bolj učinkovito, je treba posvetiti posebno pozornost:

- izdelavi statuta, poslovnika in drugih potrebnih aktov, v katerih se jasno navede skupna dejavnost kluba ter način in okoliščine, v katerih se izvajajo;
- klub izbira svoje organe, vsi člani skupaj pa sestavljajo skupščino. Na skupščini sprejemajo vse pomembne odločitve povezane s skupno dejavnostjo. Za formalno plat delovanja skrbita predvsem izvršni in nadzorni odbor, za strokovne vsebine pa se oblikujejo komisije in odbori. Njihovo število je odvisno od velikosti in dejavnosti kluba — za "miniklub" usklajuje več dejavnosti en človek ali majhna komisija/odbor;
- če dovoljujejo sredstva in druge okoliščine, ima klub svojo administracijo za opravljanje osnovnih organizacijsko- administrativno-računovodskih opravil;
- denar ima posebno vlogo; za njegovo zagotavljanje pa skrbijo vsi člani kluba.

Pri predstavitvi tega modela smo se zavzemali za sodelovanje centra za socialno delo kot usklajevalne inštitucije na ravni lokalne skupnosti; stalni član kluba je delavec, zaposlen pri delih v zvezi z varstvom in rehabilitacijo oseb z motnjo v razvoju — po možnosti naj bi bil to socialni delavec. Število izvajalcev dela, s tem pa tudi članov kluba, se povečuje sorazmerno z večanjem števila uporabnikov obravnave in z obsežnostjo samozaščitnih programov. Temeljno usklajevanje samozaščitnih programov naj bi potekalo v okviru centra za socialno delo.

O prostoru smo že govorili in poudarili, da ni potrebno graditi novega. Poudarili smo tudi vlogo — pomen velikega, prijetno, lepo in funkcionalno opremljenega prostora za več namenov. Posebno mesto imajo tu formalni sestanki kluba. Zaradi več razlogov bi bilo pomembno, da je ta prostor v centru za socialno delo ali vsaj v njegovi neposredni bližini. Med drugim bi tako označili posebno naravo tega programa v primerjavi s podobnimi programi, predvsem s programi za ohranjanje zdravja in za zdravstveno varstvo.

Poleg tega bi se z večjo zavzetostjo centra za socialno delo postopno oblikovali elementi prihodnjega delovanja, v katerem bi bila v ospredju preventivno socialno delo in spodbujanje dobrega stanja vseh družin, tudi tistih z invalidnim članom.

Dr. Dada Maglajlić

Prevod in priredba:
Aljoša Vodnik

Prispevek smo povzeli iz knjige iste avtorice z izvirnim naslovom: Osnove samozaštite i suzaštite.

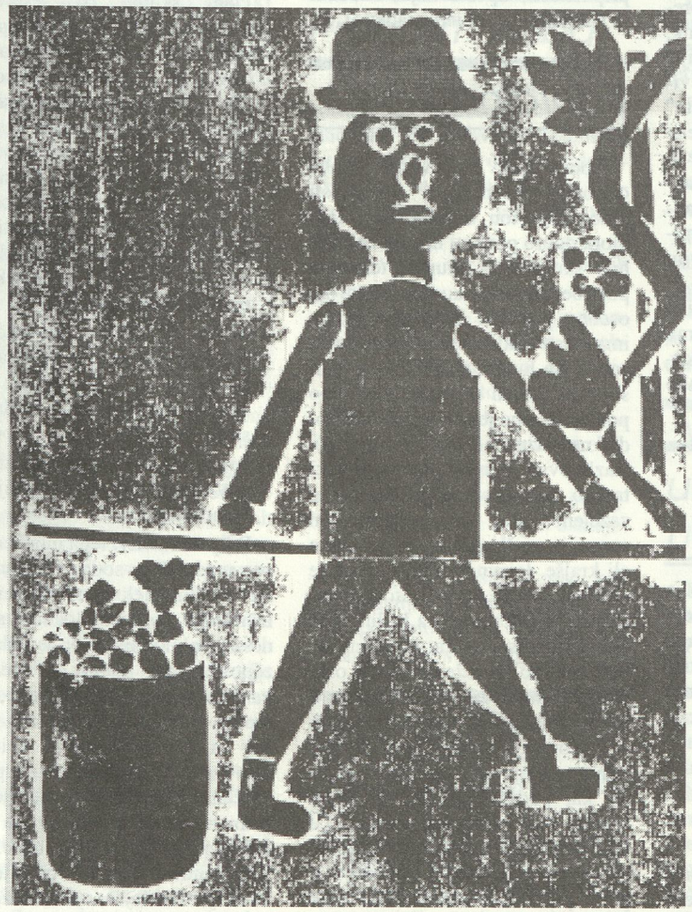

Kolarič Srečko
Zavod M. Langusa

Predstavljamo Vam

VERA IN LUČ — KAJ JE TO?

Vera in luč je duhovno, versko gibanje, ki zbira laže, srednje in teže prizadete osebe skupaj z njihovimi starši, sorodniki in prijatelji.

Gibanje se je začelo pred dvajsetimi leti na pobudo Marie-Helene Mathieu (pedagoginja, vrhovna tajnica krščanskega urada za prizadete v Franciji) in Jeana Vaniera (mornariški oficir, doktor filozofije in ustanovitelj skupnosti Barka — L'Arch — za družinsko življenje duševno prizadetih oseb in prostovoljcev). Leta 1971 sta pripravila skupaj s sodelavci srečanje družin s prizadetimi osebami in njihovih prijateljev v Lurdu. Takrat se jih je zbralo 12.000 iz 18 držav, med njimi je bilo 4.000 duševno prizadetih oseb. Družine so želele nadaljevati takšna srečanja tudi doma. Tako se je začelo gibanje Vera in luč. Gotovo je gibanje od vsega začetka prispevalo k pozitivnemu spreminjanju odnosov družbe in Cerkve do duševno prizadetih in celih družin s prizadetimi. Tudi danes je takšen vpliv še marsikje zelo pomemben.

Vera in luč danes obsega 817 skupnosti v 50 državah vseh petih celin. Deluje resnično mednarodno — v enem duhu — zato je potrebna nekakšna mednarodna organizacija. Sedež ima v Parizu, kjer je t.i. vrhovni svet z vodjem. Svet je razdeljen na več con, ki jih vodijo conski sveti. V okviru posameznih držav so narodni sveti; če je veliko skupin, se oblikujejo še regijski sveti z regijskimi voditelji. Vsaka skupina ima svojega voditelja in koordinacijsko skupino, ki je zadolžena za pripravo mesečnih srečanj. Voditelji se menjajo vsaka tri leta, s pomočjo volitev v skupini. Srečanja so organizirana enkrat na mesec ob nedeljah med šolskim letom. Med počitnicami so letovanja in izleti. Vrhovni svet za vsako leto pripravi program, vsebino in predloge oblike posameznih srečanj. Tako so skupine povezane v duhu mednarodnega združenja.

V Sloveniji so se skupine Vere in luči začele ustanavljati leta 1983. Danes je 17 skupin: v Ljubljani 4, v Mariboru 2, v Celju, Ptuju, Slovenj Gradcu, Novem mestu, Kočevju, Moravčah, Kranju, Tolminu, Kopru, Vipavi, Komnu na Primorskem. Oblikovan je narodni svet. Za medsebojno povezavo skrbi interni list Lučka, ki izhaja na dva meseca.

V posamezni skupini Vere in luči je od deset do petdeset ljudi s koordinacijsko skupino in po možnosti z duhovnikom. Skupina živi v "štirih časih". **Prvi čas** je čas prihajanja skupaj, pozdrava in nato dela po skupinah. Vsako srečanje poteka pod določeno temo. Tako duševno prizadete osebe skupaj s prijatelji, ki so predvsem mladi, dejavno sprejemajo sporočilo srečanja, ki je verske narave (rišejo, izdelujejo, oblikujejo, barvajo, pojejo, igrajo). Nekdo izmed mladih jih usmerja in vodi, drugi jim pomagajo in delajo z njimi. Starši se v tem času pogovarjajo o vprašanjih, ki zadevajo njihovo življenje s prizadeto osebo. Pogovor vodi voditelj skupine, ki je lahko eden izmed staršev ali pa prijatelj. Pri pogovoru sodeluje tudi duhovnik, če ga skupina ima. **V drugem času** je sveta maša. Določeni deli so prilagojeni z namenom, da lahko otroci čimveč sodelujejo s petjem, gibi, simboli... **Tretji čas** je prijateljsko

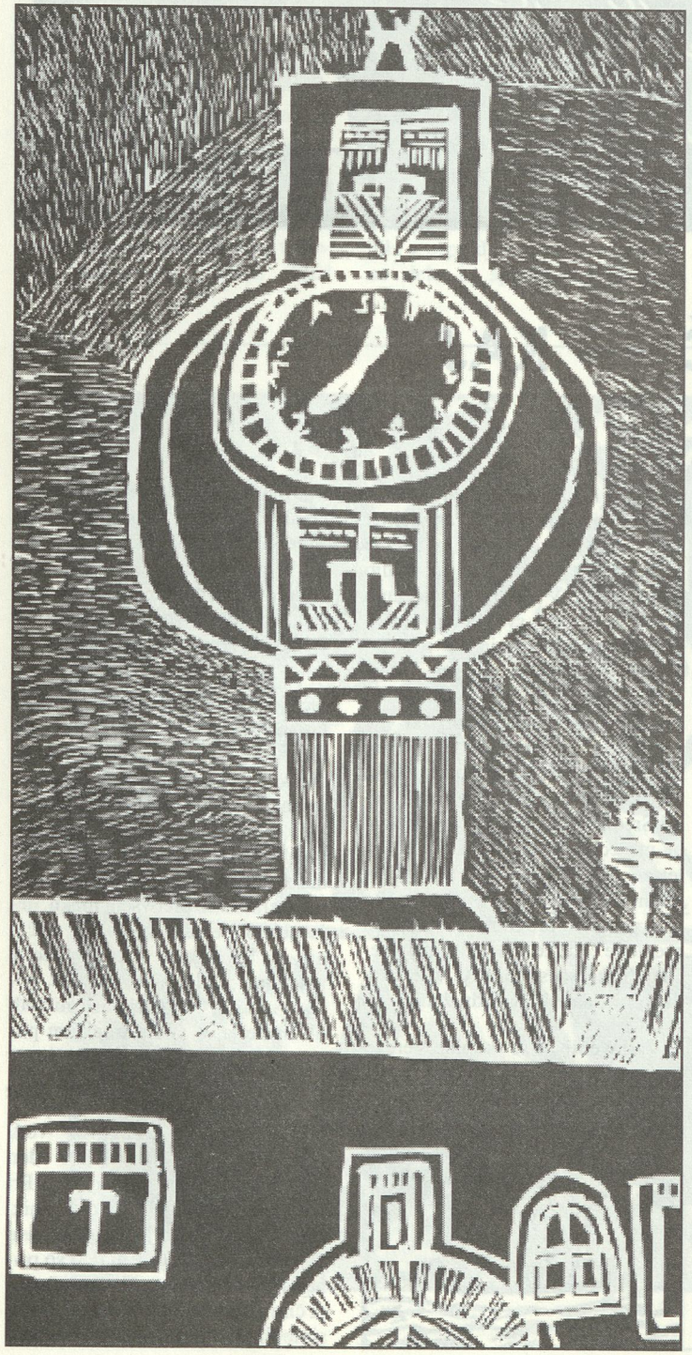

praznovanje. Vsa skupina skupaj poje, pleše, se igra preproste igre in si deli dobrote, ki jih starši in prijatelji prinesejo s seboj. **Četrti čas** pa je čas med srečanji. V tem času se člani skupine obiskujejo med seboj, si priskočijo na pomoč, si dopisujejo.

Vsako leto se vsaj enkrat srečajo skupine tudi med seboj. Med počitnicami v Sloveniji organizirajo letovanja v Portorožu in v Soči v Trenti. Tudi na teh letovanjih preživljajo čas podobno kot na srečanjih.

Težko je povedati z nekaj besedami, kaj pomeni gibanje za duševno prizadete osebe, njihove starše in prijatelje. Verjetno si vsak, ki pride na srečanje, in se odloči, da bo še prišel, najde nekaj zase, ali vsaj za svojega otroka. Gibanje pa gotovo vpliva tudi na ožjo in širšo okolico. Kaj želi širiti, povedo besede iz listine letošnjega romanja v Lurd ob dvajseti obletnici ustanovitve gibanja: "Romanje v Lurd (in gibanje nasploh) naj izpove svetu vrednost vsakega človeka, še posebej prikrajšanega, ki pa ima vendar pravico do obstoja, razvoja in notranje svobode. Romanje (in gibanje nasploh) naj pokaže, kakšen dar ponujajo človeštvu in Cerkvi duševno prizadeti. Čeprav so v svojih zmožnostih slabotni, so pogosto bogati po srcu, veri in upanju. Njihova navzočnost v našem slepem svetu računarstva, surovosti, tehnike in užitkov, željnem moči in vladanja, nas opominja, da je vsako človeško bitje ustvarjeno predvsem za ljubezen in darovanje. Opozarja nas, da je ljubezen najvišja človeška vrednota, močnejša od sovraštva in edina, ki vodi k pravičnejšemu svetu, miru in edinosti."

Alenka Kramer

Širom sveta

VESTI IZ SVETA

Evropski simpozij v Lyonu

Mednarodna liga društev za pomoč osebam z motnjo v duševnem razvoju, ki ima svoj sedež v Bruslju, in Francosko združenje staršev in prijateljev prizadetih oseb (UNAPEI) sta v Lyonu od 24.do 27. aprila 1991 organizirala Evropski simpozij o pravicah duševno prizadetih. Na posvetu so ob sodelovanju staršev in priznanih strokovnjakov iz vse Evrope obravnavali vse vidike pravic: od zdajšnjega položaja do potreb po njihovi razširitvi.

Francija je bila izbrana zato, ker so UNAPEI in sorodne organizacije od leta 1989 (ko so praznovali 200. obletnico francoske revolucije) izpeljale vrsto akcij na področju boja za boljše mednarodno priznavanje pravic prizadetim, ki ni zadovoljivo niti v Evropi — kaj šele drugod po svetu.

Izvedenci so obdelali pravico do življenja, pravico do vzgoje in dela, nato pa še vse državljanske in politične pravice in na koncu pripravili predlog konkretnih pravic, ki jih mora zagotoviti vsaka država in mednarodna organizacija. S tem ciljem se zahtevajo tudi spremembe in dopolnitve Deklaracije o pravicah duševno prizadetih, ki jo je Generalna skupščina sprejela leta 1971, s priporočilom, da se sprejmeni v konvencijo, kot se je to zgodilo leta 1989 z Deklaracijo o pravicah otrok, saj je konvencija oblika, ki mnogo bolj obvezuje države podpisnice. Predlog bo s podpisi okoli 200 strokovnjakov poslan v sprejem organom Združenih narodov in tudi organom Evropske skupnosti, saj Evropa na pragu združitve sprejema vrsto svojih mednarodnih dokumentov.

V nadaljevanju tega simpozija, 28. in 29. aprila, je UNAPEI s pomočjo svoje Sekcije za delo z vzhodnimi združenji in z onimi v frankofonskih deželah pripravila posebno zasedanje, na katerem so razpravljali o novih možnosti za krepitev društev v državah, ki so se osvobodile boljševizma, in v več afriških državah, v katerih govorijo francosko. Z ustanavljanjem in krepitvijo društev v posameznih državah teh območij naj bi vplivali na te države, da bi hitreje razvijale varstvo in ustanove za pomoč prizadetim osebam.

Mednarodna liga (ILSMH) je vsestransko podprla akcije UNAPEI.

Posvetovanje evropskega združenja ILSMH

Od svoje ustanovitve leta 1988 sta Evropsko združenje in Komite nacionalnih društev za pomoč osebam z duševno prizadetostjo pod predsedstvom gospoda Toma Muttersa, dolgoletnega direktorja Lebenshilfe iz Marburga, zelo dejavna, še posebno s podporo vzhodnim državam nekdanjega socializma pri formalnem oblikovanju svojih združenj in pri širjenju družbenega varstva prizadetih oseb in njihovih družin.

Naslednji zelo pomemben sestanek Evropskega združenja in Komiteja ILSMH je bil od 14. do 16. junija 1991 v Dublinu. Na dnevnem redu je bila razprava o sestankih, ki sta bila pred kratkim: junija 1990 v Marburgu in februarja 1991 v Utrechtu. Nato je bil na vrsti strokovni del, ki je obsegal tele teme: etika, stanovanje, združenja srednje in vzhodne Evrope, usklajevanje dela Lige z novimi evropskimi telesi: HELIOS, LEROS in TIDE. Pomembna je bila tudi razprava o letoviščih in središčih za krajše bivanje prizadetih. Zadnji dan popoldne je bila generalna skupščina Evropskega združenja ILSMH. O stališčih in sklepih teh posvetov vas bomo lahko obvestili šele, ko bodo objavljeni, ker naša zvezna organizacija društev za pomoč duševno prizadetim v Jugoslaviji žal ni imela sredstev, da bi v Dublin poslala svoje predstavnike.

Načrtovana posvetovanja ILSMH

Mednarodna liga društev za pomoč osebam z duševno prizadetostjo (ILSMH) je objavila razpored posvetovanj za obdobje 1991/92:

- sestanek Sveta Lige v Budimpešti, 18. do 19.10.1991
- Generalna skupščina Lige, 22. do 26.4.1992 v Vancouvru, Kanada, v okviru proslave Neodvisnost 1992 in mednarodnega kongresa o prizadetosti ter razstave pripomočkov, ki jih organizira Korporacija paviljona Britanske Kolumbije, udeležili pa se je bodo invalidi in strokovnjaki z vsega sveta. Ob tej priložnosti je predviden tudi sestanek sveta Lige ter njenih komitejev, posebej pravnega in etičnega, pa tudi zasedanje novega Sveta, ki ga bo izvolila že omenjena Generalna skupščina.
- Mednarodno posvetovanje severnih dežel Evrope o invalidnosti, Kopenhagen, junij
- IX. kongres Mednarodnega združenja za znanstveno raziskovanje duševne prizadetosti (IASSMD), Gold Coast, Avstralija, 3. do 9. avgust
- X. azijska konferenca o duševni prizadetosti, Karači, Indija, november

1993

- XV. mednarodni gerontološki kongres, Budimpešta, 4. do 9. julij

1994

- VII. mednarodni kongres o medicinski rehabilitaciji, Houston, april

Mednarodna klasifikacija

Najbrž že veste, da je Svetovna zdravstvena organizacija leta 1980 objavila zelo pomemben predlog Mednarodne klasifikacije okvar, invalidnosti in prizadetosti, ki prvič obravnava vse glavne okvare, in to na treh stopnjah: medicinski vzrok, subjektivne težave in socialne aplikacije, ki jih ima prizadeti zaradi tega. Zajeta je tudi analiza duševne prizadetosti po stopnjah (lažja, zmerna, težja in težka). Pri nas je bila ta publikacija prevedena leta 1981 v Zagrebu, in sicer ob znanem posvetovanju o diagnostiki v Šibeniku.

Del držav je sprejel klasifikacijo, večina pa še ne. Zato je Evropski svet imenoval Komite izvedencev, ki je leta 1989 objavil zelo praktičen priročnik Uporaba mednarodne klasifikacije, pri teh prizadevanjih pa so se pridružile še nekatere mednarodne organizacije. Zdaj je to storila tudi Mednarodna liga društev za pomoč osebam z motnjo v duševnem razvoju (Bruselj), zato pričakujemo, da bo to pospešilo sprejemanje enotne klasifikacije vsaj v evropskih državah.

Dr. Sulejman Mašović

Prevod in priredba: Aljoša Vodnik

Pomembna mednarodna srečanja

1991

- Seminar Mednarodnega sveta za pomoč na domu, Helsinki, maj
- Svetovni kongres o duševnem zdravju, Mexico City, maj
- VII. Mednarodna letna specialna olimpiada, Minneapolis, 19. do 27. julij
- IV. Evropska konferenca o raziskovanju v rehabilitaciji, Ljubljana, 5. do 7. avgust

1992

- Mednarodni kongres o prenatalni medicini, Amsterdam, 12. do 16. maj

IZ PREDVOJNE HRVATSKE

HEKUP 91

Inštitut prometnih znanosti Zagreb in Zagrebški velesejem sta v sodelovanju z organizacijami telesnih invalidov ter služb in ustanov mesta Zagreba organizirala 16. aprila letos razpravo za okroglo mizo Prizadeti v prometu (HEKUP 91). Pri nas smo tako prvič posebej obravnavali ta del urbanističnih ovir in iskali ugodnejše rešitve ne le za telesne, temveč tudi za druge invalide, tudi za težje prizadete, ki imajo skupaj s svojimi starši vrsto težav v mestnem in širšem prevozu.

Poročevalci so predstavili naše izkušnje na tem področju, pa tudi izkušnje od drugod, prometne potrebe prizadetih v avtobusnem, tramvajskem, železniškem in zračnem prometu ter predloge rešitev, zdajšnje neustrezne zakonske rešitve in pa stališča organizacij invalidov in staršev. Udeleženci so dobili tudi zbornike referatov.

V razpravi so se pojavili še nekateri predlogi, sprejeti pa so bili tudi sklepi, ki jih je treba uresničevati, zlasti v naših glavnih mestih, saj je dovolj možnosti za to.

Posebej je bilo poudarjeno, da sta od učinkovite rešitve teh vprašanj odvisna tudi nadaljnje šolanje in zaposlovanje nekaterih skupin prizadetih; Zagreb pa je sprejel obveznost, da bo v okviru akcije Svetovne zdravstvene organizacije Zdravje do 2.000 zgled za to.

Dnevi avtizma 1991

V Zagrebu so bili od 2. do 9. maja letos organizirani Dnevi avtizma 1991. Program je bil vsebinsko zelo bogat, tako da so starši lahko dobili vse informacije na ustreznih mestih, kjer skrbijo za otroke z avtizmom in jih obravnavajo.

Pripravljena sta bila dva simpozija: o medicinski in defektološki problematiki ter o socialni in pravni. Priznani strokovnjaki s teh področij so predstavili nove izkušnje ali ugotovitve raziskovanj. Posvetovanje je potekalo v Zdravniški zbornici, na njem so sodelovali starši in aktivisti iz vse Hrvaške, strokovnjaki pa so odgovarjali na njihova vprašanja. Na koncu je bila izbrana delovna skupina, ki naj pripravi sklepe.

Kot je znano, je avtizem težja razvojna motnja, ki jo je leta 1943 prvi opisal Leo Kanner v ZDA. Od tedaj so se hitro razširile raziskave in metode obravnave, s katerimi zdaj omogočamo rehabilitacijo in varstvo avtističnim osebam. Na Zahodu delujejo nacionalna združenja, povezana v Mednarodno združenje, ki pogosto organizira mednarodna srečanja na to temo.

V Zagrebu je bilo leta 1979 ustanovljeno Društvo za pomoč osebam z avtizmom, ki je kasneje pripomoglo k razvoju podobnih društev tudi v drugih republikah. To društvo je veliko prispevalo k širjenju informacij o avtizmu in k začetku ustanavljanja strokovnih ustanov za obravnavo teh oseb. Tako je bil leta 1983 oblikovan Center za avtizem v Zagrebu (center in društvo imata svoj sedež v Dvorničićevi ul. 6, tel. št. 041/275 769). Center je razvil različne oblike dela z otroki vseh starostnih skupin na več mestih v Zagrebu in daje možnost poldnevne, dnevne ali stacionarne obravnave. Sodeluje s številnimi ustanovami doma in po svetu ter lahko da obsežne informacije o vsakem primeru avtizma. Na tem področju delujejo poleg Centra še tele ustanove: Oddelek za avtizem Psihiatrične bolnišnice Jankomir, Zavod za varstvo matere in otroka in Klinika za psihološko medicino Kliničnega bolniškega centra v Zagrebu. Center in društvo vsako leto pripravita Dneve avtizma in izdajata časopis Avtizem. Tudi letos je bil ob Dnevih avtizma objavljen zbornik prispevkov.

Dr. Sulejman Mašović

Prevod in priredba: AljošaVodnik

PRAVILNIK O URESNIČEVANJU SOCIALNEGA VARSTVA

Tako kot pri nas tudi v sosednji republiki Hrvaški pospešeno pripravljajo novo zakonodajo s področja socialnega varstva. Sprejet pa je bil že pravilnik, ki ga pri nas začasno nadomešča Zakon o uresničevanju socialnovarstvenih pravic. Pravilnik o uresničevanju socialnega varstva je bil objavljen v hrvaškem uradnem listu, ki se imenuje Narodne novine (št. 10/91). Pravilnik zagotavlja minimum pomoči osebam, pri katerih so se pokazale socialne potrebe, lokalno okolje pa lahko s svojimi sredstvi omogoči tudi višjo raven varstva.

Pravilnik predstavlja nov model pravnega akta, ki na enem mestu obravnava pravice in oblike socialnega varstva, pogoje in način uresničevanja teh pravic ter obseg, kakovost in način zadovoljevanja potreb in interesov občanov na tem področju. Prej je bilo to področje urejeno z odločbami občinskih samoupravnih interesnih skupnosti socialnega skrbstva in z republiškimi izvedbenimi predpisi.

Pravilnik je bil v celoti objavljen tudi v reviji Pregled problema mentalno retardiranih osoba, št. 1-2/91.

Uredništvo

SEDEM MEDALJ S SPECIALNE OLIMPIADE V MINNESOTI

Na specialni olimpiadi duševno prizadetih v Minneapolisu (Minnesota) v Združenih državah Amerike, ki je bila od 19. do 27. julija letos, je sodelovalo osem tekmovalcev iz Slovenije. Specialna olimpiada je športno gibanje oseb z motnjo v duševnem razvoju, ki poteka pod geslom VI STE ZMAGOVALCI VSEGA SVETA in pod prisego tekmovalcev specialne olimpiade: DOVOLITE MI ZMAGATI. TODA ČE NE MOREM ZMAGATI, MI PUSTITE, NAJ BOM POGUMEN.

Specialna olimpiada omogoča vsem osebam z motnjo v duševnem razvoju, da se v športnem boju pomerijo z nasprotniki, katerih intelektualne in fizične sposobnosti so na podobni ravni. Specialno olimpijsko gibanje je leta 1968 ustanovila Eunice Kennedy Shriver (sestra ubitega predsednika Johna F. Kennedyja); organizirala je prvo specialno olimpiado v Chicagu, na njej so sodelovale tri zvezne države ZDA. Na letošnji olimpiadi, ki je bila sedma po vrsti, pa je sodelovalo 50 zveznih držav ZDA in 75 držav z vseh celin sveta s skupaj več kot 6.000 nastopajočimi. In to je bil največji športni dogodek v letu 1991, kot je na slovesnosti ob začetku dejal Arnold Schwarzenegger, eden izmed pokroviteljev olimpiade in član Kennedyjevega klana. Leta 1988 je Eunice Kennedy na olimpiadi v Calgariju s Juanom Samaranchem podpisala sporazum, da je specialna olimpiada del mednarodnega olimpijskega gibanja. Tako je bila letos prvič v organizaciji mednarodnega olimpijskega komiteja.

Slovenci smo začeli v specialnem olimpijskem gibanju sodelovati, ko smo leta 1988 v Črni na Koroškem organizirali prve igre za duševno prizadete. Na mednarodnih tekmovanjih pa smo prvič sodelovali lani, na evropskih igrah specialne olimpiade v Glasgowu na Škotskem.

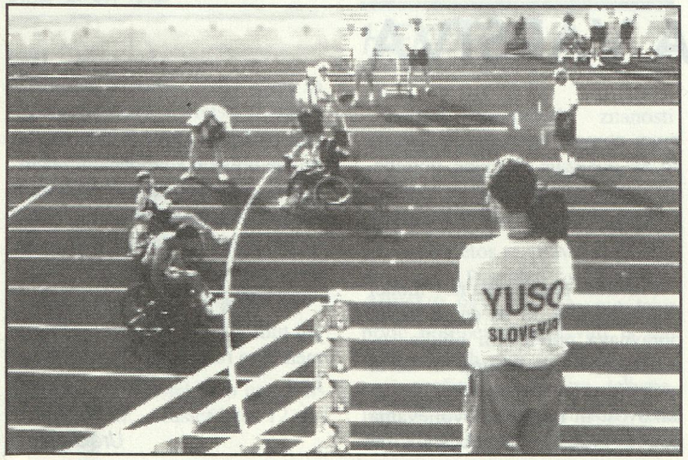

Letošnjih iger v ZDA se je udeležilo osem tekmovalcev iz osmih različnih ustanov za usposabljanje duševno prizadetih iz Slovenije. Tekmovali so v atletiki, plavanju, kolesarjenju in elementih košarke. Dosegli so tele rezultate:

- Jože Novak, VDC, Ljubljana – 1. mesto v kolesarjenju na 5 km in 3. mesto v kolesarjenju na 1 km
- Jure Korbar, OŠ Gustava Šiliha, Maribor — 1. mesto v plavanju na 25 metrov prosto in 2. mesto v plavanju na 50 metrov prosto
- Robert Uršič, Center Dolfke Bošjančič, Ig — 2. mesto v metu krogle
- Marjan Šalamun, Zavod dr. Marijana Borštnarja, Dornava — 3. mesto v kolesarjenju na 5 km
- Janez Močenik, Zavod Mihe Pinterja, Dobrna — 3. mesto v elementih košarke
- Mafred Kržišnik, zavod iz Črne — 4. mesto v elementih košarke
- Anica Drčar, Zavod Matevža Langusa, Kamna Gorica — 4. mesto v skoku v daljavo
- Gašper Glažar, Zavod za usposabljanje Janeza Levca, Ljubljana — 6. mesto v plavanju na 25 metrov prosto.

Ker v Sloveniji specialno olimpijsko gibanje še ni del Jugoslovanskega olimpijskega komiteja (v večini evropskih držav je specialno olimpijsko gibanje sestavni del nacionalnih olimpijskih komitejev), so si morali udeleženci specialne olimpiade poiskati sponzorje, ki so jim omogočili potovanje v ZDA. Vsem se najlepše zahvaljujejo. To so: Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, društvi za pomoč duševno prizadetim Radovljica in Ravne na Koroškem, ZTKO Ljubljana in Ravne na Koroškem, PTT Kranj, DEMOS Radovljica, Oprema Kočevje, Kompas Ljubljana, uredništvi Večera in revije Kaj, uredništvo Nove dobe iz Celja, skupščina občine Zagorje ob Savi, Kolesarska zveza Slovenije, Rog Ljubljana, Beti Metlika in Anton Jazbec iz Sebenj.

S ponosom lahko zapišemo, da je bila specialna olimpiada v Minnesoti prva večja športna prireditev po razglasitvi neodvisnosti Slovenije: predstavniki Slovenije pa smo to neodvisnost nadvse častno zastopali. Na slavnostnem odprtju, ki so se ga udeležili mnogi ameriški senatorji in kongresniki ter več kot 60.000 gledalcev, so slovenski predstavniki vkorakali v majicah z velikim napisom Slovenija. Posnetek prireditve so videle vse ZDA. Na sklepni slovesnosti se je vila slovenska zastava z napisom Slovenija. Največji minnesotski dnevnik Star Tribune, ki ga vsak dan prebira več kot štiri miljone ljudi, je 26. julija na naslovni strani zapisal: Slovenska ekipa se bori za medalje in za svojo neodvisnost. Slovenski specialni olimpijci se v Slovenijo ne vračajo samo s sedmimi osvojenimi medaljami, temveč tudi s prijetnim občutkom, da so bili pomembni ambasadorji slovenstva v ZDA. Ideja specialne olimpiade: VI STE ZMAGOVALCI VSEGA SVETA, je ponesla v svet Slovenijo in njen boj za neodvisnost in samostojnost. Na svečanem koncu olimpiade so prevzeli olimpijski ogenj predstavniki Schladminga iz Avstrije, v katerem bo leta 1993 peta zimska specialna olimpiada.

Marijan Lačen

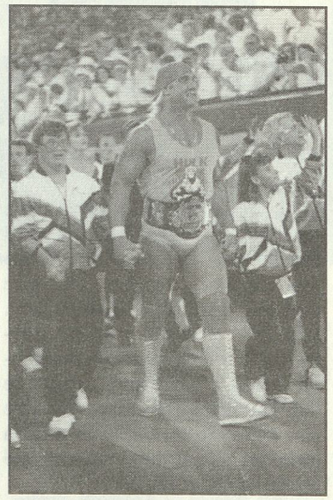

Zgodbe, ki jih piše življenje

OTROCI IN ODRASLE OSEBE BREZ STARŠEV V ZAVODU ČRNA

Zavod za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem je bil ustanovljen leta 1968 za delovno usposabljanje zmerno in težje duševno prizadetih mladostnikov. Leta 1981 je začela v sklopu zavoda delovati delavnica pod posebnimi pogoji z internatom za odrasle duševno prizadete osebe, nazadnje pa v letu 1986 še oddelek za težje in težko telesno in duševno prizadete otroke in mladostnike.

Če otrok ne more k staršem

Približno 15% otrok in mladostnikov v usposabljanju in 22% odraslih oseb v delavnici pod posebnimi pogoji nima staršev (ali pa jih ti ne morejo oziroma ne želijo jemati domov). Zanje smo vse do leta 1989 iskali rejniške družine. Sodelovali smo predvsem z matičnimi centri za socialno delo, saj smo želeli, da se otroci oziroma odrasle osebe vsaj med prazniki in počitnicami vrnejo v okolje, iz katerega izhajajo. Večino rejništev nam je uspelo pridobiti predvsem v kmečkih družinah. Otroke smo nameščali predvsem med prazniki in poletnimi počitnicami in za ta čas plačali rejnino.

V zadnjih letih smo začeli sprejemati v zavod tudi kombinirano prizadete (telesno in duševno) otroke in mladostnike, v delavnico pa starejše odrasle osebe. Za te pa rejniške družine skoraj ni mogoče najti. Zato smo se v zadnjih letih usmerili v iskanje drugih oblik preživljanja počitnic, z željo, da tudi tistim, ki nimajo staršev ali rejnikov, omogočimo prijetno spremembo okolja. V ta namen smo najeli in uredili za bivanje opuščeno karavlo in iz nje naredili prijetno počitniško bazo, otroke pa prijavljamo tudi na razna letovanja prek društev in razvijamo izmenjave z drugimi zavodi.

Kljub tem novim oblikam pa se še vedno trudimo, da bi obdržali čimveč starih rejniških družin oziroma da bi pridobili tudi nove. Z rejniki gojimo redne stike, pogosto jim pišemo, jih vabimo na roditeljske sestanke in piknike s starši. Otroke, ki jih imajo v rejništvu, jim za praznike pripeljemo do Celja, Maribora in Ljubljane, za poletne počitnice pa na dom. Skrbimo tudi za to, da so rejnine, ki jim jih izplačujemo, primerno visoke in izplačane takoj po bivanju otroka pri njih. Rejnike tudi večkrat obiskujemo na domu in se z njimi pomenimo o otroku in njegovem počutju pri njih, pa tudi o morebitnih težavah, ki jih imajo z njim. Predvsem pa se trudimo, da navežemo z njimi čim pristnejši stik in da jim damo čutiti, kako so nam dragoceni.

Pri Merkačevih

Za ponazoritev bi vam radi predstavili eno od naših dolgoletnih rejniških družin, pri kateri smo bili pred kratkim na obisku. Merkačevi (po domače Čegovnikovi) v Breznici nad Prevaljami imajo v rejništvu našega Zorana že osmo leto. V tem času, kar so ga prijazno sprejeli v svojo družino, je že zrasel v petindvajsetletnega moža. Že nekaj let je uspešen delavec v naši delavnici pod posebnimi pogoji z internatom. "Domov" odhaja za vsake praznike in med poletnimi počitnicami. Rejnica pride med letom večkrat tudi na obisk v zavod. Za vsak odhod odmov se dogovorimo pisno ali po telefonu, da počakajo Zorana na avtobusni postaji na Prevaljah in ga peljejo domov z avtomobilom. Peš bi namreč potreboval dve polni uri, da bi prišel do kmetije, ki je precej oddaljena od vasi. Na obisk smo se peljali s službenim avtomobilom, in to skupaj z vzgojiteljico in delovnim terapevtom iz skupine. Zoran nam je vneto kazal pot in sproti razlagal, kako je pri njih doma vse lepo urejeno in obnovljeno. Doma nas je pričakala cela družina in v prijetnem klepetu smo se zadržali kar precej dlje, kot smo nameravali. Rejnica je povedala, da tudi njej in njeni družini ni bilo prizaneseno z boleznimi in preskušnjami v življenju, vendar ni nikoli pomislila, da bi zato fanta ne jemala več k sebi. V teh letih, kar je pri njih, so ga vzljubili vsi družinski člani, posebno pa se razume z vnuki. Na kmetiji živijo namreč poleg rejnice že tudi mladi z majhnima otrokoma. Kmetija je hribovska, bolj strma. Redijo nekaj glav živine in sejejo žito za domače potrebe. Zoran se pri njih prijetno počuti, najraje pa pomaga pri delih

na prostem, in to predvsem pri "moških delih" v gozdu in hlevu. Pri hrani ni izbirčen, je skoraj vse. Zoran je sedel nekaj časa z nami v kuhinji, potem pa se je z otrokoma odpravil pogledat po hiši in okolici. Imeli smo občutek, da se počuti pri Merkačevih kot doma.

Rejnike je težko najti

Na žalost takšnih rejniških družin, kot smo jo opisali zgoraj, nimamo več kot 10 do 15. Veliko rejniških družin odpade namreč že potem, ko otrok enkrat biva pri njih. Bivanje v rejniških družinah ima seveda prednost pred vsemi drugimi oblikami bivanja, saj ima tako tudi otrok ali pa odrasla oseba, ki živi v zavodu, možnost občutiti, kaj pomeni biti član neke družine in imeti stalne stike tudi z ljudmi, ki živijo zunaj zavodskih okvirov. Rejniške družine so nepogrešljive predvsem za mlajše otroke, za katere so tovrstne izkušnje najdragocenejše in nenadomestljive.

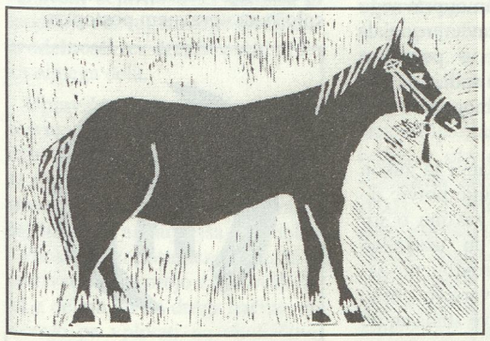

Za tiste, ki jim bivanja v rejniških družinah iz raznih vzrokov (težka prizadetost, težave v socialnem kontaktu, starost) ne moremo omogočiti, pa razmišljamo o drugačnih možnostih preživljanja prostega časa. Želimo jim omogočiti vsaj nekaj elementov družinskega ozračja in prijetno spremembo med počitnicami. Ena od takih oblik je preživljanje počitnic v počitniški hiši v Koprivni (v planinah), kjer približno 10 do 15 naših otrok in odraslih oseb, skupaj z vzgojitelji, ki se za to odločijo, preživlja svoj prosti čas. Bivanje je organizirano po načelih camphillskega gibanja, zato je tudi ozračje drugačno kot v zavodu.

Meta Hohnjec

Predpisi

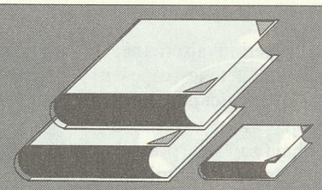

UVELJAVLJANJE SOCIALNOVARSTVENIH PRAVIC

Pred dvema letoma so bila sprejeta ustavna dopolnila, ki so med drugim pomenila tudi ukinitev dotlej veljavnega sistema zagotavljanja socialnovarstvenih pravic v okviru samoupravnih interesnih skupnosti. Tedaj sem v uvodniku Našega zbornika napisala, da nas v naslednjih petnajstih mesecih čaka obilica pomembnih in zahtevnih nalog, katerih skupni imenovalec naj bi bila prizadevanja, da ohranimo ustrezne in preverjene rešitve na področju družbene skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju in njihove družine ter da dosežemo izboljšave tam, kjer z dosedanjo ureditvijo nismo bili zadovoljni. Od tedaj sta minili že dve leti, pa so pred nami šele nekateri osnutki zakonov, ki naj bi urejali položaj oseb z motnjo v duševnem razvoju in njihovih svojcev.

Kaj pa je vendarle novega?

Sprejet je bil Zakon o postopku za uveljavljanje socialnovarstvenih pravic, objavljen pa je bil tudi že osnutek zakona o socialnem varstvu.

Postopek za uveljavljanje socialnovarstvenih pravic

Slovenska skupščina je sprejela Zakon o postopku za uveljavljanje socialnovarstvenih pravic konec maja letos. Zakon le začasno ureja določena vprašanja postopka za uveljavljanje teh pravic, dokler ta vprašanja ne bodo urejena z ustrezno področno zakonodajo. Zato je čisto kratek, povzema pa predvsem določila Samoupravnega sporazuma o uresničevanju socialnovarstvenih pravic o postopku samem in določa tudi, da se uporabljajo materialnopravne določbe tega sporazuma.

Preprosteje povedano: ta zakon zagotavlja uveljavljanje pravic do denarne pomoči po zakonu o socialnem skrbstvu, do družbeno denarnih pomoči otrokom po zakonu o družbenem varstvu otrok, do delne nadomestitve stanarin po zakonu o stanovanjskem gospodarstvu in seveda tudi pravice po Zakonu o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb.

Materialni pravici, ki izhajata iz tega zakona, pa sta: nadomestilo za invalidnost in dodatek za tujo nego in pomoč. Od 1.julija letos znaša nadomestilo 3.000 dinarjev, dodatek za tujo nego in pomoč pa 1.700 oziroma 850 dinarjev.

Določila o postopku so podobna kot doslej: postopek se vpelje na zahtevo stranke ali po uradni dolžnosti. Stranke vlagajo zahtevke na predpisanih obrazcih v krajevni skupnosti, kjer imajo stalno prebivališče, pri centru za socialno delo ali občinskem (mestnem) upravnem organu, ki opravlja strokovna dela za organe samoupravnih interesnih skupnosti, ali pa v organizaciji, kjer so zaposlene. Postopek se začne z dnem, ko je stranka vložila zahtevek. Če ni drugače določeno, se uporabljajo določbe zakona o splošnem upravnem postopku.

Osnutek zakona o socialnem varstvu

Najbrž mnogi zaskrbljeno čakate na novosti na področju zakonskega urejanja socialnega varstva. Osnutek zakona je slovenska skupščina obravnavala v prvi polovici septembra, a ga ni sprejela, zato vam bomo več o novostih lahko sporočili šele po sprejetju zakona. Vseeno pa iz obrazložitve osnutka, ki je bil objavljen v skupščinskem poročevalcu, povzemamo nekatere temeljne usmeritve in nove rešitve.

Pripravljalci osnutka zakona opredeljujejo **socialno varstvo** kot dejavnost, ki **obsega vsa prizadevanja in ukrepe**, neposredno **povezane z reševanjem socialnih stisk in težav** prebivalstva. Namenjena je posameznikom in skupinam, ki so zaradi različnih razlogov **v materialni stiski** in si ne morejo zagotoviti dostojnega preživetja ali pa zaradi osebnih težav **ne morejo uspešno delovati** v svoji okolici. Tem posameznikom in skupinam zagotavlja država pomoč pri premagovanju težav.

Država organizira in razvija delovanje socialnovarstvenih zavodov, ustvarja možnosti za samostojno osebno delo v socialnovarstveni dejavnosti ter podpira in spodbuja **razvoj samopomoči, dobrodelnosti** ter drugih oblik prostovoljnega dela.

Upravičenci imajo dvoje vrst pravic: do različnih **storitev**, s katerimi se preprečujejo in odpravljajo socialne stiske in težave, ter pravice do **dajatev**, s katerimi se zagotavlja najnujnejša socialna varnost tistim posameznikom, ki si preživetja ne morejo zagotoviti sami z delom ali na druge načine, ne morejo pa vplivati na okoliščine, zaradi katerih so pod pragom socialne revščine.

Temeljni načeli za uveljavljanje socialnovarstvenih pravic sta **enaka dostopnost** za vse, ki so upravičeni do posamezne pravice ne glede na to, kdo jo zagotavlja, in **prosta izbira** oblik za vse upravičence. Pravico do vsakovrstnih pomoči imajo državljani Republike Slovenije ter osebe, ki imajo stalno prebivališče v Sloveniji, saj socialnovarstvene pravice zagotavlja država iz proračuna, torej iz različnih davščin, ki jih prispeva vsak, kdor ima stalno prebivališče v Republiki Sloveniji (izjeme so predvidene le za reševanje nujnih primerov).

Socialnovarstvene storitve so namenjene **preprečevanju** socialnih stisk in težav (mišljene so dejavnosti, ki pripravljajo ali spodbujajo posameznika ali družbene skupine, da bi z izobraževanjem ali usposabljanjem ustvarjali sebi ali svoji družini možnosti za osebnostni razvoj in kakovostno življenje) in **odpravljanju** le-teh. Te storitve se lahko opravljajo na podlagi javnih pooblastil (gre za pristojnosti centrov za socialno delo) ali pa s posegi strokovnjakov po metodah dela različnih strok.

Novost je na primer **prva socialna pomoč**, posebej je vpeljana **pomoč družini za dom in na domu**. Vse možne oblike organiziranega varstva so pripravljalci zakonodaje poimenovali s skupnim izrazom **institucionalno varstvo** — ta storitev obsega zlasti bivanje, prehrano in potrebno varstvo za vse upravičence, posameznim skupinam pa so v okviru te storitve na voljo še druge (npr. zdravstveno varstvo, usposabljanje). To varstvo se lahko izvaja v okviru javnih in koncesioniranih zavodov, v tujih in rejniških družinah, stanovanjskih skupinah ipd. ter obsega vse možne načine izvajanja (dnevno, celodnevno, nočno, občasno, kombinirano). Poleg strokovnih delavcev in sodelavcev lahko v nekaterih dejavnostih sodelujejo tudi laični delavci. Med izvajalci so po osnutku zakona tudi dobrodelne organizacije ali organizacije za samopomoč (te imajo celo prednost pri podeljevanju koncesij), možno pa je tudi samostojno osebno delo.

Še posebej vas želim opozoriti na to, da (tako kot je naša Zveza predlagala že pred nekaj leti) osnutek zakona ne govori več o delavnicah za delo pod posebnimi pogoji, temveč o **varstvenodelovnih centrih**. Ti naj bi — povzemam iz uradne obrazložitve osnutka zakona — odraslim, zlasti duševno prizadetim osebam, ponudili več kot le koristne zaposlitve: postali naj bi nosilci skrbi za duševno prizadete, s tem da skrbijo za njihovo vodenje tudi zunaj delovnovarstvenega centra, v sodelovanju z družino duševno prizadetega organizirajo druge oblike varstva, lahko pa opravljajo tudi posebne oblike priprav na zaposlitev. Njihov cilj je zagotoviti vsem tem osebam možnosti za ohranjanje in razvoj njihovih sposobnosti, čim bolj uspešno delovanje v okolju ter ustvarjanje s koristnim delom.

Zelo zaostrena pa so določila o socialnovarstvenih **dajatvah**. Dajatvi naj bi bili po novem le dve: denarna **pomoč** kot edini vir preživljanja in denarni **dodatek**. Te dajatve naj ne bi presegale 80 % zajamčenega osebnega odhodka, torej naj ne bi presegale praga preživetja — zadoščale naj bi le za stroške prehrane. Novi sistem naj bi s tem silil upravičence, da bi si zagotovili ustrezne dohodke, ki bi jim omogočali dostojnejše življenje. Denarni dodatek se dodeli vedno za določen čas, najdlje za šest mesecev (lahko pa se ponovno dodeli); predvidena je tudi možnost uresničevanja teh pravic kot funkcionalne pomoči (npr. boni, naročilnice ipd.). Denarni dodatek se izplačuje upravičencu za vso družino kot en denarni dodatek.

O materialnih pravicah odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju ni nič izrecno določenega, le v 103. členu osnutka zakona piše, da so "prejemniki nadomestila za invalidnost po zakonu o družbenem varstvu odraslih telesno in duševno prizadetih oseb oproščeni plačila vseh socialnovarstvenih storitev razen storitev institucionalnega varstva po prvem odstavku 15.člena tega zakona" (torej naj bi prispevali le za bivanje, organizirano prehrano in varstvo).

Pomembne so tudi novosti glede ustanavljanja strokovnih ustanov, kakršnih doslej nismo imeli (inštitut za socialno varstvo, strokovni svet v okviru ministrstva). Novi sta tudi možnosti samostojnega osebnega dela, ustanovitve socialne zbornice (podobno kot bolj znana zdravniška zbornica); podrobneje je določen strokovni nadzor, poenoteno pa zbiranje in varovanje podatkov.

Ker je uresničevanje določil zakona o socialnem varstvu pomembno za urejanje življenjskih razmer družin, ki imajo družinske člane z motnjo v duševnem razvoju, boste verjetno dejavno sodelovali v razpravah ob osnutku in kasneje ob predlogu zakona. Zato še enkrat ponavljam misel, ki sem jo tudi že napisala pred dvemi leti: ob obravnavi tega zakonskega osnutka in še nekaterih drugih moramo pridobiti razumevanje in podporo ljudi, ki bodo neposredno sodelovali pri oblikovanju, sprejemanju in uresničevanju novih zakonskih rešitev.

Pa še nekaj bi rada dodala (kar venomer ponavljam, če me le hoče kdo poslušati): naj vas ne motijo očitki, na primer ta, da se za neko rešitev zavzemate, ker imate "takega" otroka. To naj ne bo očitek, temveč utemeljitev vašega ravnanja in stališč — **prav zato**, ker dodobra poznate življenje družin, ki imajo člana z motnjo v duševnem razvoju, **ste dolžni zahtevati** ustrezne rešitve za vse družine, ki jih ta problematika zadeva. Karkoli boste v svojem okolju zboljšali za posameznega otroka, boste storili v dobro drugih takih otrok in njihovih svojcev. Morda to ne bo videti veliko — toda tudi najtrši kamen preglodajo posamezne kaplje, ki padajo in padajo...

Aljoša Vodnik

Naši otroci pišejo in pišejo

ČETRTE REPUBLIŠKE ŠPORTNE IGRE V DORNAVI

V petek, 24. maja, smo se po kosilu odpeljali v Dornavo. Tovariš Marjan je s kombijem peljal pet športnikov in dve športnici ter tovarišici Sonjo in Ireno.

V Dornavo smo prispeli pozno popoldne. Tam so nas lepo sprejeli. Pokazali so nam sobe, v katerih smo kasneje prespali, ter nov dom.

Zvečer smo bili povabljeni na ples. Uživali smo ob igranju dobrega ansambla Ptujskih pet. Peli smo tudi mi. Posebno se je izkazala Vesna Miklavc. Požela je močan aplavz. Tudi Enes je odšel na oder in zapel o kužku v posebnem jeziku, ki ga ni nihče razumel. Midva z Venčkom sva se gostila za mizo, nato pa odšla plesat, ker bi drugače zaspala za mizo. Venčko se je opogumil in zaplesal z Vesno.

Po končanem plesu smo takoj utrujeni zaspali. Zjutraj pa je šlo zares.

Najprej so se začele igre s proslavo. Nastopajoči smo enkrat obhodili stadion, da smo predstavili svojo tekmovalno ekipo publiki.

Navijačev je bilo ogromno. Kar žal nam je bilo, da nismo imeli tudi mi svojih navijačev. Upam, da bomo drugo leto tudi mi vzeli s seboj navijače.

Venčko je tekel na 100 m in zasedel prvo mesto. Miran, Goran in Enes so tekli na 50 m. Dobili so medalje za sodelovanje.

Vesna je metala kroglo in zasedla drugo mesto, jaz pa sem skakal v daljavo. Skočil sem 103 cm. Kljub temu da nisem dosegel najboljšega rezultata, sem bil zelo zadovoljen. Taka srečanja so mi zelo všeč, ker vidim nove kraje in spoznam veliko novih stvari.

V Vipavo smo se vračali srečni in zadovoljni, ne samo zaradi medalj, temveč tudi zaradi prijetnega ozračja, dobre organizacije, lepega vremena in dobrih ljudi.

Upam, da bom tudi drugo leto tekmoval na športnih igrah.

Slavko Mirkovič
Zavod za usposabljanje invalidnihotrok Janka Premrla – Vojka Vipava

NASTOP

Dvanajstega aprila je bila v Ljubljani revija pevskih zborov. Kar veliko časa smo pridno vadili. V Ljubljano smo se odpeljali z dvema kombijema. Prvo skupino je peljal tovariš Jože. Iz šole smo odšli ob deseti uri. Ko smo prišli v Ljubljano, smo še enkrat ponovili. Nastopali smo peti po vrsti. Imeli smo tremo. Zapeli smo dobro. Nastopali so učenci iz različnih krajev Slovenije. Po nastopu smo dobili dobro malico. Dobili smo tudi pohvalo. V Ljubljano je odšla z nami tudi tovarišica Marjetka iz OŠ IX. korpusa. Domov smo prišli zvečer. Bili smo srečni. V Ljubljani je bilo zelo lepo. Še bi šla na takšno revijo.

Alenka Gorjup
OŠ Kozara
Nova Gorica

PEVSKI ZBOR

Na šoli imamo pevski zbor. Vsak teden se dobimo v učilnici prvega razreda. Pri zboru pojemo, plešemo in se igramo. Zelo nam je lepo.

Nataša Leban
OŠ Kozara
Nova Gorica

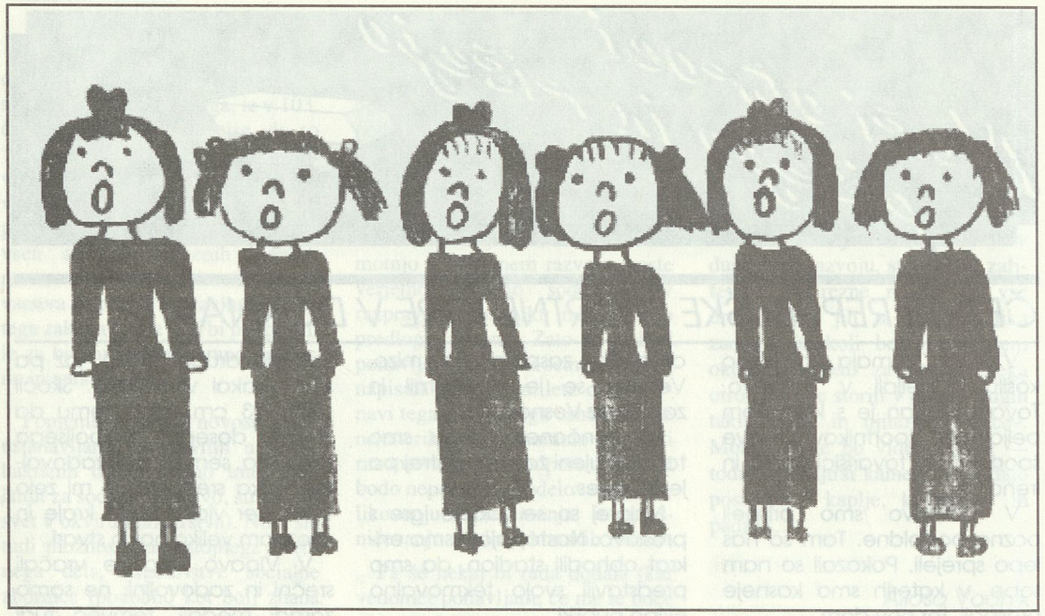

DOPISNIKI IZ CELJSKEGA DOMA GOLOVEC SE PREDSTAVLJAJO

Danes sem velik. Rodil sem se v Celju. Star sem dvajset let. Lase imam črne, oči pa sive.

Branko

Rodila sem se v Celju. Stara sem že 24 let. V šolo sem hodila v Celju.

Lase imam svetle, oči pa modre. Sem okroglega obraza. Poleti rada nosim krila, pozimi pa hlače. Ne maram holahopk.

Nada

Sem Bojan Lipovski. Rojen sem 2.8.1962. Ko sem bil še majhen, sem bil zelo bolan. Imel sem meningitis. Bil sem v bolnišnici. Tam sem preživel dva meseca in dobil dvakrat 99 injekcij.

Imam rjave lase in oči. Hodil sem na posebno osnovno šolo. Imam sestro, ki je starejša od mene.

✎

Rodila sem se v bolnišnici, ob desetih zjutraj. Stara sem dvajset let. Postave sem bolj visoke in vitke. Obraz imam okrogel in modre oči. Moji lasje so rjavi. Rada nosim dolge hlače ali pa daljša krila.

Hodila sem na Osnovno šolo Ivanke Uranjekove v Celju. Ko sem bila majhna, sem padla s petega nadstropja in si poškodovala hrbtenico. Odpeljali so me v bolnišnico in me operirali. Zdaj hodim na telovadbo za hrbtenico.

Rada sem urejena in čista. Zato se umivam in včasih tudi naličim. Doma pomagam mami in atu pri delu.

Imam brata. Z njim se rada hecam in mu nagajam. Imam dobre in slabe lastnosti. Rada hodim v naravo.

Anita

Stara sem 24 let. Rodila sem se v bolnišnici v Celju. Sem invalid. Hodim z opornicama, ker so pri rojstvu nastale težave, saj sem bila rojena kot nedonošenček v sedmem mesecu nosečnosti.

Imam dva brata in dve sestri. Jaz sem druga po vrsti.

Zdravila sem se v bolnišnici v Stari gori pri Novi Gorici. V šolo sem hodila v Vipavi.

Doma sem na Ponikvi pri Žalcu. Sem srednje postave, malce debelejša. Doma rada pomagam pri vseh delih, ki jih zmorem. Veliko se igram s svojim nečakom Blažem, ker sem že teta.

V Celju sem že osem let. Bila sem že dvakrat operirana. Pri nas doma imamo kmetijo. Vsi radi pojemo.

Sem rjavih las in črnih oči. V prostem času zelo rada šivam prtičke in gobeline. Včasih se s kom tudi skregam, ker sem sitna.

Marija

Ime mi je Alojz, star sem 24 let. Ob rojstvu so bile težave. Peljali so me v Staro goro pri Novi Gorici. V šolo sem hodil v Zavod Janka Premrla Vojka v Vipavi. Tudi v Kamniku sem bil. Od tam sem prišel na Golovec, kjer so delavnice.

Imam svetle lase in rjave oči. Sem srednje velik. V družini smo štirje otroci. Sestri Danica in Marija sta obe poročeni in imata otroke. Imam tudi mlajšega brata Andreja. Z nečaki se igram razne igrice. Včasih sem malo siten, drugače pa sem srečen in vesel. Najraje imam palačinke. Doma pomagam bratu pri pokladanju živini in drugih delih.

✎

Stara sem 21 let. Doma sem na Mestinju. Sem velika, debela in nasmejana. Lase imam rjave, nos majhen. Rodila sem se v bolnišnici. Imam brata in sestro. Sem že teta. Nečakinje me ne ubogajo. Sem pri tovarišici Lidiji.

Je v redu, imamo se lepo, se razumemo. Sem bolna na srcu.

Mirica

To sem jaz. Rad nosim prstan. Doma sem v Radmirju. Nosim očala. Sem velik. Tudi močan. Cepim in nosim drva. Imam kitaro.

Tomaž

Ime mi je Mitja, doma sem v Migojnicah. Imam brata Uroša. V šolo sem hodil v Žalec. Igral sem košarko. V šoli smo se tudi učili.

Doma gledam televizijski spored, včasih poslušam radio. Zvečer nakrmim zajce. Hodim po mleko, vedno zjutraj. Ko je sneg, se rad sankam.

Sem velik, imam rjave lase. Ne delam rad. Po kosilu grem počivat ali na sprehod.

✎

Sem Mojca, stara 25 let. Doma sem iz Rogaške. Hodila sem na posebno šolo v Rogaški.

Imam rjave skodrane lase. Se rada smejim. Imam sestro Metko. Rodila sem se v bolnišnici. Sem zelo majhna.

Najrajši jem juho. Rada berem in pišem pisma. Doma pomivam posodo in jo tudi brišem. Včasih grem domov sama. Rada grem domov in rada pridem nazaj na Golovec. Na avtobusu osvajam

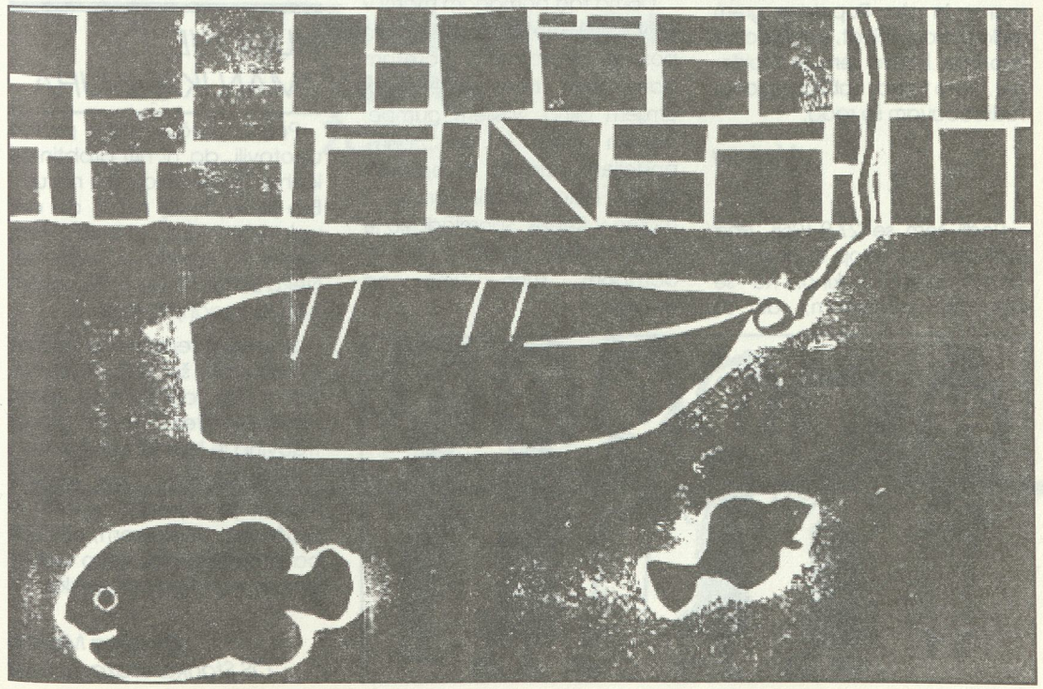

sprevodnike. Včasih se pa kar razjočem.

Star sem dvajset let. Živim v Pristavi. Rodil sem se v Celju. Ob rojstvu sem bil poškodovan. Imam rjave lase, obraza sem podolgovatega. Rad gledam televizijski spored, še posebno kavbojske filme.

Tomi

Stara sem 23 let. Rodila sem se v Čakovcu. V šolo sem hodila v Celju.

Rada grem v kino. Imam tudi prijatelja. Poslušam popevke, se sprehajam okrog bloka in opazujem majhne otroke. Gledam televizijski spored in berem knjige o ljubezni.

Vedno nosim kavbojke. Imam rada družbo. Uredim se, da me fantje bolj pogledajo. Imam modre oči, sem srednje velika in ne preveč debela. Imam brata, mamo in ata. Popoldne grem rada malo počivat, poleti pa na kopanje. Rodila sem se v oktobru, zato rada nabiram gobe. Tudi zabavam se rada.

Marjana

Rodil sem se 27.9.1968. Rad poslušam horoskop in poročila. Včasih grem v kino. Ko se oblačim, pogledam, ali so hlače čiste. Včasih dobim obiske in grem z njimi ven. Ko dobim obisk, skuham kavo. Hodim po mestu in gledam, kako se obnašajo ljudje. Svoje čevlje čistim sam in obleko tudi. Rad poslušam zabavne oddaje na radiu in televiziji.

Renato

Sem Dani. Rojen sem 1. maja 1967. Živim v Šentjurju v Ulici Dušana Kvedra 31. Velik sem en meter in 75 centimetrov. Tehtam 57 kilogramov. Oči imam modre, lase pa rjave. Ko sem bil še majhen, se mi je zgodila prometna nesreča, ker me je povozil traktor. Takrat sem moral ležati v bolnišnici.

Doma rad pomagam mami v kuhinji. Pometam, pospravim posodo, jo pomijem, posesam stanovanje, stresem preproge, umijem okna, zašijem gumbe, obesim perilo in ga zložim, posteljem postelje in opravim druga dela. Včasih greva z mamo v Repuš. Spomladi, ko je lepo vreme, obrežem trto in obžagam suhe veje na drevesih.

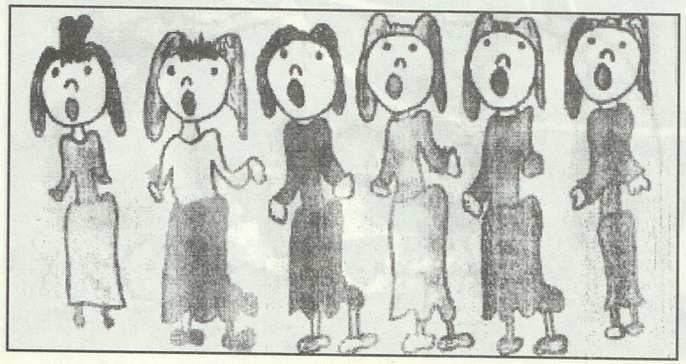

PEKLA SEM KRUH

Ko sem se zjutraj zbudila, mi je mama rekla, da bo popoldan spekla kruh. Nato je odšla.

Spomnila sem se, da bi jo lahko presenetila. Sklenila sem, da bom sama spekla kruh.

Pripravila sem posodo, vsula vanjo moko, dolila vodo, solila in omesila. Oblikovala sem hlebček in ga dala v peč. Čez eno uro sem odprla pečico in vzela kruh iz nje. Malo čuden se mi je zdel. Bil je zelo nizek. Mamin kruh je običajno visok.

Kaj mislite, zakaj je bil moj nizek? Seveda — pozabila sem na kvas.

Slavica Hojč
OŠ Stanka Vraza, Ormož

HUDO JE, ČE ZMANJKA KRUHA

Pozno zvečer sva z mamo ugotovili, da ni niti drobtinice kruha. Pogledala sem na uro. Bilo je še nekaj minut do devetnajste ure. Vzela sem denar in stekla v trgovino. Neka ženska mi je pred nosom odnesla zadnji hlebec.

Spomnila sem se, da imamo v Mihovcih še eno trgovino. Tekla sem, da sem še samo sebe prehitela. Toda groza! Trgovina je bila že zaprta.

Žalostna sem odšla domov. Mama je naredila solato in praženec. Jedla sem, ob tem pa premišljevala, kako dober je kruh, na njem pa zaseka.

Dragica Možina
OŠ Stanka Vraza, Ormož

zavarovalnica triglav d.d.

OBMOČNA ENOTA CELJE

63000 Celje, Mariborska c. 1

PREDSTAVNIŠTVA :

Laško
Mozirje
Slovenske Konjice
Radeče
Šentjur
Šmarje pri Jelšah
Velenje
Žalec

KER ŽIVLJENJE POTREBUJE VARNOST

Sklad za nagrajevanje inovacij na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov pri Izvršnem svetu Skupščine Republike Slovenije objavlja

RAZPIS NAGRAD ZA INOVACIJE NA PODROČJU USPOSABLJANJA, ŽIVLJENJA IN DELA INVALIDOV ZA LETO 1991

1. V letu 1991 bo podeljenih pet enakovrednih nagrad. Nagrajeni bodo najuspešnejši izumi, tehnične in druge izboljšave na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov, ki bodo v razpisanem roku predložene skladu.

2. Sklad je ustanovljen z namenom, da bi spodbujal inovacijsko delo in podpiral prizadevanja posameznikov ali avtorskih skupin, da bi z izumi, tehničnimi in drugimi izboljšavami prilagajali invalidnim osebam delovne razmere, delovna orodja, bivalne razmere, predmete vsakdanje rabe oziroma uvajali inovacije na področju aktivnega varstva invalidov.

3. V razpisu lahko sodeluje vsak državljan Republike Slovenije, ki predloži skladu dokazilo o svojem izumu, tehnični ali drugi izboljšavi in dokaže, da gre za izvirno novo napravo, za izboljšavo določene naprave, stroja, predmeta vsakdanje rabe oziroma prilagoditev le-teh posameznim vrstam invalidov ali za inovacije na področju izvirnih metod dela z invalidi. Sodeluje lahko tudi skupina avtorjev.

4. Predlogu za nagrado mora biti priložena tehnična dokumentacija, opis naprave, stroja, predmeta ali inovativne metode dela z invalidi, potrebne skice, fotografije ali modeli. Priložen mora biti tudi opis delovanja in obrazložitev, v čem je inovacija koristnejša in boljša od desedanjih rešitev.

5. O predlogih za nagrade sklada bo odločala posebna strokovna komisija, ki jo imenuje odbor ustanoviteljev sklada izmed znanih strokovnjakov za posamezna področja, kamor sodijo predlogi. Komisija deluje in odloča v skladu z aktom o ustanovitvi in delu sklada.

6. Nagrade pomenijo družbeno priznanje. Avtorske pravice so v celoti pridržane avtorju. Sklad si bo prizadeval, da bi vse inovacije, ki bodo nagrajene, resnično tudi našle svoje mesto v življenju in delu invalidov. Višina nagrade v letu 1991 bo najmanj dva povprečna osebna dohodka v prvi polovici leta 1991.

7 Podelitev nagrad bo javna in slovesna ob dnevu invalida v decembru leta 1991.

8 Predloge je treba poslati do vključno 30. septembra 1991 na naslov: Sklad za inovacije na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov pri Izvršnem svetu Skupščine Republike Slovenije; Komisija za invalidsko varstvo, Ljubljana, Kidričeva 5.

ODBOR USTANOVITELJEV SKLADA

NAŠ ZBORNIK

leto 1991, letnik 24, št. 4

VARSTVENO-DELOVNI CENTRI

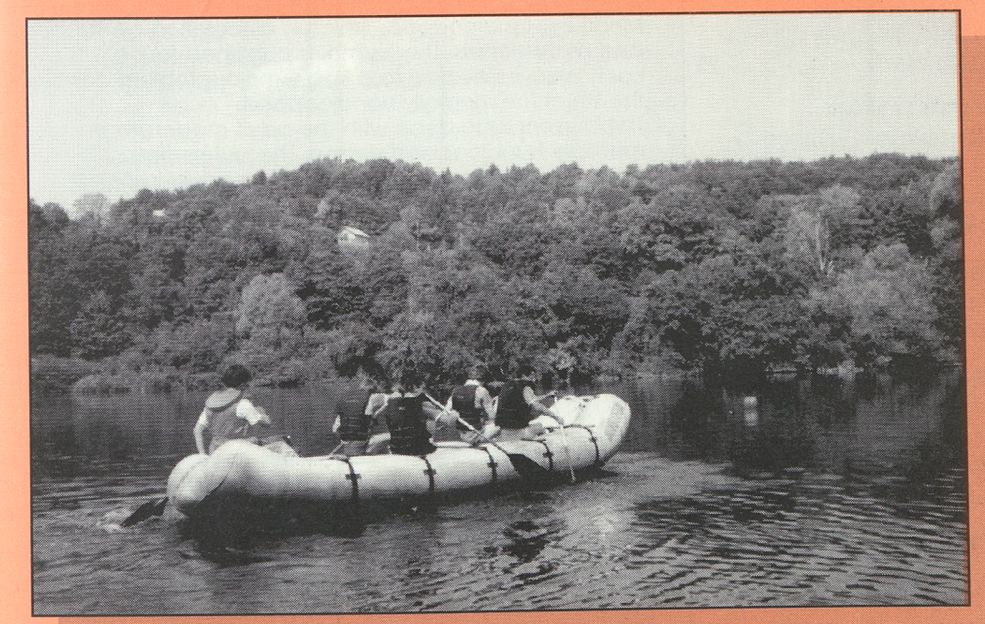

VSEBINA

Delo in varstvo — Jan Ulaga 1

POTA MOŽNOSTI

Podlaga za delo in razvoj — Jelka Škrjanc 2

Proizvodno delo in integracija — Pavel Smolej 6

Bivalna skupnost Črna — Marijan Lačen, Meta Hohnjec 8

Vsako leto na letovanje — Pavel Smolej 10

Novo v Ribnici — Olga Černe 12

Podružnica celjskega centra — Lidija Hrnčič-Tominšek, Rihard Kopušar 13

Klubska dejavnost — Mira Grmič-Podgorelec 15

Iz naših društev in ustanov 16

Starši pišejo 21

Predstavljamo vam

Želva na samostojni poti — Aljoša Vodnik 25

Iz prakse v prakso

Ustvarjalnost in vztrajnost — Črtomir Frelih 28

Glasba vsak dan — Alenka Golob 33

Spominjali se jih bomo

V spomin Zdravku Jerasu — Milena Vukmirovič 35

Zgodbe, ki jih piše življenje

Letovanje med vojno — Irena in Pavla Kališnik 36

Moja specialna olimpijada — Jure in Mirjam Korbar 37

Predpisi 39

Širom sveta 40

Naši otroci pišejo in rišejo 42

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 24 — ŠT. 4, DECEMBER 1991

YU ISSN 0350 – 655 X
udk 376,3

SUMMARY

This journal is the organ of the National Association for the Mentally Handicapped, which is association of the parents and professionals. The journal is published four times a year. Each issue is devoted to a single major problem concerning the life of the mentally handicapped.

The present issue deals with the adult moderate and severe mentally handicapped person. The autors describe their experiences in day-centers and in the residual institutions.

In the adition to the main theme, regular columns giving information about the activities of local societies and institutions, as well as letters of parents and contributions of mentally handicapped persons, are included.

Zbornik izdaja **Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije,** Ljubljana Samova 9, telefon **061/125-017. Založniški svet:** Tone Jurečič, Branka Jurišič, dr. Anton Kotar, Slavica Navinšek, Marija Standeker, dr. Marijan Šef, Slavica Toličič. **Uredniški odbor:** Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwill-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner. Glavna urednica **Aljoša Vodnik.** Odgovorni urednik **Anton Kotar.** Ta številka stane 80 SLT, za ustanove 240 SLT. Naročnina se pošilja na naslov **Naš zbornik, Ljubljana , Samova 9/2.** Številka žiro računa je **50102-678-5022.** Po mnenju republiškega komiteja za kulturo št. 415-279/91 z dne 18. 4. 1991, je glasilo oproščeno davka od prometa proizvodov. Lektorirala **Vlasta Kunej.** Oblikovanje in grafična priprava **Nimbus Kranj.** Tiskala **Tiskarna Ljubljana.**

DELO IN VARSTVO

Da je delo poleg duhovnosti in družabnosti bistveni pogoj za obstoj vsakega človeka, niso spoznali le filozofi, pač pa tudi drugi ljudje. Pa ne delo zaradi preživetja — čeprav seveda tudi tudi to — temveč ustvarjalno delo, v katerem se človek preskuša in potrjuje. Navsezadnje je vseeno, ali sestavlja nov računalniški program ali kljukice za perilo, pomembno je, da vidi dosežke svojega dela.

Starši smo odgovorni za varnost svojih otrok, dokler si te ne morejo zagotavljati sami... in nekateri otroci si je morejo tudi potem, ko telesno pa deloma tudi socialno že dolgo niso več otroci. Ne morejo biti povsem odgovorni zase, ne morejo tekmovati s svojimi vrstniki v vse tršem delovnem svetu. Za te ljudi so pred trideset leti starši in nekateri strokovnjaki v Ljubljani ustanovili tako imenovani Demonstracijsko-eksperimentalni center (DEC). Temeljna ideja je bila takale: v nekem smislu podaljšati usposabljanje mladostnikov z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju, organizirati varstvo, primerno koristno delo in vsestransko strokovno spremljanje mladostnikov, od katerih bi lahko nekatere kasneje vključili v delavnice pod posebnimi pogoji.

Razvoj je potekal, tudi na temelju vsakodnevnih izkušenj, predvsem pa izredno velikih potreb Ljubljane in Slovenije, v nekoliko drugačni smeri, v razvoj delavnic za delo pod posebnimi pogoji. Res pa je, da so kljub temu obdržale določeno gibljivost (za razliko od togosti šolskega ali strogo delavniškega sistema), individualnost in etičnost v odnosih med prizadetimi in inštruktorji. Zelo zelo redki so bili odkloni od tiste zlate sredine, kjer ni ta odnos niti preveč zaščitniški, niti avtoritaren ali celo izkoriščevalski.

O delavnicah, ki postopno preraščajo v lokalne centre za odrasle ljudi z zmerno ali težjo motnjo v duševnem razvoju in so povsem v skladu tudi s svetovno doktrino (rehabilitacija, integracija s participacijo in enake možnosti dostopa), o teh delavnicah ali varstveno-delovnih centrih torej načeloma vse lepo in prav. Načeloma zato, ker je normalno, da se pri delu odpira vrsta problemov, dvomov, trenutnih ali začasnih težav in različic zasnov dela in razvoja.

Problem vidim v nečem drugem: kje so ostali? Težko je oporekati oceni, da je v Sloveniji med 3.000 in 4.000 odraslih oseb z zmerno ali težjo motnjo v duševnem razvoju — v varstveno-delovnih centrih pa jih je približno 700! Nikakor ne mislim, da so ti centri edina in najboljša rešitev — vendar pa ni dopustno, da velika večina populacije ostaja zunaj njih. Vsi vemo, kako dobro se počutijo prizadeti v teh kolektivih in kako težko bi jim bilo, če bi morali kar naenkrat ostati doma — torej ocenjujejo po svojih izkušnjah varstveno-delovne centre pozitivno. Ali ni naša dolžnost, da se le pozanimamo, kje so ostali in kako se jim godi — ali imajo primerno delo in varstvo, ali se doživljajo kot ustvarjalni, sebi in drugim potrebni ljudje?

Ves svet išče nove oblike zaposlovanja — samozaposlovanje, delo na domu, s skrajšanim delovnim časom, pogodbeno, občasno, projektno itn. Tudi zaposlovanja invalidov in prizadetih, saj smo že slišali za camphillske vasi ali kmetije, kooperative in podobno. Nove družbene in gospodarske razmere nas silijo, da tudi varstvo in zaposlovanje oseb z zmerno ali težjo motnjo v duševnem razvoju (ter drugih kategorij, če že moramo ostati v "predalčkih") ne le prilagodimo, pač pa morda zastavimo povsem na novo. Naj znova poudarim, da je varstveno-delovni center zelo dobra, ne pa edina oblika in zastoj danes v resnici pomeni zaostajanje.

Delo in varstvo ostajata — glede na psihofizične sposobnosti — največji problem odraslega človeka z zmerno ali težjo motnjo v duševnem razvoju ter njegovih staršev. Rešitev tega problema pa je v rokah stroke in politike — stroka mora biti v tem primeru izjemno občutljiva tudi za resnične potrebe odvisnih uporabnikov, politika pa mora ubogati — sicer bomo volili drugače.

Jan Ulaga

Pota možnosti

PODLAGA ZA DELO IN RAZVOJ

Pripravljene so teze za delo in razvoj varstveno-delovnih centrov Slovenije

Zasnova celostne skrbi za ljudi, ki imajo po Zakonu o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb status invalidov, naj bi nastajala na podlagi tez za delo in razvoj varstveno-delovnih centrov. V njih so opredeljeni cilji, vsebine in načela dela v varstveno-delovnih centrih, temeljni bivalno-kadrovski pogoji za delo ter ustanavljanje in financiranje varstveno-delovnih centrov.

Teze vam bom na kratko predstavila, saj bodo na njih temeljila tudi ustrezna določila v novi zakonodaji s področja socialnega varstva.

Izhodišče

Odrasel človek z motnjo v duševnem razvoju potrebuje v skladu z individualnimi potrebami na določenih področjih življenja sodelovanje drugega.

Ta, prva teza je izhodišče in pomeni predvsem dvoje:

- invalid v varstveno delovnem centru prevzema dejavno vlogo soustvarjalca svojega življenja
- vsebine dela varstveno delovnega centra so raznolike in upoštevajo specifične potrebe posameznih invalidov.

Cilji varstveno-delovnih centrov

Temeljni cilji varstveno delovnih centrov so:

- organizacija oblik družbenega varstva, ki dolgoročno in trajno rešujejo problematiko invalidov in izpolnjujejo temeljne človečanske, ustavne in zakonske dolžnosti do teh ljudi in jim hkrati dajejo možnost delnega vračanja vloženega truda družbe
- organizacija oblik družbenega varstva, ki družinam ali skrbnikom z invalidom omogočajo čim manj moteče delovno in socialno udejstvovanje v družbi oziroma življenju;
- omogočanje celostne skrbi, ki omogoča invalidu:
  - zagotavljanje temeljnih življenjskih potreb
  - bivanje v okolju, ki je primerno za posameznega invalida
  - možnost primerne zaposlitve, ki mu daje občutek koristnosti in samopotrditve
  - ohranjanje pridobljenih sposobnosti in obvladovanje novih

Poglavitna naloga dnevnega varstva naj bi bilo varstvo in habilitacija duševno prizadetega mladostnika ter razbremenitev družine.

Poleg varstva mladostnikov v pravem pomenu besede bi bila vsebina dela obsežena v tehle točkah:

1. razvijanje samostojnosti
   - pri jedi (dostojne navade pri mizi)
   - pri osebni čistoči in skrbi za svoje zdravje
   - pri skrbi za obleko
   - pri gibanju na cesti in v javnih prometnih sredstvih;
2. razvijanje sporazumevanja in stikov z okoljem
   - razvijanje govora
   - prepoznavanje denarja
   - prepoznavanje časa
   - utrjevanje že pridobljenega šolskega znanja, po možnosti dopolnjevanje in širjenje tega;
3. socializacija
   - nakupovanje
   - lepo vedenje
   - pomoč pri domačih opravilih
   - spoznavanje okolice (pošta, prometni predpisi, pomen miličnika, zdravnika, občine, kino, igrišče, slaščičarna itn.);
4. zaposlitev
   - splošno razvijanje motorike
   - individualna zaposlitev in priučevanje
   - razvijanje vztrajnosti in natančnosti pri delu;
5. razvedrilo
   - šport
   - skupne igre
   - skupni izleti;
6. povezava s starši ali skrbniki
   - individualni pogovori
   - roditeljski sestanki
   - pritegovanje staršev v razne oblike dela z mladostniki, npr. spremstvo na skupnih sprehodih, izletih, pomoč pri priučevanju, pri spremljanju mladostnikov v varstvo in domov
   - neposredna pomoč staršev, npr. inštruktaža pri uvajanju v nove oblike dela, nakup materiala itn.

Mladostnike, ki so več let obiskovali posebno šolo ter že imajo razvito ročno spretnost in delovne navade, bo treba čim bolj usmerjati samo v eno ali dve dejavnosti, druge pa bo treba, dokler si ne pridobijo delovnih navad in spretnosti, vaditi z raznimi zaposlitvami po učnem načrtu za delovno usposabljanje. Pri tem je treba paziti zlasti na vadenje razvijanja vztrajnosti, navade, da začeto delo dokončajo, in na natančnost. Čez nekaj let bo mogoče pri bolj izurjenih mladostnikih podaljšati zaposlitev na daljši čas in jo čim bolj približati načinu dela v delavnicah pod posebnimi pogoji.

(Iz obrazložitve predloga za ustanovitev dnevnega varstva za duševno huje prizadete mladostnike v Ljubljani, leta 1968)

- razvijanje individualnosti in harmoničnega vključevanja v medsebojne odnose v skupini in širšem okolju.

Načela dela varstveno-delovnih centrov

Varstveno-delovni center pri svojem nastanku, delu in razvoju, skladno z družbenimi normami upošteva poleg splošnih socialnih in defektoloških predvsem tale načela:

- invalida dejavno, v skladu z njegovimi sposobnostmi, vključevati v soustvarjanje njegovega življenja v varstveno- delovnem centru;
- invalidu zagotavljati pravico do zasebnosti in intimnega življenja ob spoštovanju njegove osebnosti;
- omogočiti invalidu različna pestra in primerna dela, pri čemer je treba upoštevati njegove sposobnosti in specifične osebnostne lastnosti in mu zagotoviti pravično plačilo;
- pri oblikovanju različnih skupin in oblik združevanja upoštevati posameznikove posebnosti, sposobnosti in potrebe ter vpeljevati heterogenost druženja po spolu, skupaj s pravico do partnerskega življenja;
- pri uravnavanju medosebnih odnosov s pozitivnimi spodbudami zagotavljati pravičnost;
- invalidu omogočati uresničevanje lastnih idej in ustvarjalnosti, to mu omogoča samouresničevanje, samopotrditev, bogatenje življenja in zadovoljevanje potreb;
- staršem ali skrbnikom omogočati sodelovanje pri reševanju vprašanj, ki so v interesu invalida, vključenega v varstveno-delovni center.

Oblike organiziranosti varstveno-delovnih centrov

Na temelju naših in tujih izkušenj smo predlagali, da se varstveno delovni centri organizirajo:

1. glede na način delovanja kot
   - samostojni socialni zavodi
   - enote v okviru drugih zavodov in podjetij.

Varstveno-delovnemu centru, ki je organiziran v okviru druge delovne organizacije, mora biti zagotovljena potrebna samostojnost v upravnem, organizacijskem in obračunskem smislu.

2. glede na vsebino in potek dejavnosti kot
   - varstveno-delovni centri
   - varstveno-delovni centri z domskim varstvom.

Pri uresničevanju svojih ciljev in nalog se varstveno-delovni centri združujejo v Skupnost varstveno-delovnih centrov Slovenije.

Vsebina dela varstveno-delovnih centrov

Varstveno-delovni center organizira, glede na potrebe okolja in glede na specifične potrebe posameznih invalidov, različne vsebine dela. To so:

- mobilna služba z zagotavljanjem nege in varstva na domu
- občasno prostovoljno združevanje v obliki kluba

- delo na domu
- zaposlovanje z dejavnostmi, kot so:
  - kooperacije
  - lastni program
  - storitvene dejavnosti
- varstvo z zaposlitveno terapijo
- domsko varstvo v različnih izvedbah:
  - individualno spremljanje invalida na njegovem domu
  - namestitev v rejniško družino
  - bivalna skupnost
  - dom
- preskus delovnih zmožnosti in usposabljanje težko zaposljivih oseb.

Poskrbeti je treba, da se čimprej začne uresničevati sklepe s posvetovanja o varstvu in rehabilitaciji duševno prizadete mladine, in sicer:

a) program o razvoju mreže internih in eksternih zavodov za varstvo in usposabljanje duševno prizadetih otrok;

b) proučitev možnosti za ustanavljanje in sofinanciranje posebnih osnovnih šol, zavodov za poklicno usposabljanje in zavodov za zaposlovanje, ki pod posebnimi pogoji sprejemajo duševno prizadeto mladino;

c) preučitev drugih vprašanj s področja habilitacije in zaposlovanja duševno prizadete mladine.

(Iz načrta dela stalne konference za rehabilitacijo invalidov v Sloveniji, november 1969)

Temeljni bivalni in kadrovski pogoji za delo v varstveno-delovnih centrih

Med bivalnimi pogoji so pomembni:
– makrolokacija

Pri ustanavljanju-varstveno delovnih centrov je treba upoštevati družbeno-ekonomski vidik, pa tudi možnost za bivanje invalida v okolju, ki je čim bližje njegovemu matičnemu okolju.

Da bi uresničili navedene opredelitve, se varstveno-delovni centri lahko med seboj povezujejo.
– mikrolokacija

Prostor za varstveno delovni center mora biti v urbanem okolju, povezan z javnimi komunikacijskimi sredstvi in urejenimi komunalnimi razmerami.
– objekt

Stavba varstveno-delovnega centra in zunanje funkcionalne površine morajo biti prilagojene potrebam in zmogljivostim invalidov ter zasnovane tako, da v celoti ustrezajo telesnim, duševnim in zdravstvenim zahtevam.

Kadrovski pogoji pa zahtevajo, da morajo varstveno delovni centri glede na posebnosti in specifične osebnostne potrebe invalidov v varstveno-delovnih centrih voditi takšno politiko zaposlovanja, ki temelji na selektivnem prijemu.

Upoštevati morajo:
– vrsto in stopnjo izobrazbe kandidatov
– defektološko usmeritev
– pozitiven, human in pošten odnos do invalidov.

Na temelju navedenih izhodišč naj bi Ministrstvo za zdravstvo, družino in socialno varstvo predpisalo standarde in normative za bivalne in kadrovske pogoje.

Ustanavljanje in financiranje varstveno-delovnih centrov

Varstveno-delovni center praviloma ustanovi pristojni organ občine ali mesta. V aktu o ustanovitvi določi med drugim tudi obseg dejavnosti in obliko organiziranosti varstveno-delovnega centra. Ustanovitelj določi vire, način in pogoje pridobivanja sredstev za delo.

Pri zagotavljanju pogojev za delo varstveno-delovnega centra ustanovitelj upošteva, da se izvajanje navedene dejavnosti šteje za delo v posebnih razmerah, zato v skladu z zakonskimi določili zagotavlja delavcem pravico do povečanega dela osebnega dohodka, podaljšanega dopusta, skrajšanega delovnega časa ipd.

Delavnice pod posebnimi pogoji za duševno prizadete mladostnike in odrasle so ustanove, ki zagotavljajo zaposlitev in posebno varstvo duševno prizadetim osebam, trajno ali začasno nesposobnim za zaposlitev pod normalnimi pogoji zaradi njihove nezadostne duševne razvitosti, zavoljo česar so delovno manj zmogljive, socialno slabše prilagodljive in življenjsko pomanjkljivo samostojne osebe.

(Iz gradiva za 2. konferenco o rehabilitaciji invalidov Slovenije, november 1969)

Pri ustvarjanju Tez za delo in razvoj varstveno-delovnih centrov so sodelovali: Francka Jakič, Tine Kralj, Marijan Lačen, Pavel Smolej, Jelka Škrjanc in Martin Zavec. Teze so obravnavali v vseh varstveno delovnih centrih (dosedanjih delavnicah za delo pod posebnimi pogoji) in k njim niso imeli vsebinskih pripomb.

Na svojem prihodnjem delovnem srečanju naj bi Aktiv varstveno-delovnih centrov Slovenije — predvidoma novembra 1991 — sprejel te teze, tako da bo na njih temeljil organizacijski, materialni in strokovni razvoj centrov.

Iz drugih prispevkov v tej številki revije Naš zbornik pa boste lahko razbrali, da večino določb iz tega gradiva že uresničujemo.

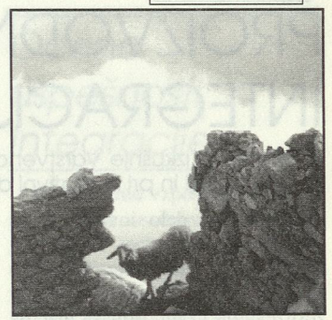

Delavnico pod posebnimi pogoji pojmujemo kot dejavno ustanovo socialno-varstvene politike. Treba jih je pojmovati kot kolikor mogoče gospodarsko organizacijo, ki je izrazito delovne in varstvene narave. Delo v takih delavnicah ni karitativne narave, temveč je neogibna pravica. Usmeriti ga je treba tako, kot ustreza vrsti prizadetosti in zmožnostim prizadetih. Skladno s tem morajo biti delovne naloge dovolj diferencirane.

Izbor proizvodnje v delavnicah pod posebnimi pogoji naj bo usklajen z vsebino splošnega gospodarstva na svojem področju. Delo v delavnici naj bo usmerjeno predvsem na industrijsko proizvodnjo.

V izrazito kmetijskih območjih bo treba razvijati delavnice pod posebnimi pogoji v kmetijski smeri (poljedelstvo, vrtnarstvo, sadjarstvo in dela, povezana s kmetijsko dejavnostjo).

Zaposleni v delavnicah pod posebnimi pogoji naj bodo ustrezno nagrajeni po delovnem učinku.

Za večino delavcev delavnica pod posebnimi pogoji za duševno nezadostno razvite osebe ni prehodna zaposlitev, s katero se bodo usposobili za delo pod normalnimi pogoji, temveč zadnja faza obravnave. Tu bodo ostali, dokler bodo delovno sposobni.

Delavnice pod posebnimi pogoji se razlikujejo od delavnic pod normalnimi pogoji po svojem temeljnem smotru, ki ni končni proizvod, temveč zaposlitev posebne kategorije ljudi. Iz tega sledi, da je proizvodnja podrejena ali prirejena posebni kategoriji delavcev. V delavnicah pod posebnimi pogoji po pravilih ni odpustov zaradi delavčeve nesposobnosti. Dolžnost vodstva delavnice je, da najde za vsako prizadeto osebo primerno zaposlitev. S tem naloge delavnice pod posebnimi pogoji do prizadete osebe še niso izpolnjene. Njena dolžnost ni le zaposlitev, temveč tudi urejanje življenja delavcev zunaj delavnice. Prizadevati si mora, da jim uredi življenjske razmere in čim boljše odnose z neposredno okolico. Delavcem omogoča tudi rekreacijo in smotrno izrabo prostega časa, če za to ne poskrbi družina.

Praksa v tujini je pokazala, da so tako imenovani regionalni centri za usposabljanje in zaposlovanje huje duševno prizadetih posrečena in uspešna oblika skrbi na določenem zaokroženem območju. V okviru centra deluje poleg raznih oblik delovnega usposabljanja tudi delavnica pod posebnimi pogoji. Tak center zajema območje, na katerem živi okoli 200.000 prebivalcev. Analogno temu bi imeli v Sloveniji po 10 takih centrov, kar pa je seveda še stvar razvoja in orientacije našega družbeno-ekonomskega razvoja.

Dosedanja stopnja družbene skrbi in že do sedaj razvite oblike celostne habilitacije huje duševno prizadetih v Sloveniji neogibno narekujejo dobro načrtovane, sistematično organizirane in medsebojno povezane ustanove, ki kakorkoli obravnavajo to populacijo prebivalstva od detekcije prek usposabljanja in zaposlovanja pa vse do obdobja staranja. Vse to pa govori za organizacijo centra, ki naj bi povezoval vse te dejavnosti.

(Iz gradiva o zaposlovanju huje duševno prizadete mladine in odraslih v delavnicah pod posebnimi pogoji, leta 1971)

PROIZVODNO DELO IN INTEGRACIJA

Nekatere izkušnje varstveno-delovnega centra v Ljubljani pri integraciji in pri inovativni dejavnosti

Proizvodno delo invalidom izpolnjuje potrebo po dejavnosti, potrjevanju, ohranjanju dobrega duševnega in telesnega stanja, združevanju in jim prinaša materialne koristi. To proizvodno delo se s prehodi uveljavlja v tržnih razmerah, kar zahteva celostno organizacijo proizvodnje, ki invalidnim osebam z motnjo v duševnem razvoju omogoča uspešnost.

Bistveni del delovne uspešnosti proizvodnega dela v tržnih pogojih omogoča nenehno vpeljevanje novosti in izboljšav na delovnih mestih. Pravilo je, da delovnih postopkov v normalni proizvodnji ni mogoče prenašati v posebne pogoje, v katerih delajo osebe z motnjo v duševnem razvoju. Enovitih delovnih skupin praktično ni mogoče oblikovati, individualnost je izrazito poudarjena. Preoblikovanje delovnih postopkov se izraža v večji raztegnjenosti in individualnih prilagoditvah.

Integracija s proizvodnim delom

Proizvodno delo ima v ustanovi našega tipa večplastno funkcijo. Omogoča uresničevanje pravice do dela in plačila zanj, zagotavlja izpolnjevanje potrebe po dejavnosti, daje občutek samopotrditve in vzbuja občutek koristnosti ob doseženem uspehu.

Delo je metoda in sredstvo varovanja in vodenja, je metoda ohranjanja in razvijanja duševnih in telesnih sposobnosti ter osebnosti kot celote, je tudi sredstvo komuniciranja in soudeležbe invalidne osebe pri njenem delovanju in obstoju.

Invalidne osebe so praviloma usposobljene za zaposlitev pod posebnimi pogoji in so v dejavnem življenjskem obdobju. Z ustreznim zagotavljanjem pravice do takega dela so upravičena tudi pričakovanja za dejavno vlogo invalidne osebe.

Ustanova se lahko vključi v tržne razmere, če pozna in izpolnjuje tele pogoje:

1. Poznati mora svoje zmogljivosti in prostorske, tehnične in kadrovske razmere.
2. Na trgu si mora poiskati svoj prostor.

Zmogljivosti ustanove

Poznati svoje zmogljivosti pomeni ugotoviti makro- in mikrolokacijo objektov, delovnih prostorov, opreme, instalacij, možnosti zunanjih in notranjih transportov in skladiščenja. Posebno pomembno pa je poznavanje sposobnosti invalidov glede količine in kakovosti opravljenega dela, zlasti pa zahtevnosti in sestavljenosti delovnih operacij.

Delovne operacije razvrščamo v:

a) proizvodno delo z večjo stopnjo sestavljenosti
   Obsega strojno delo, površinsko sestavljanje in mehansko sestavljanje s težjimi elementi. Lažje je mehansko sestavljanje, kjer nastajajo pri delu mehanske opore in omejitve. Ta stopnja zahtevnosti je značilna za delo z lesom, šivanje, v likovni, kartonažni in kovinarski delavnici s svojim programom.
b) konfekcioniranje izdelkov
   Zajema mehansko sestavljanje in enostavno površinsko sestavljanje. Sem sodijo montažna dela, embaliranje in enostavno lepljenje.
c) najenostavnejše mehansko sestavljanje.
   Kadrovski pogoji se nanašajo na normativ glede števila delavcev in njihove strokovne usmeritve. Sposobni naj bi bili ustreči naročniku v smislu trženja, usposobljeni naj bi bili tudi za organizacijo in izvedbo ter odgovorni za sprejete obveznosti.

Tržišče

Iskanje prostora na trgu je usmerjeno v sklepanje kooperantskih poslov in v razvoj lastnega programa. Vsak od njih ima določene prednosti.

Pri kooperacijah je manj skrbi z repromaterialom in orodji. Količine so lahko velike in zagotavljajo množično zaposlitev. Manj ugodno pa je vplivanje na ceno storitev, potrebno se je hitro prilagajati trenutnim potrebam, kar pomeni, da to delo prinaša hitre in nenadne spremembe za invalide.

Pri izvajanju lastnega programa je tveganje večje, hitre spremembe so teže obvladljive, stopnja sestavljenosti dela je višja, zato to delo ni primerno za teže zaposljive invalide. Daje pa večje možnosti vpliva na ceno in izvedbo celotnega procesa od ideje, izdelave do prodaje.

Naš center lahko ponudi tudi storitvene dejavnosti, kot na primer: kurirska dela, transport ipd. Pri vseh oblikah je potrebna osebna zavzetost delavcev, ki invalide varujejo in vodijo ob delu.

Za iskanje prostora na trgu na ljubljanskem območju so že določeni viri informacij ali možnosti izmenjave dela, npr. občinska obrtna združenja ter informacijski sistem v Lesnini-Računalniški inženiring.

Področja inovativnosti

Za doseganje pozitivnega delovnega ozračja je treba dobro poznati invalidne osebe, njihove sposobnosti, želje, nagnjenja in interese ter medsebojno vplivanje. Kljub temu da so skupine v delavnicah heterogene, je treba zagotavljati uspešno zaposlovanje vsakega posameznika ter mu omogočiti sodelovanje v skupini z načinom in ravnijo sporazumevanja ter možnostjo medsebojnega pozitivnega vplivanja.

Mehki prehod v proizvodno delo se oblikuje s treh vidikov:

- vodljivost
- uspešnost
- razpoloženje.

Pri vodljivosti je pomembna možnost razporejanja v skupino, v kateri delovni proces poteka tako, da sta mogoča vizualni in govorni stik.Upoštevati je treba individualni delovni ritem in sestaviti skupino, ki je heterogena po sposobnostih za delo. Pomembna je sposobnost vzdrževanja urejenega delovnega mesta in izvajanje delovnega postopka, ki naj bo smotrn in gibalno usklajen. Za premeščanje invalidov v skupinah ali na različna dela je potrebno dobro poznavanje človeka in metod, da je to sploh mogoče dosegati.

Uspešnost je odvisna od sposobnosti invalida za sprejemanje in pomnjenje navodil ter tudi od metode strokovnega delavca, ki mu jih prenaša. Na individualno in pogosto tudi skupinsko uspešnost vpliva dosežena samostojnost pri delu, ki obsega samostojno izvajanje delovnega opravila ter ugotavljanje napak pri sebi in invalidu sodelavcu, nadzor in dajanje potrebne pomoči. V ta sklop sodijo tudi vztrajnost pri delu, ki zajema ritem dela in potrebo po počitku med delom, ter učinki nagrajevanja.

Tretji vidik je posameznikovo razpoloženje pri delu. To je kazalnik vodenja. Posamezniku je treba zagotoviti ustrezne delovne razmere. Pomembno je poznati sprožilne situacije, ki lahko izvirajo iz njihovih medsebojnih odnosov, odnosov z osebjem ali odnosov zunaj Centra, ter oblike in moč reagiranja.

Na vseh treh področjih je potrebno inovativno delo strokovnih delavcev. Z analizo dela oblikujejo integrirana delovna mesta, spreminjajo delovne postopke, ki so navadno daljši, vendar omogočajo, da so invalidne osebe delovno uspešne. Pri spremembah delovnih postopkov gre za zamenjavo površinskega sestavljanja z mehanskim, za odpravljanje potrebe po varovanju in slepega dela, pregledovanje, povečanje predmetov, ki se prijemljejo, poenostavitev priprave predmetov, uporabo enostavnih prijemov in zmanjševanje enostranskih obremenitev.

Krize pri zaposlovanju se izražajo tako, da se nenadoma pojavlja preveč ali premalo dela, enostranske zaposlitve, izpadi zaradi bolezni invalidov pa tudi drugih delavcev. Te probleme rešujemo s heterokulturnim zaposlovanjem ter načrtovanjem rezerv pri izvajanju dela zunaj in znotraj Centra.

Ocena uspešnosti integracije

S trgom smo vzpostali povezavo po seznamu nosilcev del, osebnih poznanstev in ponudbe po javnih občilih. Postavljamo pa si vprašanje, koliko je odziva ali vračanja integracije, ki jo ponujamo.

Najslabši odziv je podcenjevanje, ko naročniki menijo, da je vseeno, ali so invalidi zaposleni ali ne, in sicer za kakršnokoli ceno.

Naslednji odnos se izraža v strogosti pogojev, kot so: količina, roki in cena ne glede na to, kdo to dela. Proizvodni odnos nima perspektive, če ni zadoščeno kakovosti. Na tem področju ni prizanesljivosti. Posebno pri uveljavljanju lastnega programa je pomembno, da so izdelki dovolj privlačni in tehnično dobro izdelani, saj lahko le tako lahko ponudimo trgu izdelek brez posebnih oznak.

Pošten odnos zaznavamo, ko naročnik upošteva naravo prizadetosti in priznava enako vrednost dela kot sebi. Naročnik je prisiljen k lepšemu odnosu do Centra tedaj, ko se znajde v odvisnosti. Občutek obojestranske odvisnosti in odgovornosti je mogoče doseči po daljšem sodelovanju, npr. po desetih letih in več. Odnos do Centra je pogosto odvisen tudi od splošne kulturne ravni naročnika. Ugotavljamo, da je te več pri delavcih Centra kot narobe. So pa tudi primeri, ko naročniki izkažejo pozornost do invalidov s pogovorom, darili ipd. Pogostost stikov naročnikov omogoča, da se do invalidov vedejo sproščeno in jih leti zaupljivo sprejemajo.

Uspehi v proizvodnem delu in razmišljanje o strukturi delovne usposobljenosti invalidov so nas navedle k sklepu, da bi nekateri deloma obvladovali tudi normalne delovne pogoje. Vendar so bili ti

poskusi neuspešni zaradi nepripravljenosti za urejanje in prilagajanje medčloveških odnosov ter zaradi nesmotrne porabe prostora, potrebe po dodatnem varovanju, zaradi premajhne delovne sposobnosti in produktivnosti. Te možnosti vključevanja v normalne delovne razmere smo iskali delavci centra sami, ni pa še bilo primera, da bi kdo od naročnikov povabil naše invalide za sodelavce. Kljub že opisanim neugodnim izkušnjam pa ne smemo opustiti poskusov zaposlovanja invalidov na tej stopnji prizadetosti v odprti proizvodnji skupaj z drugimi delavci. Ta prizadevanja bodo morala potekati ob prepričevanju odgovornih oseb, ki zastopajo naročnika in z usposabljanjem določenih delovnih okolij za sprejemanje in razumevanje problematike prizadetih.

Neintegriranost se je pokazala tudi tedaj, ko smo bili kot izvajalci z naročnikom pogodbeno vezani, vendar ob spremembi tehnologije naročnik skoraj nikoli ni ponudil drugega primernega dela. Kadar je naročnik v krizi pri zaposlovanju svojih delavcev, pogosto ostajamo začasno ali stalno brez zaposlitve.

V Centru organiziramo pomembne spodbude in nagrajevanje za uspešno delo. Poleg finančnega nagrajevanja, ki je odsev delovne uspešnosti, gibljivosti, samostojnosti in prizadevnosti, so tu še oblike sprostitve v prostem času ter posebna priznanja in darila za desetletno in dvajsetletno delo v Centru, ki so vedno povezana s prijetnim izletom.

To je le kratek povzetek naših izkušenj na področju integracije vključenih invalidov prek proizvodnega programa. Za doseganje ciljev integracije pa je potreben blag prehod, ki ga oblikujejo in omogočajo inovativne dejavnosti.

Pavel Smolej

BIVALNA SKUPNOST ČRNA

(ljubezen, partnerstvo, osmišljenost življenja)

Naši gojenci in ljubezen

Ni bilo lahko in zahtevalo je kar nekaj poguma, da smo pred nekaj več kot petimi leti zapisali v Naš zbornik: "Znova in znova se prepričujemo, da se veliko čustvenih težav porodi iz zavrtih ljubezenskih in spolnih teženj. Že takoj danes bi želeli popustiti spone preteklosti in prizadetim osebam omogočiti bolj normalno spolno življenje; šele takrat se bomo počutili kot njihovi resnični vzgojitelji, celotno razmerje pa bo preveval human odnos in vsestransko človeško dostojanstvo, ki se sedaj zgublja v lažnih socialnih normah." (Naš zbornik, 1985/5)

Naš zapis, za katerega lahko s ponosom rečemo, da je bil eden prvih odkritih stališč o problematiki spolnosti oseb z motnjo v duševnem razvoju, je, kot smo tudi predvidevali, naletel na različne odmeve. Potem pa se je izkazalo, da je včasih tudi pet let dovolj, da se v človeškem mišljenju odprejo zakoreninjene blokade in zaveje iz njega duh resnične strpnosti, humanosti in naprednosti. Kar precej se je spremenilo v teh letih: za uresničevanje stališča in opredelitve, ki smo ju napisali in začeli postopno vpeljevati, je bilo pomembno tudi posvetovanje o spolnosti oseb z motnjo v duševnem razvoju (Ljubljana, 1989, ob II. športnih igrah zavodov). Zasnovo, ki smo jo tedaj oblikovali, so začeli uresničevati in razvijati tudi v Hrastovcu ter v varstveno delovnem centru v Ljubljani.

Javno opredeljevati se proti spolnemu življenju oseb z motnjo v duševnem razvoju je danes skoraj tako protislovno, kot je bilo pred leti opredeljevati se za takšno življenje!

Na temelju vsega, kar smo napisali, se naučili, slišali od drugih, videli drugje, smo ustvarili naša dva domova, ki nista več nenaravna, ločena rezervata za moške in ženske, temveč dve prijetni, naravni skupnosti, v katerih naša dekleta in fantje živijo polno in zadovoljno življenje.

In verjemite mi, kljub skoraj neizmernemu optimizmu, da mora biti tako in da je to edina pravilna pot, si niti sam nisem upal predstavljati, da bosta sreča in osmišljenost njihovega življenja — skoraj — popolni.

Marijan Lačen

Kakovost življenja odraslih gojencev in varovancev v Črni — pismo staršem

V zavodu že nekaj let posebej skrbimo za kakovost življenja odraslih oseb z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju. Govorimo o njihovi pravici do zasebnosti in pravici do intimnega življenja. O tem objavljamo članke v strokovnih revijah, sodelujemo pa tudi s strokovnjaki z našega in sorodnih področij. Naša praksa ne zaostaja za teoretičnimi izhodišči.

Zato smo z veseljem sprejeli pobudo z lanskega zasedanja sveta staršev zavoda in organizirali v marcu seminar za starše. Naslovili smo ga Spolna vzgoja otrok in mladostnikov z motnjami v duševnem razvoju.

Odziv nas je prijetno presenetil, saj se je seminarja udeležilo več kot 40 staršev. Kasneje se je v razpravi pokazalo, da precej in prizadeto razmišljate o prihodnosti svojih otrok. Glede na to da so se vaši pogledi precej razlikovali, smo se domislili krajše ankete.

Poslali smo jo vsem staršem gojencev III. stopnje delovnega usposabljanja in varovancev v delavnici pod posebnimi pogoji. Od 138 poslanih vprašalnikov ste nam vrnili izpolnjenih 72 ali 54,35 %.

Izidi so bili takšni:

Na prvo vprašanje "Ali imajo po vašem mnenju odrasle osebe z motnjo v duševnem razvoju pravico do intimnega življenja?" vas je pritrdilno odgovorilo 55 ali 73,3 %, 13 staršev ali 17,3 % vas je bilo mnenja, da nimajo te pravice, 1 se ni mogel odločiti, 6 staršev (8 %) pa ni odgovorilo na to vprašanje.

Drugo vprašanje je bilo: "Tudi vaš fant/dekle se bo nekoč morda zaljubil(a) in želel(a) s svojim izbrancem živeti in spati. Bi se s tem strinjali, če bi bilo izpeljano na primeren način?" Odgovori pa so bili: 53 staršev ali 70,7 % bi to dovolilo, 16 ali 21,3 % vas ne bi dovolilo, 1 se ni mogel odločiti, 5 staršev pa ni odgovorilo.

Na tretje vprašanje "Ali se bojite posledic spolnih odnosov pri svojem otroku?" ste vsi, razen dveh, odgovorili, da se bojite posledic.

Na vprašanje, če bi se strinjali s primerno zaščito pred nezaželeno nosečnostjo, ste se odločili povečini za sterilizacijo — tako je odgovorilo 56 staršev ali 74,7 %; za uporabo kondoma vas je bilo 15 ali 20 %, za kemično zaščito (kontracepcijske tablete) pa 9 ali 12 %.

Na koncu ankete smo vas prosili za mnenje in morebitne pripombe glede intimnega življenja vaših odraslih otrok. Več vas je izražalo svoje zadovoljstvo, da delavci v zavodu mislimo tudi na to plat življenja in na vsebinsko kakovost življenja v zavodu.

Veliko vas tudi poudarja, da se strinjate s sterilizacijo kot najzanesljivejšo metodo za preprečevanje nezaželene nosečnosti.

Razmišljate tudi o povezavi med stopnjo prizadetosti otroka in njegovo sposobnostjo za življenje v paru, torej o povezavi med stopnjo prizadetosti in metodo kontracepcije, ki je primerna. Zlasti pa poudarjate, da bi odločali o smiselnosti življenja v dvoje pri vsakem paru posebej.

Nekaj staršev razmišlja o tej temi tudi negativno:

- izražajo bojazen, da bi prineslo življenje v dvoje osebam z motnjo v duševnem razvoju razočaranje in vneslo v njihovo življenje še večjo zmedo. Mislijo, da nima v njihovo življenje nihče pravice posegati;
- bojijo se, da bi en partner izkoriščal drugega;
- mislijo, da je zanje boljše, če živijo samsko, vzdržno življenje in da so tudi tako zadovoljni.

Iz vaših odgovorov na anketna vprašanja je torej mogoče sklepati:

- da imajo odrasle osebe z motnjo v duševnem razvoju pravico do intimnega življenja;
- da bi večina med vami dovolila svojemu sinu ali hčerki skupno življenje z izbrancem (izbranko);
- da ne želite potomcev iz takih zvez in
- da je po vašem prepričanju najprimernejša metoda kontracepcije sterilizacija.

Zelo zanimive so bile tudi vaše pripombe in predlogi, saj so — tako pozitivni kot negativni — tehtni in vredni upoštevanja. Kažejo na to, da starši o teh stvareh precej razmišljate ter da ste oblikovali svoja stališča in merila, zato ste strokovnim delavcem v zavodu enakovredni sogovorniki. Zaradi tega bi bilo nujno, da pri razvijanju kakovosti življenja odraslih oseb v našem zavodu z vami sodelujemo kot z enakopravnimi partnerji.

S svojimi odgovori ste tudi potrdili pravilnost naše poti in nas spodbudili, da nadaljujemo delo v tej smeri.

Meta Hohnjec

Nekaj besed o naših parih

V zavodu imamo trenutno štiri pare, ki živijo kot zakonski partnerji: fant in dekle stanujeta v dvoposteljni sobi z vsemi pravicami in obveznostmi iz partnerskega odnosa.

Poleg teh parov imamo še deset drugih, ki pa ne bivajo skupaj, se pa dobivajo čez dan v prostem času; skoraj cele dneve preživijo skupaj ob sobotah, nedeljah in praznikih.

Večina teh parov ima seveda tudi dokaj pogoste spolne odnose, zaradi česar zdravstveni delavci zavoda skrbijo za primerno kontracepcijsko zaščito. Za vse do zdaj naštete pare velja, da so to že "stari" zaljubljenci, ki se imajo že več let radi.

Kot povsod pa imamo tudi pri nas primere ljubezni, ki ne traja tako dolgo ali pa še ne traja tako dolgo kot pri stalnih parih.

Pa poglejmo, kaj o svojih odnosih in skupnem življenju mislijo sami!

Niko in Irma:

❒ *Zdaj ko imava skupno sobo, je super. Irma mi dovoli, da poslušam po radiu, kar želim.*

■ *Lepo je, ker sva skupaj.*

❒ *Dogovoriva se, kdo bo pospravil sobo — enkrat Irma, drugič jaz.*

■ *Oba skrbiva, da imava sobo čisto. Niko mi pove in me uči, kako moram pospraviti omaro. Če Niko česa ne zna, mu pomagam jaz.*

Sedaj se sploh ne prepirava.

❒ *Še vedno imam svoje prijatelje, moja punca pa je Irma in jo imam zelo rad.*

■ *Tudi jaz imam prijateljice, imam svojega fanta, zato so drugi fantje v zavodu le moji prijatelji.*

Še naprej želiva živeti skupaj.

❒ *Rad imam tudi svojo mamo — napiši to, da ne bo mislila, da zdaj, ko imam rad Irmo, nje nimam več rad.*

Janko in Franja:

❒ *Midva živiva v internatu pri Kovaču.*

■ *Skupaj živiva že dve leti. Želela sva si biti skupaj v isti sobi zato, ker se imava rada.*

❒ *Oba skrbiva za red in čistočo.*

■ *Deliva si delo: kadar sem jaz zjutraj v službi, Janko postelje in zjutraj pospravi, kadar pa Janko dela zjutraj, opravim to jaz.*

❒ *Rad jo imam, ker se rada pogovarja.*

■ *Janka imam rada, ker je lep, dober do mene, nežen, pogovorim se lahko z njim, kar želim.*

Mario in Daniela:

❒ *Midva imava sobo pri Brunetu.*

■ *V isti sobi živiva od marca. Skupaj sva zato, ker se imava rada.*

❒ *Če mi Daniela ne bi pospravila postelje in omare, bi ju pospravil sam.*

■ *Pri naju skrbim za čistočo jaz. Tudi posteljo in omaro mu pospravim. Mario mi pomaga pri čiščenju kopalnice in tudi tla umije on.*

❒ *Danielo imam rad, ker je lepa, lepo oblečena, se ne krega nad mano.*

■ *Mario je lep. Ko sva sama v sobi, je nežen z menoj.*

Mojcino razmišljanje o ljubezni z Janezom:

Z Janezom se že tri leta imava rada in zelo sva si želela, da bi živela skupaj. Lani, po mojem rojstnem dnevu, sva dobila svojo sobo. Zelo sva bila vesela. Zdaj lahko skupaj leživa, imava spolne odnose.

Z Janezom se veliko pogovarjava in zvečer poslušava radio ali gledava dnevnik na televiziji, da zveva, kaj vse se dogaja. V sobi si želiva majhno barvno televizijo.

Rada sva sama ali se pogovarjava s tovarišicami in z Janezovimi starši. Z njimi se zelo dobro razumeva. Vesela sem, ker pridejo na obisk tudi k meni in mi prinesejo darila. To so moj drugi oče in mama in drugi brat Tone. Kmalu bom Urškina teta.

Rada bi se poročila in imela svojo hišo, tu v Črni. Imela bi eno sobico, kuhinjo, predsobo, majhen hodnik, kopalnico s prho in straniščem. V kuhinji si želim štedilnik na drva, kuhalnik za kuhanje kave.

Če bi prišle na obisk tovarišice, bi jim postregla s piškoti, kavico, likerjem.

Imela bi tudi svoj vrt, da bi sadila čebulo, česen, solato, fižol, krompir, korenje, peteršilj in majaron ter domača zdravila. Okoli hiše bi imela travo in kurnik s štirimi kurami in drvarnico. Imela bi tudi svoj vinograd, da bi pridelovala vino in ga prodajala. Imela bi veliko sliv, da bi se naučila kuhati žganje.

VSAKO LETO NA LETOVANJE

Varstveno-delovni center iz Ljubljane ima pri organizaciji letovanj bogate izkušnje

Dolgotrajno čakanje in nemir označujeta razpoloženje varovancev med pripravami na letovanje. Vsebina tega razpoloženja je želja po prijetnih doživetjih na potovanju, po dobri hrani, izletih, tekmah, družabnih večerih, lepem vremenu, počitku s prijatelji. Tisti, ki potujejo na deželo in v hribe, imajo drugačne želje kot tisti, ki letujejo ob morju. Varovanci se potrudijo in se lepo vedejo, ker so potem ljudje prijazni.

Prve dni septembra letos se je 105 varovancev udeležilo sedemdnevnega letovanja v šestih bazah: na Golteh, Uskovnici, Okroglem pri Kranju, v Novigradu, Poreču in Izoli. Po nekajmesečnih pripravah je letovanje steklo nemoteno od odhoda do prihoda domov, tako da smo sproti urejali vse drobne težave. Po končanem letovanju se je že začelo čakanje na naslednje. Ni mogoče podrobno opisovati, kaj vse so počeli dopustniki v hribih in ne kaj tisti, ki so se učili in celo

naučili plavati. Splošna ocena je bila: vse je bilo O.K. Le na Gorenjskem so bili ljudje manj prijazni kot drugje.

Začetek je bil skrbno pripravljen

Varstveno-delovni center iz Ljubljane izvaja vsakoletno letovanje nepretrgano že osemnajst let. Prvo pobudo zanj je dalo Društvo za pomoč duševno prizadetim Slovenije, natančneje takratni tajnik Jan Ulaga. Za nas, delavce, je pomenilo to spoznavati varovance tudi popoldne in čez noč. Tedaj center še ni imel domskega varstva, zato je bila to za nas novost. Takratni strokovni kolegij je ta podvig ocenil kot tveganje in zato opravil temeljite strokovne priprave s stališča zdravstvene problematike, vedenjskih posebnosti, nege in pedagoškega dela.

Tako že v samem začetku letovanje ni bilo mišljeno kot počivanje, temveč predvsem kot zbir različnih dejavnosti, včasih kar preveč storitveno usmerjeno. O vseh letovanjih smo izdelali poročila, ki imajo tudi elemente analize izkušenj, vsebujejo pa tudi napotke za naprej. Tako je npr. letošnje letovanje usklajevala in izdelala poročilo socialna delavka Tatjana Podlipec.

Izbira krajev

Varovanci varstveno-delovnega centra iz Ljubljane so doslej letovali v 27 krajih v Sloveniji in v sosednji Hrvaški. Ti kraji so: Travna gora, Okroglo pri Naklem, Srednji vrh nad Gozd Martuljkom, Gorje pri Bledu, Kranjska Gora, Mrzlica nad Trbovljami, Bohinj, Pokljuka, Pohorje, Logarska dolina, Črna na Koroškem, Jezersko, planina Vogar, planina Uskovnica, Planica, Rakitna, Rogla, kmečki turizem v Gornjem Gradu in pod Golico, Golte, otok Krk, Pulj, Novigrad, Izola, Savudrija, Poreč in Medulin pri Pulju.

Enajst let smo hodili le v eno postojanko, nato pa v dve in več. Od leta 1985 hodimo vedno tudi na morje. Nekatere baze smo obiskali večkrat, kot npr. Travno goro, Pokljuko, Bohinj, Izolo; največkrat (petkrat) smo bili v Novigradu.

Letovanje je bilo navadno sedemdnevno, razen treh let, ko smo ga izvajali v dveh izmenah in so nekaterih izkoristili vseh 14 dni. Trinajst let smo letovali pred glavno turistično sezono, zadnja leta pa v prvi polovici septembra.

Oblikovanje skupin

Zaradi velikih razlik v telesnih in duševnih sposobnostih varovancev smo dejavnosti na letovanjih vedno izvajali v skupinah, še zlasti v celinskih bazah. Takih skupin je bilo npr. na Pohorju kar pet, ko je hkrati letovalo v eni bazi 71 varovancev. Organizacija je bila komaj še obvladljiva. To je bistveni vzrok, da smo začeli uvajati več baz, da bi skupine zmanjšali. Poleg tega smo se leta 1987 prvič odločili, da izvedemo letovanje tudi za invalide na voziščkih, ki so po obravnavanih sposobnostih popolnoma specifična skupina.

Zanimivo je gibanje števila letujočih varovancev v primerjavi s številom vseh vpisanih v posameznem letu. Vsa leta so namreč tisti, ki so ostali doma, lahko v tem času prihajali v center. Dejstvo je, da se je zadnja leta, ko smo prešli na več krajev letovanja in manjše skupine (okrog 20), počutje popravilo, delež (odstotek) letujočih pa ni nič večji. Mislim, da vzrok za to ni le naveličanost, temveč staranje varovancev, finančne možnosti družin, individualne slabe izkušnje, napor pri prilagajanju na novo okolje in še kaj. Tako je npr. v petih letih letovalo 55 do 60 % vključenih, v štirih letih 70 do 80 % in v letu 1979 celo 84 %.

Z leti se je močno popravilo tudi gibanje števila delavcev, ki na letovanjih spremljajo varovance. Največkrat je prišlo nekako od 7 do 9 ali celo 11 varovancev na enega delavca, zadnja leta pa le okoli pet.

Sodelovanje staršev

Vsa leta so z letovanjem tako ali drugače povezani tudi starši ali svojci varovancev, saj jih navsezadnje največkrat prav oni pripravijo do odločitve za letovanje. Za tiste, ki so v zavodskem domskem varstvu, opravijo to v glavnem delavci centra. Predvsem prva leta so starši, ki so imeli avtomobile, vse prevoze v kraj letovanja opravili solidarno. Po nekaj letih je ta volja popustila in od takrat uporabljamo pri prevozih vse mogoče kombinacije, odvisno od sposobnosti varovancev in prometnih možnosti. To so redni ali naročeni avtobusi, vlak, zavodski kombi. Svojci v prevozih v glavnem ne sodelujejo več. Nekateri starši so tudi letovali z varovanci (1 do 4). Žal so včasih vôdenje oteževali zaradi zahtev pri razmestitvi po sobah, neupoštevanja dogovorjenega reda ipd.

Denarne zadeve

Kako in kje letujemo, je močno odvisno od finančnih možnosti. Pred leti so bila občinska socialna skrbstva radodarnejša, saj so socialno ogroženim plačevala letovanje v celoti, drugim pa npr. polovico. Odkar je to doplačilo odvisno od vsakoletne lestvice za ocenjevanje socialnega stanja družine, so se razmere poslabšale. Poleg tega je postavljena najvišja vsota doplačila vedno premajhna za plačilo najcenejšega penziona in prevoza. Ta denar pogosto zbiramo pol leta in več, ga vežemo in prosimo za razne dotacije.

Vsa leta nam pomagajo društvo za pomoč duševno prizadetim Ljubljana, Društvo invalidov Šiška, občasno sindikat Lesnine, Slovenijales, Tehnoimpex, Zavarovalnica Triglav, naši kooperanti. Vzporedno se povečuje tudi finančno breme centra, saj več delavcev spremljevalcev pomeni večji strošek letovanja.

Bogate izkušnje

Vse napisano dokazuje, da je izkušenj dovolj. Za samo organizacijsko shemo letovanja imamo napisano priporočilo, ki ga delavci s pridom uporabljajo. Usposobila se je vrsta delavcev, ki lahko letovanje organizirajo in izvedejo. Priporočilo daje napotke, kaj naj npr. baza zagotavlja: namestitev, možnosti za različne dejavnosti v slabem vremenu, osebje, komunikacije itn.; dalje, kaj sodi v individualno zdravstveno obravnavo varovanca, organizacijo prevoza, pripravo okvirnega programa in rekvizitov; navodila za pripravo seznama garderobe, izdelavo popolne informacije za svojce, finančno pokritje, hrambo in delitev žepnine ter izdelavo poročila.

Zdaj po oglasnih deskah v našem centru že visijo fotografije, zapisi, vejice, kamenčki. Vsaka od šestih skupin (iz šestih baz) je pripravila svojo zbirko lepih spominov. Varovanci se kar naprej ogledujejo na fotografijah, in tako bo do naslednjega letovanja.

Pavel Smolej

NOVO V RIBNICI

Delavnica pod posebnimi pogoji pri osnovni šoli Jože Petek deluje od decembra 1989 v pritličnih prostorih Doma upokojencev v Ribnici.

Sprva je bilo v njej sedem varovancev iz ribniške občine, v letu 1990 pa smo vključili še pet varovancev iz Kočevja. Že od vsega začetka delata z varovanci strokovni delavki. Trenutno je v delavnici sedem varovancev iz Ribnice in štirje iz Kočevja. Z njimi delata socialna delavka in delovna terapevtka, za vodenje pa skrbi specialna pedagoginja, ki je hkrati ravnateljica šole s prilagojenim programom.

Delo pod posebnimi pogoji poteka v dveh smereh: kot koperantsko delo za zasebnike in kot lastni program. Temelji cilj obeh je čim samostojnejše in uspešnejše opravljanje bolj ali manj preprostih del. V letošnjem letu je delavnica pod posebnimi pogoji največ delala za zasebnika iz Sodražice, ki izdeluje suho robo. V naši občini je težko najti primerno delo za naše varovance, zato izdelujejo ti največ izdelke po lastnem programu delavnice. To so:

- vizitke
- lutke, igrače
- gobelini, tapiserije, makrameji
- prtički, seti.

Svoje izdelke je delavnica prodajala na letošnjem ribniškem sejmu in jih kasneje tudi razstavljala v blagovnici v Ribnici.

Dohodek od kooperacije in prodaje izdelkov je namenjen varovancem, ki dobivajo mesečne nagrade.

V delavnici imajo malico, ki si jo plačajo sami, stroške prevozov pa poravnajo občine. Delavnica je odprta od 7. do 15. ure, sobote so proste. Varovanci iz Ribnice prihajajo z organiziranim prevozom, iz Kočevja pa se trenutno vozijo z rednimi avtobusi.

Skrbimo tudi za prijetno počutje v delavnici. Varovanci skupaj praznujejo rojstne dneve, večkrat odidejo na sprehode in sodelujejo pri kulturnih programih šole s prilagojenim programom. V septembru so se vsi udeležili športno-zabavnega srečanja delavnic pod posebnimi pogoji Dolenjske na Otočcu.

Sodelovanje s starši je dobro, sami tudi večkrat obiščejo svoje otroke v delavnici.

Vsi varovanci se dobro počutijo, radi prihajajo in so zadovoljni z življenjem v delavnici. Postali so pravi prijatelji.

Olga Černe

PODRUŽNICA CELJSKEGA CENTRA

Želje so se hitro izpolnile

V centru za varstvo in delo v Celju je vsako leto tesneje. Prostorov ni mogoče povečati, število varovancev pa raste. Precej varovancev potuje vsak dan od doma v delavnice v Celje. Kljub velikemu razumevanju zavoda se vsem težavam ni bilo mogoče izogniti.

Aktivni člani Društva za pomoč duševno prizadetim v občini Žalec so v začetku letošnjega leta glasno izrazili željo, da bi v Žalcu organizirali delavnico, še posebej zato, ker je število varovancev precejšnje. Bili so dovolj trmasti, pogumni, taktni, saj so imeli tehtne argumente, s katerimi so prišli pred občinske može. Niso pričakovali, da bodo naleteli na tolikšno razumevanje.

Kljub pomanjkanju denarja in prostorski stiski se je predstavnikom občine, Delavske univerze Žalec in Centra za varstvo in delo Golovec ter društva uspelo dogovoriti, da se za te namene dodeli dve učilnici v prostorih stare osnovne šole v Žalcu. Temu dogovoru so sledile hitre in določne akcije društva. Še posebno dejaven je bil predsednik Rihard Kopušar. Poskrbeli so za opremo, ki obsega celotno kuhinjsko pohištvo, garderobne in skladiščne omare, televizor in videoaparat, da bo mogoče popestriti življenje in delo tu zbranih varovancev.

Vse priprave so potekale izredno hitro in kar nismo mogli verjeti, da bo delo lahko steklo že septembra. Toda tako se je zgodilo. Skupina šteje že 14 varovancev. Počutijo se dobro. Na delo prihajajo z veseljem.

Z matično ustanovo v Celju smo ostali popolnoma strokovno povezani, le prehrano smo organizirali pri osnovni šoli v Žalcu.

Za vse, kar je bilo storjenega v tem kratkem času, smo se skušali zahvaliti ob svečanem odprtju 27. septembra. V programu so sodelovali varovanci z Golovca, učenke osnovne šole Ljube Mikuž iz Žalca in sedemletni harmonikar Bojan iz Celja. Veseli smo, da so se povabilu na odprtje odzvali skoraj vsi povabljeni. Spregovorili so jim predsednik društva Rihard Kopušar, direktorica centra za varstvo in delo Golovec Ana Junger in predsednik izvršnega sveta Boris Krajnc.

Razveselili smo dobrotnike in se jim zahvalili, ker so s svojo finančno, materialno, moralno in praktično podporo pripomogli, da smo dobili delavnice, ki so svetle, zračne ter praktično opremljene. Z nami so se veselili tudi predstavniki sosednjih društev. Nadvse so nas presenetili člani društva iz Šentjurja, ki so nam podarili glasbeni stolp, zanj smo jim zelo hvaležni. Razveselili pa smo se tudi drugih daril.

V imenu vseh varovancev v delavnici v Žalcu se iskreno zahvaljujem za vse in vsem, ki so kakorkoli pripomogli, da so se skrajšale razdalje med delavnico in domom, da je staršem omogočen boljši pregled nad njihovimi otroki in da se problematika oseb z motnjo v duševnem razvoju ureja v domači občini.

Želim, da bi vzorno začeto sodelovanje ostalo takšno še naprej. Vse, ki želijo kakorkoli sodelovati ali pomagati, vabim, da to store.

Program so sklenili varovanci delavnice iz Žalca čisto svojevrstno: Željko je prebral svojo zgodbo, Branko pa je prerezal trak.

Iskrena hvala vsem!

Lidija Hrnčič-Tominšek

Moja zgodba

Ime mi je Željko. Star sem sedemnajst let. Doslej sem bil na usposabljanju v Vipavi. Domov sem prihajal za praznike, počitnice in še kdaj vmes. Zdaj sem doma pri mami, atu in sestrah. Zelo sem vesel. V delavnico prihajam vsak dan iz Petrovč. Hodim sam. V delavnici mi je lepo. Rad delam. Dobil sem nove prijatelje. Razumemo se. Hvala vsem, da sem lahko tukaj.

Željko Čižić

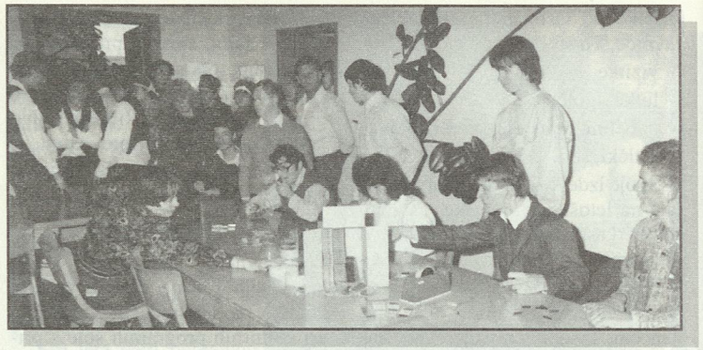

Odprtje enote v Žalcu

Ponosno smo dočakali odprtje dislociranega oddelka centra za varstvo in delo Golovec Celje v Žalcu, saj pomeni za vse osebe z motnjo v duševnem razvoju in njihove starše v žalski občini velik dogodek, praznik in delovni uspeh. To je tudi nov dokaz, da je kljub težavam, ki nas v zadnjem času pestijo prav na vseh ravneh, mogoče najti razumevanje za tiste, ki jih je mati narava prikrajšala.

Pobudo za odprtje tako pomembnega oddelka je dalo društvo za pomoč duševno prizadetim osebam občine Žalec. Za delo na tem področju pa smo krepkeje poprijeli marca letos, ko je izvršni svet skupščine Žalec dal soglasje za odprtje delavnic, spremembo lokacije in pridobitev ustreznih prostorov v občini. Z razdelitvijo posameznih nalog je bilo društvu naloženo, naj izdela finančno konstrukcijo za nakup osnovne opreme ter pridobitev teh sredstev. Danes je ta lokacija v objektu delavske univerze Žalec v nekdanji osnovni šoli Žalec. Vso opremo je začelo kupovati društvo — seveda z denarno pomočjo Zveze društev za pomoč duševno prizadetim osebam Slovenije in izvršnega sveta skupščine občine Žalec.

Pri ustanovitvi delavnic smo si izposlovali še souporabo telovadnice; prostor bomo uporabljali tudi za društvene sestanke. Skupna površina delavnice je 60 m^2 v dveh prostorih, od katerih enega redno uporablja ta oddelek.

Način dela je v glavnem enak kot v Centru Golovec, trenutno še z manjšim izborom izdelkov, ki se bo kasneje razširil.

In zakaj smo se v društvu odločili za to enoto?

Zlasti želimo, da se problematika oseb z motnjo v duševnem razvoju začne reševati v domačem okolju ali občini.

Največja pridobitev je zmanjšanje prevozov, saj je ta oddelek marsikateremu od staršev ublažil veliko skrb.

Tretji vzrok je bil v prezasedenosti centra v Celju, ki se ne more več širiti. S sprostitvijo nekaj mest smo lahko ponudili prostor drugim osebam — predvsem iz Žalca, ki zaradi svoje težje prizadetosti potrebujejo celodnevno bivanje v tem centru.

Z ustanovitvijo oddelka smo starši dobili boljši pregled nad delom svojih otrok ter možnost ustvarjalno sooblikovati njihovo delo. Pred očmi smo imeli tudi finančni cilj, predvsem da stroški ne bi bili višji kot v Centru ali pa bi se celo zmanjšali.

Trenutno je s stališča prostorskih možnosti oddelek že popolnjen. Vsako povečanje bi bilo treba na novo urejati v skladu z določenimi normativi.

Glede na to da oddelek dela že nekaj časa, naj iskreno povemo, da se osebe v tem oddelku zelo dobro počutijo, zato smo zadovoljni tudi starši in društvo.

Delavnice naj bi sčasoma prerasle v centre za varstvo in zaposlovanje odraslih zmerno in teže prizadetih. Centri bi morali tem ljudem omogočiti vse tri bistvene prvine življenja vsakega človeka: delo, bivanje in prosti čas. Temeljni cilj prihodnjih centrov in sedanjih delavnic za delo pod posebnimi pogoji je ohranjanje in razvijanje celostne osebnosti človeka z duševno prizadetostjo. To najlaže dosežemo s koristnim delom, ki je temeljna potreba vsakega človeka; pri tem pa je predvsem treba spoštovati njegovo osebnost. Prizadeti varovanec ali delavec, predvsem pa človek ne sme biti niti izkoriščan niti preveč zaščiten v nekem nenaravnem okolju in odnosu.

(Iz brošure Odprta obzorja, ki je izšla ob dvajseti obletnici društvene skrbi za duševno prizadete v Sloveniji, leta 1983)

KLUBSKA DEJAVNOST

Starši želijo, da se tu razvijejo vsestranske dejavnosti in tudi razvedrilo, seveda z določeno samoiniciativnostjo pri opravljanju najrazličnejših del. Seveda pa želimo razvijati zlasti dobre medsebojne odnose z vsemi tistimi, ki se trudijo, da bi bili naši otroci zadovoljni in srečni. Zato zaposlenim — gospe Lidiji, vsem ostalim iz Centra Golovec pa tudi drugim — želimo v novem delovnem okolju veliko zadovoljstva in dobrega medsebojnega sodelovanja. Pri nastajanju tega oddelka, pa gre zlasti za organizacijske in strokovne zadeve, zahvala že naštetim in gospe Ani Junger, direktorici Centra Golovec iz Celja.

Čakajo nas nove in nove naloge, zato se bo Društvo za pomoč duševno prizadetim osebam Žalec še naprej zavzemalo za boljši položaj in družbeno vlogo oseb z motnjo v duševnem razvoju. Zavedamo se, da potrebuje moteni otrok mnogo več kot zdrav, zato je od nas samih odvisno, ali bodo srečni in zadovoljni.

Rihard Kopušar

Duševno prizadeta oseba ima pravico do ekonomske varnosti in primernega življenjskega standarda. Pravico ima, da se, kolikor je to v njeni moči, ukvarja s produktivnim delom ali katerim drugim koristnim poklicem.

(Iz Deklaracije o pravicah duševno prizadetih oseb, leta 1971)

Pred nekaj leti smo se v društvu za pomoč duševno prizadetim v občini Ormož dogovorili, da bomo začeli z delom Kluba odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju. To delo je steklo kot priprava na delavnice pod posebnimi pogoji, ki pa jih žal še nimamo.

Klub so na začetku obiskovale tri osebe, kmalu pa se jih je za to odločilo še nekaj. Tako se zdaj dobivamo tri tovarišice in šest varovancev. Vsaka specialna pedagoginja dela po dve šolski uri v svojem prostem času. Dobivamo se ob sredah od 7. do 12. ure. Za prostor smo prosili na Osnovni šoli Stanka Vraza v Ormožu, ki daje gostoljubje tudi našemu društvu.

Zberemo se do pol osmih, saj prihajajo varovanci iz različnih krajev občine. Vsi se pripeljejo sami z rednimi avtobusi. Do osmih se navadno razvedrimo ob družabnih in razvedrilnih igrah. Najraje imamo ples. Potem pripravimo v šolski gospodinjski učilnici malico.

Po malici se preselimo v učilnico za šivanje. S pomočjo tovarišice Majde izdelujejo varovanci tapiserije, tkejo na statvah ali pa pripravljajo kakšen drug izdelek. Pravijo, da je pri tovarišici Majdi lepo, ker je to čas, ko popijejo tudi kavico.

Od 10.15 pa do 12. ure je čas za pripravo kosila. Varovanci prinesejo večji del hrane sami, saj so povečini iz kmečkih družin. Vsako sredo se vnaprej dogovorijo, kaj bodo skuhali naslednji teden. Če pa česa manjka, primakne kaj tudi društvo. Najlepše je takrat, ko začne po vsej šoli prijetno dišati, na mizi pa se pojavijo prtički, pribor, krožniki. Tovarišica Andreja postreže, nato pa hitro pospravijo svoje kosilo, saj se nekaterim že mudi na avtobus.

Takšen je navadno dan v klubu, zgodi pa se, da je tudi popolnoma drugačen. Varovance pritegnemo namreč tudi k raznim dejavnostim šole (športni dan, naravoslovni dan, proslave, ogledi kulturnih prireditev...).

Prepričani ste lahko, da so naše srede prijetne. Letos se bomo potrudili, da bodo še lepše. V programu imamo tudi rekreacijo v šolski telovadnici. Na pikniku, ki smo ga 21. septembra pripravili za člane našega društva, smo ugotovili, da smo se klubovci med počitnicami preveč zredili — tudi tovarišice.

Mira Grmič-Podgorelec

Iz naših društev in ustanov

LETOVANJE V UMAGU

Konec avgusta nam je tovarišica Borja povedala, da imamo možnost iti na morje v Umag, vendar samo nekaj varovancev. Srečneži, ki smo bili izbrani, smo bili: Srečko, Maja, Nevenka in Danica. Z nami je šla tovarišica Mija. V soboto zjutraj smo se že odpeljali s kombijem proti Umagu. Prispeli smo ravno na kosilo. Sprejela sta nas vodja skupine gospa Cilka Dimec-Žerdin in upravnik počitniškega doma Komunalnega podjetja Ljubljana.

Seznanili smo se tudi z drugimi, ki so ta teden letovali s starši in njihovimi otroki, na kopanje pa smo hodili s tovarišem Francijem in njegovo skupino otrok iz Osnovne šole dr. Janka Šlebingerja iz Gornje Radgone.

V sredo smo se odpeljali v Lanterno in Vrsar, vendar nam je kmalu postalo dolgčas po novih prijateljih in smo se vrnili.

Zvečer nam je tovariš Franci pel in igral na kitaro ali pa smo odšli na sprehod ob obali.

Seveda smo si privoščili tudi vožnjo z vlakcem.

Vreme smo imeli ves čas lepo. Ogledali smo si tudi največji teniški stadion.

Vrhunec vsega je bil sklepni večer, ki ga je organizirala gospa Cilka s starši in osebjem doma, ki nas je ves čas razvajalo z odlično hrano. Bilo je veliko zabavnih iger, srečelov, pri katerem je vsak nekaj zadel, petja in igranja, najbolj pa smo čakali na velikansko omleto presenečenja, ki jo je upravnik pripeljal na vozičku in jo prižgal. Jasno da je ni ostal niti košček.

Kot bi mignil, je prišel zadnji dan, ko smo se morali posloviti. Najraje bi z vsemi ostali še en teden, pa je žal prišla druga skupina.

Poslovili smo se, si zaželeli srečno pot in upamo, da se naslednje leto spet vidimo.

Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim in gospodu Jerebu se zahvaljujemo za to letovanje, ki nam bo ostalo v prijetnem spominu.

Srečko, Maja, Nevenka, Danica in tov. Mija iz Delavnice pod posebnimi pogoji
Novo mesto

DOLENJSKA ŠPORTNA TEKMOVANJA

Na Otočcu so bile sredi septembra tretje športne igre delavnic pod posebnimi pogoji Dolenjske, na katerih je sodelovalo okrog 100 tekmovalcev iz devetih delavnic Dolenjske, Bele Krajine, Posavja, Ljubljane in Reke.

Športno tekmovanje je priložnost, da oseba z motnjo v duševnem razvoju pokaže svoje sposobnosti, da tekmuje s sebi enakimi, da je za svoje uspehe nagrajevana in da se ob tem zabava in sprosti. Za vsako športno tekmovanje pa se je treba temeljito pripravljati. Tako kot vrhunski športniki tudi osebe z motnjo v duševnem razvoju potrebujejo veliko treninga in vaje. Vsakodnevno ukvarjanje s športom omogoča zdravo življenje in preprečuje čezmerno debelost, ki je pri tej populaciji zelo pogosta ravno zato, ker se ne giblje dovolj. Osebe, ki se ukvarjajo s športom, so tudi bolj zdrave, ker so odpornejše proti raznim boleznim.

Lani ustanovljena komisija za šport in rekreacijo pri Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije si prizadeva, da bi razširila športni način življenja v vse organizacije za usposabljanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v Sloveniji in za vstop Slovenije v svetovno specialno olimpijsko gibanje.

Na Dolenjskem pa šport osebam z motnjo v duševnem razvoju že dolgo ni več neznan. Vsako leto se varovanci delavnic pod posebnimi pogoji srečajo na igrah in se pomerijo med sabo. Letos so bile na Otočcu že tretje igre v organizaciji Delavnice pod posebnimi pogoji Novo mesto in Centra za socialno delo ter ob izdatni podpori Skupščine občine Novo mesto, Tovarne zdravil Krka, Zavarovalnice Triglav in mnogih drugih. Tekmovalci so se pomerili v šestih športnih disciplinah, prilagojenih osebam z motnjo v duševnem razvoju, ki so bile v skladu s specialnimi olimpijskimi pravili.

Po mimohodu vseh športnih ekip je imela pozdravni govor socialna delavka Centra za socialno delo Estera Dvornik, igre pa je svečano odprl predstavnik Skupščine občine Brane Kirn in zaželel tekmovalcem veliko športnih uspehov. Po odprtju so se zvrstila tekmovanja v krosu, kolesarjenju, vlečenju vrvi, čolnarjenju, suvanju krogle in med dvema ognjema. Med najzanimivejšimi disciplinami je bilo gotovo čolnarjenje na raftu, tako za tekmovalce kot za gledalce. Organizatorji so hvaležni Rafting klubu iz Straže in KPA Novo mesto, ki so omogočili tekmovalcem obilico zadovoljstva in tudi varno veslanje. V odmoru med tekmami so športniki navijali za svoje mentorje in trenerje, ki so se tudi pomerili med sabo in s svojimi nastopi vzbudili tudi veliko smeha.

Vsi športniki, ki so tekmovali, so vložili vse znanje in moči v svoje nastope, da bi dosegli čim boljše izide. Zato so vsi postali zmagovalci in prav vsi so prejeli medalje za sodelovanje. Najboljši pa so dobili tudi medalje za prva tri mesta. Zmagovalna ekipa Leskovca je dobila pokal in prehodno zastavico z znakom iger.

Sklepno zabavo s plesom je malce zmotil dež, ni pa mogel pokvariti veselega razpoloženja, ki je vladalo med udeleženci tekmovanja cel dan. Razšli so se z obljubami, da se prihodnje leto srečajo v Sevnici.

Prireditev je bila tudi priložnost za proslavitev desete obletnice obstoja novomeške delavnice pod posebnimi pogoji. Predstavnica centra za socialno delo Estera Dvornik je podelila nagrade Majdi Gril, Maji Malenšek in Marjanci Trdan, ki so zveste delavnici že vseh deset let. S spominskim darilom, ročnim izdelkom varovancev delavnice, pa smo se poslovili od dolgoletne direktorice centra za socialno delo Darje Podbevšek, ki je pred kratkim odšla v pokoj.

V posameznih disciplinah so tekmovalci dosegli tele rezultate:

– kros
  1. Toni Ravnikar, DPP Zagorje
  2. Ivan Brezovar, VDC Ljubljana
  3. Aleš Prpar, DPP Novo mesto
– kolesarjenje — spretnostna vožnja
  1. Zoran Bubnič, DPP Ribnica
  2. — 4. Andrej Novak, DPP Novo mesto, Jože Novak, VDC Ljubljana, Lili Držanič, DPP Ribnica
– suvanje krogle
  1. Boris Ban, DPP Leskovec
  2. Karli Perc, DPP Zagorje
  3. Peter Drenik, DPP Leskovec
– vlečenje vrvi
  1. DPP Leskovec (Jože Arh, Boris Ban, Peter Drenik, Zoran Lukič, Bojan Žabkar)
  2. DPP Zagorje
  3. VDC Ljubljana
– čolnarjenje
  1. DPP Leskovec (Jože Arh, Peter Drenik, Aleksander Pregel, Stanka Sintič, Silvo Zalokar)
  2. DPP Sevnica
  3. DPP Novo mesto
– med dvema ognjema
  1. DPP Sevnica (Sonja Vodopivec, Jože Hribar, Alen Okorn, Ivanka Poršič, Maja Logar)
  2. DPP Leskovec
  3. — 4. VDC Ljubljana, DPP Črnomelj
– skupno
  1. DPP Leskovec 157 točk
  2. DPP Novo mesto 138 točk
  3. VDC Ljubljana 137 točk.

Borja Eržen

VOJNA VIHRA NE PRIZANAŠA

Sredi septembra smo na več naslovov v Sloveniji dobili pretresljivo pismo s prošnjo za pomoč pri skrbi za najteže invalidne osebe. Poslala ga je defektologinja prof. Vini Rakić v imenu društva defektologov Split.

Takole je zapisala:

"Drage kolegice in kolegi, znana nam je vaša pripravljenost, da nam pomorete v težkem položaju, v kakršnem smo se zdaj znašli. Zaradi umazane vojne, ki zdaj divja na Hrvaškem, so bili v našo ustanovo Juraj Bonači sprejeti evakuirani varovanci Zavoda Vrlika.

Od vseh premeščenih varovancev (303) je eden umrl med evakuacijo, eden po petih dneh, 11 jih je sprejela Reka, ker so iz tega območja, 47 so jih sprejele njihove družine, 6 so jih namestili v kliniko Firule, 56 (od teh 49 nepokretnih) je bilo sprejetih v Vzgojni center Brda in 181 v Center Juraj Bonači (od teh 79 v telovadnico). Varovanci so stari od 5 do 50 let.

Od skupnega števila zaposlenih v Zavodu Vrlika (156) se je na delo prijavilo 95 delavcev. Tako skupaj z osebjem iz Vrlike pri neposrednem delu z varovanci sodelujejo vsi kolegi defektologi Centra Juraj Bonači, pa tudi negovalke, čistilke in osebje iz kuhinje. Dragoceno pomoč dajejo tudi častite sestre.

Najbrž si lahko predstavljate, kakšen je zdaj položaj v Centru; povemo naj le, da je skoraj polovica varovancev inkontinentna. Vzdrževanje temeljne ravni zdravstvenega in higienskega standarda je vse težavnejše, saj je bil naš Center zgrajen za drugačno populacijo.

Sprejem varovancev iz Vrlike v našo ustanovo je predvsem pomoč ljudem v stiski in je lahko le kratkotrajna rešitev. Na žalost nismo ustrezno rešili življenja naših Vrličanov, ne moremo pa sprejeti tudi naših varovancev iz Splita, ki so še zdaj pri svojih družinah.

Zavedamo se razčlovečenja, ki ga prinaša vojna sama po sebi, zato smo preučili nekaj možnosti, ki se nam zdijo lahko izvedljive, gospodarne in seveda strokovno upravičene.

Ker je vrnitev varovancev v matični zavod v Vrliki negotova zaradi vse hujših spopadov na tem območju, predlagamo:

– razmestitev varovancev v sorodne ustanove po Hrvaški (tako da bi bili čim bliže svojim družinam);
– razporediti jih po domovih za upokojence — po istem načelu upoštevanja biološkega okolja;
– prositi ustanove v Sloveniji, da bi sprejele eno skupino;
– organizirati patronažno delo defektološke službe za okolja, ki so dostopna, a nimajo defektologa.

Naše izhodišče je prepričanje, da z lokalno politiko skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju rešujemo problem, v katerem se je znašla naša ustanova pa tudi mesto Split; najpomembnejše pa je, da s tem načinom zagotavljamo prostor pod soncem tudi tistim, ki niso produktivni in uspešni, so pa merilo naših civilizacijskih dosežkov.

Naše društvo je nastali položaj spodbudil, da je sprožilo akcijo: "Dokler bo srce, bo tudi Hrvaška ..." (A. G. Matoš), ki je prispevala k zbiranju pomoči v hrani, oblačilih, plenicah ipd., zato vas za zdaj ne prosimo takšne pomoči. Prosimo pa vas, da v tej akciji sodelujete s strokovno pomočjo, ker bomo le tako našli trajnejše rešitve, ki bodo zadostile strokovnim zahtevam in upoštevale vojne okoliščine.

Pomagajte — zaradi tistih, ki jih zastopamo, za svobodo, življenjsko dostojanstvo, za prijateljstvo, za ČLOVEKA."

Pomoč beguncem poteka s posredovanjem Organizacije Rdečega križa in Ministrstva za zdravstvo, družino in socialno varstvo. Vsi, ki lahko kakorkoli pomagamo (naši zavodi, Zveza društev za pomoč duševno prizadetim in Društvo defektologov Slovenije), smo se z ministrstvom dogovorili, da omogočimo sprejem določenega števila varovancev hrvaških zavodov za usposabljanje in varstvo oseb z motnjo v duševnem razvoju. Vsveh zavodih tudi zbirajo oblačila in druge pripomočke za nego in varstvo težje in težko prizadetih oseb.

Uredništvo

OTROCI IN VOJNA

(V luči konvencije o otrokovih pravicah)

6. člen

1. Države podpisnice priznavajo, da ima vsak otrok neodtujljivo pravico do življenja.
2. Države podpisnice naj kar najbolj zagotovijo otrokovo preživetje in razvoj.

19. člen

1. Države podpisnice naj z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, administrativnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi otroka zavarujejo pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, tudi pred spolnimi zlorabami, medtem ko je pod skrbništvom (enega ali obeh) staršev, zakonitega skrbnika (skrbnikov) ali katerekoli druge osebe, ki skrbi zanj.

38. člen

1. Države podpisnice se zavezujejo, da bodo spoštovale in zagotavljale spoštovanje na otroka se nanašajočih načel mednarodnega humanitarnega prava, ki je zanje veljavno v oboroženih spopadih.
2. Države podpisnice naj z vsemi možnimi ukrepi zagotovijo, da osebe, ki še niso dopolnile petnajst let, ne bodo neposredno sodelovale v bojih.
3. Države podpisnice ne bodo v svoje oborožene sile rekrutirale nobene osebe, ki še ni dopolnila petnajst let. Pri rekrutiranju tistih oseb, ki so že dopolnile petnajst let, vendar še niso stare osemnajst let, naj si države podpisnice prizadevajo dati prednost tistim, ki so starejši.
4. V skladu s svojimi, iz mednarodnega humanitarnega prava izhajajočimi obveznostmi, da med oboroženimi spopadi varujejo civilno prebivalstvo, naj države podpisnice z vsemi možnimi ukrepi zagotovijo varstvo in skrb za otroke, ki jih je oboroženi spopad prizadel.

22. člen

1. Države podpisnice naj z ustreznimi ukrepi otroku, ki bodisi sam bodisi v spremstvu staršev ali katerekoli druge osebe prosi za status begunca ali v skladu z veljavnim mednarodnim ali nacionalnim pravom in postopki velja za begunca, zagotovijo ustrezno varstvo in humanitarno pomoč pri uživanju veljavnih pravic, določenih s to konvencijo in z drugimi mednarodnimi humanitarnimi akti ter akti o človekovih pravicah, katerih podpisnice so omenjene države.
2. V ta namen naj države podpisnice, če se jim zdi primerno, sodelujejo pri vseh naporih Združenih narodov in drugih pristojnih medvladnih ali nevladnih organizacij, ki z Združenimi narodi sodelujejo pri varstvu in pomoči takemu otroku in pri iskanju staršev ali drugih družinskih članov kateregakoli otroka begunca, da bi zbrali informacije, potrebne za ponovno združitev z njegovo družino. Če staršev ali drugih družinskih članov ni moč najti, naj bo otrok deležen enakega varstva kot vsak drug otrok, ki je iz kakršnegakoli vzroka za stalno ali začasno prikrajšan za svoje družinsko okolje, tako kot določa ta konvencija.

39. člen

Države podpisnice naj s sprejetjem vseh ustreznih ukrepov pospešijo telesno in duševno okrevanje otroka, ki je bil žrtev kakršnekoli oblike zanemarjanja, izkoriščanja ali zlorabe, mučenja ali kakršnekoli druge oblike krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali oboroženih spopadov, in njegovo ponovno vključitev v družbo. Takšno okrevanje in ponovno vključevanje v družbo naj poteka v okolju, ki krepi otrokovo zdravje, samospoštovanje in dostojanstvo.

DAN DEFEKTOLOGOV V MORAVCIH

Tudi letošnje srečanje defektologov Slovenije smo obogatili s podelitvijo priznanj Antona Skale

Srečanje slovenskih defektologov je bilo letos v Moravcih. Organizatorja srečanja sta bila Osnovna šola Prekmurske brigade IV iz Murske Sobote in društvo defektologov Slovenije. Nebo nam je poklonilo čudovit jesenski dan in razkrivalo lepoto pokrajine ob Muri, ki je že nekoč navdihovala pisatelja Miška Kranjca k prelepim opisom in literarnemu ustvarjanju. Srečanja se je udeležilo 520 defektologov, ki so se pogovarjali o svojem delu po sekcijah. Izvajalci kulturnega programa so bili učenci Osnovne šole Prekmurske brigade, Prekmurski oktet in učenci Vzojno-izobraževalnega zavoda Veržej. Predavatelja sta bila predsednik Milan Kučan in akademik dr. Anton Trstenjak.

Čeprav udeleženci srečanja od Milana Kučana za svoje "od javnosti odmaknjeno delo najbrž niso pričakovali pohvale", tako je predsednik povedal sam, je storil prav to. "Ne toliko v svojem imenu," kot je dejal, "temveč bolj v imenu mnogih, ki ste jim pomagali s svojim plemenitim delom in v imenu njihovih svojcev in prijateljev, ki ste jim v dušo pripeljali veselje!" Dr. Anton Trstenjak pa je z defektologi razpravljal o temi, kako naj človek najde smisel življenja. Njegove besede so spodbuda v današnjih hudih časih in smo jih ponesli s seboj v naše domove in na delovna mesta.

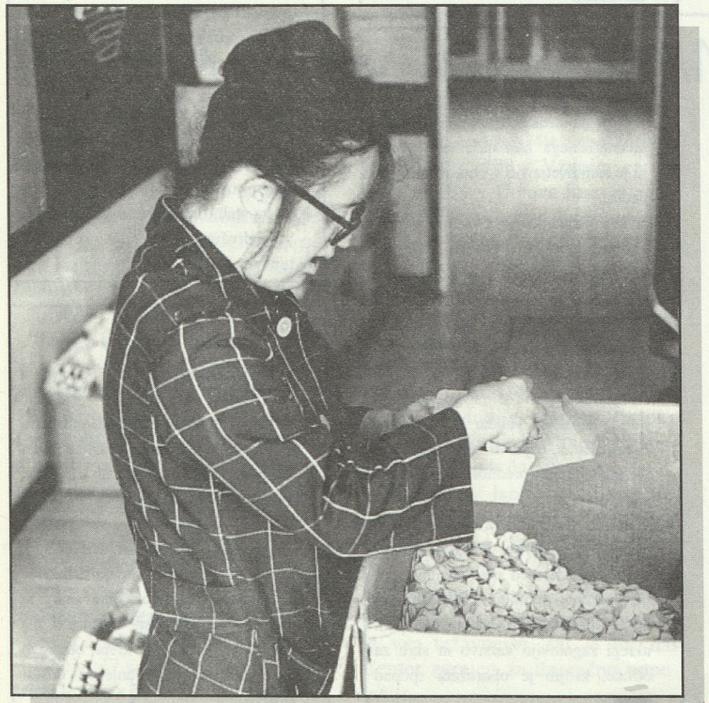

K uspelemu dnevu defektologov je nedvomno prispevala tudi podelitev priznanj Antona Skale. Priznanja so prejeli najzaslužnejši defektologi, ki so jih predlagale različne delovne organizacije in društva. To priznanje je tako dragoceno zato, ker ga dajemo defektologi defektologom — sami iz naših vrst. Podeljenih je bilo 16 priznanj, od tega dve posmrtno, sedem dobitnikov dela v organizacijah za usposabljanje, sedem pa je upokojencev.

Dobitniki priznanj, ki so jih predlagale organizacije za usposabljanje, v katerih so zaposleni ali pa so v njih dočakali zasluženi pokoj, so tile defektologi in drugi strokovni delavci: Jože Hederih, Ljudmila Juvan, Franjo Knafelc, Marijan Kukec, Marijan Lačen, Pavla Leben, Marija Martič, Adalbert Slekovec, Majda Schmidt, Ljudmila Tevž, Liza Vranc in Cilka Dimec-Žerdin. Na predlog društva defektologov sta dobila priznanji Silva Grilanc-Kitek in Franci Kovačič, posmrtno pa letos preminula Silva Bezjak in Zdravko Jeras.

Ob slovesu smo začutili, da pomeni dan defektologov tudi srečanje s prijatelji, dobrimi kolegi, sošolci, znanci. Mnogo nas je in z leti je bilo tudi veliko narejenega za specialno pedagoško teorijo in prakso. Zgrajenih je bilo veliko novih šol, domov in delavnic, odprle so se nove možnosti za delo in zaposlitev naših otrok. K vsemu temu je slednji defektolog prispeval svoj delež. Zato, na svidenje — ob prihodnjem dnevu defektologov Slovenije.

Tanja Plemenitaš

Starši pišejo

ZNOVA V UMAGU

Kot že nekaj let nam je bilo tudi letos omogočeno, da smo se lahko udeležili letovanja v Umagu, ki se ga prizadete osebe in njihovi starši posebno veselijo.

Ugotovili smo, da je mnogo takšnih ljudi, ki živijo vse leto v pričakovanju letovanja in se veselijo, da se bodo lahko znova srečali s svojimi prijatelji, morjem in vsem, kar sodi zraven. Težko pričakovani čas je prišel tudi za našo prvo posezonsko izmeno od 24. do 31. avgusta.

Neobremenjeni s tem, kdo bo s kom letoval in kdo bo naš koordinator z Zveze, smo se zbrali v počitniškem domu Induplati Jarše. Že vnaprej smo bili prepričani, da je tu vedno lepo, da je ozračje prijetno, saj je lokacija obeh počitniških domov (Komunala, Induplati) ugodna, ker je morje čisto blizu.

Z največjim zadovoljstvom nas je navdajalo spoznanje, da smo tu starši z enakimi življenjskimi težavami ter enakimi pogledi na življenje oseb z motnjo v duševnem razvoju, to nas posebno opogumlja in združuje. Da je res tako, pričajo prijateljska snidenja staršev, otrok in naših koordinatorjev v raznih izmenah, med katerimi je veliko znanih imen: gospa Truda Medved iz naše izmene, gospa Helena, gospa Cilka, gospod Djuro ... in še nekateri.

Kljub temu, da so nas v tem času nekoliko skrbele razmere v Jugoslaviji, pa je bilo ugodno počutje zares povsem odvisno od nas samih, zato smo z gospo Trudo načrtovali najrazličnejše dejavnosti. Pri tem smo upoštevali različne želje in potrebe posameznikov in jih skupno usklajevali. Organizirali smo zlasti družabna srečanja in športna tekmovanja med obema domovoma. V teh dejavnostih so sodelovali tako starši kot njihovi otroci. Organizirali smo pomembnejša športna srečanja v balinanju, malem nogometu, vlečenju vrvi in drugih disciplinah. Sodelovale so tako ženske kot moške skupine. Izidi niso bili pomembni, temveč predvsem dobra volja, razvedrilo in družabnost. Seveda pa sta v marsikaterem trenutku tudi prevladala prevelika želja po dobrem rezultatu in tekmovalna vnema, tako da je bilo v teh trenutkih treba delovati pomirjevalno — pri tem so bili najuspešnejši gospod Drnovšek, gospod Djuro in upravnik doma Komunale.

Mislimo, da je treba na letovanjih gojiti skupinske in individualne dejavnosti družin, ki si poiščejo takšno ali drugačno zabavo. Zares lepi so bili trenutki ob ubranem petju. Prepevali smo pri domu in na obali... Ni naključje, da se je v tem času zelo pogosto slišala slovenska glasba iz bližnjih hotelov in letovišč. Naša pripadnost ter veselje do glasbe in plesa so nas pripeljali tudi tja.

Da je bilo zadovoljstvo, predvsem naših najmlajših, še popolnejše, smo se odpravili na vožnjo z barko. Zaradi prevelikih valov v piranskem zalivu sicer nismo mogli pristati v piranskem pristanišču, vendar smo bili zadovoljni tudi s spremenjeno smerjo. O tem so pričali veseli obrazi in radostna pesem.

Pester program dejavnosti smo udeleženci letovanja še dopolnili z družabnimi večeri. Sklepni večer smo popestrili s srečelovom, raznimi igrami, glasbo, plesom in šaljivkami.

Ob splošnem zadovoljstvu pa imamo udeleženci letovanj tudi tele dobronamerne predloge: še naprej se bo treba dogovarjati o konkurenčnih cenah, da bi bilo letovanje omogočeno tudi tistim, ki določene cene ne morejo plačati. Če bo letovanje še naprej ostalo na tej lokaciji, bo treba uskladiti in izenačiti razmere v obeh počitniških domovih, saj imata odlične možnosti za to ne glede na lastništvo. S tem bi ustregli še nekaterim željam.

Starši in prizadeti na teh letovanjih v Umagu doživljajo veliko lepega, zato se Zvezi za pomoč duševno prizadetim najiskreneje zahvaljujemo. Iskrena zahvala pa ob tej priložnosti velja tudi naši koordinatorki Trudi Medved za nesebično sodelovanje in prijetno razpoloženje.

In kot vedno — napočil je čas, ko smo se morali posloviti. Zvrstili so se še zadnji stiski rok, zahvala vsemu osebju doma in drugim; nekaterim pa so se v očeh zaleskетale celo solze. V takem razpoloženju in z lepimi spomini smo se napotili prek Istre v svoj Žalec in v Savinjsko dolino.

Tudi doma je lepo, a vendar se bomo še videli tudi na morju.

Družini Kopušar in Turk

PISMO Z DEBELEGA RTIČA

Poznopoletni septembrski dnevi so letos čudovito topli in sončni. Doslej smo bili z našo Nino devetnajst poletij zaporedoma v mladinskem zdravilišču v Kraljevici. Tam je shodila in rasla. Srečevali smo se z drugimi starši na veliki, sončni terasi pred sobami. Vezi med nami so se utrjevale leto za letom.

Letošnja vojna pa je tudi to pretrgala. Le najpogumnejši so odšli tja. Večina od teh, ki so nameravali v Kraljevico, je ostala doma. Mi pa imamo srečo, da preživljamo naše letošnje počitice v mladinskem zdravilišču in okrevališču na Debelem rtiču pri Ankaranu na slovenski obali.

Debeli rtič je čudovit botanični vrt. Vsako drevo, grm, rastlina so vredni ogleda in občudovanja. Zdaj zorijo granatna jabolka. Med drevjem so paviljoni za mlade in njihove vzgojitelje. V začetku septembra so bili tu varovanci zavoda iz Črne. Veseli smo bili teh veselih, prijaznih fantov in deklet. Ko so odšli, smo jih pogrešali.

Noben paviljon pa nima družinskih sob, takih kot so v Kraljevici. Prizadevna glavna sestra Tatjana mi pripoveduje, da bodo tudi oni sledili zgledu iz Kraljevice, kadar bo to pač mogoče. Dotlej sprejemajo tudi družine, a le zunaj sezone, ko je kolonij v zdravilišču manj in je zato nekaj prostora tudi za matere z otroki in celotne družine. Namestijo jih v prostorih za osebje ali na bolniškem oddelku.

Prednost pri gradnji ima gotovo bazen zaradi že znanih težav z morjem. Morje je v teh dneh v tem zalivu zelo vabljivo za kopanje. Primerno je za majhne in velike — plitko in globoko.

Vsekakor mislim, da bi se moral Debeli rtič še bolj odpirati tudi posameznim našim duševno in telesno prizadetim in njihovim družinam. Posebno za težko prizadete v domači oskrbi je pomembno, da se vendarle vsaj v počitnicah srečamo z ljudmi z enakimi težavami.

Zveza društev za pomoč duševno prizadetim res tudi te svoje člane gostoljubno sprejema na seminarje in enotedenska letovanja, vendar pa potrebujejo ti naši veliki in mali otroci dlje kot le teden dni za prilagajanje in zdravljenje. Zato so lahko enotedenski seminarji in letovanja le dopolnilo.

Potrebujejo tudi posebno zdraviliško oskrbo z organizirano zdravstveno skrbjo (fizioterapijo, dietno prehrano ipd.). Tudi starši, ki smo vse leto ob svojih otrocih, potrebujemo nekaj oddiha in spremembe — pa čeprav ob njih, vendar pa razbremenjeni vsakdanjih opravil in službenih obveznosti.

Pozabiti tudi ne smem izredne prijaznosti in ustrežljivosti vsega osebja, to je za nas tako zelo pomembno. Prisrčna hvala za to!

Tako mislim, da je ena od poti našega zdravilišča na Debelem rtiču v še večjem razvijanju možnosti za letovanje družin s težko prizadetimi. Pa ne da bi pri tem pozabljali na naše zdravilišče v Kraljevici. Upajmo, da nam bo še ostalo, pa čeprav za hrvaško mejo. Osrečuje pa nas zavest, da se lahko zatečemo tudi v zdravilišče na naši slovenski obali.

P.S.: Včeraj, ko sem se pripravljala, da odpošljem to pismo, so mi po telefonu povedali, da je ponoči prišlo na Debeli rtič sto mater z otroki iz Osijeka. Lepo so jih sprejeli in vsi smo tega veseli. Želimo jim, da bi se mogli čim prej vrniti domov...

Eva Jekovec

NEPOZABNI TRENUTKI

Moja hčerka Silva dela v delavnici pod posebnimi pogoji v Kopru.

Lansko leto julija smo šli na letovanje v Dobrno. Nikoli prej nisem imela priložnosti, da bi preživela z duševno motenimi otroki en teden in opazovala njihovo vedenje v skupini.

Naši otroci so pristni, spontani in sproščeni ter s svojimi dejanji velikokrat neponovljivi.

Ob tej priložnosti se mi je porodila misel, kako bi bilo lepo, če bi imeli video kamero, s katero bi lahko posneli vse take prisrčne prizore. To željo sem izrazila vpričo otrok in vzgojiteljev. Vzgojitelj Nevijo se je nasmejal in rekel: "To so lahko samo naše sanje." Te besede so mi dale še več poguma in obljubila sem jim, da bom začela, ko se vrnem domov, zbiralno akcijo za nakup videokamere.

Tako se je tudi zgodilo. Z možem sva obiskala obrtnike in tudi nekatera podjetja. Povsod so nama prisluhnili in se tudi odzvali.

Zdaj imajo otroci v delavnici videokamero, videorekorder in barvni televizor. Zelo so srečni in veseli, da lahko podoživljajo vse vesele trenutke, ki so bili posneti.

Zato, starši, vas pozivam, da storite čim več za svoje otroke. Ne sramujte se jih, opozorite svojo okolico, da živijo med nami tudi "drugačni" otroci, ki jim moramo prav tako zagotoviti lepšo sedanjost in prihodnost.

Mama Irma Peroša

TRIO NOVINA

Samo življenje za druge je vredno življenja

Tako se je glasil naslov našega koncerta, ki ga je priredil v domu kulture 17.oktobra ob 19.uri trio Novina z Otočca.

Napolnjena dvorana nas je vse razveselila. Ves dobiček od prodanih vstopnic, pa tudi prispevki tistih, ki se koncerta niso mogli udeležiti, a so darovali denar na poseben žiroračun, so namenjeni za center, ki ga v Novem mestu zelo potrebujemo.

Šola je bila ustanovljena že pred mnogimi leti, delavnica pod posebnimi pogoji tudi deluje že deset let, manjka nam le še center, ki bo skrbel za varovance delavnice, kadar nas ne bo več ali pa bomo onemogli. Tega pa že zdaj potrebujemo, čeravno ne vsi.

Sem mamica tridesetletne Helence in se že dolgo trudim po svojih močeh v dobro šole in delavnice. V šoli s prilagojenim programom mi je tedanja upravnica šole Slavka Keglevič ponudila, da sem šla na seminar v Črno. Tam sem prvič videla delavnico pod posebnimi pogoji ter spoznala, da bi bila potrebna tudi v Novem mestu. Sodelovala sem na vseh konceh ter se trudila, da bi se načrti društva uresničili.

Moja hčerka obiskuje delavnico že vseh deset let njenega obstoja ter se počuti, kot da hodi v službo. Hodi peš, saj ima le deset do petnajst minut hoda.

Delavnica je lepo urejena, letos pa so jo tudi povečali; je v prizidku doma starejših občanov. Zdravnik v domu poskrbi za varovance, če je treba, z njimi pa delajo trije vzgojitelji. V delavnici je že kar 23 varovancev. Izdelujejo spominke iz semen — prekrasne slike, ki si jih lahko kupi vsak, kdor želi. Dokler ne prideš v delavnico, si ne moreš zamisliti, koliko lepega znajo ti varovanci narediti.

Potruditi se moramo torej še za center. Vsak začetek je težak, vendar nam mora uspeti. S petjem se je začelo veselo, upam, da se bo tudi z veseljem naredilo. Z dobrodelnostjo želimo pomagati, da bi se načrti kmalu uresničili. Bog daj, da želim otrokom tistih, ki bodo prostovoljno darovali, da jim ne bi bil potreben tak center. Ko v nabirki to izrečem, da vsak prav z veseljem — čeravno ne more dati veliko; iz majhnega pa nastane veliko.

Toliko novic iz Novega mesta. Vse, ki boste prebirali Naš zbornik, vabim, da se nam pridružite. Naš trio Novina pa bo z veseljem vsem lepo zapel in zaigral tudi po radiu.

Vsem srečno želi
Helenčina mamica.

STRAH

Tam za goro je sonce zašlo,
na zemljo se spušča mrak,
se prva zvezda na nebu prižge,
za njo milijone še.

Mraka, teme me je strah,
v prsih me stiska
in v grlu tišči,
oh, groza — v temi še huje boli.

Dolga noč je pred menoj,
zakaj, le zakaj bojim se teme,
strahov ni — pravijo mi vsi,
boj se le hudobnih ljudi.

Noč je za mano
in nov se dan budi,
na pajčevini se rosa blešči,
po licih žarečih mi solza polzi,
zakaj moj sin — drugačen si.

Kot tatica v sobo se splazim,
kjer sin še sladko spi,
čeprav si drugačen,
vendar moj si.

Z okorno ročico
boš svinčnik držal,
veliko potrebno bo truda,
igrala, učila se bova vse dni,
saj le delo sadove rodi.

Tako malo je treba za srečo,
poiščimo skupaj jo zdaj,
to rožo dehtečo, ljubečo,
toda pazimo na nežo bodečo.

Sin moj, to moraš spoznati,
da v prsih je mojih srce,
ki vedno le bije za té
in nikdar pozabi te.

Tudi tokrat,
če srce od bolečine krvavi,
v kamen se trdi
nikdar ne spremeni.

Zdaj sem spoznala,
zakaj bojim se teme,
kdo zate skrbel bo,
ko mene za vedno zagrne tema.

Naj življenja tvojega
sreča nikdar ne zapusti,
da v postelji tuji sam kje
na jesen življenja bi ne bil.

Milena Teršek —
za sina Mateja

OJ, LE SVETI SONCE ZLATO

Oj, le sveti sonce zlato,
ogrevaj duše in srca.
Kaj je bol — ti je neznano
in ne znaš vsegá gorja.

Svetiš srečnim in veselim,
liješ žarke na ves svet.
Žarek še dodaj trpečim,
ti najbolj jim bodi zvest.

Žarki sočni obsijali
hrib in dol, vsenaokrog,
a takoj nato se zbali,
da bi zgrešili pravo pot.

Za meglo se sonce skrilo,
kar videlo — bolelo je.
Daj, da ne bi občutilo
zemsko naše tu gorje.

Vse, kar hudó je, naj mine,
ljubezen naj prevlada svet.
Odvzemi, sonce, bolečine,
upanje ti daj nam spet.

V slogi, miru naj živimo,
dokler nam je še živet,
sonce pa bo vedno grelo
ta ubogi naš planet.

A. L.

MARIBORSKI KLUB

Dvakrat na mesec se zbiramo v klubu
staršem in našim otrokom na ljubo.
Otroci z vrstniki se poveselijo
in starši napotke koristne dobijo.

Otroci tu rojstne dneve slavijo,
zato se kar množično tukaj dobijo.
Ker starši za manjši prigrizek skrbijo,
razpoloženje je — kot bi imeli gostijo.

Saj rekel bo kdo: "Kaj je to — to je premalo".
Predsednici novi smo dolžni zahvalo:
z vsem srcem se trudi, da ni vse zaspalo.
Iskrena ji hvala — vem, da je to malo.

Saj malo sprostitve nikomur ne škodi,
žal lahko je vsakemu, ki v klub ne hodi.
Nikoli ni pozno za take stvari,
naj petek prvi in tretji pri nas preživi — kdor želi.

MO-NA

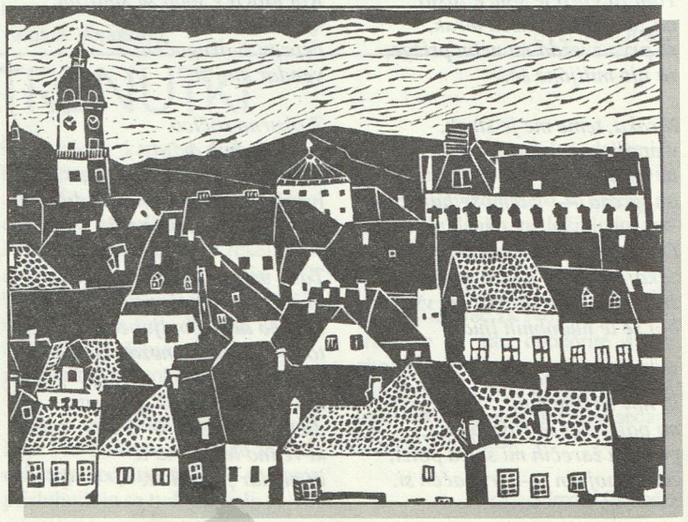

Predstavljamo Vam

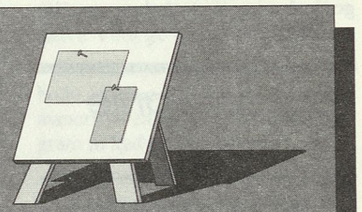

ŽELVA NA SAMOSTOJNI POTI

Pred slabim letom dni smo v reviji Naš zbornik oznanili, da bo Zveza društev za pomoč duševno prizadetim ustanovila zavod za usposabljanje in zaposlovanje invalidnih oseb za duševno prizadete. Gospod Tomaž Jereb, direktor Zveze, je v Informatorju, ki ga vsak mesec vestno pošilja na naslove naših občinskih društev, že nekajkrat omenil, da poteka ustanavljanje zavoda uspešno. S širšo informacijo pa nismo želeli hiteti, dokler ne bi bilo mogoče pokazati prvih rezultatov.

Zdaj pa že lahko rečemo: Želva je shodila. Naše novo podjetje je dobilo namreč to pomenljivo ime.

Od zavoda do podjetja

Prvotna zamisel je bila ustanoviti zavod, ki bi bil nadgradnja nekdanje rehabilitacijske delavnice; ta je delovala v okviru Zavoda za usposabljanje Janez Levec v Ljubljani.

Ob preučevanju pravne podlage za ustanovitev takega zavoda, trenutnih družbenih razmer in dolgoročnih posledic posameznih možnih odločitev se je pokazalo, da je najsmotrneje in najpreprosteje, če Zveza za pomoč duševno prizadetim ustanovi podjetje.

Tako je tudi bilo: lansko jesen smo kupili hišo v Zalogu pri Ljubljani, se z nekdanjim lastnikom dogovorili, da jo do letošnje pomladi izprazni in da takoj potem izvedemo najnujnejša obnovitvena dela. Hkrati smo sprejeli vse ustrezne sklepe o ustanovitvi podjetja, ga po veljavnih predpisih registrirali na sodišču, pripravili ustanovitvene dokumente, dobili koncesijo Ministrstva za delo, imenovali upravni odbor, zaposlili nove delavce...

Majhna delovna skupina, ki je pripravljala vse te postopke in dokumente, se je letošnjo pomlad sestajala redno vsak teden enkrat ali celo večkrat. V njej so bili: Bojan Stante, Mateja De Reya in Marijan Koren, ki je prevzel vodenje skupine.

Zdaj sta usposabljanje in delo že utečena, zaposleni so delavci, ki vodijo temeljno dejavnost, podjetje pa se je tudi že predstavilo na letošnjem mednarodnem obrtnem sejmu v Celju. Za kolekcijo lesenih igrač je dobilo na tem sejmu bronasto plaketo; zaslužilo pa bi si jo tudi za tekstilni program.

Dejavnost podjetja

Podjetje Želva d.o.o. je registrirano kot podjetje za usposabljanje in zaposlovanje invalidov.

Dejavnost je zasnovana v dveh smereh:

- nadaljuje se usposabljanje za delo kot dejavnost, prevzeta od nekdanje rehabilitacijske delavnice;
- na novo se uvaja proizvodnostoritvena dejavnost.

Taka zasnova omogoča podjetju tudi zaposlovanje v Želvi usposobljenih mladostnikov, ki bi v zdajšnjih razmerah drugod najbrž le težko dobili zaposlitev.

S postopnim uveljavljanjem na trgu in ustvarjenim dohodkom pa si v podjetju obetajo zboljšati materialno podlago in razširiti dejavnost.

Eden od temeljnih ciljev je bil namreč ta, da se skrb za mladostnike z lažjo motnjo v duševnem razvoju prenese v podjetje, kjer bi se uspehi njihovega usposabljanja pokazali neposredno, na trgu.

Proizvodni program

Usposabljanje in proizvodnja temeljita na obdelavi lesa in tekstilni dejavnosti.

Iz lesa izdelujejo pručke različnih velikosti, gugalne konjičke, račke in skulpture, iz blaga pa šivajo domiselno oblikovane igrače, copate, otroške nahrbtnike in okrasne blazine.

Te izdelke prodajajo v svoji trgovinici na Gallusovem nabrežju ob Ljubljanici, radi pa bi jih posredno prodajali tudi v drugih tr-

govinah in neposredno znanim naročnikom.

Usposabljanje za delo

Zdaj se usposablja v podjetju 22 mladostnikov, štirje delavci pa so redno zaposleni. Do konca leta naj bi se to razmerje nekoliko spremenilo, tako da bi se število zaposlenih povečalo na osem. Med temi delavci naj bi bila vsaj dva mladostnika, ki sta trenutno še na usposabljanju v Želvi.

Poslovanje podjetja vodi direktor Marijan Koren, za potek usposabljanja je odgovoren pedagoški vodja Bojan Stante (ki je vodil usposabljanje tudi že v rehabilitacijski delavnici), kot mentorja v proizvodnem delu pa sta zaposlena mizar in šivilja. Ta dva opravljata tudi različne storitve s svojega strokovnega področja in izdelujeta zahtevnejše izdelke.

Mladostnike, ki so večinoma končali šolanje na osnovni šoli s prilagojenim programom, napoti na usposabljanje Zavod za zaposlovanje po določilih Zakona o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb. Zavod in podjetje skleneta za vsakega posameznika pogodbo o usposabljanju, ki traja praviloma šest mesecev. Strokovni delavci skrbno spremljajo potek usposabljanja in ob izteku pogodbenega časa pripravijo poročilo, v katerem tudi predlagajo nadaljnje postopke — zaposlitev v običajnem podjetju, zaposlitev v invalidskem podjetju, podaljšanje usposabljanja ali konec usposabljanja z ugotovitvijo, da za mladostnika ni mogoče dobiti zaposlitve ali da usposabljanje ni bilo uspešno (ta ostane v breme družini ali socialnemu varstvu).

Z usposabljanjem naj bi dosegli več ciljev: mladostniki naj bi obvladali temeljne delovne postopke ter si pridobili določene spretnosti in delovne navade. Izoblikovali naj bi si tudi ustrezen odnos do dela — zavedali naj bi se, da je rezultat njihovega dela končni izdelek, namenjen prodaji na trgu in da ima zato tudi svojo ceno. Poleg tega naj bi cenili tudi pomen delovnega ozračja — saj ne hodijo v službo samo zato, da so pač nekje zaposleni.

Upoštevati je treba, da je produktivnost teh mladostnikov le približno 30 do 40 odstotkov običajne storilnoti in da močno niha. Zato so proizvodni stroški razmeroma visoki, možnost sklepanja kooperantskih poslov pa nizka. Poleg tega ti mladostniki nenehno potrebujejo vodenje in nadzor.

Njihovi izdelki so narejeni največ z ročnim delom in so pravzaprav unikatni. Ljudje jih kupujejo v glavnem za darila, zato je tudi krog kupcev nekoliko ožji.

Sodelavci

Za uspešen začetek dela podjetja Želva so bili poleg zavzetih in ustvarjalnih delavcev, ki so v njem redno zaposleni, izredno dragoceni tudi prizadevni zunanji sodelavci iz Zavoda za zaposlovanje, Zveze društev za pomoč duševno prizadetim in drugi.

Z bogatimi izkušnjami in s svojim vplivom jim je uspelo zgladiti marsikatero težavo, s svojimi idejami in predlogi pa skušajo delo še zboljšati.

Predstavnika zavoda za zaposlovanje Janez Drobnič in Dominik Presen sta pripravila model prenosa dejavnosti (usposabljanja) in ureditve delovnih razmer (predvsem materialne strani) v novo podjetje. Bojan Stante temeljito pozna potek usposabljanja in potrebe mladostnikov. Šivilja, ki je mojstrica svojega poklica in polna ustvarjalnih zamisli, zna preudarno poiskati za vsakogar ustrezno delo in z dobrohotno doslednostjo tudi doseči, da ga čim bolje opravi, obenem pa prisluhne kakšnim posebnim željam mladostnikov, če je glede na obseg in zahtevnost dela to mogoče. Mizar se šele vpeljuje v delo s temi mladostniki, začasno pa v mizarski delavnici kot mentor sodeluje tudi Milan Hafnar, ki s svojimi izkušnjami in očetovskim odnosom bogati delovno ozračje med fanti.

Med soustvarjalci mladega podjetja je treba omeniti še Ireno Cokan — ta s svojimi izvirnimi domislicami spodbuja zboljšave izdelkov in nastajanje novih, s poznavanjem trga pa skrbi za nakup repromateriala po ugodnih cenah in za ustvarjanje podobe mladega podjetja na trgu ali povedano strokovneje, ureja marketinško plat dejavnosti.

Tudi z izbiro prodajalke v svoji trgovinici so imeli srečno roko, saj zna strankam ponuditi izdelke v karseda privlačni podobi.

Prostori

Zadeva s poslovnimi prostori je trenutno še precej zapletena.

Uradni sedež podjetja je na Trebinjski ulici 11 v Ljubljani. Prostori so last zavoda za zaposlovanje, do zdaj pa so se v njih usposabljali delavci z motnjami sluha. Dokler ne bo Zavod za usposabljanje slušno in govorno motenih izpraznil teh prostorov, deluje mizarska delavnica v eni od zgradb tega zavoda na Vojkovi ulici 74 v Ljubljani za Bežigradom. Tekstilni oddelek in vodstvo podjetja sta zato zdaj v Zalogu na Krivi poti 13/c (blizu silosa), v hiši, ki jo je lani kupila Zveza za pomoč duševno prizadetim.

Ko bodo opravljene načrtovane selitve, naj bi bil položaj takle:

- v Trebinjski ulici bosta uprava in tekstilni oddelek,
- na Krivi poti bo lesni oddelek; možna pa bo tudi širitev na druge proizvodne programe.

Hiša v Zalogu je že ustrezno preurejena za tako preselitev, urediti je treba le še zunanje površine za lažji dostop z vozili in skladiščne prostore. Za potrebe podjetja je Zveza društev za pomoč duševno prizadetim že kupila kombi.

Delovne razmere

Omenila sem že, da skušajo v podjetju ustvariti čim prijetnejše delovno ozračje. To pa ni preprosto; upoštevati je treba namreč, da se usposabljajo v njem mladostniki, ki doslej niso bili uspešni pri iskanju zaposlitve; da nekateri živijo v nespodbudnih domačih razmerah ali pa jim njihove družine niso v oporo pri oblikovanju ustreznega odnosa do dela in zaposlitve. Mnogi imajo tudi dodatne motnje (npr. v gibanju) in je zato zanje primeren le majhen izbor delovnih opravil, se hitro utrudijo ipd. — želeli pa bi delati kaj bolj zahtevnega ali zanje privlačnega... Nekaj pa jih je v podjetju po dogovoru s centrom za socialno delo, da imajo koristno zaposlitev in da njihove skromne sposobnosti za delo ne bi povsem zamrle.

Ker so vsi razmeroma samostojni, se vozijo na delo z mestnimi in primestnimi avtobusi. Večji del stroškov za mesečne vozovnice poravna Zavod za zaposlovanje. Tudi stroške za prehrano med delom poravnajo iz istega vira. Malico kupijo vsak dan za celo skupino v bližnji samopostrežni trgovini.

Mladostniki dobijo zdaj mesečno nagrado za delo v višini 3.307 tolarjev, ki jo tudi prispeva zavod za zaposlovanje. V podjetju pa pripravljajo še merila za ocenjevanje delovne uspešnosti, tako da bi pri določanju plačila za delo lahko upoštevali resnično uspešnost in prizadevnost vsakega posameznika. Ta "gibljivi del" bodo krili iz dohodkov za prodane izdelke.

Zavod za zaposlovanje plačuje tudi del stroškov za osebne dohodke mentorjev in za del materialnih stroškov. Ker je Želvi uradno priznan položaj podjetja za zaposlovanje invalidov, ima tudi olajšave pri prometnem davku in pri plačevanju prispevkov od osebnih dohodkov delavcev.

Prve izkušnje

Nad dejavnostjo podjetja skrbno bdi upravni odbor, sestavljen iz prestavnikov Zavoda za zaposlovanje, Zveze društev za pomoč duševno prizadetim in zaposlenih v Želvi. Vodi ga Vinko Bilič.

Na temelju dosedanjih izkušenj bodo skupno oblikovali nadaljnje usmeritve za delo, proizvodni program in kadrovske rešitve.

Nekaj pomembnih ugotovitev je ob mojem obisku v Zalogu gospod Koren povzel takole:

- Podjetje je še povsem na začetku poti in se ne more ravnati po nikakršnih zgledih, ker jih v naših domačih razmerah sploh ni.
- Prodajalci repromateriala in drugi poslovni partnerji podjetja še ne poznajo, zato so nezaupljivi pri sklepanju poslov (npr. material morajo plačati na podlagi predračuna — vnaprej).
- Potreben bi bil sistem podpore v komercialni dejavnosti tako pri nakupu kot pri prodaji.
- Za doseganje boljše kakovosti izdelkov (kot vzor, spodbuda in pomoč) morajo biti v podjetju zaposleni tudi zdravi delavci.

Podjetje, kot je naša Želva, lahko pomaga stopiti na poklicno pot le majhnemu delu mladih iskalcev zaposlitve, ki imajo pri tem zaradi svojih razvojnih značilnosti večje težave kot drugi, zlasti še v zdajšnjih razmerah, ko ostajajo brez službe ljudje, ki so bili pridni in vestni delavci po več desetletij, pa zdaj njihovo delo ni več potrebno ali pa je podjetje propadlo.

Želva se je podala na negotovo in pri nas še nepreskušeno pot, na kateri ne bo mogla uspeti brez pomoči družbe. Njene izkušnje in uspehi bodo morda spodbudili ustanovitev še kakšnega podobnega podjetja, saj število mladostnikov, ki bi potrebovali tako pomoč pri usposabljanju in zaposlovanju, raste iz leta v leto, pojavljajo pa se tudi potrebe po prekvalifikaciji že zaposlenih.

Aljoša Vodnik

ŽELVA
LJUBLJANA, d.o.o.

Iz prakse za prakso

USTVARJALNOST IN VZTRAJNOST

Likovno izražanje oseb z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju

V prispevku bom opisal izkušnje, ki sem jih pridobil ob delu s skupino varovancev invalidskega centra v Mengšu. Delal sem z interesno skupino, katere dejavnost v prostem času vodi Danilo Peterc.

Skupina obsega povprečno osem varovancev, starih od 20 do 30 let, njihova duševna starost pa je ocenjena na štiri do osem let.

Poskus dela z večjimi skupinami se je izkazal kot nemogoč in neproduktiven, kajti delo mora biti vodeno popolnoma individualno, kljub določenim skupnim imenovalcem. Skupni imenovalci so v tem primeru:
- motivacija
- lokacija
- motiv
- oblikovalno področje (risba, grafika, slikanje, kiparstvo).

Individualno vodenje pa je odvisno od:
- dejanske starosti
- motoričnih sposobnosti
- poprejšnjega znanja
- osebnih nagnjenj — aspiracij
- spretnosti in
- vztrajnosti.

Motivacija

Kako motivirati prizadetega za likovno ustvarjanje? V našem primeru to ni bilo težko, saj se je ob pogovorih pokazalo, da večina varovancev ni risala že od "otroštva" ali pa skorajda nikoli. Značilna človeška radovednost je precej olajšala to motivacijo. V naših srečanjih sem menjal materiale in likovna izrazila. Trditev, da imajo otroci oči na koncu prstov, se je v praksi izkazala kot resnična. Večina gojencev je prvič videla in uporabljala materiale kot so akrilna barva, oglje, glina, graverski nož, grafična stiskalnica, seznanili pa so se tudi s pojmi atelje, odtiskovanje, postavljanje razstave... in s položaji, kot so javna predstavitev-razstava, odprtje razstave, obiskovanje galerij itn.

Drugi del motivacije se skriva v stalni menjavi prostora, namenjenega ustvarjalnemu procesu.

Delo smo začeli kar v moji delavnici, kjer je bilo poistenje z umetniškim delom kaj hitro. Nadaljevali smo v naravi. Med potjo smo se pogovarjali o naravnih pojavih, povezanih s slikarstvom. Naj omenim anekdoto, ki je pomenljiva za razumevanje (likovno) pojmovnega sveta te populacije:

S kombijem smo se peljali proti Kamniški Bistrici, kjer naj bi risali in slikali. Sredi poti sem varovance vprašal, kakšne barve je nebo. Vsi so brez zadržka odgovorili, da je modro. Zunaj pa je na vso moč deževalo iz črnih oblakov.

Naravne lepote so torej primeren motiv za opazovanje in ugotavljanje trenutnega položaja — za razliko od stereotipnega, klišejskega opazovanja in izražanja.

Takšen odnos do opazovanja je tudi sicer v naših šolah — predvsem na razredni stopnji — zelo pogost, saj v podzavesti nosimo vnaprejšnje odgovore na vprašanja, kakršna so:
- nebo je modro
- deblo je rjavo
- sonce je rumeno
- lica so rdeča...

Ne glede na starost in sposobnosti pa se predsodki izražajo predvsem v risbi. Tisti gojenci, ki so bili deležni kakšne institucionalne vzgoje, že vnaprej "vedo", kakšni so drevo, hiša, goba, trava..., zato predmetov ne opazujejo, niti njihove medsebojne lege ne, marveč jih nizajo drugega ob drugem, kot bi jih jemali iz zaloge znanih in preverjenih podob. Take slike so iz diagnostičnega in seveda ustvarjalnega zornega kota meglene in osebnostno neizrazite.

Prva slika je značilen stereotip. Gojenec je izhajal iz "znanega" — naučenega, ne pa iz opazovanja in osebnega odnosa do problema.

Druga slika kaže na jasen premik v osebnem sodelovanju, vsebuje vse neodvisne ustvarjalne prijeme in odkriva avtorja v fazi premika od brezosebnega — klišejskega k osebnemu — nekonvencionalnemu likovnemu izrazu. To je tista prelomna točka, v kateri vidim smisel tako imenovane ustvarjalne terapije. Po petih letih dela s skupino se mi zdi ta premik pomemben in smiseln, tako da bi ga lahko ocenil kot uspeh.

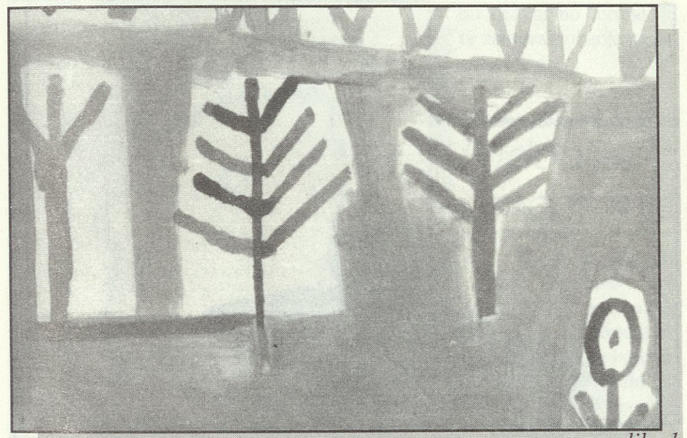

slika 1

slika 2

Motiv

Znotraj teme in vsebine sem ločil delo na naloge
- opazovanja
- domišljije (imaginacije)
- svobodnega izražanja.

Svobodo izražanja sem prihranil za kiparske naloge, ki so zaradi povezanosti procesa najprimernejše, ker potekajo znotraj materiala. Na eni strani kažejo ročno spretnost (telesna prizadetost), po drugi pa so materiali, kot je glina, zelo "demokratični", prvinski, in se v njih z lahkoto izrazijo tako gojenci s predznanjem kakor "novinci". Tiplji-vost, gnetljivost in predmetnost so kategorije, ki hkrati zadovoljujejo, sproščajo in izražajo.

Pojavila sta se dva tipa oblikovalnih postopkov. Prvega bi lahko imenovali aditivni, pri tem nastane figura s seštevanjem posameznih prostornin — podobno kot "zidamo" sneženega moža. Drugi način je bolj celosten, ker zidavo prikrije z dodatno površinsko obdelavo sledi orodja in roke, torej s fakturo. Presenetljiva posnemovalna sposobnost se je pokazala pri enem od gojencev. Pojma perforacija in konstrukcija sta na tej stopnji prezahtevna (slika 3 in 4).

Domišljija je risarsko primerna tema. Ne obvezuje je ne "barvni realizem" niti oblikovna "verjetnost". Risali smo z ogljem na papir. Tehnika omogoča tako dodelavo kot brisanje. Na koncu smo risbe utrdili z lakom za lase.

Kot izjemo predstavljam Francijevo risbo, ki je tako po formalni kot izrazni strani edina nemimetična in ima močan osebni naboj (slika 5).

Barvne naloge so bile trši oreh za vse nas. Tu se srečamo s pojmi format, obvladljivost formata, gostota barve, način nanašanja in predvsem s pojmom dokončanost slike.

Tu sem bil prisiljen uvesti parametre, ki v povprečju ustrezajo tej populaciji.

Največkrat povzroča težave že samo poimenovanje barv, predvsem pa posledica njihovega medsebojnega mešanja. Za začetek smo torej opravili prosto vajo v mešanju barv. Navdušenje je bilo tolikšno, da je bil končni izid skoraj vedno podoben sivo rjavemu golažu.

Razlog je popolnoma zdravorazumski, kajti večje število najrazličnejših barv, pomešanih med seboj, naj bi posledično zagotovilo tudi največjo barvno intenzivnost v sliki.

Te zagate ni bilo moč premagati, zato sem v nadaljnjem slikarskem delu gojencem jemal izdelke iz rok prav tedaj, ko se mi je zdela slika najboljša, gojenec pa je imel še veliko idej.

Ustavljanje te barvne "požrešnosti" sem reševal tudi z omejenim barvnim spektrom, ki je zajel dve primarni barvi ter črno in belo.

Prazen risalni list kot možnost za izražanje je mnoge gojence spravljal v zadrego, mnogi so se ga kar bali. Imeti na voljo vse možnosti je včasih res kar neznosno. Zato smo za začetek bele liste papirja "grundirali" z nevtralnimi barvami.

Dobitek je dvojen. Neobvezno barvanje papirja navadi gojenca na tehnične zahteve mazanja barve nas-

ploh, sproti pa doživlja še občutek o razliki med pokrito in nepokrito površino papirja.

Izkušnja je temeljila predvsem ob razlagi, da ima tudi "nepredmetni" svet svojo barvo.

V naslednji fazi gojenci z barvno črto narišejo motiv in ga barvno izpolnijo znotraj in zunaj.

Kot zgled uspešnega reševanja tovrstnih nalog predstavljam Francijevo sliko (slika 6).

Medialnost črte, obvladanje formata, poslikava cele površine lista ter enakovredno obravnavanje "polnih" in "praznih" površin kažejo na celostno obvladanje naloge in kljub "skopemu" motivu zadostijo vsem merilom in zahtevam.

Podobno uspešen je Brane, ki si je v skladu s svojimi sposobnostmi izbral zahtevnejši motiv (slika 7).

Oblikovalno področje

O zvrsteh in tehnikah oblikovanja sem govoril že prej, zato naj morda omenim le, kako pomembno je, da se pogosto menjavajo in da so čim bolj raznolike glede na motivacijo in osebne izkušnje.

Izbor tehnike je neposredno povezan s stroški, zato priporočam inventivnost pred razkošjem, saj je bistvo ustvarjalnosti ravno v tem, da se iz sveta danosti povzpne v svet želja in pričakovanj, torej v svet domišljije in projekcije.

Individualno vodenje

Kljub majhni številčnosti naše skupine je individualna obravnava zahtevala največ energije. Pri tem moram še posebej poudariti pomen vodje skupine, ki pozna odzivanje vsakega od svojih varovancev posebej, njihove telesne in dušene sposobnosti in hibe, ki se lahko že

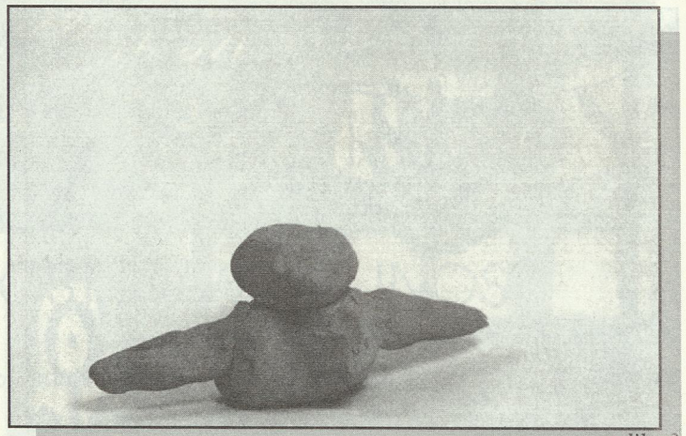

slika 3

med enodnevnim srečanjem izrazito spreminjajo.

Danilo Peterc mi je bil tu v veliko pomoč in moram priznati, da sem moral na podlagi njegovih opomb in podatkov nekajkrat temeljito spremeniti svoja teoretična izhodišča. Za pomoč se mu zahvaljujem.

slika 4

Življenjska starost

Za delo s skupino odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju, starih od 20 d0 30 let, ta podatek sploh ni pomemben. Še več — vedenjski vzorci in videz so največkrat tako varljivi podatki, da sem se pri svojem delu zanašal bolj na navdih kot pa na znanost, ki na primer še danes ni enotna glede mongoloidov: ali se "starajo" hitreje od drugih ali ne.

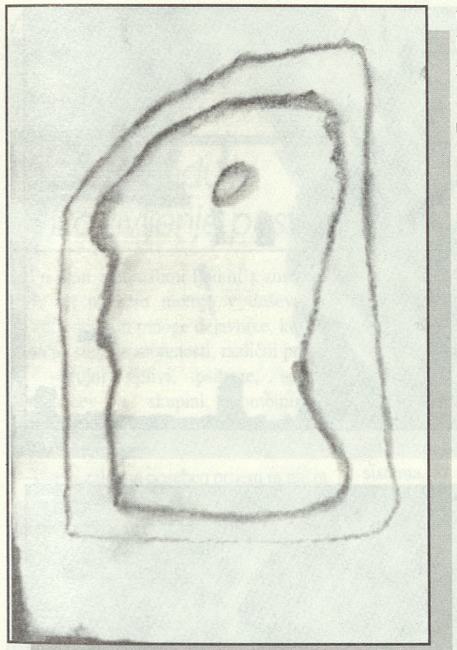

slika 5

bil nedvomno format, ki bi zahteval gibanje celotnega telesa.

Pridobljeno predznanje

To se je izkazalo kot dvorezen meč. Klasično poučevanje risanja v preteklosti je bilo neproduktivno, ker ni bilo usmerjeno k razvoju osebnosti, marveč k ponavljanju nekritično prevzetih vzorcev.

Najboljša priprava za to populacijo naj bi torej bila "nulta" različica. V tej trditvi tiči zmota. Ker gre za osebe s "podaljšanim otroštvom", jim v tem času pripadajo tudi vse pravice iz tega naslova, torej tudi potrebščine in čas za likovno izražanje — tudi doma. Večinoma nesposobni za zanesljivo govorno izražanje so ti ljudje okradeni tudi za možnost izražanja v neverbalnih medijih.

Motorične sposobnosti

Gibalne motnje so lahko resnična ovira pri likovnem izražanju, saj jih lahko primerjamo z govornimi.

Oboje izvira iz hendikepa v aparatu za izražanje, ki pa ni nujno sorazmeren z virom hotenja, misli.

Opazoval sem gibe rok pri delu in opazil, da se večina telesno prizadetih vede pretirano disciplinirano. V bojazni pred "napako" iščejo pripomočke za normalno delovanje: roke podpirajo, naslanjajo, vodijo. Opazil sem tudi tole povezavo: večja telesna prizadetost povzroča krajše gibe. Ali povedano drugače: najbolj prizadeti izvajajo risbo in potezo iz zapestja, redkeje iz komolca, nikoli pa iz vse roke z ramenskim sklepom vred. To kaže na dve možnosti ravnanja: v ustvarjalni različici je treba format papirja prilagoditi gibalnim sposobnostim, v terapetski pa ga je treba presegati. Terapevtsko najustreznejši bi

Osebna nagnjenja — aspiracije

Avtoriteta zlahka vodi poslušno skupino, ki se odziva zelo hvaležno. V načelu gre za vodljive osebe, ki pa so tudi osebnosti. To odzivanje lahko doživimo v obliki nelagodja, odpora ali v skrajnih oblikah tudi kot agresivno vedenje. Druga skrajnost je lepljivost — popolno pomanjkanje kritičnega odnosa do vodje skupine. To včasih vodi do izjemnega položaja, ki postavi vodjo kot karizmatično osebnost. Za razvoj posameznika v skupini je to zaviralno in s tem doseže skupina ravno nasprotno od želenega.

Torej je treba tudi v dogovorjenih mejah reda in odnosov pri vsakem posamezniku iskati kvalitete, ki so posebej značilne zanj, in storiti vse, da jih kot svoj delež prispeva k skupini.

Spretnost

Spretnost se zazna od najpreprostejših do bolj zapletenih del in operacij znotraj likovnega ustvarjanja. Tako je držanje čopiča za nekatere

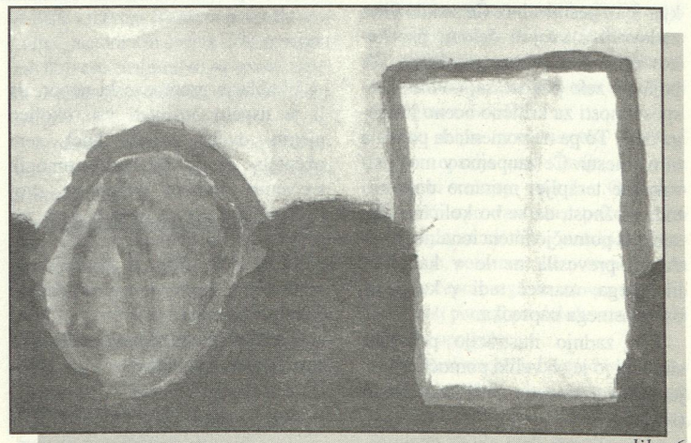

slika 6

neznansko zapletena naloga, gnetenje gline pa obvladajo samostojno. Zato s posameznega ne smemo sklepati na splošno. Spretnosti so mnogokrat odvisne od tega, kako blizu je komu kakšna stvar in od pridobljenih izkušenj.

Spretnosti ne smemo enačiti s kakovostjo in izraznostjo, saj vsi še predobro poznamo prazne vsebine z bleščečo površino. Tako je treba veliko pozornosti nameniti ravno izdelkom, ki so navidez okorno oblikovani, kajti pomanjkanje t.i. spretnosti nam ravno omogoča vpogled v posameznika in njegove poglavitne težnje.

Vztrajnost

Od uvoda do uresničitve popusti koncentracija v približno pol ure; upoštevati pa je treba tudi zahtevnost medija. Od tod pa do končanja izdelka ostane čas, ki je nekako neprijeten, saj ima mnogo značilnosti prisile. Potrebna je ponovna motivacija s pomočjo vprašanj in razpravljanja ob delu. Pri popolnoma "zavoženih" projektih ni smiselno vztrajati, treba jih je zavreči in začeti znova.

Ker je vztrajnost individualno povzročena, je treba poznati tudi siceršnji vedenjski tip posameznika, preprosto zato, da ne bi vztrajali tam, kjer je to nesmiselno. Če se kdo hitro zadovolji s svojim delom, pač kakovost nadomestimo s količino. Ta pojav je zelo pogost, saj izvira iz nesposobnosti za kritično oceno lastnega dela. To pa ne pomeni, da pohvala ni na mestu. Če zaupamo v moč ustvarjalne terapije, moramo dopustiti tudi možnost, da se bo količina sčasoma (s pomočjo intencionalnega vodenja) prevesila ne le v kakovost likovnega, marveč tudi v kakovost osebnostnega napredka.

Kot zadnjo ilustracijo prilagam sliko, ki jo je ob veliki pomoči, a z izjemno vztrajnostjo naslikala Tanja (slika 8).

slika 7

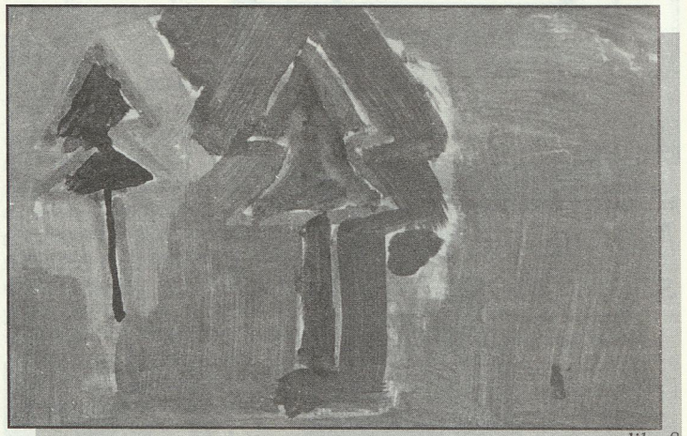

slika 8

Vložila je gromozanski napor, da ji je uspelo poslikati vso okolico njenih dveh smrek. Imel sem občutek, da je po naših mnogih srečanjih prvikrat dokončala svoj izdelek. Ker gre za izrazito vase zaprto osebo, ki komajda razkrije svoj notranji svet, me je toliko bolj razveselilo, ko se je po končanem delu nasmehnila.

V tem nasmehu je moj kredo, zato bom to delo nadaljeval.

Črtomir Frelih

GLASBA VSAK DAN

Pomen glasbene terapije za delo z odraslimi osebami z zmerno, težjo in najtežjo motnjo v duševnem razvoju

Tudi v zavodu je lahko življenje pestro

Pri delu z odraslimi ljudmi z zmerno, težjo ali najtežjo motnjo v duševnem razvoju opažam mnoge dejavnike, kot so različne stopnje motenosti, različni prejšnji vzgojni vplivi, psihoze, veliko varovancev v skupini, kombinirana motenost, socialna neprilagojenost, čustvene motnje...

Vse to zahteva poseben prijem in način dela, zlasti zato, ker želim, da bi bili vsaj del dneva dejavni vsi varovanci. S tem se želim izogniti enoličnosti in praznoti življenja v ustanovah, kakršno lahko vidimo v nekaterih zavodih pri nas.

Glasba je tisto sredstvo, s katerim sem lahko dosegla svoj cilj — to je dejavnost vseh varovancev in popestritev zavodskega življenja. Poleg teh se da z glasbo doseči tudi mnoge druge cilje — tudi terapevtske.

Glasbena terapija

Glasbeno terapijo je težko določiti, ker spada v medicino prav tako kot v duševne vede in nekatere druge vede, ki se ukvarjajo s človekom.

Znana muzikoterapevtka Julliette Alvin je opisala glasbeno terapijo takole: "Glasbena terapija je vodena uporaba glasbe pri obravnavanju in ponovnem vključevanju pri boleznih duha, telesa ali pri motnjah, ki jih povzročajo čustvene bolečine." (1)

Ta terapija temelji na dvojni podmeni:
- da je sposobnost odziva na glasbo prirojena
- da se zaradi duševnih ali telesnih motenj, zaradi poškodb ali psihičnih težav ne izgubi. (2)

Glasba je bila že v preteklosti zelo pomembna. V plemenskih skupnostih so z glasbo in plesom povzročali napade, med katerimi so bolni člani skupnosti dobesedno otresali s sebe bolezni — tako duševne kot telesne.

Tudi v literaturi je obilo poročil o moči glasbe, vendar so sodbe o tem velikokrat nedokumentirane, pretirane in nekritične.

V zadnjem času vedno pogosteje opažajo vpliv glasbe na posamezne somatične ali psihosomatične vzroke bolezni. Zlasti v drugi polovici tega stoletja zasledimo že z dokazi podprto razlago in večji razvoj glasbene terapije kot sistema, ki deluje na vegetativni živčni sistem, delovanje srca, s tem v zvezi pa tudi na krvni obtok in tlak. Posebno v zadnjih dveh desetletjih ugotavljajo, da glasbeni zakoni vplivajo tudi na biološke.

V svetu je potekalo že nekaj raziskovanj s področja glasbene terapije, predvsem v okviru socialne psihiatrije. Nekaj poskusov pa je, zlasti v zadnjih letih, tudi v specialni pedagogiki.

Glasbena terapija se uporablja pri zdravljenju psihosomatičnih bolezni, afazije, psihoz, v pediatriji, stomatologiji, ginekologiji, pri obravnavi ljudi z avtizmom ali pa z motnjo v duševnem razvoju, v alkohologiji ipd.

Moje izkušnje kažejo, da je glasba primerno terapevtsko sredstvo ne le za zmerno, temveč tudi za težje in težko motene v razvoju. Stanja na področju senzorike, motorike in govora sicer ne moremo bistveno zboljšati, so pa opazni uspehi na področju socializacije in čustvenega stanja.

Možnost navezave stika je odvisna tudi — ali predvsem — od vzgojitelja oziroma terapevta.

Določitev ciljev

"Cilj glasbene terapije je interakcija med pacientom in terapevtom in prek tega terapevtski rezultati. Uporabljeni postopek je odvisen od terapevtove izobrazbe in osebnega okusa. Terapijo je mogoče na splošno razdeliti na:

1. zdravljenje, ki temelji na odzivanju na glasbo s
- petjem
- plesom
- mirnim poslušanjem;

2. zdravljenje, pri katerem se pacient uči sam ustvarjati in improvizirati glasbo." (3)

Namen terapije je razvijati neverbalne spretnosti komunikacije in ustvarjalnega izražanja. Ta metoda je še posebno koristna pri duševno in čustveno motenih ljudeh. (4)

To je splošen cilj glasbene terapije. Sama sem postavila poleg teh ciljev še nekaj dodatnih:
- sprostitev in razvedrilo
- spodbujanje in razvoj socialnih stikov
- spodbujanje besednega izražanja
- zaposlitev
- pravilna izraba prostega časa
- boljši nadzor nad čustvi.

Učinki glasbene terapije

"Glasbe ne moremo uporabiti v sleherni terapiji, ki si je postavila cilj, ugotoviti izvor določenih vedenjskih vzorcev in doživetij, da bi jih preprečila. Pomaga lahko tako, da sprošča čustvene napetosti, da se pacienti pri tem dobro počutijo" (5)

V mislih dr. Willmsa, ki sem jih navedla, se jasno kaže narava glasbene terapije. Dosežki niso merljivi v naravoslovnem pomenu, zato bi jih bilo tudi zelo težko predstaviti v številkah (kot npr. IQ). Kažejo se predvsem v spremenjenem načinu vedenja in sodelovanja z osebjem in drugimi varovanci.

Tako lahko prave uspehe glasbene terapije opazijo prav ljudje, ki se z varovanci srečujejo vsak dan. Opazni so takrat, ko npr. varovanec pokaže večjo pripravljenost za delo, podaljšano koncentracijo, pozornost; ko potegne črto na papirju, čeprav tega že mesece ni storil, ko se bolj potrudi pri določenem gibu, ki ga mora opraviti...

Moj prvi smoter je bil predvsem sprostitev in razvedrilo varovancev. Ob prvem plesu, ki je bil organiziran za varovance, še nisem slutila vseh razsežnosti, ki so

sledile iz tega. Zaskrbljena sem bila, kako se bodo počutili varovanci vsega doma skupaj, ko pa je imel vsak svoje značilnosti in specifično vedenje. Vendar pa je bila vsa skrb odveč, saj so se razen nekaterih izjem "ujeli" in ples je bil resničen užitek za vse, varovance in osebje. Veliko gojencev se je "odprlo" in pokazali so sposobnosti, ki jih sicer nismo opazili.

Tako je bila hkrati dosežena boljša komunikacija med varovanci samimi ter med varovanci in osebjem. Dosegli smo torej dva cilja — sprostitev in razvedrilo ter boljše medsebojne stike. Na plesu sem lahko varovance nevsiljivo spodbujala k medsebojnim stikom.

Metode so različne

Glasbeno terapijo sem izvajala v dveh oblikah: skupinski in individualni.

Metode glasbene terapije, ki sem jih uporabljala, so: petje pesmi, igranje na Orffov instrumentarij ter na improvizirane in lastne instrumente, poslušanje glasbe in muzikal.

Metode so se velikokrat med seboj prepletale, petje se je izmenjavalo s poslušanjem ali igranjem na Orffov instrumentarij ali pa sem uporabila zaradi individualizacije več metod hkrati.

Pri petju pesmi, ki sem ga spremljala z instrumentom, pozneje tudi z več instrumenti, smo bili v manjših skupinah. Ponavadi smo bili tako zbrani varovanci enega oddelka in tisti, ki so se spontano pridružili vsakič, ko so zaslišali kakšno glasbo, to je omogočilo individualizacijo za vse. Na pomoč so mi priskočile tudi varuhinje in medicinske sestre, ki so bile na oddelku. Varovanci so bili kot skupina postavljeni v drugačen prostor kot navadno, družila pa jih je glasba. Vsak je sodeloval po svojih sposobnostih.

Posebna težava je izbira pesmi. Upoštevati sem morala, da so varovanci različno moteni, zlasti pa, da so odrasli. Tako sem se odločila za ljudske pesmi za otroke (Marko skače, Na planincah), ljudske (Tam dol na ravnem polju...), narodno-zabavne, ki so jih poznali že od doma in jih zelo radi poslušali, popevke in folklorno-zabavne melodije.

Igranje na Orffove instrumente je potekalo skupinsko in individualno. Izražalo se je predvsem kot spremljava pri hkratnem petju (varovanci in pedagog) in igranju na instrument (pedagog).

Individualno igranje sem uporabljala predvsem pri umirjanju. Za marsikoga, ki ni bil sposoben peti, je to pomenilo izražanje in sodelovanje v skupini. Varovanec je dobil občutek, da tudi on zmore kaj narediti, pokazati. Vsakega varovanca, ki se je trudil, sem tudi pohvalila in spodbujala.

Individualno obliko sem uporabljala tudi pri muzikalu. Ta metoda je namenjena začetnikom za pridobivanje prvih izkušenj v instrumentalni glasbi, pa tudi za individualni in skupinski pouk delno ali močno prizadetih. Začetnik te metode je Richard Weber.

Največje prednosti Webrovega pouka so predvsem te: v učencu razvijajo občutek, da je nekaj dosegel, to ga motivira za učenje, staršem pa omogoča spoznavati potencialne sposobnosti njihovega otroka.

Glasbena terapija je imela na oddelku za nepokretne poseben pomen, kajti bila je ena izmed redkih dejavnosti, pri katerih so varovanci lahko sodelovali. Čeprav so bili bolj ali manj omejeni na poslušanje, so svoje veselje in zadovoljstvo izražali z nasmehom, ploskanjem in gibi (ki so bili sicer zelo okorni, skromni, nerodni). Pozornost so ohranili dolgo časa, glasba jih je razveseljevala, poleg tega pa je bila močno motivacijsko sredstvo za gibanje ali razgibavanje, ki je potekalo ob glasbi z več volje in uspeha. H gibanju je varovance silil že sam ritem, saj smo za ta namen izbrali živahnejšo glasbo.

Koncert — nepozaben dogodek

Omeniti moram še dva koncerta, ki sta bila za varovance velika dogodka. Doseženo je bilo več smotrov:

- sprememba okolja je na varovance ugodno vplivala predvsem razpoloženjsko
- pozornost in koncentracija sta bila zaradi dobre motivacije in velikega zanimanja dolgotrajnejši
- glasba je bila zanje tudi integrativni element (varovanci niso izstopali izmed drugih obiskovalcev)
- seveda pa je prevladoval temeljni smoter: zabava, razvedrilo, sprostitev.

Vloga glasbene terapije je torej bila:

- spodbujanje pozitivnega čustvovanja (veselje)
- nebesedno izražanje občutkov, želja, potreb
- umirjanje
- socializacija
- razvijanje govora
- razvijanje senzomotornih sposobnosti
- razvijanje psihomotorike
- razvijanje sposobnosti za sporazumevanje.

Naše dejavnosti so, glede na cilje in na posebnosti varovancev potekale zelo sproščeno, nevezano (to pa ne pomeni nesistematičnno, nenačrtovano).

Na koncu bi rada navedla misel Pearl S. Buckove, ki jo je napisala potem, ko je obiskala enega izmed zavodov za ljudi z motnjo v duševnem razvoju.

"... Jaz pa dobro vem, da so otroci čakali. Čakali so, da bi se jim primerilo kaj prijetnega. Mogoče se niso zavedali, da čakajo, pa vendar so čakali. Zdaj vem, da ni nobena pamet tako zamračena, da ne bi razločevala med bolečino in užitkom."

Glasba je eno izmed sredstev, s katerimi je lahko pričakovanje izpolnjeno.

Alenka Golob

Literatura in viri

1. Alternativna medicina — Inglish Brian, West Ruth, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1988 — (1), (2), (3), (4).

2. Glasba v medicini — stranski vir ali resnična priložnost terapevtske usmeritve — iz referatov dr. H. Willmsa in dr. H. Reineckerja (prev. J. Jež), Grlica, XXVII, 1985/86, str. 3 - 5 (5).

3. Musicotherapia — Radovi međunarodnih simpozija i liječenje glasbom — Radovi centra za proučavanje i suzbijanje alkoholizma i drugih ovisnosti Kliničke bolnice Dr. Mladen Stojanović u Zagrebu, Sv. 6, Zagreb 1983.

Spominjali se jih bomo

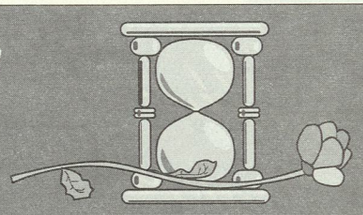

V SPOMIN ZDRAVKU JERASU

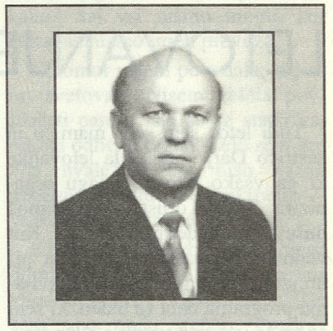

V senci letošnji dramatičnih dogodkov smo se sredi poletja 10. julija na ljubljanskih Žalah poslovili od našega nekdanjega ravnatelja, prijatelja in sodelavca Zdravka Jerasa. Odšel je veliko prezgodaj, šele v štiriinšestdesetem letu starosti.

Bolezen je bila močnejša od življenja.

Mnogi so za njegovo smrt zvedeli, ko so se spet odprla šolska vrata, ko smo v novem šolskem letu prisluhnili otroškemu smehu.

Vrnili so se spomini na čas, ko je prihajal v šolo miren in preudaren, kritično razmišljajoč, z izostrenim čutom odgovornosti za vse, kar je delal. Bil je skromen, prijetno družaben, iskrivo duhovit. Ni želel vzbujati pozornosti, ni silil v ospredje, pa vendar je bilo v njegovih besedah čutiti strokovno trdnost in vztrajnost pri delu.

Rodil se je 2. februarja 1927 v Šmartnem. V Kamniku je obiskoval meščansko šolo. Po vojni si je pridobil učiteljsko izobrazbo. Delal je na Osnovni šoli Češnjice, v deškem vzgajališču v Smledniku, bil je upravitelj Osnovne šole Peče in Vajenske šole Grosuplje. Opravljal je odgovorne naloge pedagoškega svetovalca, analitika za osnovne in posebne šole ter tajnika sveta za šolstvo.

Od leta 1966 je nekaj časa delal kot razredni učitelj, nato kot pomočnik ravnatelja. Zadnjih dvanajst let pred upokojitvijo pa je bil ravnatelj Zavoda za usposabljanje Janez Levec v Ljubljani.

Želja po znanju in strokovnem izpopolnjevanju ter predanost delu z otroki in mladostniki z motnjami v duševnem in telesnem razvoju sta ga spodbudili k izobraževanju na Defektološki fakulteti v Zagrebu, kjer je tudi diplomiral.

Opravljal je različne strokovne in organizacijske naloge v društvih in raznih komisijah v Sloveniji in Jugoslaviji. Prejel je priznanja s področja strokovnega dela in tudi državni odlikovanji.

Bil je uspešen in spoštovan mentor mladim. Svoj ugled je pridobil z delavnostjo in toplim odnosom do soljudi. Znanje in bogate izkušnje je spodbudno prenašal na sodelavce.

Rad je imel otroke, ki so bili potrebni pomoči in posebne družbene skrbi. O njihovih problemih je tudi pisal, dajal številne pobude in predloge za poglobljeno obravnavo teh otrok in mladostnikov, za njihov lepši jutri.

Njegova življenjska pot se je prehitro končala. Ostali bodo lepi spomini nanj kot človeka, prijatelja in sodelavca.

Milena Vukmirovič

Zgodbe, ki jih piše življenje

LETOVANJE MED VOJNO

Tudi letos sem se z mamico in sestrico Darjo udeležila letovanja, ki ga vsako leto v Umagu organizira Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Kot vedno sem mamici pomagala pri urejanju prijavnic in pri sestavljanju programa dela za teden, ki sem se ga že vse leto veselila. Vendar... konec tedna je bil grenak za vse; vojna, ki se je začela prav tedaj, je vsem zagrenila dopust...

Že v soboto, ko smo se komaj spoznali, smo nekateri že navezali stike — seveda v morju, kajti vsi smo komaj čakali, da se namočimo v hladni morski vodi. Vreme je kazalo lepo... morje še kar... Skratka — rekli smo: "To bo imeniten teden!"

Zbrale smo se družine iz vse Slovenije: iz Gorice, Mežice, Ljubljane, Trebnjega, Nazarij... V ponedeljek zvečer smo začeli igrati nogomet. To je bilo zabave in smeha! Prekopicevali smo se, se podili za žogo, branili gole... V igri smo sodelovali vsi: prizadeti in zdravi otroci, pa mladi in stari, skratka vsi razen Barbare in Frančka, ki sta nas gledala z vozičkov.

V torek smo se po zajtrku odpravili v Umag. Vlakec, s katerim smo se peljali, je ustavil kar pred našim domom in domom ljubljanske Komunale. V Umagu smo nakupili nekaj malenkosti, potem pa smo se do kosila vrnili domov. Zvečer je bila za spremembo na vrsti igra med dvema ognjema. Takrat smo se še bolj zabavali, saj smo bili v tej igri spretnejši otroci.

V sredo je bilo krasno vreme, kopali smo se, uživali, tekmovali v šahu — vse to samo do večera, do takrat, ko je šef doma prižgal televizor. Slišali in videli smo, da vojaška vozila prihajajo v Slovenijo. Tega večera ni bilo iger, gledali smo televizijo.

V četrtek smo zvedeli za žrtve in da se je ZAČELA PRAVA VOJNA. Po večerji smo spet vsi gledali televizijo. Bili smo zelo zelo zaskrbljeni. Kdo? V glavnem starši; koga od prizadetih otrok pa je vojna motila? Nikogar; prav nasprotno: še bolj so se zabavali, ker so bili sami, saj so starši ves čas vneto gledali televizijo in poslušali radio ter modrovali o nezaslišanem dejanju "jugoslovanske ljudske armade".

V petek se je nekaj družin odločilo za nagel odhod. Tako družabnih iger v petek ni bilo. "Vse leto sem se že veselila tega večera, zdaj pa ga pokvari nesmiselna VOJNA. Čemu je je treba," sem si rekla, vendar se mi je obraz razjasnil, ko sem ugotovila, da se otroci kljub temu lahko zabavamo. Pa smo se.

V soboto je večina družin odšla v strahu za svoje hiše in za sorodnike, ki so ostali doma. Odšli so tisti, ki so imeli svoj prevoz.

V nedeljo nas je ostalo še nekaj družin. Moja mami kot vodja skupine je morala poskrbeti, da so vsi varno odšli domov. Ko so vsi odpotovali, je tudi osebje doma pospravilo svoje stvari.

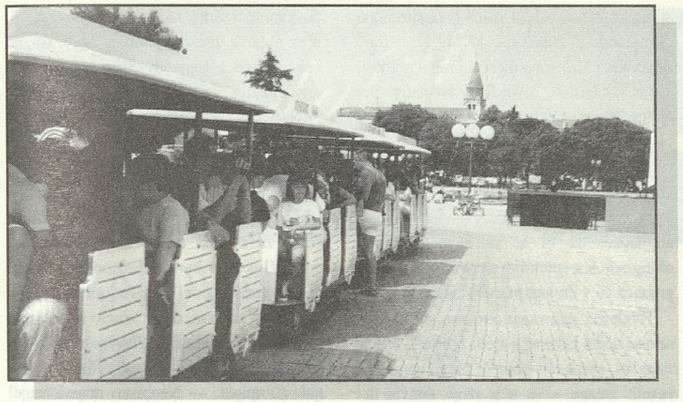

Tik preden smo odšli, smo po radiu zvedeli, da se pripravlja letalski napad, zato smo se odločili počakati. Po telefonu je klicalo veliko ljudi, ki so odšli že prejšnji dan, in vsi so povedali, da so se srečno vrnili domov. Nekateri so nato še večkrat preverjali, ali smo še v Umagu.

Ob pol enih smo se s šestimi avtomobili končno le odpravili domov še zadnji popotniki. Iz Umaga do Ljubljane smo se vozili tri ure in pol, kajti Črni Kal je bil zabarikadiran in morali smo čez Buzet. Najhujše je bilo v Ljubljani, saj smo se dve uri vozili po ljubljanskih ulicah in umikali barikadam. Moj strah se je malo polegel, ko sem ugotovila, da je naša hiša še cela (in moji mucki še živi).

Irena Kališnik

Tako razmišlja o letovanju moja hči.

Zame in za vse starše pa je bila zadnje dni letovanja edina misel, kako priti "čez mejo" na ono stran Dragonje. Precej staršev ni imelo svojega prevoza, njihovi domači pa so bili v krajih, kjer je zelo pokalo.

Požrtvovalni Frančkov brat se je prebil iz Mežice, toda le do Dragonje. Tako smo morali Frančka z vozičkom vred prenesti čez barikade, ker je bil tam most popolnoma zabarikadiran.

Tudi po Jožka, Štefko, Domna in njihovo mamo je prišel stric. Vsi smo dobro vedeli, da zelo težko, vendar mu je uspelo.

V veliko oporo mi je bil gospod Tomaž Jereb iz naše Zveze, s katerim sem redno vzdrževala telefonsko zvezo. Svetoval nam je, naj počakamo, dokler se stanje ne zboljša. Toda kaj, ko sem v nedeljo zjutraj (domov bi morali po načrtu že v soboto) klicala v Ljubljano na upravo javne varnosti, pa so mi rekli, naj gremo takoj na pot. Toda kako? Saj vsi nismo mogli, ker takrat še nismo imeli prevoza.

Nikomur nisem povedala, kaj so mi svetovali. Nisem želela povzročati panike, saj so se starši vseskozi odlično držali. Zelo sem jim bila hvaležna, ker niso kazali nobenega strahu. Vse je skrbelo — vsakogar zase, mene pa za vse.

Ko sem se le prebila do svojega doma blizu Kamnika, me je na vhodnih vratih pričakal listek: "Do sem smo prišli srečno. Pozdrav Barbara in njeni." Neizmerno sem jim bila hvaležna za to obvestilo. Popolnoma mirna pa sem bila šele tedaj, ko sem izvedela, da so se prav vsi srečno vrnili.

Iskreno si želim, da bi se naslednje leto spet srečali, da dokončamo začeto, da otroci povedo ali zapojejo vsak svojo pesmico — kar so mi že letos obljubili, pa žal nismo mogli izpeljati zabavnega večera.

Lepo pozdravljam vse otroke in starše

Pavla Kališnik

MOJA SPECIALNA OLIMPIADA

Med najpomembnejšimi športnimi dogodki v letu 1991 so bile prav gotovo letne igre specialne olimpiade v Minneapolisu v državi Minnesota v ZDA. O dosežkih naših predstavnikov in o predstavitvi Slovenije kot neodvisne države je v prejšnji številki revije Naš zbornik poročal Marijan Lačen. To pot objavljamo prispevka brata tekmovalca in sestre spremljevalke, ki sta se udeležila te veličastne in nepozabne prireditve.

Osvojil sem dve medalji

Na specialno olimpiado v Minnesoti v Ameriki sem odpotoval 18.julija letos. V Zagrebu smo se zbrali vsi člani ekip iz Slovenije in Hrvaške. Z menoj sta šla sestra Mirjam in moj trener Ljubo Miličevič, ki uči telovadbo v mariborskih oddelkih za delovno usposabljanje.

Iz Slovenije nas je bilo osem tekmovalcev. Z letalom sem se prvič peljal. Nič me ni bilo strah. Vozili smo se deset ur. V New Yorku smo presedli v drugo letalo, ki nas je pripeljalo v Minneapolis. Tam so nas čakali avtobusi, ki so nas peljali v Bethel College, kjer smo stanovali. V sobi sem spal z Gašperjem iz Ljubljane. Naš vodja je bil Ilija.

V soboto, 20.7., smo bili na svečanem odprtju na velikem nogometnem stadionu, kjer so nastopili znani pevci in igralci, na

primer Prince, Schwarzenegger. Tekmovanje je odprla gospa Kennedy.

V nedeljo, 21.7., sem imel že predtekmovanje v plavanju in postavil svoj osebni rekord. Plaval sem na 50 metrov prosto.

V ponedeljek, 22.7., pa sem imel plavanje na 50 m — finale in prišel na cilj drugi; čas 1,23. Najlepši trenutek je bil, ko sem prejel srebrno medaljo. Tisti dan je bila parada, s sestro sva se vozila v starem avtu in vsi so nama mahali.

V sredo, 23.7., sem imel predtekmovanje za plavanje na 25 m.

V četrtek pa sem v finalu prehitel plavalca in dobil še zlato medaljo. Plaval sem 42 sekund. Zvečer smo bili vsi Slovenci v kavabaru in moj trener Ljubo mi je kupil pivo.

V petek je bil konec olimpiade in pela je Liza Minelli.

V soboto smo se odpeljali na letališče. Po dolgi vožnji smo prišli v Zagreb, kjer sta me čakala mama in tati.

Medalje so dobili še Jožko iz Ljubljane — zlato in bronasto v kolesarjenju, Janez bronasto v elementih košarke, Robi bronasto v metu diska, Gašper je bil četrti v plavanju, Marjan je dobil bronasto medaljo v kolesarjenju, Manfred iz Črne je bil četrti v elementih košarke in Anica šesta v atletiki.

Na olimpiadi nas je bilo zelo veliko, iz vsega sveta. Na koncu tekmovanja smo si med seboj zamenjali majice. Jaz sem dobil ameriške, pa tudi veliko daril. Čeprav nisem znal angleško, sem se kar dobro sporazumeval s spremljevalci in varstveniki ob bazenu. Jedli smo v samopostrežni restavraciji v koledžu; pil sem diet pepsi. Doživeli smo tudi tornado in smo morali vsi v zaklonišče. V zabaviščnem parku smo videli ljudi, oblečene v živali in klovne.

Vedno se bom spominjal te olimpiade.

Jure Korbar

Neprecenljivo bogastvo

Dolgo časa se že spravljam k pisanju tega članka in počasi tudi ugotavljam, zakaj mi je tako težko zapisati in opisati vsaj nekaj trenutkov doživljanja specialne olimpiade v Minneapolisu (Minnesota). Eden izmed mogočih odgovorov, poleg moje nespretnosti v pisanju in človeške lenobe je, da je zelo težko omejiti in ubesediti čustveno stanje, v katerem sem spremljala specialno olimpiado. Z besedami, ki objektivizirajo dogodke, nikakor ne morem bralcu prenesti svoje subjektivne slike in doživljanja specialne olimpiade, saj takšni sliki manjka bistvo: barva — čustvo.

Kljub temu pa čutim željo, da svojo radost in izkušnje prenesem tudi drugim, ki letos niso imeli priložnosti, možnosti, volje ali sreče, da bi se udeležili specialne olimpiade kot spremljevalci svojega otroka, gojenca ali v mojem primeru brata.

Hvaležna sem vsem otrokom, od katerih sem se učila, kako se je treba boriti, si želeti, vztrajati, pomagati pomoči potrebnemu, se veseliti zmage — a ne le svoje, temveč tudi in še bolj zmage prijatelja; kako prenesti tudi to, da nisi prvi...

Gledala sem te otroke in bilo mi je kot hromemu, ki gleda na plesišče. V tem zrenju si nisem mogla kaj, da ne bi primerjala teh čistih, preprostih in hkrati nepokvarjenih odnosov z odnosi med nami "normalnimi, zdravimi, odraslimi" ljudmi.

Kje sem že videla, da bi poraženec s tako ljubeznijo in veseljem dal roko zmagovalcu, kje toliko strpnosti in tolerance, navijanja za drugega, nenarejenosti, iskrenosti, otroške nedolžnosti. To med nami, "normalnimi", ni samoumevno.

Še tako trdega in vase zazrtega človeka se ta "drugi" svet dotakne kot čudežna paličica in tudi sam postane del te resničnosti. Veseli se in živi s temi otroki, ki so v marsikateri stvari res drugačni in pomoči potrebni, hkrati pa so kakor lučke v temi življenja.

Pišem le o svojih spoznanjih, za katera sem postala bogatejša; bogatejša pa sem postala tudi za cel album slik. Prva je s svečanega odprtja specialne olimpiade, na kateri je bilo 6.000 otrok z motnjo v duševnem razvoju iz vsega sveta in 30.000 prostovoljcev (ki so bili brezplačno na voljo vseh deset dni in ki so se odrekli svojemu, že tako skopo odmerjenemu dopustu, a so bili vedno nasmejani in željni pomagati in brez njih olimpiade v tolikšnem obsegu sploh ne bi bilo). Odprtje je bilo tudi v znamenju blišča Hollywooda, saj so na njem sodelovali znani filmski igralci, pevci in športniki (Arnold Schwarzenegger, Michele Pfeiffer, Warren Beatty, Kirstie Alley, Bill Cosby, Telly Savalas, Don Johnson, Melanie Griffiths, Prince, Gerardo..). Seveda so v posebni loži sedeli tudi vsi glavni donatorji, brez njihove denarne podpore ne bi šlo, na čelu z Eunice Kennedy Shriver, začetnico tega gibanja.

Svečanost je bila čisto taka, kot je navadno na olimpiadi, z govori, glasbenimi in baletnimi točkami in seveda prižiganjem olimpijskega ognja na koncu. Očitam ji lahko le to, da je bila nekoliko predolga, zlasti za otroke, čeprav so z neverjetno potrpežljivostjo in vztrajnostjo uro in pol čakali pred vstopom v metrodomski stadion, kdaj bodo na vrsti, da se veselo in ponosno predstavijo petdesettisočglavi publiki, ki je s ploskanjem, vzkliki in stiski rok pozdravljala olimpijce. — Neopisno razpoloženje!

V mojem spominu so še slike iz parade v čast prazniku občine, katere častni gostje smo bili. Iz prelepih avtomobilov z odprtimi strehami smo mahali, kazali medalje in pozdravljali ljudi na obeh straneh ceste — ti so si v ta namen prinesli na cesto celo kavče in fotelje. Za otroke in za nas je bilo to čisto posebno, novo in evforično doživetje in v njem smo neskončno uživali. Prav po ameriško.

Seveda so tu še slike s posameznih tekmovanj, ki so seveda dogodek zase, saj so bila ravno tekmovanja razlog našega prihoda in večmesečnih priprav. Kako so se otroci pogumno borili s svojimi hibami, naj bo to pri atletiki, plavanju, košarki, kolesarjenju — če naštejem le športe, v katerih smo tekmovali Slovenci! Vsak prihod na cilj je bil olimpijski rekord zase in gledalci so to tudi s ploskanjem in navijanjem nagradili in spodbujali. Občudovala sem odnos Američanov do prizadetih, ki je bil v mnogočem naprednejši, kulturnejši in normalnejši, kot smo ga deležni pri nas.

Še veliko je slik v moji glavi in moja duhovna prtljaga je bila ob vrnitvi veliko težja. Spoznala sem tudi veliko prijaznih ljudi, s katerimi nas veže skupen cilj — razgibati in spodbujati zmožnosti otrok z motnjami v duševnem in telesnem razvoju in jim s tem omogočiti izpolnjevati olimpijsko prisego: PUSTITE ME ZMAGATI, ČE PA NE MOREM ZMAGATI, MI DOVOLITE, NAJ BOM POGUMEN IN NAJ POSKUSIM.

Hvala, Jure! Brez tebe ne bi nikoli doživela te polnosti. Pristnosti v veselju, žalosti in sreči.

Mirjam Korbar

Predpisi

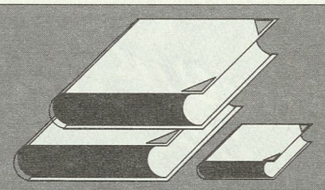

STANOVANJSKEMU ZAKONU OB ROB

Slovenska skupščina je po dolgotrajnih in nasprotujočih si razpravah končno le sprejela nov stanovanjski zakon. To se je zgodilo 3. oktobra letos, zakon pa velja od 18. oktobra naprej.

Domnevamo, da v časopisih, po radiu in televiziji spremljate pojasnila o novostih, ki jih prinaša ta zakon. Opozoriti pa vas želimo na nekatera določila, ki se nanašajo posebej na pravice in ugodnosti invalidov ter družin z invalidnim članom.

Zakon nalaga DRŽAVI med drugim, da določa stanovanjsko politiko v razvojnem in prostorskem načrtu republike, določa nacionalni stanovanjski program ter zagotavlja sredstva za njegovo izvedbo ipd.

NACIONALNI STANOVANJSKI PROGRAM opredeljuje elemente celostnega razvoja na stanovanjskem področju, sprejema pa ga Skupščina Republike Slovenije. Določa tudi "obseg sredstev za razreševanje stanovanjskih vprašanj ... invalidov v neprofitnem stanovanjskem sektorju in kriterije za razporejanje teh sredstev občinam" (77. člen).

Med UKREPI za uresničevanje nacionalnega stanovanjskega programa je navedeno "sofinanciranje posebnih bivalnih potreb telesno in duševno prizadetih občanov" (78. člen).

Za financiranje nacionalnega programa se ustanovi STANOVANJSKI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE. Sredstva za delo tega sklada se zbirajo iz republiškega proračuna, iz dela sredstev od prodaje družbenih stanovanj in iz drugih virov. Sklad daje pomoči pri odplačevanju posojil, posojila z ugodno obrestno mero in zagotavlja manjkajoča sredstva za izvedbo nacionalnega programa.

Teh UGODNOSTI SO DELEŽNI državljani Republike Slovenije, ki si prvič rešujejo svoje stanovanjsko vprašanje, tisti, ki jim je zaradi spremenjenih razmer stanovanje postalo neprimerno, vlagajo svoja sredstva za zboljšanje stanovanjskih razmer ali pa ne morejo v celoti odplačevati že najetih stanovanjskih posojil. Prednost pri uporabi teh sredstev imajo tudi invalidi in družine z invalidnim članom (91. člen).

Stanovanjski program bo oblikovala tudi posamezna občina, sprejemala pa ga bo občinska skupščina. Na podlagi načel nacionalnega stanovanjskega programa naj bi ta program zajemal tudi "POSEBNE STANOVANJSKE PROGRAME V OBČINI, ki upoštevajo arhitektonske in druge posebnosti pri zagotavljanju stanovanj za invalide" (98. člen).

Po novem ni več govor o solidarnostnih stanovanjih, pač pa je v zakon vpeljan izraz, ki je v razpravah precej buril duhove, namreč SOCIALNO STANOVANJE.

Do dodelitve socialnega stanovanja v najem so upravičeni državljani Republike Slovenije, katerih skupni prihodek na člana družine ne presega višine, ki jo za upravičenost do denarnega dodatka določajo predpisi s področja socialnega varstva. Pomoč pri uporabi stanovanja se dodeljuje po predpisih, ki urejajo socialnovarstvene pravice.

Merila se nanašajo na stanovanjske razmere, število ožjih družinskih članov, skupni prihodek na družinskega člana, premoženjsko stanje in socialnozdravstvene razmere. PREDNOST pri reševanju vlog za pridobitev socialnega stanovanja v najem imajo tudi invalidi in družine z invalidnim članom (102. člen).

Pri lastninjenju stanovanj, tudi to je pomembna novost v stanovanjskem zakonu, pa seveda ni določil, ki bi prinašala kakšne olajšave ali prednost zaradi invalidnosti (npr. pri obdavčevanju, odplačevanju ipd.) — saj pravi znani rek, da naj se vsak pokrije s tako veliko odejo, kot si jo lahko privošči.

Uredništvo

Širom sveta

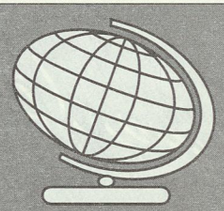

TRŽAČANE JE OBISKAL ŠKRAT

Gospa Jelka Cvelbar, ena najprizadevnejših članic Sklada Mitja Čuk iz Opčin pri Trstu, nam je poslala poskusno številko njihovega glasila Škrat. Glasilo naj bi začelo redno izhajati oktobra letos. Radi ustrežemo njeni prošnji, naj bi to novico sporočili našim bralcem.

Avgustovska poskusna številka vsebuje zanimivo razmišljanje o govornem sporazumevanju, upoštevaje odrinjenost slovenskega jezika v tujem jezikovnem okolju, in o pomenu narečja za ohranjanje narodne samobitnosti. Obširen je zapis o Poletnem središču Mitja Čuk, ki ga že vrsto let organizira Sklad. Za nas, ki le slabo poznamo Benečijo, je zanimiv turistično obarvan prispevek Potepanje po Benečiji, ki opisuje različne možnosti za zanimive izlete po tej pokrajini. Znani novogoriški zdravnik dr. Vili Ščuka pa je pripravil poljuden članek o gibalnem razvoju otrok, ki ga je podkrepil s staro resnico, da je še največ vredna znamenita enajsta šola pod mostom...

Na kratko vam želimo predstaviti dejavnost Sklada, zato smo si iz Škrata sposodili kratko poročilo o njej.

Uredništvo

Delovanje Sklada Mitja Čuk se večinoma ne more kazati navzven z odmevnejšimi dejanji, kajti nešteto je majhnih stvari in drobnih vprašanj, ki nas zaposlujejo in s katerimi se ukvarjamo z željo, da bi pomagali otrokom — tudi zato, ker je naš odbor maloštevilen. Marsikatero prireditev lahko uresničimo le zato, ker nam vsakokrat priskočijo na pomoč prizadevni posamezniki in društva.

Tudi s finančne plati ni nič drugače. Kljub vsem prizadevanjem je v naši blagajni bolj malo javnega denarja. Na vse mogoče naslove smo poslali svoje prošnje, vendar je že tako, da so socialne dejavnosti vedno sirota. Za naš Sklad je značilno, da ga podpirajo zlasti naši ljudje. Njim se ne bomo mogli nikoli dovolj zahvaliti za razumevanje in podporo.

Veliko energije gre za opensko poletno središče. Kljub temu še ne moremo ugoditi vsem potrebam. Za popolnejši odziv na potrebe je nujna brezhibna organizacija.

To pa skušamo, ne brez temeljnih težav, uresničiti tudi na Goriškem, kjer že imamo svojo podružnico.

Glede na težave otrok, s katerimi se srečujemo, bi potrebovali tudi svoj prostor s specifičnimi strukturami in zeleno površino. Odpirajo se nam možnosti, da se bomo končno dokopali do svojega zemljišča — mogoče le najetega, pa vendar!

Idealno bi bilo seveda imeti tudi prostor, namenjen za skupne dejavnosti ali celo z majhno dvorano, ki bi jo lahko uporabljali kot predavalnico, telovadnico ali dvorano za nastope. To bi mogoče uresničili, ko bi zbrali dovolj denarja za funkcionalno prilagoditev prostorov, ki jih že imamo.

Svojo energijo torej usmerjamo v kratkoročne, vendar najbolj nujne cilje za pomoč otrokom: popoldanski pouk, poletna središča, vzgojna svetovalnica... in pa v dolgoročne cilje, ki se nam kažejo včasih zaradi težavnega nabiranja denarja kot nedosegljiv privid.

Vendar naša energija še ni izčrpana. Ob pomoči tistih, ki bodo znali pravilno razumeti naša prizadevanja, bomo še naprej usmerjali vse naše sposobnosti v to, da bo prihodnost naših otrok čim boljša.

Kje je Sklad Mitja Čuk in kaj omogoča?

Pod tem naslovom so v glasilu naštete tele dejavnosti:
- usposabljanje in zabava v vzgojno-zaposlitvenem središču
- svetovalnica ob vzgojnih in razvojnih problemih otrok
- pošolske dejavnosti
- krožek za latinščino
- tečaji tujih jezikov
- izposojevalnica učnih pripomočkov, strokovnih knjig, videokaset
- predavanja
- finančna pomoč
- fotokopiranje in telefaks-servis
- šiviljska popravila
- poletno varstvo otrok
- spremljevalci.

PRIZADETI IN TURIZEM

Osebe z motnjami v telesnem in duševnem razvoju so precej velika skupina ljudi, ki imajo posebne potrebe pri potovanju v turistične kraje in pri namestitvi v hotelih in drugih gostinskih objektih. Le redki turistični delavci so pripravljeni na sprejem teh gostov. Zvedeli smo, da je bil konec maja letos v Tuniziji, znani turistični državi v severni Afriki, seminar z naslovom Prizadetost in turizem. Organiziralo ga je tunizijsko združenje staršev in prijateljev prizadetih (APAHT), in sicer v sodelovanju z ministrstvi za socialne zadeve in za turizem.

Pri oblikovanju vsebine seminarja so izhajali iz ugotovitev, da prizadete osebe, ki želijo potovati, niso dovolj ali pa sploh nič informirane o možnostih, ki jih imajo — in da turistično osebje, ki sprejema prizadete osebe v goste, ni dobilo temeljnih napotkov, da bi se znalo vesti do njih.

Zato so v program seminarja uvrstili tele teme:
- dosegljivost hotelov, restavracij in razglednih mest za prizadete osebe
- prevozi (avtobusi, letališča)
- spremljevalci
- ritem ekskurzij in etap
- počitniški programi, prilagojeni prizadetim osebam
- usposabljanje osebja v hotelu in drugod
- predstavitev in ovrednotenje izkušenj o turizmu
- usklajevanje meril na mednarodni ravni.

Uredništvo

KAKO JE NA ČEŠKEM?

Objavljamo povzetek člankov, ki nam jih je iz češkega časopisa Katolicky tydenik ljubeznivo prevedla in poslala gospa Boženka Veber.

Iz odprtega pisma

Osrednji problem na področju skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju so nesmiselne starostne meje za razne ugodnosti ter odprava tako imenovanih varstvenih delavnic.

Zaposlena mati, ki mora biti z otrokom v bolnišnici, dobi po zakonu denarno nadomestilo samo do 6. leta otrokove starosti. To je pri prizadetih otrocih povsem nerazumljivo, ker ostanejo v nekem pomenu otroci vse življenje.

Naslednja starostna meja je 18 let. Po zakonih se do te starosti smejo izvajati zdravniški posegi pod narkozo (na primer plombiranje zob). Odraslemu prizadetem občanu pravzaprav ni mogoče popravljati zob, temveč mu jih pod narkozo lahko le izpulijo.

Ministrstvo za promet daje staršem prizadetih otrok (do 26. leta otrokove starosti) 50% olajšavo pri plačilu vozovnic, če starši želijo obiskati svojega otroka v socialni ustanovi. Ta omejitev je nesmiselna in jo je treba ukiniti.

Ljudje z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju potrebujejo zaposlitev, saj je ta tudi del zdravljenja. V razvitih državah so ti problemi rešeni, ker so delavnice za prizadete občane humane in ekonomične. Na Češkem pa je položaj prav obrnjen. Delavnice tega tipa so v današnjem "demokratičnem" režimu ogrožene.

Če državni organi ne bodo naredili vsega, kar je potrebno za ohranitev teh delavnic, bo nastal v mnogih družinah težaven položaj, ker ne bodo ostali brez zaposlitve le prizadeti, temveč lahko tudi nekateri drugi družinski člani, ki bodo prisiljeni pustiti službo in skrbeti za prizadetega družinskega člana. Tako se bo življenjska raven teh družin znižala.

Tako kot v Nemčiji imajo tudi v Franciji zakone, po katerih so poslovneži dolžni rezervirati 5 do 6% delovnih mest za prizadete občane. Če ne naredijo tako, morajo odvajati denarna sredstva državi ali organizaciji, ki bo zagotovila delovna mesta prizadetim.

Čas je že, da bi bil tudi na Češkem izdan zakon, da mora vsaka občina poskrbeti za svoje prizadete občane.

Romanje v Lurd

Za veliko noč se je uresničilo romanje organizacije Vera in luč pod naslovom K enotnosti. Prvo podobno mednarodno romanje je bilo v letu 1971. Tokratno naj bi bilo dokaz enotnosti ljudi z motnjo v duševnem razvoju, ljudi raznih narodnosti, rodov, kultur in različnih veroizpovedi. Letos so se na pot podali tudi romarji iz Prage. Eden od njih pripoveduje:

Iz Prage nas je odšlo na romanje dvajset. Bili smo zelo mlada skupnost, ki se je spontano oblikovala dva meseca pred veliko nočjo. Vodila nas je želja spoznati organizacijo Vera in luč. Na pot smo šli z željami prisluhniti Bogu, prisluhniti drugim ljudem in spoznati nove kraje. Doživeli smo velike stvari — predvsem mnogo veselja, vendar takega, ki je združeno z bolečino, ker neločljivo spadata skupaj. V očeh in gibih prizadetih v naši skupini smo spoznavali veselje, ker smo dobrodošli in smo postali del skupnosti. Spoznali smo, kaj pomeni praznovati, se veseliti.

V času obredov ter skupnega slavja smo ugotovili, da so naši prizadeti naenkrat mnogo manj prizadeti kot mi, da smo mi "zdravi" tisti, ki imamo razne čustvene ali jezikovne pregrade. Podobno so spoznali tudi starši, da so njihovi otroci za organizacijo pomembni, da so sposobni duhovne rasti. Notranjo rast so doživljali tudi starši, mnogokrat oddaljeni od vere. Spoznavali so, da njihov otrok ni kazen božja, temveč nasprotno — darilo. V tem so našli novo upanje.

Naši otroci pišejo in rišejo

SREČANJE NA OTOČCU

Na Otočec sem se pripeljal z avtobusom ob 7.45. Bil sem sam. Pomagal sem napolniti čoln in skupaj s Sonjo usmerjal avtomobile na parkirišče. Ob pol desetih smo se zbrali v kolone. Tekmoval sem v kolesarjenju, bil sem zelo dober, šesti. V veslanju smo bili tretji. Veslal sem, kolikor sem mogel in vsi so navijali za nas. Metal sem tudi kroglo in igral med dvema ognjema.

Ker sem predolgo plesal, sem zamudil avtobus. Domov sem se pripeljal s kombijem. V Zagradu so se po cesti sprehajale krave in se niso hotele umakniti. Tovariš Miha je tekel za njimi. Ob 8.15 smo bili pri meni doma. Malo smo se prezračili, potem pa so se moji prijatelji odpeljali v Novo mesto. Jaz sem ostal doma in jim mahal.

Franci Komljanec

✎

S kombijem smo se odpeljali na Otočec. Pili smo topel čaj in se pripravljali na tekmovanje. Tekel sem kros in sem bil zadnji.

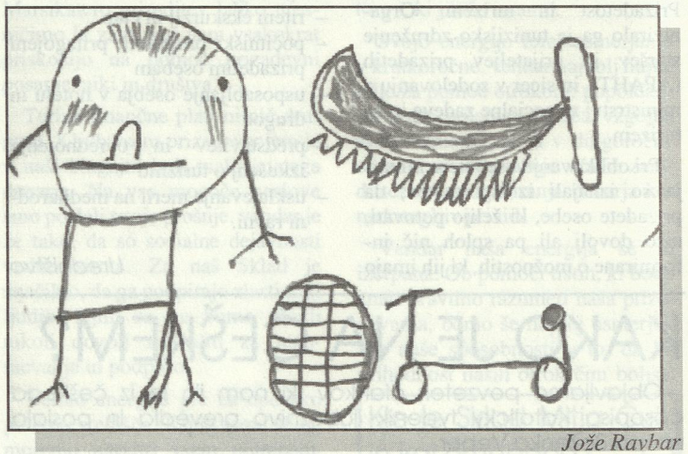

Jože Ravbar

Potem smo vlekli vrv. Zmagala je ekipa iz Leskovca. Nato smo igrali med dvema ognjema. Tekmovali so tudi mentorji in tovarišica Borja je padla v Krko.

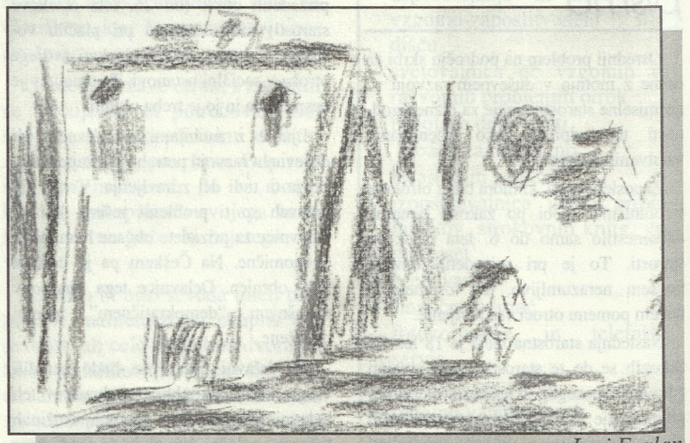

Jani Furlan

Naša delavnica je praznovala 10 let obstoja. Podelili so nam darila. Dobile so jih Majda, Maja in Marjanca, ker hodijo v delavnico že od začetka. Po kosilu je bil ples. Na Otočcu je zelo lepo. Ostal bi do konca, pa sem moral domov. Pome je prišla sestra. Tega dogodka ne bom nikoli pozabil.

Srečko Gazvoda

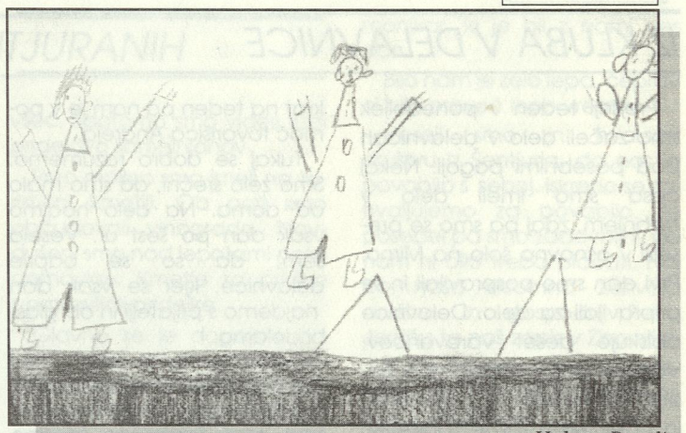

Helena Butalin

✎

Bili smo na športnih igrah na Otočcu. Aleš je tekel kros, Andrej pa je vozil kolo. Jaz sem vlekel vrv. Plesal sem z Milico in Suzano iz Krke. Najbolj smešen je bil Miha, ki je držal lonček za vodo kar med zobmi.

Goran Milanovič

✎

Na tekmovanju sem metal kroglo. Bil sem tretji. V kolesarjenju sem bil drugi. Bil sem zadovoljen. Popoldne je bilo slabo vreme. Plesali smo vseeno, čeprav je deževalo. Bili smo mokri kot miške.

Andrej Novak

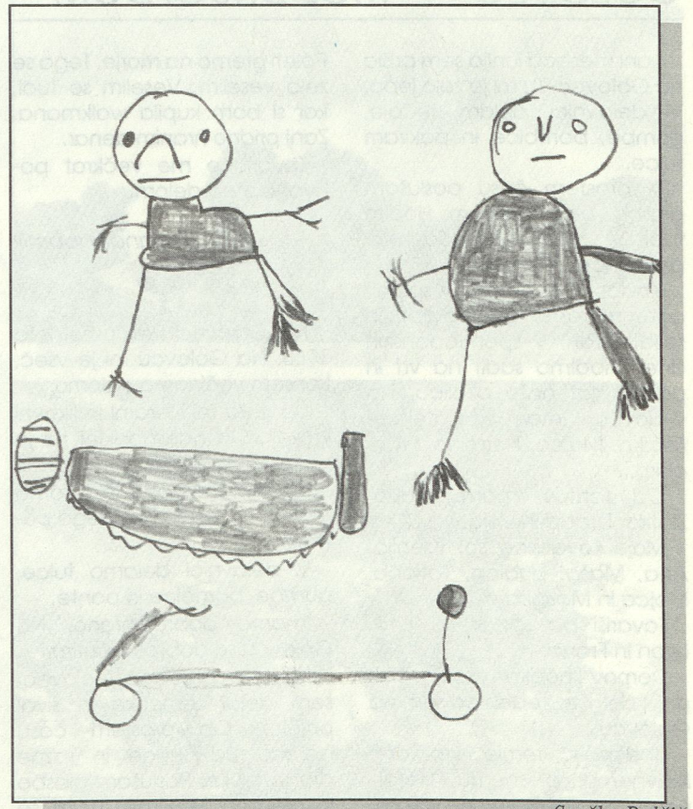

Srečko Palčič

IZ KLUBA V DELAVNICE

Prejšnji teden v ponedeljek smo začeli delo v delavnicah pod posebnimi pogoji. Nekaj časa smo imeli delo v Trebnjem, zdaj pa smo se preselili v osnovno šolo na Mirno. Prvi dan smo pospravljali in se pripravljali za delo. Delavnice obiskuje deset varovancev. Vozimo se s kombijem in s šolskim avtobusom. Tam pletemo in izdelujemo razne tapiserije. Zdaj pa bomo dobili tudi kakšno drugačno delo. Dvakrat na teden pa nam je v pomoč tovarišica Andreja.

Tukaj se dobro razumemo. Smo zelo srečni, da smo malo od doma. Na delo hodimo vsak dan po šest ur. Vesela sem, da so se odprle delavnice, kjer se vsak dan najdemo s prijatelji in ob glasbi delamo.

V četrtek pa smo se odpeljali z avtobusom na Otočec, kjer smo imeli področne športne igre. Tekmovali smo varovanci iz delavnic: Novo mesto, Sevnica, Reka, Črnomelj, Leskovec, Zagorje, Ribnica, Ljubljana in Mirna. Igrali smo med dvema ognjema, veslali v čolnih, tekli v krosu in vlekli vrv. Po končanih igrah smo imeli kosilo, potem pa zabavo s plesom. Tekmovali so tudi tovariši. Domov smo se vrnili v večernih urah. Najbolj mi je bila všeč igra med dvema ognjema. Takšno tekmovanje bi si še želela.

Varovanka Anka

GOLOVEC — MOJ DRUGI DOM

Lani meseca junija sem prišla na Golovec. Tu mi je zelo lepo. V delavnici delam tečaje, gumbe, bombice in pakiram tulce.

V prostem času poslušam glasbo, berem, šivam. Hodim tudi v mesto in včasih v gledališče.

Kadar smo dežurni v spalnicah, moramo pospravljati in sesati prah. V spomladanskih dneh hodimo sadit na vrt in pospravljat našo okolico. Na Golovcu imam prijateljice: Miciko, Mojco, Hermino, Frančiško...

Od fantov imam: Alojza, Zlatka, Draga in Vilija.

Moje tovarišice so: Ksenija, Ana, Maša, Ljubica, Tatjana, Mojca in Marinka.

Tovariši pa so: Sreto, Emil, Leon in Franc.

Domov hodim vsakih štirinajst dni, čez teden pa sem na Golovcu.

Hodim k temle krožkom: likovnemu, plesnemu, literarnemu in k pevskim vajam. Poleti gremo na morje. Tega se zelo veselim. Veselim se tudi, ker si bom kupila walkmana. Zanj pridno hranim denar.

Tovarišice me večkrat pohvalijo med delom.

Tatjana Lapornik

✎

Na Golovec sem prišel leta 1985. Na Golovcu mi je všeč, ker sem večinoma v domu.

Ugajata mi literarni in likovni krožek. Od naših deklet mi je najbolj všeč Mirica.

V prostem času se igramo človek ne jezi se in črnega petra.

V delavnici delamo tulce, gumbe, bombice in pante.

Imamo dobro hrano. Na Golovcu se dobro počutim.

Ko sem prišel na Golovec, sem delal semenke in šival prtičke. Ob prostem času berem tudi knjige in razne druge revije. Poslušam glasbo in gledam televizijo. Učim se popravljati ure. Pred dvema letoma smo delali kolute, nalepke, zobotrebce in mehanizme za tehtnice ter obeske, sedaj delamo še druge stvari.

Lojze Avžner

✎

Na Golovcu mi je zelo lepo. Zjutraj vstanem in grem delat v veliko delavnico. Tam vlagamo bombice. Hodimo tudi na sprehode. Pospravljamo tudi spalnice. Ko bo lepo vreme, bomo očistili okolico. Zvečer gledamo televizijo.

Radi se igramo človek ne jezi se in črnega petra. Imam veliko prijateljic in prijateljev.

Domov hodim vsakih štirinajst dni. Rada imam risarski krožek. Naše kuharice kuhajo dobro hrano.

Na Golovcu sem že nekaj let in sem zadovoljna. Upam, da bom še naprej.

Mojca Bevc

V GOSTEH PRI ŠENTJURANIH

Bilo je deževno sobotno jutro, 28.septembra leta 1991. S kombijem smo se odpeljali v Šentjur. Tam sta nas čakala avtobusa. Pridružili smo se izletnikom Društva za pomoč duševno prizadetim iz Šentjurja. Potovali smo skozi Šmarje, Rogaško Slatino, Podčetrtek, Olimje, Podsredo in Krško na Lisco.

Ogledali smo si najstarejšo slovensko lekarno, ki je po starosti tretja na svetu. Tudi zasebni živalski vrt smo si ogledali. Jeleni in košute so nam bili zelo všeč. Spotoma smo videli tudi pridelavo šampinjonov.

Prvo malico smo imeli na turistični kmetiji. Ob poti smo občudovali vinograde. Navdušeni smo nad lepotami naše domovine. Kmetje so pridno pospravljali pridelke.

Glavno se je dogajalo na Lisci. Imeli smo rekreativno-zabavne igre. Igrali smo se gnilo jajce, trden most, skakali v vrečah. Vozili smo se po toboganu in uživali na hojsanci. Po kosilu smo imeli zabavo s plesom. Za glasbo je poskrbel harmonikar, ki je bil z nami ves dan.

Bilo nam je zelo lepo, čeprav ni bilo preveč lepo vreme.

Veseli smo in hvaležni društvu iz Šentjurja, da nas je povabilo s seboj. Iskreno se zahvaljujemo za povabilo, še posebej pa smo zadovoljni, da nam ni bilo treba plačati. Naj bo naša skromna zahvala društvu in gospodu Petru Jeršiču ta naš zapis v Zborniku.

V imenu vseh trinajstih udeležencev in obeh spremljevalcev iz srca hvala.

Mirica Stiplovšek, Drago Trauner, Alojz Avžner, Center za varstvo in delo Golovec, Celje

PRVI DVATISOČAK

Iz planinskega dnevnika obalnih delavnic pod posebnimi pogoji

Lansko leto smo bili na štiridnevnem izletu v hribih. Šli smo Iztok, Miro, Marjan, Tea, Dragica, Jelka in jaz. Peljali smo se z avtomobilom.

Dolgo časa smo hodili po stezah. Nosili smo nahrbtnike. Prišli smo do koče. Tam smo prespali.

Drugi dan smo se odpravili na Krn. Po poti smo videli ovce, koze in lepe cvetice. Prišli smo na Krnska jezera. Sončili smo se in namakali noge v mrzli vodi. Na Krnu smo dobili pečat. Bili smo veseli, ko smo prišli na vrh.

Bilo je zelo lepo. Bil sem vesel in srečen.

Dimitrij Trobec

Po poti smo videli ovce, koze in lepe cvetice.

Bil sem vesel in srečen...

SO PTIČICE ZBRANE

So ptičice zbrane,
nikamor ne lete,
le k nam v hribe
poleti prilete.

Suzana Herič

Moj najlepši dan je, kadar se srečamo na pikniku. Takrat lahko plešemo in tekmujemo v kakšnih igrah s sošolci.

Simon Urlep

PIKNIK NA ČOLNARNI

Na čolnarni pri Limbušu smo 21.septembra imeli piknik. Piknika smo se vsi veselili, saj smo se sprostili in pozabili na vsakdanje težave. Hrana je bila zelo dobra, saj smo imeli jedi na žaru in ciganski golaž. Pozno popoldan smo se vsi dobre volje razšli ter si ohranili piknik v spominu.

Franci Rudenko, Delavnica pod posebnimi pogoji Maribor

POČITNICE V BOVCU

S starši sem bil na počitnicah v Bovcu. Tja nas je povabila Zveza za pomoč duševno prizadetim. Bili smo v hotelu Kanin. Koordinatorka skupine je bila Nada Barič s svojim sinom Matjažem. S sestro Mirjam sva imela svojo sobo, tati in mama sta bila v drugi sobi blizu naju.

Srečevali smo se tudi z drugimi družinami. Hotel Kanin je imel tudi bazen, tako da smo veliko plavali. Z Matjažem sva se kar dobro razumela. Z avtobusom smo bili tudi na izletu v Tamarju, na Vršiču in pri izviru Soče. Bil sem pri Krnskih jezerih z mamo, medtem pa sta tati in Mirjam odšla na Mangart. Predzadnji dan bivanja smo imeli tudi piknik.

V Bovcu mi je bilo zelo všeč.

Jure Korbar,
Oddelki za delovno usposabljanje Maribor

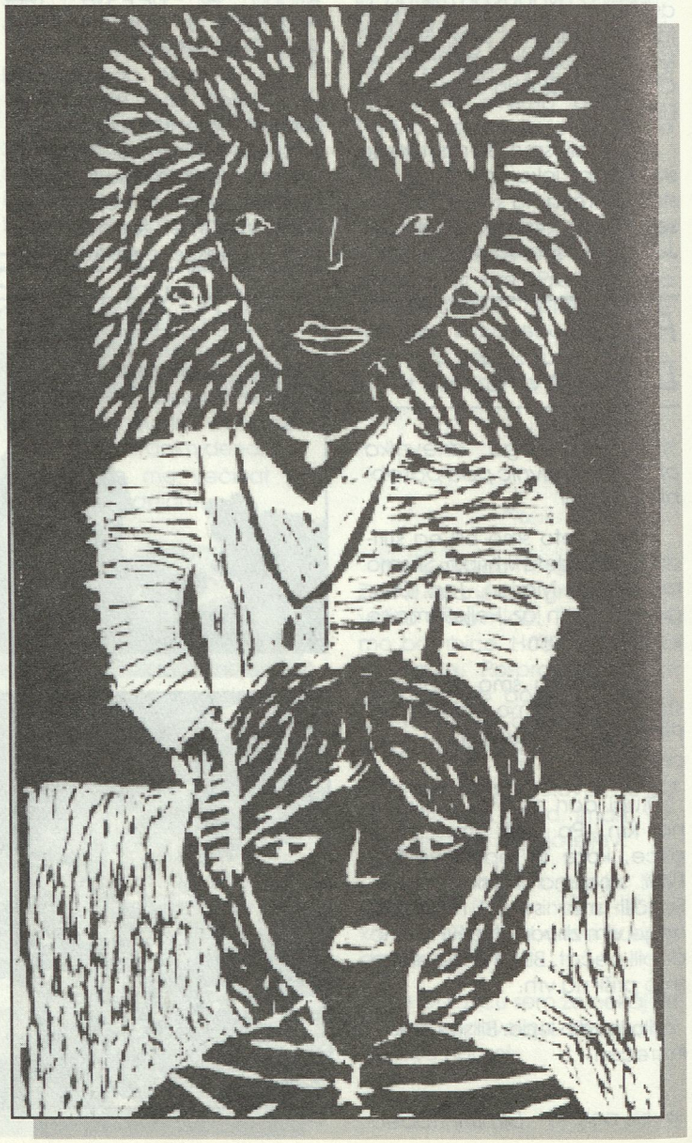

EKSKURZIJA V BILJE IN ANHOVO

Že zgodaj zjutraj smo se s kombijem odpeljali v Bilje. Ustavili smo se pred opekarno. Ljubezniv gospod nas je vodil po opekarni.

Opazovali smo buldožer, ki je ril po ilovici in jo vozil na tekoči trak. Ta zemlja je nato potovala v čistilno napravo, kjer so jo stroji zmleli in očistili. Nato je zopet potovala po tekočem traku v prostor, kjer je zorela. Šele potem je bila primerna za oblikovanje opeke. Opeko so oblikovali stroji in jo nalagali na vozičke, kjer se je sušila. Posušeno opeko je viličar vozil v peč. Po ogledu peči nas je prijetni gospod povabil v menzo, kjer smo se odžejali.

Poslovili smo se od Bilj in se odpeljali čez Sabotin v Goriška Brda.

V Brdih smo se preskusili v hoji po stopnicah. Tak je namreč njihov spomenik. Ko prilezeš na vrh, se ti odpre čudovit razgled po vseh gričkih.

Največkrat so se poskusili v svoji zdržljivosti Miran, Aleš in Slavko.

Pot nas je vodila v Anhovo, kjer smo si ogledali cementarno. Skozi tovarno smo se peljali kar s kombijem. Videli smo velike mline za lapor in kako pridobivajo cement.

Iz Anhovega nas je pot peljala ob Soči, kjer smo tudi počivali. Rok si je s tovarišico Silvano ogledal prekrasno reko in postrvi, ki so lovile hrano.

Naša zadnja postaja je bila pri Šterku. Užitek je bil, ko smo hranili medvede z jabolki in piškoti, ki so nam ostali. Videli smo tudi srnjaka in kure.

Pozno popoldne smo prišli utrujeni v zavod. Srečo smo imeli, ker je začelo deževati šele na koncu izleta. Imeli smo se lepo. Želimo si, da bi bilo več takih izletov po tovarnah in v naravo.

Učenci 6. razreda,
Zavod za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla-Vojka Vipava

ŽIVLJENJE JE PRED MENOJ

V zavodu sem že od leta 1987 in sedaj se mi iztekajo zadnji dnevi bivanja v vzgojnem zavodu Planina pri Rakeku.

Med tem časom sem si dosti stvari pridobil ter se v šoli dosti naučil. Naučil sem se pozdraviti starejše ljudi, spoštovati tisto, kar je naše, pa če je to malo ali veliko.

Končujem drugi letnik kovinarske šole. V februarju sem bil doma na praksi en mesec. Delal sem v Železarni Jesenice. Prakso sem opravil z zelo uspešno oceno. Ta ocena mi bo dosti pomagala pri iskanju dela po odhodu iz zavoda.

Po odpustu iz zavoda se želim zaposliti, se vključiti v pošteno družbo in uresničiti svoj cilj. Moj cilj je, da si ustvarim družino, da vzgojim svoje otroke v poštene in delovne ljudi.

Svoje življenje zunaj zavoda si predstavljam čisto drugače.

Meni bo težko, ko bom moral zapustiti zavod. Želim pa tudi drugim, ki ostanejo v zavodu, da se sprijaznijo s tem, da se morajo nekaj naučiti, navaditi delati in spoštovati tisto, kar jim bomo zapustili mi.

Suvad Amidžić

EKSKURZIJA V IDRIJO

Večkrat smo se dogovarjali, da bi šli na ekskurzijo v Idrijo v tovarno Kolektor.

Vedno nam je kaj preprečilo potovanje. Nekega dne pa je bilo treba peljati material v tovarno in mi vsi smo se odpeljali tja.

Že navsezgodaj zjutraj smo se odpravili. Nestrpno smo čakali, da je tovariš Marjan pripeljal kombi. Tovariš Marjan in Igor sta naložila v kombi nas, vozičke in material in odpeljali smo se. Pot je bila dolga. Vozili smo se po ovinkasti, ozki dolini reke Zale.

Pripeljali smo se v majhno kotlino, v kateri leži Idrija. Ustavili smo se na dvorišču tovarne Kolektor. Prišel je vodja oddelka za kooperacijo, ki dodeljuje delo, in nas odpeljal v tovarno.

Ogledali smo si, kako delavci sestavljajo velike kolektorje in kontrolirajo, če so kolektorji pravilno sestavljeni.

V drugi sobi smo videli, kako iz bakrene žice delajo lamele za kolektorje. Videli smo tudi, kako kolektorje polnijo z bakelitom.

Vsi delavci so hiteli delati in nam bili pripravljeni pokazati, kaj nastane na stroju. Izvedeli smo, da so kolektorji le majhen, a zelo pomemben del elektromotorja. Videli smo veliko različnih strojev in ugotovili, da morajo biti delavci spretni in natančni pri delu. Po obisku v tovarni smo se peljali skozi mesto, ki je že

staro. Ulice so ozke in strme. Pred mestom je rudnik živega srebra. Od daleč smo videli peči za žganje živosrebrne rude. Toda peči so bile ugasnjene, kajti v rudniku ne kopljejo več.

Ustavili smo se tudi ob Divjem jezeru. Tam je tovariš Igor vrgel v vodo veliko vejo, da bi videli, kako plava.

Na izletu je bilo lepo, ker sem izvedel veliko novega.

Skupina usposabljanja z delom, Zavod za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla-Vojka Vipava

ŽELIM SI

Vsak človek ima v življenju veliko ali majhno željo. Včasih se te želje izpolnijo, včasih pa ne.

Pred tremi leti sem prišel v zavod. Imel sem polno otroških želja. Ampak te se mi niso velikokrat izpolnile.

Zdaj ko odraščam, so moje želje drugačne kot v otroštvu. Moje želje so, da bi šolo končal z dobrim uspehom. Po končani šoli si želim dober poklic.

Mislim, da moje želje niso preskromne, ampak želim si, da bi bilo tako, če bo vse po sreči.

Damjan Krumpak

MOJ DOM

Nisem pri mami. Ob koncu tedna sem pri rejnici, med tednom pa v zavodu.

Pri rejnici se imam lepo. Rejnica ima papagaja in psico. Z rejnico rad hodim na trg in ji rad pomagam. Junija grem z njo na morje na Brione. Pri njej sem že pet let.

Letos me je pri rejnici prvič obiskala sestra; stara je osemnajst let.

Rejnica in rejnik sta prijazna. Nimata samo mene, imata tudi še: Tomaža, Darjo in Andreja. Tomaž in Darja sta brat in sestra.

Bogdan Damiš

✎

Rodil sem se v Mariboru. Doma sem blizu Maribora.

Moj dom je daleč stran od Planine. Kadar se spomnim nanj, mi je zelo hudo.

Pri nas doma radi pijejo. Kadar se oče napije, začne razbijati. Takrat se vsi skrijemo.

V zavod sem prišel zaradi kraj in zato, ker nisem hodil v šolo. Mama je bila zelo žalostna, ker sem delal lumparije. Če sedaj kaj ukradem, me mama pretepe. Opozarja me, naj neham krasti, jaz pa še naprej kradem.

V zavodu sem že sedem let. Potrudil se bom, da bom čimprej šel iz njega, vendar bom moral nehati krasti, saj me bo kraja pripeljala v zapor.

Damjan

✎

Moj dom je daleč od Planine. Večkrat se spomnim nanj. Ko pridem domov, se razveselim.

Svojega doma ne bom nikoli pozabil. Tam sem se rodil, rastel in postal nekoliko problematičen šolar.

Mama je bila zelo jezna in žalostna, ker sem počenjal same neumnosti. Opozarjala me je, naj se zresnim, ker pa sem se še naprej grdo vedel, so me predlagali v zavod.

Sedaj sem tukaj in se ne počutim dobro. Trudim se, da bi čimprej zapustil zavod in prišel nazaj v svoj domači dom in med prijatelje, ki jih imam še vedno rad!

Štefan Cigan

V ŠOLI

"Šola je zelo resna zadeva", je dejala ta sitna. Jaz pa mislim, da je včasih tudi neumna stvar.

Takoj, ko se zbudim, sem že slabe volje. Spet bom moral sedeti v razredu, biti zelo priden in se delati strašno pameten.

O jej, spet matematika. Kdo si jo je izmislil. Ravno tako lepo bi živel, tudi če ne bi vedel, koliko je ena in ena. Pa nam dajo računov za tri dni, pa še tekstno nalogo na vrh. Jaz uboga reva pa se mučim, napenjam možgane, stokam in jamram, da izračunam. Nazadnje pa ugotovijo, da je z mano zelo narobe. Spet moram računati.

V šoli pa se učimo tudi pametne stvari. Mene namreč zelo zanima narava in spremembe v njej. Zato imam najraje "družbo". V mislih in na zemljevidih prepotujem ves svet. Iz knjig izvem veliko zanimivih stvari. Na televiziji najraje gledam oddaje o naravi in potem sprašujem, če česa ne razumem.

Res mi v šoli ni vedno lepo, vendar vem, da se v njej naučim tudi koristne stvari. Ko sem doma, mi je zelo dolgčas po šoli. Komaj čakam konec počitnic, da se vrnem med sošolce. Saj naše učiteljice in vzgojiteljice tudi nekaj znajo in nas naučijo koristnih znanj.

Štefan Čerček, Zavod za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla-Vojka, Vipava

Spoštovani naročniki,

spet se je zgodilo, česar smo se že na začetku leta bali. Stroški za tiskanje revije Naš zbornik so do konca leta tako narasli, da samo za eno številko znesejo skoraj toliko, kot smo vam obračunali letne naročnine. Zato smo bili prisiljeni ob koncu leta obračunati razliko v ceni, ki je nastala zaradi ponovne nezmerne rasti vseh cen. Prosimo vas, da to sprejmete z razumevanjem.

Razmišljali smo o tem, da bi v naslednjem letu v naši reviji obravnavali tele teme: ob 20. obletnici deklaracije o pravicah duševno prizadetih, naši zavodi sprejemajo tudi otroke z najtežjo motnjo v duševnem razvoju, ob 80. obletnici usposabljanja oseb z motnjo v duševnem razvoju v naših krajih, bratje in sestre, življenje na kmetiji, opismenjevanje... Radi bi tudi znova uvedli rubriko Privajanje in usposabljanje otrok doma; v njej bi objavljali nasvete strokovnjakov za delo z otroki, ki so težko moteni v telesnem in duševnem razvoju. Zato vas vabimo, da nam sporočite, katere teme s tega področja vas najbolj zanimajo.

Vabimo vas, da se večkrat oglasite s prispevki, vendar jih moramo dobiti v uredništvo približno mesec dni prej, kot bodo objavljeni. Za prvo številko v naslednjem letu jih zbiramo do letošnjega božiča.

Zdaj opravimo vse delo razen končnega odtisa na papir z računalnikom, zato ni nujno, da se hudo trudite s prepisovanjem. Morda se bo kdo tudi zato laže odločil in nam kaj zanimivega napisal.

Letošnjo jesen smo namreč uvedli v naše delo pomembno tehnično novost. S pomočjo sodelavcev iz grafičnega studia Nimbus iz Kranja vso pripravo besedila in slikovnega gradiva opravimo računalniško. Vseeno pa vas prosimo, da pri pošiljanju fotografij in slik upoštevate, da se pri črno-beli tehniki tiska marsikaj spremeni; lažje je delo s fotografijami na gladkem papirju.

Želimo vam, da bi bilo leto 1992 srečnejše kot letošnje!

Uredništvo

376.3
ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM R. SLOVENIJE
LJUBLJANA 2 SOŽITJE
inv. št. 92